

Національний університет біоресурсів і
природокористування України

Юридичний факультет

Кафедра теорії та історії держави і права

Рада аспірантів юридичного факультету

Студентська організація юридичного факультету

Студентський науковий гурток
«Клуб юних теоретиків»

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

учасників

XVII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ОЧИМА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ»

09 травня 2024 р.

м. Київ

УДК: 340:167.1:378.2

Матеріали XVII Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
«Проблеми юридичної науки очима молодих науковців»

П.78

Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : зб. наук. пр. XVII Всеукр.
наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 09 травня 2024 р.) / Укладачка: Віра Качур. К.,
2024. 215 с.

У збірнику подані наукові здобутки учасників, що присвячені
проблемам юридичної науки.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

**За зміст наукових матеріалів відповідальність несуть їх автори та
наукові керівники**

З М І С Т

Напрямок 1. Теоретико-історичний та філософсько-правовий	7
<i>Софія Березюк. Порядок звернення громадян до органів державної влади та місцевого самоврядування .....</i>	<i>7</i>
<i>Софія Борецька. Цінність громадянського суспільства і правової держави для демократії.....</i>	<i>9</i>
<i>Дар'я Будімірова. Роль об'єднань юристів в утвердженні принципу верховенства права та громадянського суспільства в Україні .....</i>	<i>11</i>
<i>Анастасія Зварич. Значення понятійного апарату загальної теорії права для формування знань майбутніх юристів.....</i>	<i>13</i>
<i>Діана Касинець. До поняття «справедливість» у праві .....</i>	<i>17</i>
<i>Софія Коновалова. Іван Мазепа та державотворчі процеси в Україні ..</i>	<i>20</i>
<i>Олексій Крук. Правовий статус особи .....</i>	<i>23</i>
<i>Анастасія Кучер. Роль Симона Петлюри у державотворчих процесах періоду Української революції 1917-1921 рр. ....</i>	<i>25</i>
<i>Максим Лавренюк. Деформація правової свідомості суспільства в кризових умовах .....</i>	<i>28</i>
<i>Ангеліна Мандрицька. Аналіз форм і засобів передвиборної агітації в Україні (Виборчий кодекс, розділ 8).....</i>	<i>32</i>
<i>Владислав Міщанин. Козацьке звичаєве право .....</i>	<i>34</i>
<i>Вероніка Моргун. Ціннісні орієнтації як складові правової культури студентів .....</i>	<i>36</i>
<i>Юрій Назаренко. Основні форми реалізації норм права.....</i>	<i>39</i>
<i>Анна Нікітчук. Деякі питання правового становища рабів .....</i>	<i>42</i>
<i>Вікторія Оничко. Роль Богдана Хмельницького в українському державотворенні.....</i>	<i>45</i>
<i>Артем Остапук. Зміст дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини в правотворчій діяльності.....</i>	<i>47</i>
<i>Альона Толчій. Правова свідомість молоді.....</i>	<i>50</i>
<i>Юліана Фурманчук. До питання про темпоральні колізії та шляхи їх подолання.....</i>	<i>53</i>
<i>Дар'я Цимбалюк. Психологічні чинники у формуванні правової культури студентів правників .....</i>	<i>56</i>

<i>Даніїл Шкуркін. Захист порушених суб'єктних прав</i>	59
<i>Лу Юн. Теоретико-правовий зміст правової культури</i>	61
<i>Олександра Ярошенко. Взаємозв'язок гендерної соціалізації та філософсько-правової антропології та його вплив на формування правової політики держави</i>	63
НАПРЯМ 2. Публічно-правовий	67
<i>Артур Безкостенко. Історія розвитку вітчизняного законодавства щодо кримінально-правової охорони конфіденційної інформації (на прикладі ст.182 ККУ)</i>	67
<i>Юлія Бербега. До питання про недосконалість податкової системи України</i>	70
<i>Софія Бодяшова. Основні поняття та принципи передвиборчої агітації</i>	73
<i>Ірина Гриб. Правове регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб</i>	76
<i>Володимир Грушко. Кримінально-правова характеристика стадій злочину</i>	79
<i>Анастасія Даценко. Колабораціонізм в умовах російської агресії</i>	82
<i>Анюта Дейнеко. Проблеми правового регулювання місцевих референдумів в Україні</i>	86
<i>Тетяна Дзяб'як. Особливості застосування поліцейських заходів в умовах воєнного стану</i>	90
<i>Анна Дмитренко. Політичні партії в Україні</i>	93
<i>Вікторія Донець. До питання про переваги та ризики використання штучного інтелекту при здійсненні юридичної діяльності</i>	96
<i>Вікторія Занько. Загальна характеристика злочину залишення в небезпеці</i>	99
<i>Олеся Діана Капулова. Зміни в освітньому законодавстві (вища освіта)</i>	102
<i>Юлія Кононович. Організація діяльності громадських організацій в Україні за Законом про громадські об'єднання</i>	104
<i>Максим Красилюк. Криптовалюта як об'єкт оподаткування в Україні</i>	107
<i>Анастасія Кувіца. Особливості нормативно-правового забезпечення громадських організацій в Україні</i>	111
<i>Дар'я Литвиненко. Кримінальна відповідальність за зловживання владою та службовим становищем</i>	114

<i>Наталія Мазур.</i> Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням як напрям діяльності прокурора у кримінальному провадженні	118
<i>Єлизавета Мазуренко.</i> Нормативно-правове забезпечення діяльності загальних судів в умовах запровадження режиму воєнного стану	121
<i>Олександр Мейта.</i> Проблеми розмежування заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою із суміжними складами злочинів	124
<i>Артем Молчанов.</i> Завдання національної поліції в умовах воєнного стану	128
<i>Валерія Москальова.</i> Гендерна рівність в ЗСУ після повномасштабного вторгнення рф в Україну	131
<i>Вікторія Охріменко.</i> Кримінально-правова характеристика злочинів проти трудових прав громадян	134
<i>Максим Пархомчук.</i> Роль суду у визначенні предмету та меж доказування у цивільному судочинстві	136
<i>Олексій Подейко.</i> Викрадення з окупованих територій	139
<i>Єлизавета Полянська.</i> Класифікації адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні	141
<i>Анастасія Попадюк.</i> Відповідальність за службове підроблення	144
<i>Анастасія Самохіна.</i> Поняття особливої жорстокості при умисному вбивстві	146
<i>Вікторія Тищенко.</i> Воєнний стан як обставина, яка впливає на кваліфікацію злочину та призначення покарання	148
<i>Максим Хилобокій.</i> Жінки-військові в умовах воєнного стану	151
<i>Дарія Хитрук.</i> Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність	154
<i>Назар Чуб.</i> Напрями діяльності Генерального штабу Збройних Сил України	156
<i>Анастасія Шабатина.</i> Поняття «колабораціонізм» та його походження	159
НАПРЯМ 3. Приватно-правовий	161
<i>Маргарита Болотіна.</i> Роль адвоката як представника у господарському судочинстві та його правовий статус	161
<i>Олексій Бондаренко.</i> Особливості нормативно-правового регулювання спадкових правовідносин в Україні	164

<i>Анастасія Гіптенко. Правовий режим землі та майна в фермерському господарстві .....</i>	168
<i>Валерія Горбач. Проблеми доказування у цивільному процесі .....</i>	172
<i>Ірина-Марія Гук. Державно-приватне партнерство: проблеми договірної врегулювання .....</i>	174
<i>Анастасія Даценко. Особливості правового регулювання робочого часу та часу відпочинку в умовах воєнного стану.....</i>	177
<i>Вікторія Донець. Цифрова копія людини та правове регулювання штучного інтелекту .....</i>	179
<i>Марія Кушко. Недійсність заповіту у судовій практиці: порівняльний аналіз .....</i>	181
<i>Тетяна Нагибайло. Окремі аспекти дослідження електронних доказів в господарському процесі .....</i>	184
<i>Дарія Сівченко. Проблематика застосування медіації при вирішенні земельних спорів.....</i>	186
<i>Олена Чистякова. До питання правового регулювання праці домашніх працівників .....</i>	190
<i>Анастасія Шабатина. Особливості оплати праці в період воєнного стану .....</i>	193
<i>Марія Шаповаленко. Етапи встановлення патронату над дієздатною фізичною особою .....</i>	196
НАПРЯМ 4. Міжнародно-правовий.....	199
<i>Ольга Захарченко. Порушення прав людини, вчинених російською федерацією на тимчасово окупованих територіях України .....</i>	199
<i>Іван Грищенко. Спілкування з виборцями як форма передвиборної агітації.....</i>	202
<i>Світлана Оверко. Реалізація гарантій захисту прав людини .....</i>	204
<i>Ольга Павлів. Проблеми молоді під час вторгнення рф до України..</i>	207
<i>Анна Юхимович. Захист прав людини під час збройних конфліктів .</i>	209
<i>Анастасія Шуляка. Принципи розшуку та арешту доходів, одержаних злочинним шляхом за міжнародно-правовими стандартами .....</i>	212

Напрям 1

Теоретико-історичний та філософсько-правовий

Софія Березюк,

студентка 1 курсу, спеціальності 281 "Публічне управління та адміністрування" Національного університету біоресурсів і природокористування України

Порядок звернення громадян до органів державної влади та місцевого самоврядування*

Звернення громадян до органів державної влади та місцевого самоврядування є важливим механізмом взаємодії між владою і населенням, спрямованим на вирішення різноманітних питань, включаючи вирішення проблем, висловлення побажань чи подання скарг.

Основними каналами звернень громадян є письмова, усна та електронна форми комунікації. Під зверненнями громадян слід розуміти викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги [1, с.3].

Пропозиція (зауваження) - звернення громадян, де висловлюються порада, рекомендація щодо діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, посадових осіб, а також висловлюються думки щодо врегулювання суспільних відносин та умов життя громадян, вдосконалення правової основи державного і громадського життя, соціально-культурної та інших сфер діяльності держави і суспільства.

Заява (клопотання) - звернення громадян із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією та чинним законодавством їх прав та інтересів або повідомлення про порушення чинного законодавства чи недоліки в діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, посадових осіб, а також висловлення думки щодо поліпшення їх діяльності. Клопотання - письмове звернення з проханням про визнання за особою відповідного статусу, прав чи свобод тощо.

Скарга - звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб.

Звернення може бути письмовим, усним або ж в електронній формі. Так, письмове звернення: Громадяни можуть скласти офіційні листи, заяви, запити або скарги і направляти їх до відповідних органів поштою, особисто через реєстратуру або відправляти електронно на визначені електронні адреси. Усна форма: Громадяни можуть звертатися до органів

---

* Наукова керівниця – асистентка кафедри теорії та історії держави і права Людмила Протосавіцька

влади особисто, на прийомах у посадових осіб чи заступників, а також за допомогою телефонного зв'язку, спеціальних телефонних гарячих ліній чи на вуличних зустрічах з представниками влади. Електронна форма: Зараз електронне звернення стає все більш популярним. Громадяни можуть надсилати свої звернення через веб-сайти відповідних установ або за допомогою електронних поштових скриньок. Цей спосіб швидкий та зручний, особливо для тих, хто має доступ до Інтернету.

При зверненні до органів державної влади або місцевого самоврядування важливо враховувати наступні моменти: чіткість та конкретність: Звернення повинно бути роздумливим та містити чітко сформульовану проблему чи питання. Дотримання вимог до оформлення: Потрібно дотримуватися вимог, які встановлені відповідно до законодавства щодо оформлення звернень, включаючи зазначення даних заявника, дати, підпису тощо. Систематичність та послідовність: Якщо проблема вимагає довгострокового вирішення, може бути корисним систематично слідкувати за розвитком ситуації та нагадувати про неї. Відповідальність органів влади: Органи влади зобов'язані відповідати на звернення громадян у встановлений законом строк та діяти в межах своєї компетенції. Загалом, звернення громадян до органів влади є важливим засобом активного громадянського участі в управлінні державою та сприяє покращенню якості демократичного процесу.

Вимоги до оформлення звернень громадян. У зверненні має бути зазначено: прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання громадянина, викладено суть порушеного питання, зауваження, пропозиції, заяви чи скарги, прохання чи вимоги, письмове звернення повинно бути підписано заявником (заявниками) із зазначенням дати. В електронному зверненні також має бути зазначено електронну поштову адресу, на яку заявнику може бути надіслано відповідь, або відомості про інші засоби зв'язку з ним.

Звернення, оформлене без дотримання зазначених вимог, повертається заявнику з відповідними роз'ясненнями не пізніше як через десять днів від дня його надходження, крім випадків, передбачених частиною першою статті 7 закону про звернення [1, с.7].

Звернення про надання безоплатної правової допомоги розглядаються в порядку, встановленому законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги [2].

Застосування мов у сфері звернень громадян і рішень та відповідей на них визначає Закон України "Про забезпечення функціонування української мови як державної. Відповіді на звернення фізичних та юридичних осіб до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій державної і комунальної форм власності надаються державною мовою, якщо інше не встановлено законом [3, с. 13].

Отже, звернення громадян до органів державної влади та місцевого самоврядування це важливим механізмом взаємодії між владою і населенням, спрямованим на вирішення різноманітних питань, включаючи вирішення проблем, висловлення побажань чи подання скарг.

Література

1. Закон України «Про звернення громадян» //Відомості Верховної Ради України, 1996, № 47.
2. Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 51
3. Закон України Про забезпечення функціонування української мови як державної// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 21

Софія Борецька,

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Цінність громадянського суспільства і правової держави для демократії*

У сучасному світі громадянське суспільство і правова держава відіграють усе більшу цінність для демократії. Щоб розкрити цю цінність зазначимо, що розуміємо під останньою. Цінність – явища об'єктивного світу (матеріальні та духовні), що мають значення для суб'єкта при здійсненні ним життєвого вибору [1, с.10].

Активність громадянських організацій та свідомість людей зростають, що робить цю тему дуже актуальною. В Україні, як і в багатьох інших країнах, існує багато проблем з верховенством права та дотриманням законності. Розвиток правової держави залишається одним з ключових завдань, тому обговорення цієї теми не втрачає актуальності. Залучення громадян до процесу прийняття рішень, що впливають на їхнє життя. Забезпечення того, щоб усі, без винятку, були підкорені закону, і що ніхто не стоїть над законом.

Пріоритетними напрямками укріплення демократичного шляху розвитку України є зміцнення ролі громадянського суспільства у врядуванні, різноманітних форм демократії участі, налагодження ефективної взаємодії громадянськості з органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Адже активне, впливове і розвинене громадянське суспільство є важливим елементом будь-якої демократичної держави та відіграє одну з ключових ролей у впровадженні нагальних суспільних змін і належного врядування, в управлінні державними справами і вирішенні питань місцевого значення, розробці і реалізації ефективної державної

---

* Наукова керівниця – завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Віра Качур

політики у різних сферах, утвердженні відповідальної перед людиною правової держави, розв'язанні політичних, соціально-економічних та гуманітарних проблем [2, с. 203].

Громадянське суспільство є осередком активних громадян, які відчують відповідальність за своє суспільство та активно беруть участь у його житті. Вони не лише спостерігачі, а й учасники процесу формування та розвитку демократичних цінностей. Громадянське суспільство виступає як своєрідний каталізатор позитивних змін, спонукаючи громадян до обговорень, акцій та ініціатив, спрямованих на покращення умов життя та зміцнення демократичних інститутів.

У сучасному світі громадянське суспільство виступає як ключовий драйвер прогресу. Воно об'єднує громадян різних соціальних, етнічних та культурних груп навколо спільних цілей та цінностей. Через активну участь у громадянських організаціях, ініціативах громадянського суспільства та різноманітних формах діяльності, люди сприяють становленню та зміцненню демократії, розвитку прав людини та розбудові вільного суспільства.

Ключовою рисою громадянського суспільства є його незалежність від державних структур та здатність до самоорганізації та самоврядування. Це дозволяє громадянським організаціям та ініціативам гнучко реагувати на потреби суспільства, виступати за права та інтереси громадян і впливати на прийняття важливих рішень.

У правовій державі принцип верховенства права є основоположним принципом, який гарантує, що ніхто, навіть представники влади, не стоїть над законом. Це забезпечує рівність перед законом для всіх громадян, незалежно від їхнього статусу, розмаїття, політичних переконань чи матеріального стану.

Закон є універсальним і обов'язковим для всіх, а влада має діяти в рамках закону. Це забезпечує прозорість, передбачуваність та стабільність в суспільстві, оскільки громадяни можуть впевнено відчувати, що їхні права та свободи захищені, а правопорядок забезпечений. Будь-які дії влади, які суперечать закону, підлягають відповідальності та контролю з боку суспільства та незалежних інституцій. Такий механізм гарантує, що влада служить інтересам суспільства, а не власним амбіціям чи корупційним схемам.

Правова держава є запорукою прозорості та відповідальності влади перед суспільством, оскільки вона ґрунтується на принципах законності, рівності перед законом та верховенства права. Це означає, що влада зобов'язана діяти в рамках закону, а її дії та рішення повинні бути обґрунтованими та прозорими для громадянськості. Прозорість влади передбачає доступність інформації про її діяльність та прийняття рішень для громадян. Це означає, що влада має публікувати інформацію про свою

роботу, відкрито проводити засідання та обговорення, а також забезпечувати доступ до документів та даних, що стосуються прийнятих рішень.

У практичному розумінні це означає, що кожен громадянин має право на справедливий судовий процес, недоторканність особи, свободу висловлювання своїх думок та переконань. Це також передбачає, що дії влади повинні бути обґрунтовані, а рішення, що приймаються, мають бути прозорими та доступними для громадянськості.

Виклади дають підстави дійти таких висновків громадянське суспільство та правова держава є взаємопов'язаними складовими сучасного демократичного суспільства. Громадянське суспільство виступає як осередок активних громадян, які сприяють формуванню та розвитку демократичних цінностей та принципів. У свою чергу, правова держава забезпечує, що влада підпорядкована закону, що гарантує рівність перед законом для всіх громадян. Разом вони забезпечують стабільність, справедливість та захист прав та свобод кожного індивіда у суспільстві.

Література

1. Качур В.О. Категорія «цінність» у теорії правової культури: до визначення поняття. *Право. Людина. Довкілля: науково-практичний журнал*. 2020. 11(1). С. 6-12. <https://doi.org/10.31548/law2020.01.001>
2. Кравчук В. М. Громадськість у сучасній юриспруденції: проблеми змісту та ідентифікації. *Публічне право*. 2018. № 1. С. 203-208.

Дар'я Будімірова,

магістр 1 року навчання юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Роль об'єднань юристів в утвердженні принципу верховенства права та громадянського суспільства в Україні*

Тернистий шлях встановлення демократичних прав і свобод супроводжувався постійним зростанням як особистих, так і колективних свобод. Одним з факторів, що сприяв розвитку колективних свобод, стало поширення численних об'єднань ремісників, а згодом і найманих працівників. Не виключенням стали і невиробничі сфери, зокрема і юриспруденція. Свобода і самоврядування правників, є невід'ємною складовою громадянського суспільства, яке нині будується українською державою, та покликане відповідати найкращим цивілізаційним здобуткам євроатлантичного світу.

---

* Наукова керівниця – завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Віра Качур

Участь юристів в професійних об'єднаннях дозволяє їм тісно співробітничати з урядовими структурами й тим самим сприяти ефективності функціонування всього суспільства [1, с. 12]. Діяльність таких громадських організацій є автономною від уряду, однак уряд визначає правила їхнього існування через законодавство, що регулює порядок їхнього утворення і діяльності. Основним законом у цій сфері є Закон України "Про громадські об'єднання" [2].

Серед громадських об'єднань юристів необхідно назвати Союз юристів України, Асоціацію українських правознавців, Українську правничу фундацію, Асоціацію правників України. Крім того, великою громадською організацією є Союз адвокатів та ін. Кожна з організацій складається з однодумців, має певну організаційну структуру, цілі й завдання.

Результатами активної праці Союзу юристів України, до прикладу, стали розроблені та ухвалені Верховною Радою України низки законів (наприклад, "Про об'єднання громадян"), співавторство його членами Конституції України та деяких кодифікованих законодавчих актів, ініціатива проведення Всеукраїнського громадського форуму на підтримку Конституційної реформи, що свідчить не лише про проведення суто технічної правничої діяльності за потреби, а й про виявлення громадської активності в критичні моменти життя суспільства [3].

Взаємодію під час розробки та лобювання прийняття нормативно-правових актів, які врегульовують як діяльність представників окремих правничих професій, так і інші важливі правовідносини. Наприклад, з 2009 року Всеукраїнська професійна правнича громадська організація «Асоціація правників України» ініціювала проведення регулярних зустрічей із народними депутатами України та міністрами України з метою обговорення існуючих проблем діючого законодавства, шляхів його реформування та перспектив прийняття законопроектів, розроблених представниками вказаної громадської організації. Подібний вид взаємодії став надзвичайно поширений в останні роки, що було спричинено намаганнями адвокатів України та їхніх громадських спільнот вдосконалити діюче законодавство України, яким врегульовується діяльність вітчизняних адвокатів.

Специфічне призначення громадських правових організацій в сучасних умовах усвідомлюється адвокатами через необхідність моніторингу й фахового контролю діяльності органів адвокатського самоврядування, виявлення й узагальнення недоліків у їхній роботі, поширення передового досвіду; поглиблення співробітництва з органами адвокатського самоврядування, у т.ч. шляхом делегування до їх складу своїх членів; сприяння включенню своїх представників до громадських рад (колегій) при державних органах та ін.

Суттєву роль дедалі більше відіграє Асоціація правників України, що виявляється у численних науково-практичних заходах та зміцненні

міжнародних зв'язків. Також, вона складається з 30 профільних комітетів, щоденною зайнятістю яких є вироблення аналітичних висновків щодо доцільності, відповідності законодавству та перспектив внесення змін до законодавства, що перебувають на розгляді у Верховній Раді України [4].

Особливої уваги заслуговує GR комітет, що сприяє фаховому спілкуванню правників усіх рівнів та функціональних ролей на теми професійної суті, етики та тенденцій у наявних на національному та міжнародному ринках інструментах, в тому числі шляхом законодавчого регулювання, щодо взаємодії із органами державної влади та лобіювання, що є прогресивним кроком для модернізації лобізму, як комплексного суспільного явища, при поточному вакуумі правового регулювання такої діяльності [5, с. 436].

Підбиваючи підсумки варто відзначити, що громадські об'єднання правників мають широке поширення сьогодні в Україні, зокрема і спеціалізовані за окремими напрямками правової діяльності. Саме це, в сукупності з численними науково-практичними заходами, активними виступами в критичні суспільно-політичні моменти та постійною дорадчою роботою сприяє як розвитку правової науки і національного законодавства, так і формуванню громадянського суспільства з ефективними механізмами захисту прав і свобод.

Література

1. Ведерніков Ю. А. Юридична діяльність і громадянське суспільство. *Право і суспільство*. №3. 2011: С. 11-14.
2. Про громадські об'єднання: Закон України. №4572-VI від 22.03.2012. Відомості Верховної Ради України. С. 1.
3. Оніщенко Н., Кузнєцова Н. Громадянське суспільство і виклики часу: від теорії до практичних дій. *Віче*. №7. 2014: С. 30-33.
4. Віхляєв М.Ю. Професійні правничі громадські організації України та органи державної влади: правові аспекти різновидів взаємодії. *Вісник Запорізького національного університету*. №1, 2010. С. 70-76.
5. Гнатенко Н.Г. Інституціоналізація лобізму в Україні: історія та сучасність. *Гілея: Політичні науки*. №115, 2016. С. 434-438.

Анастасія Зварич,

аспірантка 2 року навчання кафедри теорії
та філософії права юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка

Значення понятійного апарату загальної теорії права для формування знань майбутніх юристів

Поява юридичних помилок зумовлена різними причинами, зокрема, невисоким рівнем підготовки фахівців у галузі права. Проблеми, що

виникають у контексті розвитку правової науки в Україні, викликають серйозні занепокоєння та вимагають комплексного підходу для їх розв'язання.

У сучасному світі, де правові норми та принципи відіграють ключову роль у формуванні правової культури суспільства, формування якісного понятійно-категоріального апарату є особливо важливим для студентів, які в майбутньому будуть залучені до правозастосування, правореалізації та інших видів юридичної діяльності. Дослідження процесів право- та державотворення стає дедалі складнішим через відсутність єдиної позиції з-поміж науковців у методологічному осмисленні понять, які формують категоріальний апарат загальної теорії права, наприклад такі поняття, як «законодавство» та «джерела права».

Луць Л. А. звернула увагу, що сучасній українській правовій науці хоча і притаманний активний пошук та формування нових наукових напрямків, проте вона значною мірою залишається депарадигмальною, заідеологізованою та міфологізованою. Їй часом притаманна і псевдонауковість та відсутність чітких наукознавчих критеріїв. Методологічний арсенал української правової науки та й науки загалом виявився не достатнім для адекватного реагування на ці суспільні зміни, що сприяло механічному запозиченню зарубіжних, часом вже мало вжитих, доктрин, концепцій, теорій, парадигм. Окрім цього, це стало підтвердженням наявності суттєвих прогалин в онтологічному, гносеологічному та аксіологічному підґрунті сучасної правової науки та методологічного нігілізму, що є перешкодою її розвитку [6, с. 20-21].

Крім того, недостатнім є методологічний апарат української правової науки. Це призводить до механічних запозичення зарубіжних, а іноді вже застарілих, доктрин, концепцій, теорій, парадигм, що ускладнює розвиток правової науки.

До прикладу, поняття «законодавство» використовується широкою мірою в юридичній практиці, однак його розуміння може варіюватися залежно від контексту та також використовуватись в політиці або економіці.

Щодо етимології слова «законодавство», Словник-довідник юридичної лексики за редакцією Крашеніннікова Т. В., Нагорна Ю. А., Подворчан А. З., дає зрозуміти етимологію поняття «законодавство» як об'єднання лексеми закон «загальне правило; закономірність» первісно «початок»; «початкове рішення» (можливо «обмеження»), споріднене з лат. *recens* «свіжий; недавній», ірл. *cinim* «виникало» – похідне від даяти «давати»; споріднене з лит. *duoti* «давати», лат. *dare* «дає» – встановлення, видання законів і визначає як 1) сукупність усіх законів, що діють у якій-небудь державі; 2. сукупність законів, що належать до окремої ділянки права [5, с. 61].

Щодо визначення змісту поняття «законодавство», Великий тлумачний словник сучасної української мови, за редакцією Вячеслава Т. Б., визначає

поняття «законодавство» у кількох значення 1) як встановлення, видання законів; 2) сукупність усіх законів, що діють у якій-небудь державі; сукупність законів, що належать до окремої ділянки права (антидемпінгове законодавство, антимонопольне законодавство) [3, с. 397]. Економічна енциклопедія, за редакцією Мочерного С. В., визначає поняття «законодавство» як 1) основний вид діяльності законодавчих органів, який полягає у розробці та прийнятті державних законів. 2) сукупність чинних у країні законів, що регулюють суспільні, економічні, громадянські відносини (цивільне, господарське, кримінальне тощо) [4].

Щодо легального визначення, у частині 1 статті 9 Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року № 3354-IX (далі – Закон України «Про правотворчу діяльність») визначено поняття «законодавство України» як взаємопов'язаної та упорядкованої системи нормативно-правових актів України і чинних міжнародних договорів [2]. Проте, сьогодні концепція законодавства України як комплексної та уніфікованої системи, що включає міжнародні договори та систему нормативно-правових актів, не відповідає правовій дійсності.

Перш за все, з аналізу дефініції впливає те, що законодавець визначає поняття «законодавство України» як родове поняття, в якому «система нормативно-правових актів» та «міжнародні договори» є видовими, тобто частинами цієї системи, нівелюючи неоднорідність правової природи цих елементів. Система нормативно-правових актів, що складається із законів та підзаконних нормативно-правових актів є одним із елементів системи джерел права України. Міжнародні договори, разом із іншими видами договорів є складовими елементами системи нормативно-правових договорів, яка своєю чергою, також є складовою системи джерел права України.

З урахуванням теорії систем, первинними елементами системи можуть бути мінімальні неподільні частки, наприклад до законодавства необхідно включати законодавчі приписи – нормативно-правові приписи, які фіксуються у законах. Первинними елементами законодавства не можуть бути норми права, оскільки тоді відбуватиметься змішування формальних та змістовних елементів об'єктивного права, оскільки норма права є елементом системи права.

Окремим є питання місце міжнародного договору у системі нормативно-правових актів в єдиній ієрархічній системі. Відповідно до пункту 2 частини 2 статті 19 Закону України «Про правотворчу діяльність», у ієрархії нормативно-правових актів чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, укладаються відповідно до Конституції України та мають на території України вищу юридичну силу, ніж нормативно-правові акти, зазначені у

пунктах 3-13 цієї частини, і є обов'язковими до виконання на території України.

Отже, у ієрархії нормативно-правових актів чинні міжнародні договори України на території України мають вищу юридичну силу, ніж інші нормативно-правові акти, і хоча ця норма відповідає статті 9 Конституції України, що чинні міжнародні договори є складовою частиною національного законодавства України [1], проте виникає логічне запитання чи справді відповідає таке положення поняттю «законодавство».

Аналіз цих питань вказує на необхідність чіткого визначення ієрархії та взаємозв'язків між різними джерелами права для уникнення правових колізій та забезпечення послідовності в правозастосуванні. Дефініція поняття «законодавство України» не включає реальні ознаки, які ідентифікують позначуване явище, оскільки останнє є структурною частиною системи нормативно-правових актів, яка своєю чергою, разом із системою нормативно-правових договорів, входить до системи джерел права.

На жаль, такі ситуації є непоодинокими та підтверджують важливість досліджуваного питання у двох аспектах.

По-перше, розуміння правових понять є основою для аналізу, тлумачення правових норм та застосування законів. Без належного розуміння термінів та понять студенти можуть зіштовхнутися з труднощами при вирішенні правових питань та суперечностей. Точне і глибоке розуміння понять дозволяє їм адекватно оцінювати ситуації, приймати обґрунтовані рішення та вирішувати правові спори.

По-друге, правильний понятійний апарат є основою для побудови систематизованого знання. Студенти, які чітко розуміють поняття та терміни, можуть легше усвідомити логіку правової системи, зв'язки між різними її складовими та принципи, на яких вона ґрунтується. Це полегшує їхнє подальше вивчення та розвиток у цій галузі, а також реальне сприйняття правової дійсності, що є запорукою у розбудові правової держави.

Ці проблеми потребують уваги та можуть мати важливе значення для подальшого розв'язання проблем, зокрема, і загальної теорії права.

Підсумовуючи варто акцентувати, що однією з найважливіших проблем є вивчення та застосування майбутніми юристами понятійно-категоріального апарату загальної теорії права. Безперечно, вивчення загальної теорії права є основою у формуванні професійних якостей майбутніх юристів. Для студентів якісне знання основоположних понять загальної теорії права дозволить правильно кваліфікувати політичні та правові ситуації з наукових позицій та давати правильну оцінку складним державно-правовим явищам, розкривати їхню справжню сутність, розуміти їх соціальне призначення.

Звичайно, це дослідження не вичерпує усіх важливих аспектів для формування понятійно-категоріального апарату юридичної науки, проте звертає увагу на безперечний причинно-наслідковий зв'язок загальної проблеми з найбільш важливими науковими та практичними завданнями.

Література

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 06.05.2024).

2. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 р. № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20> (дата звернення: 06.05.2024).

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. URL: <https://archive.org/stream/velykyislovnyk> (дата звернення: 06.05.2024).

4. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1 / Редкол.: С. М. Мочерний (відпов. ран.) та ра. К.: Видавництво центр «Академія», 2000. 864 с. (С. 657).

5. Крашеніннікова Т.В., Нагорна Ю.А., Подворчан А.З. Словник-довідник юридичної лексики (етимологічні нотатки). Дніпро, 2018. Ч. 1. 94 с.

6. Луць Л. А. Сучасна українська правова наука: деякі проблеми та перспективи. *Історико-правовий часопис*. 2016. № 2. С. 20-26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipch_2016_2_6 (дата звернення: 06.05.2024).

Діана Касинець,

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

До поняття «справедливість» у праві*

Справедливість разом із добром – найбільш давні суспільні ідеали. У висловленнях люди постійно спиралися на уявлення про добро і зло, справедливість і несправедливості. Варто наголосити, що явище справедливості виникає лише в рамках будь-якої спільноти людей. Однак те, що виражається філософською категорією справедливості, перебуває не у світлому і раціональному просторі нашої свідомості, а скоріше за все вкорінене в темні глибини психіки і проявляється в певних переживаннях, як правило, негативних пристрастях. А тому намагання філософів опанувати зміст цього поняття в якихось раціональних формулах, схемах, визначеннях є не зовсім вдалим. Можливо, антропологічно, а можливо, навіть більш глибоко, тобто біологічно, справедливість пов'язана та укорінена в категорію

---

* Наукова керівниця – завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Віра Качур

або в почуття заздрості. Іншими словами, заздрість – матір справедливості. Людина відчуває заздрість, або, на думку німецького філософа Еммануїла Канта, темну пристрасть, коли порівнює своє становище зі своїми можливостями і з можливостями та статусом іншої людини, і в разі невдоволення собою виникає почуття заздрості [1, с.38].

Хоча б раз у житті кожен із нас відчував себе обділеним, скривдженим, незаслужено ображеним чи засудженим. Кожен вимагав справедливої кари для кривдника, бо «коли зникає справедливість, не залишається нічого, що могло б надати цінності нашому життю». Та чи замислювалися ви над тим, що ж таке справедливість?

Справедливість, за людським задумом, має обмежувати та карати зло в усіх його проявах: від шкоди сусіда-дебошира до дій ворога, який зазіхає на нашу свободу. Біблія запропонувала нам «золоте правило» етики, на якому базується суспільна справедливість: «як хочете, щоб із вами чинили люди, так чиніть і ви з ними». Та життя – це «поле битви», де часто панують «право сили» та «ігри без правил».

Багато хто казатиме, що у кожного своя справедливість, бо один мріє звільнитися з «рабства», другий – мати власних «рабів», а третій – зруйнувати вщент систему «рабовласництва». Більшість, ймовірно, говоритиме про відплату за діяння чи злочинну бездіяльність та спиратиметься на старозавітний закон про «око за око, зуб за зуб». Тобто говоритиме про РЕЗУЛЬТАТ. Мало хто згадає, що «справедливість» означає «правильно вестися», тобто це про ПРАВИЛА. І не тільки про рівність прав кожного перед законом, а й про певне самообмеження своїх домагань на користь чужих прав.

Якщо кинути оком на історію людства, то можемо побачити, як наполегливо людина прагнула віднайти універсальне розуміння справедливості як головної цінності. Стародавні греки запропонували принцип рівності та розподілу, однак зауважили, що деякі люди – раби за своєю природою і тому придатні лише для рабства. У пізніші часи роздумували над «суспільним договором» задля узгодження суперечливих інтересів людей та справедливого розподілу ресурсів. Бекон наголошував, що лише вроджене почуття справедливості відрізняє нас від звірів та спонукає до об'єднання, а Камю доводив, що справедливості немає, є тільки межі.

Про справедливість дійсно написано надзвичайно багато праць. На думку Майкла Сендела, усі наявні теорії справедливості можна звести до трьох груп: 1) утилітаристські теорії, 2) теорії, засновані на ідеї свободи і 3) теорії, засновані на ідеї блага. Утилітаристські теорії означають справедливість через максимізацію щастя максимального числа людей. Тоді як теорії другого типу зосереджуються навколо питання індивідуальних прав та їх захисту, при чому перелік цих прав є предметом постійного

обговорення. Зрештою теорії засновані на ідеї блага, які ведуть свій початок від Аристотеля, пропонують ґрунтувати справедливість на вихованні певних чеснот, які є бажаними для суспільства (2009). При цьому Сендел застерігає, що в більшості випадків, коли мова йде про перші дві моделі справедливості, вони все ж ґрунтуються на невідрефлексованих уявленнях про бажані чесноти – тобто є похідними від погляду Аристотеля на справедливість, але варто враховувати, що сам Сендел є прихильником цієї останньої теорії[2, с.45].

Як відомо, етимологія терміну «справедливість» походить від слова «право» (правий, правда), а в латинській мові позначається «*justitia*» (справедливість) – від «*jus*» (право). Від свого початку застосування у філософії поняття справедливості трактувалося як «сущий світоустрій», духовна основа історії. Протилежністю справедливості є несправедливість, руйнування порядку, деструкція чинного. В латинській мові терміни «*justice*» або «*justitia*» мають спільний корінь «*jus*» і також тлумачаться, як об'єднання людей за допомогою адекватного (відповідно до закону) ставлення один до одного. Новий тлумачний словник української мови містить два значення поняття «справедливість»: «1. Правильне, об'єктивне, неупереджене ставлення до кого-, чого-небудь. <...> 2. Людські відносини, дії, вчинки, які відповідають морально-етичним і правовим нормам». Ще відомий римський юрист Цельс стверджував, що право – це мистецтво добра і справедливості («*jus est ars boni et aequi*»). А згідно з вченням Аристотеля, справедливість є вершиною всіх чеснот і, таким чином, є однією з найважливіших чеснот будь-якого суспільного ладу. Поняття справедливості за своєю природою, внутрішнім змістом містить у собі поняття права, а наявність держави залишається необхідною умовою існування права. Ці зв'язки та неоднозначність термінів «право» та «справедливість» означають, що у філософії та теорії права описуються різні категорії справедливості, засновані на різних передумовах (наприклад, розподільна та компенсаційна справедливість, соціальна і правова справедливість, справедливість) [3, с. 511].

Література

1. Шмат Р. П. Аспекти розуміння проблеми справедливості Платоном, Аристотелем, Джоном Ролзом. 2021. 38 с. URL:chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/http://apfs.nuoua.od.ua/archive/31_2021/10.pdf
2. Соколова М. Хіба судді судять? Інституційні практики правосуддя в Україні. 2023. 45 с. URL:<chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://ekmair.ukma.edu.ua/serve/api/core/bitstreams/3ae02d97-581a-4610-9569-6c640a70c933/content>

3. Подковенко Т. О. Справедливість як основа права. 2023. 511 с.
URL: [Подковенко Т. О. Справедливість як основа права. 2023. 511 с.](#)

Софія Коновалова,

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Іван Мазепа та державотворчі процеси в Україні*

Актуальність теми дослідження зумовлена не лише історичними подіями, а також сучасним контекстом війни в Україні та пошуком національної ідентичності в розрізі століть. Сторінка історії періоду провладу Івана Мазепи набуває великого значення в утвердженні нашої державності та боротьбі за незалежність України у минулому, що безпосередньо стосується сучасних викликів та амбіцій нації.

Іван Мазепа, як полководець та державний діяч, вніс значний внесок у підтримку української культури, мистецтва та освіти. Його зусилля з метою створення єдиної та незалежної України стають актуальними й на даний час, коли країна переживає складний період своєї історії та активно захищає свою територіальну цілісність. Дослідження ролі Івана Мазепи може допомогти краще зрозуміти шляхи формування національної свідомості, відстоювання національних цінностей та боротьбу за незалежність.

У наш час інформаційних технологій та глобалізації, дослідження історії та вшанування національних героїв набуває не лише академічного значення, але й має практичне застосування. Розуміння та відзначення внеску видатних особистостей, як от Іван Мазепа, сприяє зміцненню національної гідності, збереженню єдності суспільства та підштовхує до досягнення нових вершин у різних сферах життя.

Аналізуючи публікації відомих вчених предметом яких є дослідження державотворчої політики Івана Мазепи, виділяють наукові праці таких вчених як Петреченко І.Є., Нюхіна П.О., Мицик Ю.А., Мельник Л.Г. В їх працях відображається не лише ретельний аналіз подій того періоду, нормативно-правових актів, але й власний погляд на політичні, соціальні та культурні витоки того часу.

Іван Мазепа-Калединський був великою постаттю в українській історії. Він став відомим як видатний державний діяч, вправний дипломат і щедрий меценат, був гетьманом України з 1687 по 1709 рік і залишив значний слід в українській політиці та культурі. Важливо підкреслити, що Іван Мазепа походив зі старовинного роду з глибоким корінням на Правобережній Україні. Це дало йому знання та навички, необхідні для успішного керівництва Гетьманською державою [1, с.5].

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Ірина Єрмоленко

Іван Мазепа зробив вагомий внесок в державотворчу діяльність України. Завдяки дипломатичному захисту Мазепа зумів налагодити стосунки як з царівною Софією та фактичним керівником московського уряду В. Голіциним, так і з їх наступником – царем Петром I, що врятувало Україну від можливих руйнацій після державного перевороту у Московській державі 1689 р. Також, з метою оборони південних кордонів побудував фортеці на півдні України, зокрема, Новобогородицьку та Ново-Сергіївську на р. Самара [1, с.8].

Прийшовши до влади гетьман Іван Мазепа зайнявся зміцненням політичних позицій козацької старшини. Важливою справою для Мазепа було згуртувати козацьку старшину навколо себе задля майбутнього країни, тому гетьман вирішив поліпшити їх економічне становище.

За часи Мазепа влада гетьмана та його адміністрації в Україні, яка на той час уже повернула багато правобережних територій, втрачених попередніми гетьманами внаслідок поразок у війнах 60–70-х рр. XVII ст., майже не залежала від короля. Гетьман мав право розпоряджатися землею, роздавати земельні наділи без узгодження з царем. Гетьманська адміністрація встановлювала та збирала всі податки, розпоряджаючись ними в подальшому на власний розсуд. [2].

Гетьманщина здійснювала митній збір, у тому числі й на кордоні з Московською державою, а також мала власну законодавчу базу, що ґрунтувалася на положеннях Литовського статуту та Магдебурзького права. Тобто фактично законодавство козацької України не мало нічого спільного з законодавством Московської держави. Крім того, Гетьманщина мала власну судову систему на чолі з генеральним суддею, у підпорядкуванні якого перебували полкові судді [2].

Гетьманщина була демократичною організацією. Перетворення військової частини Війська Запорозького в адміністративну призвело до появи нових великих округів (адміністративних і судових), які називалися "сотнями". Сотні були об'єднані у адміністративні одиниці-полки. Полкова старшина виконувала військові та адміністративні обов'язки, тоді як козаки та інші територіальні піддані підпорядковувалися полковникам.

Під час правління Івана Мазепа населення могло самостійно обирати на посади полковників та інших чиновників. Тому можна вважати, що при правлінні Мазепа Україна була досить демократичною. Гетьман мав величезну владу, порівняно з повноваженнями удільних князів, але залежав від старшини, козаків, а також інших впливових частин суспільства. Він був зобов'язаний думати про розвиток торгівлі, промисловості, культури, освіти, збереження демократичних традицій [2].

Івану Мазепі не лише вдалося зберегти наявні кордони території України на Правобережжі, а й розширити території, тому згодом вже було 7

козацьких полків: Білоцерківський, Богуславський, Корсунський. Чигиринський, Уманський, Брацлавський і Могилевський [3].

Найбільш відомими документами прийнятими за часів Івана Мазепи є Універсали. Перший універсал гетьмана був виданий у 1704 році. Цей документ був спрямований на зміцнення союзу з Карлом XII Швеції та його військами проти Російської імперії під час Великої Північної війни, другий універсал також закликав до зміцнення союзу. Третій універсал був виданий Мазепою вже у 1709 році, коли він відкрито виступив проти Петра I і звернувся до гетьманських військ з закликом до боротьби проти російської армії, що наближалася до території України. Саме цей універсал гетьмана став важливим символом його політики та спроб захистити інтереси України.

У гетьмана була своя печатка, якою він затверджував документи, а 1 вересня 1707 року з'явився новий варіант герба Івана Мазепи, пов'язаний із наданням гетьманові княжого титулу Священної Римської імперії. У дипломі імператора він має такий вигляд: на червоному полі – срібні перехрещені вила, які поставлено на брус, праворуч – срібний півмісяць рогами вліво, ліворуч – золота шестипроменева зірка, згори – срібний панцир, над щитом – золота корона, за щитом – мантия під князівською короною.

Вважається, що сучасні кольори прапора як державного символу України з'явилися під час правління гетьмана Івана Мазепи, якому шведський король дозволив використовувати в символіці кольори прапора Швеції. Ось чому прапор України схожий на шведський. Під такими прапором Мазепа бився з Петром I у Полтавській битві [4].

Література

1. Мазепа Іван Степанович-гетьман України, видатний державно-політичний і культурний діяч. *Департамент культури виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації)*. URL: <https://luki.kyiv.ua/wp-content/uploads/2015/11/mazepa.pdf> (дата звернення: 11.04.2024р.).

2. Чому в Україні Мазепу вважають героєм? – Як не крути, а він таки зрадив Петра Першого. Тетяна Таїрова-Яковлева. *Україна модерна. Міжнародний інтелектуальний часопис*. URL: <https://uamoderna.com/history/chomu-v-ukraini-mazepu-vvazhaiut-heroiem-yak-ne-kruty-a-vin-taky-zradyv-petra-pershoho/> (дата звернення: 28.04.2024.).

3. ГЕТЬМАНУВАННЯ ІВАНА МАЗЕПИ ТА ВЕЛИКА ПІВНІЧНА ВІЙНА. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=2.11.3> (дата звернення: 28.04.2024.).

4. День українського прапора. URL: <https://chmo.mvs.gov.ua/news/show/65> (дата звернення: 28.04.2024.).

Олексій Крук,

студент 1 курсу юридичного факультету Волинського
національного університету імені Лесі Українки

Правовий статус особи*

Актуальність теми правовий статус особи полягає у вивченні і розумінні того, які права, обов'язки та відповідальність притаманні кожній особі в суспільстві. Це важлива тема для розуміння правових механізмів, що регулюють взаємовідносини між людьми та державою, а також для визначення статусу особи як суб'єкта права. Вивчення цієї теми дозволяє аналізувати та оцінювати правовий захист і гарантії, які надаються громадянам і юридичним особам, що є важливим аспектом для забезпечення справедливості, порядку та законності в суспільстві.

Ключові терміни: правовий статус особи, структура правового статусу особи, загальний (конституційний) правовий статус особи, спеціальний правовий статус особи, індивідуальний правовий статус особи,

Правовий статус особи - юридично закріплене становище людини в державі, відповідно до якого особа як суб'єкт права вступає у правовідносини, а отже координує свою діяльність і поведінку в суспільстві [1, с. 100].

Правовий статус особи визначає та закріплює її правове положення в суспільстві шляхом встановлення прав, свобод та обов'язків. Цей статус цілеспрямовано регулює взаємодію між людьми та формує організовані відносини між особою, суспільством та державою. [2, с. 207].

Встановлення основ правового статусу особи в Конституції України розпочало процес формування нового типу правової культури як для держави, так і для її громадян. Принципи правового статусу особи, які розвиваються поза межами конституційного статусу, додають йому значення, що вимагає реальних змін у нашому суспільстві. Це стимулює зростання наукового інтересу конституціоналістів до джерел, природи та правової цінності основних принципів конституційного статусу особи. [3, с. 4-5].

Правовий статус фізичної особи ґрунтується на вченні про свободу, яке містить наступні ціннісні принципи:

- усі люди народжуються вільними, і жодна особа не може позбавити їх їхніх природних прав. Головний обов'язок сучасної держави полягає в забезпеченні реалізації, захисту та охорони цих прав;

- свобода особи означає можливість здійснювати будь-які дії, які не завдають шкоди іншим особам;

---

* Наукова керівниця - доцентка кафедри теорії та історії держави і права Ольга Юхимюк

- межі свободи визначаються законом, який відповідає праву і природним правам людини. Право має бути достатньою мірою свободи для повного самовираження особи;

- обмеження прав може мати місце лише з метою сприяння загальному добробуту в демократичному суспільстві та уникнення шкоди суспільству, державі та іншим громадянам;

- суспільство, забезпечуючи свободу особи, повинно уникати анархії, беззаконня, порушень прав і законних інтересів інших громадян, а також державної сваволі. Ці принципи є основою принципу верховенства права. [4, с. 276].

Гарантії виконання прав і обов'язків мають значний вплив на зміст і соціальне значення правового статусу особи. Без створення державою умов для реалізації прав і свобод, вони лишаються лише деклараціями. Загальносоціальні (економічні, політичні, ідеологічні тощо) та спеціально-соціальні (юридичні) гарантії є ключовими факторами для реалізації правового статусу особи, не являючись окремими елементами його структури.

Юридична відповідальність є невід'ємною частиною правового статусу, особливо важливою при розгляді спеціального статусу посадової особи. Важливість юридичної відповідальності не виключається через її вторинність щодо суб'єктивного юридичного обов'язку; вона повинна розглядатися як важливий складовий елемент правового статусу [5, с. 379-380].

Теорія права розрізняє три типи правових статусів особи:

1. Загальний статус (конституційний) - це правовий статус особи, який визначений у конституції та законах і є однаковим для всіх незалежно від національності, релігійних переконань чи соціального стану. Його особливості полягають у стабільності, визначеності, рівності прав та обов'язків перед законом для всіх громадян, і він є основою для набуття конкретних прав та обов'язків.

2. Спеціальний статус - це статус особи як представника певної соціальної групи, що має певні особливі права та обов'язки, залежно від її соціального статусу чи потреб. Цей статус може доповнювати чи обмежувати загальний правовий статус і змінюється залежно від змін у житті особи.

3. Індивідуальний статус - це правовий статус конкретного індивіда, який враховує його особисті характеристики, такі як вік, стать, родинний стан, стан здоров'я, релігійні переконання тощо. Цей статус є персоналізованим і змінюється відповідно до змін у житті конкретної особи.

На практиці, ці три типи статусів особистості є нерозривними. Вони всі базуються на статусі людини, який визначається міжнародними правами людини. У кожного громадянина є один загальний правовий статус, але існує

безліч спеціальних статусів, які відрізняються в залежності від соціальних чи інших особливостей, а також індивідуальні статуси, які є унікальними для кожної особи. [1 с. 102].

Отже, вивчення правового статусу особи є важливою складовою для розуміння правової системи сучасного суспільства. Встановлення основ правового статусу в Конституції України відкриває шлях до формування нового типу правової культури та сприяє зростанню інтересу до правових норм та принципів, що регулюють правовий статус особи. Дослідження цієї теми розкриває не лише юридичні аспекти, але й соціальні та культурні виміри, які визначають правовий статус особи як важливий елемент правопорядку і гарантію захисту прав і свобод кожного громадянина.

Література

1. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права, навчальний посібник Львів 2020 268 с.
2. Волинка К. Г. Теорія держави і права, навчальний посібник Київ 2003 239 с.
3. Громовчук М.В. Правовий статус особи: загальні нормативістські засади. *Порівняльно-аналітичне право*. Url: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/46472/1/50.pdf>
4. Стрельбицька Л. М.. Теорія держави і права, навчальний посібник Київ 2016. 332 с.
5. Скакун О.Ф Теорія держави і права, підручник. Харків, 2001. 656 с.

Анастасія Кучер,

студентка 3 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Роль Симона Петлюри у державотворчих процесах періоду Української революції 1917-1921 рр.*

Історія становлення українського народу, української нації поколіннями супроводжувалася військовими діями на її теренах. На сьогодні, в черговий раз, український народ намагається не втратити свою незалежність, особливої актуальності це питання набуло зараз, з огляду на військову агресію Російської Федерації з 24 лютого 2022 року.

Прихід більшовиків з гаслом «Звільнення від царської руки» дійсно відбувся під приводом обіцянок свободи та самоврядування, проте швидко перетворився на контроль і репресії. Саме тоді український народ відчув, що йому намагаються диктувати, що як робити і як жити, і відчуття цієї диктатури стало катализатором для народження бажання до незалежності. Справді,

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Ірина Єрмоленко

українці завжди проявляли свою жагу до власної незалежності та самовизначення. Це було виявлено в різних історичних періодах, коли український народ виступав за свої права та свободу від зовнішнього впливу.

Однією з видатних постатей розбудови української державності є Симон Петлюра. Особливо актуальним на сьогодні є його вислів: «Росія не благословенна країна нібелюнгів. Це країна контрастів! Безмежного деспотизму і не обмежених мрій мрій про свободу. Це край, в якому «божеські» особи царів-самодержців душили себе взаємно і замикали в монастирі. Край, де піддані гинуть з рук царя, а царі з рук підданих. Де всі поборні, а кожний свій «пустосвят» і вірить по-своєму: в день любить ближнього, а в ночі для грабіжницьких цілей уб'є вітця та матір» [1, с. 367].

Науковці вважають, що Петлюра виступав у ролі ключової фігури в українському національному руху того часу. Він був представником покоління, що мріяло про незалежність України від імперських та революційних загроз. Його діяльність в той період відзначалася спрямованістю на підтримку української ідентичності та боротьбу за автономію та незалежність України. Він об'єднував патріотичні сили та відстоював ідею української державності, намагаючись врегулювати внутрішні та зовнішні конфлікти.

Встановлено, що феномен С. Петлюри був породжений особливостями української історії ХХ ст. й специфікою національно-визвольної боротьби українського народу за свою незалежність. Саме обставини українського політичного життя сформували його як сильну, непересічну особистість, з яскраво вираженими лідерськими якостями. Його життя визначали віра в Україну, відданість національним ідеалам та українській справі. У різних життєвих обставинах він проявляв мужність і витримку, глибокий розум, рішучість і волю, високі особистісні й моральні характеристики. Водночас його політичні рішення та дії неоднозначно (а то й різко негативно) сприймалися в українському суспільстві.

Відзначається, що постать С. Петлюри є досить амбівалентною й контроверсійною. Вона й досі перебуває в полоні міфотворення, а в оцінках Симона Петлюри часто переважають не раціональні, а емоційно-психологічні моменти. Очевидним є також вплив політичної кон'юнктури, а розгляд подій Української революції поза історичним і політичним контекстом часто призводить до однобокого, до певної міри тенденційного і упередженого їх трактування, до відтворення усталених стереотипів [2, с. 9].

Серед основоположних напрямків його діяльності можемо виокремити наступні:

Національно-визвольна боротьба: Петлюра виступав за ідею національної незалежності та автономії українського народу. Він брав

активну участь у військових діях проти більшовицької та білої армій, ставлячи перед собою мету створення незалежної Української держави.

Дипломатія та міжнародні відносини: Петлюра намагався залучити підтримку з боку зарубіжних держав для української незалежності. Він проводив дипломатичні переговори та спроби укладення союзів з різними країнами, зокрема з Польщею, Францією, Великою Британією та іншими.

Управління та організація: Симон Петлюра активно вів управління в рамках українських військових структур та державних установ. Він організовував адміністративну систему та утримував контроль над територіями, що знаходилися під його владою.

Боротьба з внутрішніми загрозами: Симон Петлюра стикався з внутрішніми конфліктами та опозицією власного політичного та військового керівництва. Він намагався забезпечити стабільність та утримати владу в умовах внутрішніх протиріч.

Культурна та освітня діяльність: Симон Петлюра підтримував розвиток української культури та освіти, сприяючи виданню україномовних публікацій, організовуючи освітні заходи та культурні події.

Здійснений аналіз діяльності С. Петлюри в час боротьби за українську державність дозволяє зробити висновок, що завдяки Симону Петлюрі в Україні відбувалося утвердження легітимної влади, в компетенцію якої входило регулювання і координування всіх сфер суспільного життя. Обстоюється думка, що сам факт існування української держави – УНР, проблеми, з якими вона стикалася, прийняття законів, які покликані були регулювати і координувати діяльність офіційних інститутів влади, стало переломним етапом у розвитку українського державотворення. Процес побудови української державності йшов шляхом від парламентської республіки до президентської форми державного устрою. Не в останню чергу цьому сприяли авторитет і компетенція Голови Директорії – Симона Петлюри. У творенні української національної держави С.Петлюра висловлював готовність до співпраці з усіма національними силами [3, с.78].

Отже, Петлюра був одним із ключових лідерів Української Народної Республіки (УНР) та головним командувачем її військ. Під його керівництвом були підняті національні сили в боротьбі за незалежність України. Його політична діяльність змогла створити на той час сучасний демократизм, соборність, незалежність, свободу думки та лідерство з боротьби сучасним ворогом.

Література

1. Сергійчук В. І. Симон Петлюра. Київ: ПП Сергійчук М.І. 2009. 568 с.
2. Гоцуляк Володимир Михайлович. «Політична діяльність Симона Петлюри в українському державотворенні». К. 2009. 18 с.

3. Голубко Віктор Концепція Української держави у баченні Симона Петлюри. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. 2013. Вип. 23-24. С. 93-97.

Максим Лавренюк,

студент 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Деформація правової свідомості суспільства в кризових умовах*

Розвинута правосвідомість є необхідною умовою для існування сучасного демократичного суспільства, котре ґрунтується на принципі правової держави. Сьогодні існує ряд об'єктивних та суб'єктивних чинників, що формують високий рівень тривожності інтелектуального розвитку індивіда, посилюючи його зневіру до права. Деформована правосвідомість виливається в протиправну поведінку суб'єкта, котра загрожує його безпеці і людству загалом.

Метою є аналіз деформації правової свідомості суспільства в кризових умовах.

Дослідженням тематики деформації правової свідомості займалися такі науковці, як О. Барабаш, М. Басто-Перерайра, Д.П. Фаррінгтон, С.Ф. Денисов, А.Ю. Куликовичем, Н.К. Таршині, І. Фаузія, М.Р. Камалуддін, Б. Ратакришнан, Ч.М.Н. Назір, М.В. Суходоля, М.В. Пампура, В.І. Сировацький, Тимошенко В.І, Пархоменко Н.М. і інші.

Проць О. Є. зазначав, що правосвідомість являє собою єдність чотирьох елементів (раціонального, емоційного, ціннісно-орієнтаційного та вольового), які перебувають у діалектичному взаємозв'язку і взаємодії та адекватно відображають правову реальність. Відповідно, деформація правосвідомості це спотворення, що виникають унаслідок ушкодження її елементів (одного чи декількох), у результаті чого правова реальність відображається неадекватно.

Найбільш поширеними формами деформації правової свідомості є правовий нігілізм, правовий інфантилізм, правовий негативізм, правовий фетишизм, правовий ідеалізм.

Окремо можна виділити точку зору В.Б.Ткаченко, який відносить правовий інфантилізм, правовий фетишизм та правовий ідеалізм не до форм деформації правосвідомості, а до ідейно-психологічних факторів впливу на свідомість та поведінку людей у суспільстві, які шляхом деформації сфери правового знання, руйнування правових настанов, принципів та переконань, у кінцевому рахунку, сприяють формуванню правового нігілізму.

---

* Наукова керівниця – завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Віра Качур

Правова свідомість є однією із форм суспільної свідомості. Суспільна ж свідомість відображає об'єктивні потреби суспільного розвитку, разом із індивідуальною свідомістю визначає та мотивує поведінку особи, у тому числі її правову поведінку, надає цілеспрямованого характеру будь-якій людській діяльності. На індивідуальній правосвідомості позначаються як психофізичні особливості індивіда, його особисті проблеми, так і різні фактори суспільного життя, у тому числі й негативні умови сучасного світу. За умов кризового стану суспільства, трансформації політико-правового мислення, переоцінки цінностей та впливу травмуючих факторів правосвідомість індивіда може зазнавати деформації та бути одним із факторів протиправної поведінки.

Деформації правової свідомості сприяють суб'єктивні фактори, певні риси особистості, наприклад психопатія, низький самоконтроль та складний темперамент [7].

Об'єктивні детермінанти можуть мати різноманітну природу. Це негативні умови сучасного світу, природні катаклізми. Зараз доводиться долати нові загрози, небезпеки, реагувати на виклики, які вимагають нових підходів до їх вирішення [8]. Такими є, наприклад, трансформації суспільства, що пов'язані з ідеологічними факторами. Сучасне суспільство переживає складні часи, що стали наслідком переоцінки цінностей, девальвації моралі й права. Розрив людини з найвищими духовними цінностями та заміна їх на цінності досить сумнівні призводять до різних форм деформації свідомості, що тягне за собою серйозні негативні наслідки для особистості. Зміна ідеологічних орієнтирів та непередбачувані соціальні процеси, нестабільність, – все це супроводжується різким розшаруванням. Політичне життя не завжди реалізується в цивілізованих формах боротьби за владу, порушуються принципи правової держави, а саме: рівність усіх перед законом; незалежність судів; дотримання владою основних прав та свобод громадян. Зазначені обставини негативно впливають на правосвідомість, а значить і правову поведінку [5, с. 83]

До істотних травмуючих об'єктивних чинників належить війна та пов'язаний з нею стресовий стан, загроза життю, здоров'ю людини, її правам та свободам, значне розшарування суспільства за майновою ознакою, злочинність, корупція, несправедливість, наслідком чого є соціальна напруженість, втрата людьми життєвих орієнтирів та зміна ідеологічних цінностей, ослаблення родинних, сімейних, виробничих та інших зв'язків, зростання кількості тих, хто у сучасному соціумі не може знайти собі місця.

Викликають занепокоєння й інші соціальні фактори: корупція, несправедливість, злочинність тощо. Між корупцією та правосвідомістю і правовою поведінкою існує прямопропорційна залежність: чим більше безкарних проявів корупції, тим менше підстав у людей, які це спостерігають, бути законослухняними та демонструвати високий рівень

правосвідомості. Порушення прав і свобод людини нерідко є наслідком саме діяльності корупціонерів. Людина, яка стикається з несправедливістю, відчуває гнів, образу або навіть безпорадність, у неї виникає прагнення покарати кривдника та відновити справедливість у будь-який спосіб, навіть незаконний [5, с. 84]

Особливу увагу заслуговують економічні фактори, а саме економічна криза, безробіття, бідність, інфляція. Економічні та моральні втрати більш сильно відчувають саме бідні та безробітні [3]. Зайнятість збільшує соціальні контакти людини, дає відчуття колективної мети та власної потреби, дозволяє підвищити свій статус і заохочує активність. Безробіття ж неминуче призводить до позбавлення цих важливих прихованих функцій, що тягне за собою психічні розлади та низьку якість життя.

Можна виділити також російсько-українську війну, збереження режиму воєнного стану протягом тривалого часу та пов'язані з цим істотні обмеження основних прав і свобод людини і громадянина, загрози індивідуальній безпеці. Першочергове забезпечення публічного інтересу, що уособлює потреби суспільства і держави, в даному випадку охоплюючи всі життєво важливі напрями національної безпеки і оборони, створює необхідні можливості для забезпечення інтересів, прав і свобод окремих громадян, є умовою їх реалізації. Останні безпосередньо залежать від економічних, фінансових, політичних і правових можливостей держави. Відповідно до задоволення публічних потреб і цінностей, забезпечення інтересів суспільства і держави, такі індивідуально визначені цінності права, як свобода, рівність і гідність, права людини, власність, освіта, культура та ін. не отримують повного забезпечення [6, с. 39].

Наслідки воєн для психічного та фізичного здоров'я, економічної безпеки та політичної стабільності є довгостроковими [4]. Деякі молоді люди, які зазнали воєнного насильства, з більшою ймовірністю будуть згодом поводитися агресивно, а деякі навіть зазнають посттравматичного стресу, що збільшує ризик подальшої агресії. Згідно з теорією емоційної десенсибілізації, за неодноразового впливу насильства люди до нього звикають, тобто за кожного нового впливу вони відчувають меншу тривожність [1]. Вважається, що це «заціпеніння» робить людей більш терпимими до насильства і навіть жорстокими [2].

Підсумовуючи викладене, правова свідомість це особисте ставлення особи до права та його психологічне відображення. Правосвідомість являє собою єдність психофізичних та біологічних елементів, які відображають правову реальність, в разі порушення одного з них людина починає впадати в психологічний дисбаланс, який характеризується викривленням загального світосприйняття. Правосвідомості наявні індивідуальні та об'єктивні чинники, що формують рівень тривожності, призводять до деформації й позначаються на поведінці суб'єкта. Великого значення

сьогодні мають саме об'єктивні чинники, такі як війна, корупція, економічна криза, державні реформи, безробіття, соціальна напруженість та інші, котрі справляють велике враження на суб'єкта, змінюючи його ідеологію та життєві орієнтири. Загалом люди котрі стикаються з несправедливістю починають частково змінювати свою поведінку з законослухняного громадянина на правопорушника.

Література

1. Deffenbacher J.L., Suinn, R.M. Systematic Desensitization and the Reduction of Anxiety. *The Counseling Psychologist*, 1988. 16(1). P. 9–30. <https://doi.org/10.1177/0011000088161002>.
2. Huesmann L.R., Dubow E.F., Boxer P., Smith C., Shikaki K., Landau S.F., Gvirsman S.D. Consequences of Exposure to War Violence: Discriminating Those with Heightened Risk for Aggression from Those with Heightened Risk for Post-Traumatic Stress Symptoms. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2023. Vol. 20(12):6067. <https://doi.org/10.3390/ijerph20126067>
3. Kujala P., Kallio, J., Niemelä M. Income Inequality, Poverty, and Fear of Crime in Europe. *Cross-Cultural Research*. 2019. Vol. 53(2). P. 163–185. <https://doi.org/10.1177/1069397118799048>.
4. Lim I.C.Z.Y., Tam W.W.S., Chudzicka-Czupala A., McIntyre R.S., Teopiz K.M., Ho R.C., Ho C.S.H. Prevalence of depression, anxiety and post-traumatic stress in war- and conflict-afflicted areas: A meta-analysis. *Front. Psychiatry*. 2022. Vol. 13:978703. doi: 10.3389/fpsyt.2022.978703.
5. Пархоменко Н. М., Тимошенко, В. І. Детермінанти та наслідки деформації індивідуальної правосвідомості за негативних умов сучасного світу. Науковий вісник ужгородського національного університету. 2024. С.81.
6. Пархоменко Н.М. Трансформація ціннісних засад права та правотворчої діяльності в умовах воєнного стану. *Правова держава*. 2023. № 34. С. 37–47.
7. Sinha S. Personality correlates of criminals: A comparative study between normal controls and criminals. *Ind Psychiatry J*. 2016 Jan-Jun. Vol. 25(1). P. 41–46. doi: 10.4103/0972-6748.196058.
8. Tymoshenko V., Maksymov S., Makarenko L., Kravchenko O., Kravchenko S. Threats to human rights in a globalized world. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10(39). P. 9–15. doi.org/10.34069/AI/2021.39.03.1.

Ангеліна Мандрицька,
студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Аналіз форм і засобів передвиборної агітації в Україні (Виборчий кодекс, розділ 8)*

У сучасному політичному контексті, передвиборна агітація відіграє ключову роль у формуванні виборчих уподобань та рішень виборців. По-перше, ця тема є ключовою для забезпечення прозорості та справедливості виборчого процесу, зокрема контролю за фінансуванням політичних кампаній та використанням адміністративних ресурсів. По-друге зміни в політичній динаміці та стратегіях виборчої боротьби вимагають постійного оновлення правових норм для забезпечення ефективного регулювання.

Порівняльно-історичний аналіз виборчого законодавства дає підстави стверджувати, що обсяг матеріалу щодо передвиборчої агітації, починаючи з перших виборчих законів, і законів нашого часу постійно збільшувались. Перший закон, який був застосований на виборах народних депутатів у незалежній Україні був закон " Про Вибори Народних Депутатів " УРСР від 27.10.1989 р. який діяв до 1993 р., і містив лише одну статтю, а саме статтю 41 щодо ведення передвиборчої агітації. В наступних законах, а саме законі від 18.11.1993, в якому передвиборчій агітації відводився аж цілий розділ(8), що включав в себе 5 статей, закон від 24.09.1997, який містив в собі 7 статей, та закон від 18.10.2001" Про Вибори Народних Депутатів", в якому кількість статей зменшилась, але їх зміст став ще більш об'ємніший. В теперішній час форми і засоби передвиборчої агітації регулюються Виборчим Кодексом України, а саме розділ 8 «передвиборна агітація» з ст.51-57.

Відповідно до ст. 51 Виборчого кодексу України, передвиборча агітація може проводитись у таких формах:

- 1) проведення зборів громадян, інших зустрічей із виборцями;
- 2) проведення мітингів, походів, демонстрацій;
- 3) проведення публічних дебатів, дискусій, «круглих столів», пресконференцій щодо положень передвиборчих програм і політичної діяльності кандидатів, партій (організацій партій) – суб'єктів виборчого процесу;
- 4) оприлюднення в друкованих та аудіовізуальних (електронних) засобах масової інформації політичної реклами, виступів, інтерв'ю, нарисів, відеофільмів, аудіота відеокліпів, інших публікацій і повідомлень;

---

* Науковий керівник – завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Віктор Ладиченко

5) розповсюдження виборчих листівок, плакатів та інших друкованих агітаційних матеріалів чи друкованих видань, у яких розміщено матеріали передвиборчої агітації;

6) розміщення друкованих агітаційних матеріалів чи політичної реклами на носіях зовнішньої реклами;

7) проведення концертів, вистав, спортивних змагань, демонстрації фільмів і телепередач, проведення інших публічних заходів за підтримки кандидата, партії (організації партії) – суб'єкта виборчого процесу, а також оприлюднення інформації про таку підтримку.

Найбільш ефективним методом проведення передвиборної агітації є організація зборів громадян. Під час таких зустрічей виборці мають можливість особисто оцінити кандидата, його ділові та професійні якості, а також детальніше ознайомитися з змістом та напрямками його передвиборної програми. Збори громадян можуть проводитися у будь-якій зручній формі для них, включаючи індивідуальні та групові бесіди або зустрічі на відкритому повітрі. Велике значення сьогодні набуває агітація у соціальних мережах, оскільки кожен має легкий доступ до Інтернету. По-перше, соціальні мережі мають велику кількість користувачів з різних соціальних та демографічних груп. Це дозволяє кандидатам привернути увагу широкого кола виборців та взаємодіяти з ними безпосередньо. По-друге, реклама у соціальних мережах може бути дешевшою порівняно з іншими формами масової комунікації, такими як телебачення чи радіо. Це дозволяє навіть меншим кандидатам з малим бюджетом залучати увагу до своєї кампанії [ст.51].

Фінансування передвиборної агітації відбувається за рахунок коштів, які надходять до виборчих фондів кандидатів та політичних партій, які є учасниками виборчого процесу. Підтримка проведення різноманітних публічних заходів, таких як концерти, вистави, спортивні змагання та інші, від імені кандидата (кандидатів), і від імені політичної партії, дозволяється лише у випадку, якщо вони повністю фінансуються коштами, отриманими з виборчого фонду [ст.51]. Кандидат, партія, може на умовах договору та за рахунок коштів власного виборчого фонду орендувати будинки та приміщення будь-якої форми власності для проведення зборів, дебатів, дискусій та інших публічних заходів передвиборної агітації. Оплата за використання приміщення проводиться за рахунок коштів відповідного виборчого фонду, і без попередньої оплати приміщення не надається.

Що ж до іноземних країн, в більшості з них практикується форма передвиборної агітації, відома як організація громадських приймалень. Ця форма вперше з'явилася у США у 1896 році. Вона полягає в створенні "груп інтересів", що співпрацюють із різними соціальними шарами населення у своїх "офісах розбору претензій", де кандидати зустрічаються з виборцями. У Литві згідно з виборчим законодавством, всі політичні партії, що беруть

участь у виборах, та їх кандидати мають право безкоштовно користуватися Литовським національним радіо і телебаченням, а також іншими засобами масової інформації згідно з встановленими законами. У Франції є спеціальні місця для розміщення передвиборчих матеріалів кандидатів, заборонено зміну змісту виборчих матеріалів за три місяці до дня голосування та визначено умови для публікації та оприлюднення офіційних виборчих матеріалів кандидатів. Кожен кандидат може використовувати право на розміщення передвиборчих плакатів, але з певними обмеженнями щодо інформації, яка може бути включена на них.

Отже, аналізуючи форми і засоби передвиборчої агітації в Україні згідно з Виборчим кодексом, можна зробити кілька висновків. Перш за все, передвиборча агітація відіграє ключову роль у формуванні виборчих уподобань та рішень виборців. Вона важлива для забезпечення прозорості та справедливості виборчого процесу шляхом контролю за фінансуванням політичних кампаній та використанням адміністративних ресурсів. По-друге, порівняльно-історичний аналіз виборчого законодавства України свідчить про постійне збільшення обсягу матеріалу щодо передвиборчої агітації. Починаючи від перших виборчих законів та до сучасного Виборчого кодексу, кількість статей, що регулюють цей процес, постійно зростає. Це свідчить про постійне оновлення правових норм для забезпечення ефективного регулювання передвиборчої агітації. У порівнянні з іншими країнами, передвиборча агітація в Україні регулюється законодавством, що встановлює конкретні форми і методи проведення агітації, а також умови фінансування цього процесу. Таким чином, передвиборча агітація в Україні має свої особливості, але в цілому відповідає міжнародним стандартам демократичних виборів.

Владислав Міщанин,

студент 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Козацьке звичаєве право*

Козацьке звичаєве право є важливою складовою української правової культури. Воно відіграло значну роль у становленні та розвитку українського права, сформувавши ряд його принципів та інститутів. Вивчення козацького звичаєвого права дає можливість краще зрозуміти історичні корені української правової системи, а також її самобутність та унікальність.

Козацьке звичаєве право – це система норм, що регулювали життя та діяльність українського козацтва протягом XVI-XVIII століть. Ці норми ґрунтувалися на звичаях та традиціях козаків, а також на їхніх власних

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Ірина Єрмоленко

правових актах. Джерелами козацького звичаєвого права можна вважати такі:

- звичаї та традиції: це неписані правила поведінки, які склалися протягом століть і передавалися з уст в уста;
- козацькі постанови та накази: це письмові нормативно-правові акти, які видавалися козацькою старшиною;
- рішення козацьких судів: ці рішення свідчили про практику застосування норм козацького звичаєвого права.

Серед звичаїв та традицій, які мали значний вплив на формування козацького звичаєвого права, можна виділити: звичаї військової організації: ці звичаї регулювали порядок несення служби, вибори отаманів, проведення військових рад тощо; звичаї господарювання: ці звичаї регулювали порядок землеволодіння, рибальства, бджільництва тощо; звичаї судочинства: ці звичаї регулювали порядок розгляду судових справ, винесення та виконання судових рішень.

Козацькі постанови та накази – це письмові нормативно-правові акти, які видавалися козацькою старшиною. Вони регулювали різні аспекти життя та діяльності козацтва, доповнюючи та конкретизуючи звичаєві норми. Рішення козацьких судів є цінним джерелом інформації про практику застосування норм козацького звичаєвого права. Вони свідчать про те, як козаки розуміли та застосовували ці норми у конкретних ситуаціях.

Козацьке звичаєве право мало ряд характерних рис, які відрізняли його від інших правових систем того часу. До цих рис можна віднести: демократизм (козацьке звичаєве право було демократичним за своєю суттю. Всі козаки, незалежно від їхнього походження та майнового стану, були рівні перед законом. Вони мали право обирати своїх отаманів, брати участь у козацьких радах, а також вільно висловлювати свою думку); рівність козаків перед законом (одна з найважливіших рис козацького звичаєвого права – це рівність козаків перед законом. Не існувало жодних станових привілеїв, і всі козаки несли однакову відповідальність за скоєні злочини); виборність козацьких суддів (судді в козацькому судочинстві обиралися самими козаками. Це гарантувало неупередженість та справедливість судових рішень); суворість покарань за злочини (козацьке звичаєве право передбачало суворі покарання за злочини. Це було пов'язано з необхідністю підтримувати порядок та дисципліну в козацькому війську).

Система органів козацького судочинства була багаторівневою та складалася з таких ланок: козацький суд (найнижчою ланкою козацького судочинства був козацький суд. Він обирався на козацькій громаді та складався з 12 суддів. Козацький суд розглядав дрібні справи, такі як сварки, бійки, крадіжки тощо); отаманський суд (отаманський суд очолювався козацьким отаманом. Він розглядав більш серйозні справи, такі як зрада, вбивство, розбій тощо); генеральний військовий суд (найвищою ланкою

козацького судочинства був Генеральний військовий суд. Він складався з 12 суддів, які обиралися на Генеральній військовій раді. Генеральний військовий суд розглядав найважливіші справи, такі як апеляції на рішення отаманських судів, справи про державні злочини тощо).

Козацьке судочинство мало ряд особливостей, які відрізняли його від інших систем судочинства того часу. До цих особливостей можна віднести:

Козацьке звичаєве право мало значний вплив на розвиток українського права. Воно сформувало ряд принципів та інститутів, які лягли в основу сучасної української правової системи. Козацьке звичаєве право стало одним із джерел українського права. Воно вплинуло на формування таких принципів права, як рівність перед законом, виборність суддів, гласність судового процесу тощо. Козацьке звичаєве право сформувало ряд правових традицій, які стали частиною української правової культури. Ці традиції ґрунтуються на таких цінностях, як справедливість, свобода та демократія. Козацьке звичаєве право було самобутньою та унікальною системою норм, що регулювала життя та діяльність українського козацтва протягом XVI-XVIII століть. Воно відіграло значну роль у становленні та розвитку українського права, сформувавши ряд його принципів та інститутів.

Вероніка Моргун,

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Ціннісні орієнтації як складові правової культури студентів*

Правова культура сучасного суспільства є не лише показником рівня правосвідомості, але й важливим фактором стабільності та розвитку держави. У її основі лежить система цінностей, які визначають ставлення людей до правових норм, законів та принципів. Спеціальне місце серед цих складових правової культури займають ціннісні орієнтації студентів, які є не лише відображенням їхніх внутрішніх переконань, але й визначають їхню поведінку та взаємодію з правовою системою. Під ціннісними орієнтаціями будемо розуміти як певний конструкт, що становить певну динамічну систему, що визначає соціальну поведінку і діяльність людини [4, с.37].

Правова культура студентів – це сполучення інтелектуально-вольових і морально-психологічних інтегрованих складових, які узгоджено взаємодіють та проявляються у правосвідомості, розумінні та почуттях, навичках та звичках, що регулюють власну поведінку у визначенні правомірної мети, правомірних шляхів та засобів її досягнення, справедливості, нетерплячості до правопорушень, відповідальності, усвідомленій потребі у правовій самоосвіті. Як багатовимірне, системне і

---

* Наукова керівниця – завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Віра Качур

динамічне особистісне утворення правова культура студентів є сукупністю правових знань, відношення до права як до цінності і правомірної поведінки; як соціально-педагогічне явище – досліджується як міра та спосіб творчої самореалізації особи у правовому регулюванні своєї майбутньої професійної діяльності. Правова культура у практичному аспекті необхідна майбутньому фахівцеві для того, щоб він добре орієнтувався у «новому світі», знаходив правильний вихід із ситуації, в яку все частіше потрапляє через відсутність елементарної правової грамотності, добре знав свої права і обов'язки, вмів їх реалізовувати й за допомогою правових засобів ефективно захищати; щоб він знав і поважно ставився до прав і обов'язків своїх контрагентів – громадян, трудових колективів, державних чи громадських органів, посадових осіб, вмів грамотно вирішувати завдання практичної поведінки у правовій сфері [2, с. 28].

Ціннісні орієнтації - це сукупність найважливіших якостей внутрішньої структури особистості, що є для неї особливо значущими. Крім того, ціннісні орієнтації утворюють певну вісь свідомості і поведінки особистості та безпосередньо впливають на її розвиток. Система ціннісних орієнтацій виступає регулятором особистісного становлення, слугує критерієм норм і правил поведінки особистості [1, с. 65].

Осмислення особистістю диференційованості своєї системи цінностей виступає конкретним показником усвідомлення свого життєвого шляху, перспективи. При цьому найбільш значущі для людини цінності будуть насамперед визначати її життєву позицію, а значить відігравати вирішальну роль в її професійній діяльності. Молоді притаманна характерна для такого віку переоцінка цінностей, їхні моральні погляди тільки складаються і структуруються. В аналізі складних явищ оточуючої дійсності їм часто не вистачає гнучкості і життєвого досвіду старших поколінь. Саме тому відсутність достатнього досвіду, юнацький максималізм, велика емоційна збудженість роблять цей період у житті досить складним, проте саме в цей період уточнюються ціннісні орієнтації. Сьогодні, на початку XXI ст., розвиток і світогляд молоді зазнав великих змін. Порівняно з попередніми роками молодь стає більш розкутою та самостійною, починає орієнтуватись в сучасному суспільстві. [3, с. 121- 122].

Навчання у ВНЗ формує у студента пізнавальне ставлення до правових цінностей, почуття поваги до закону, переконаність у необхідності й соціальній значимості зміцнення правової основи державного й громадського життя. У свою чергу, вказане є передумовою подальшого розвитку в студентів потреби дотримувати, виконувати і використовувати правові норми, необхідною умовою формування ціннісно-правової орієнтації на правомірну соціально значиму поведінку. У мотивації соціально значимої правомірної поведінки студентів цінності правового культурного комплексу діють не безпосередньо, а опосередковано через формування інформації

про сукупність своїх прав і обов'язків, способи їх реалізації, потреби у психолого-педагогічній підготовці до правового виховання, переконаності в доцільності соціально значимої поведінки, тобто через сформовані соціально-психологічні якості студентів. Формування правової культури студентів можна уявляти, виходячи зі змісту і конкретних особливостей правової культури університетського колективу й за допомогою з'ясування послідовності впливу правових культурних цінностей на правосвідомість і поведінки студентів у правових відносинах і правовій діяльності [2, с. 28-29].

Студенти – це особлива група в контексті правової культури, адже вони не лише засвоюють існуючі цінності, але й активно формують власну правосвідомість. Їхні ціннісні орієнтації, які формуються під впливом різних факторів таких, як: діяльність політичних організацій, засобів масової пропаганди; ідеали; рівень політичних знань; професійна зацікавленість; твори мистецтва і літератури; психологічні характеристики особистості; сім'я, а також такі чинники, як телебачення, радіо, кіно, , самоосвіта відіграють важливу роль у становленні майбутніх правників, громадян та учасників правових відносин. Ціннісні орієнтації в правовій культурі допомагають розуміти важливість права, дотримуватися законів та правил, розвивати відповідальність перед суспільством. Студенти, які мають високу правову культуру, здатні бути активними громадянами, виявляти ініціативу в рішенні правових проблем та дотримуватися етичних принципів у своїй діяльності.

Література

1. Шайгородський Ю. Ціннісні орієнтації в психологічній структурі особистості. *Соціальна психологія*. 2009. № 4(36)/ С.65–73.
2. Гусенко А.А. Поняття та сутність правової культури студентів. *Збірник «Наукові праці», серія: педагогіка, комп'ютерні технології*. 2016. Випуск 258. Том 270. С.27-31.
3. Бліхар М. П. Ціннісні орієнтації студентської молоді України: соціологічний аналіз. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. 2011. Вип. 5. С. 116-125.
4. Kachur V. Theoretical and applied aspects of understanding the concept “legal orientation” in legal science. *Law. Human. Environment*, 2022. 13(4). 26-39. <https://doi.org/10.31548/law2022.04.003>

Юрій Назаренко,

студент 1 курсу, спеціальності 281 "Публічне управління та адміністрування" Національного університету біоресурсів і природокористування України

Основні форми реалізації норм права*

Різноманітність суспільних відносин та правових норм визначається різноманітністю форм їх реалізації. Загалом види реалізації норм права можна класифікувати за різними підставами, а саме:

- 1) за характером правових зв'язків між суб'єктами права (загальний вид правових відносин; конкретний вид правових відносин);
- 2) за суб'єктним складом (індивідуальний; колективний);
- 3) за зовнішнім проявом (активний; пасивний);
- 4) за методом впливу (добровільний; примусовий);
- 5) за правовим положенням суб'єктів (цивільно-правовий; адміністративно-правовий);
- 6) за методами здійснення права (владну (примусову); невіддільну (добровільну)).

Розрізняють також види правореалізації: суб'єктивного права; об'єктивного права.

Оскільки норма права – це єдність гіпотези, диспозиції і санкції, то природно її зміст передбачає два рівні (чи способи) реалізації: реалізацію диспозиції в правомірній поведінці (нормальна реалізація); реалізацію санкції через примусове нав'язування державною владою поведінки правопорушнику (право забезпечувальна реалізація).

За суб'єктним складом розрізняють індивідуальну і колективну форми правореалізації (наприклад, право нації на самовизначення). Адже деякі правові вимоги не можна провести в життя інакше, як поєднуючись одне з одним, виступаючи колективним суб'єктом права.

За характером дій суб'єктів, ступеня їх активності і спрямованості виділяють виконання, дотримання, використання і застосування правових норм. Перші три виступають формами безпосередньої правореалізації, право реалізується в поведінці учасників правовідносин. Застосування, навпаки, здійснюється лише за участю спеціально уповноважених органів держави.

Таким чином, розрізняють три основні форми реалізації права: використання, виконання та дотримання. Так використання — це форма реалізації уповноважених норм, змістом якої є активна поведінка суб'єктів, що вчиняється за їх власним бажанням. (Наприклад: реалізація права на освіту, договір дарування, заява про звільнення з роботи, права власності); виконання — це форма реалізації зобов'язуючих норм, змістом

---

* Наукова керівниця – асистентка кафедри теорії та історії держави і права Людмила Протосавицька

якої є вчинення дій, що вимагаються юридичними приписами, тобто виконання покладених обов'язків. (Наприклад: виконання батьками обов'язків по утриманню неповнолітніх, сплата податків, договірні зобов'язання); дотримання — це форма реалізації забороняючих норм, змістом якої є утримання суб'єкта від порушення заборон, які містяться у правових нормах. (Наприклад: не порушувати правила дорожнього руху.)

Наведемо приклади використання норм права: кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір[1, ст. 34]; Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання [1, с. 35].

Приклади виконання норм права: Кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і в розмірах, встановлених законом [1, ст.67];

Особливою формою втілення вимог правових норм у життя є застосування норм права державними компетентними органами, які зобов'язані контролювати дотримання, виконання, здійснення юридичних норм.

Можна визначити правозастосування як форму державно-владної, юридично значимої діяльності спеціально уповноважених органів, в процесі якої здійснюється індивідуально-правове регулювання відносин у вигляді винесення індивідуально-конкретизованих, обов'язкових до виконання приписів на підставі норм права.

Застосування норм права є діяльність, що здійснюється тільки відповідними державними органами чи за дорученням держави іншими організаціями[2, с. 287].

Застосуванню норм права притаманний державно-владний характер. Застосування права це один з видів державної діяльності, спрямованої на втілення правових розпоряджень у життя. Здійснюється від імені держави уповноваженими нею суб'єктами і тому є обов'язковим для всіх адресатів.

Застосування права здійснюється у певних процесуальних формах. Це сприяє зміцненню законності і правопорядку в суспільстві, забезпеченню захисту прав і свобод особистості.

Процес застосування норм права завершується виданням правозастосовчого акта.

На цій підставі виділяються дві форми застосування права: оперативно-виконавча і правоохоронна.

Оперативно-виконавче правозастосування являє собою організація виконання приписів правових норм; позитивне регулювання за допомогою індивідуальних актів правозастосування шляхом сприяння виникненню, зміні чи припиненню конкретних правовідносин на основі норм права (наказ про зарахування на роботу, рішення про призначення пенсії, свідоцтво про шлюб, рішення про будівництво житлового будинку, рішення про усиновлення тощо).

Правоохоронне правозастосування є діяльність, спрямована на охорону норм права від порушень; застосування заходів державного примусу та забезпечення виконання примусових заходів (вирок суду, рішення про притягнення до адміністративної, дисциплінарної або цивільної відповідальності) [2, с.289].

В юридичній літературі в дослідженнях різних авторів визначається різна кількість стадій процесу застосування норм права. Узагальнюючи ці точки зору, можна виділити 4 стадії правозастосування.

Так Перша стадія є встановлення та аналіз фактичних обставин справи чи ситуації, що потребує врегулювання. На цій стадії застосування правових норм необхідно установити, які події відбулися і чи мають вони юридичне значення. Метою на цій стадії є встановлення об'єктивної істини, і по суті ця стадія являє собою процесуальну діяльність, що знаходить вираження у зборі, перевірці й оцінці відповідних доказів у справі та їх джерел [3, с. 31].

Друга стадія застосування норм права зводиться до вибору певної норми права, що має врегулювати цю справу, і встановлення автентичності тексту норми права (юридична кваліфікація). На цій стадії встановлюється, на підставі якої норми права повинна розглядатися справа. Юридична (правова) кваліфікація — це встановлення тотожності ознак конкретних обставин справи тим ознакам, що зафіксовані в нормі права.

Третя стадія це прийняття рішення по справі. Ця стадія передбачає, по-перше, оцінку зібраних доказів, встановлення на їх основі дійсної картини того, що відбулось насправді, кінцева юридична кваліфікація ситуації або спору, визначення юридичних приписів; по-друге, видання акта застосування права, в якому закріплено результат вирішення юридичної справи, певні юридичні наслідки для конкретних осіб. Прийняте рішення знаходить своє відображення в акті застосування права.

Акт правозастосування — це індивідуальний правовий акт компетентних органів, виданий на основі юридичних фактів та норм права, який визначає права, обов'язки або міру юридичної відповідальності для конкретних осіб по конкретній юридичній справі.

Відмінність акта правозастосування від нормативного акта в тому, що акт правозастосування суворо індивідуалізований, адресований конкретним особам, а нормативні акти мають загальний характер. Їм властива функція індивідуального регулювання, звернена до конкретного суб'єкта або суб'єктів. Нормативні акти розраховані на багаторазове використання, а правозастосовчі — одноразової чинності. На відміну від нормативно-правових актів, акти правозастосування, виступаючи юридичними фактами, безпосередньо тягнуть за собою юридичні наслідки.

Остання заключна стадія правозастосування — це доведення змісту прийнятого рішення до відома зацікавлених державних органів, посадових

осіб, інших осіб та настання фактичних обставин, завдяки чому норма права впроваджується в життя [3, с. 31].

Отже, ознаками застосування норм права є: одна із опосередкованих форм реалізації норми права; здійснюється в чітко визначених законом процесуальних формах; має державно-владний характер (рішення приймається на основі одностороннього волевиявлення компетентного органу; правові приписи обов'язкові для виконання; в необхідних випадках забезпечуються примусом); неформальність рішення у кожному випадку; винесення індивідуально-правового рішення (правозастосовного акту). Прикладами застосування норм права є розділ майна подружжя; зарахування до навчального закладу; зайняття нової посади тощо.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР
2. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. Видання друге. Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. 432 с.
3. Легка О.В. Реалізація норм права: теоретико правові аспекти // *Право і суспільство*. 2012. №1.

Анна Нікітчук,

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Деякі питання правового становища рабів*

Правове становище рабів – це тема, яка вже століттями привертає увагу суспільства та міжнародного співтовариства. Вона відображає драматичний вимір історії людства, де протистояння між волею та поневоленням визначало долю багатьох. Правове регулювання статусу та прав людей, які знаходилися у стані рабства чи примусової праці, зазнало значних змін протягом історії, від античних імперій до сучасного світу. Сьогодні ми відділені від кровавих сторінок історії рабства, але проблеми та виклики, пов'язані з правами працівників, залишаються актуальними, а надзвичайно важливі зусилля прикладаються для забезпечення гідного та справедливого становища всіх людей на робочому місці. У цьому контексті дослідження правового становища рабів стає актуальною та важливою темою, яка розглядається у нашому дослідженні.

Раби протягом різних періодів розвитку держави мали різне становище, проте завжди вважалися основним робітничим класом. Перші представники цього прошарку з'явилися ще під час розпаду родового римського суспільства. Якщо розглядати їхнє правове становище, то в ранній період

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри цивільного та господарського права Юлія Канарик

історії все розпочалося з домашнього патріархального рабства. У порівнянні з іншими етапами тут вони мали найбільше прав та захисту, адже їх ще вважали суб'єктами права та оберігав закон. На правах молодшого члена вони навіть входили до сім'ї, а за вчинення їм тілесних ушкоджень, домовладцю грозив штраф, хоча у порівнянні з вільними людьми різниця в розмірі існувала. Основна особливість даного періоду полягала в тому, що влада господаря над *servi* була пожиттєвою й він мав право закласти раба, віддати у найм або продати.

Другий етап припав на кінець республіканського періоду і початок принципату. Саме за цей час здійснюється колосальний переворот – з суб'єкта раб стає об'єктом, тобто простою власністю господаря без прав [2, с. 12]. За періоду принципату почали робити певні спроби для обмеження свавілля рабовласників, але вони не пом'якшували положення рабів, а лише сприяли забезпеченню стійкості та подальшої утверженості рабства [3].

Але рабовласники розуміли, що раб не просто річ, а він володіє розумом і його інтелектуальні якості також можна було б вигідно використовувати. Вони почитають придумувати шляхи експлуатації і цих якостей. Господарі поступово починають наділяти раба певним обсягом майна для управління ним. Така форма праці раба починає швидко поширюватися, набуває все більших обертів і майно, надане рабу для управління отримує назву «пекулій». Але для ефективності такого управління необхідно було наділити раба ще й певними правами. Рабовласники це розуміють, раб отримує можливість укласти цивільно-правові угоди, які викликали за собою певні права й обов'язки.

Спочатку раб міг укласти лише ті угоди, які були спрямовані на придбання і ні до чого не зобов'язували його пана. Але потім надання рабу пекулія почало означати згоду його пана взяти на себе обов'язки, що випливають з договорів, укладених рабом [1, с. 165–66]. Таким чином, раб, наділений пекулієм, отримує можливість здійснювати деякі юридичні дії, але така діяльність суворо регламентувалася.

Раби перебували у приватній і державній власності. Рабом могли стати внаслідок полону, народження від рабині, навіть якщо батько був вільним (крім випадку усиновлення ним цих дітей), купівлі рабів за кордоном, продажі вільної людини в рабство (за межі Стародавнього Риму) у випадку скоєння дуже тяжких злочинів.

З настанням цього періоду *servi* не могли мати власність і платити повинності, служити в римських легіонах, не мали право звертатися до суду й навіть за власною волею створювати сім'ю. Відносини раба й рабині, як і з будь-якою іншою жінкою, не визнавалися шлюбом і не мали правових наслідків. Діти, народжені в такій сім'ї або ж просто від рабині, набували статусу *servi* і не підпадали під батьківську владу. Якщо розглядати

подальші зміни у правах рабів, то з цього періоду за будь-яке насильство заподіяне над ними позов у суд надавав господар, як за псування майна.

Правовий статус раба був нижчим, ніж вільного громадянина. За той самий злочин його карали суворіше, ніж вільного; він не міг виступати в суді, не міг володіти власністю, вступати в офіційний шлюб; його господар міг його продати, здати у найм тощо. За понівечення раба покладалося покарання, але набагато менше, ніж за членушкодження по відношенню до вільної людини [4].

Висновок. Отже, правове становище рабів було жахливим виявом порушення прав людини і гідності. Системи рабства в історії людства призвели до безлічі жертв і страждань. Проте з часом люди зрозуміли негідність цієї практики та прийняли міжнародні стандарти і закони, спрямовані на ліквідацію рабства та захист прав працівників.

Заборона рабства стала кроком уперед у створенні більш справедливого світу, де кожна людина має право на свободу і гідне становище. Втілення цих принципів у правових нормах сприяло зменшенню практики рабства та підвищенню свідомості про важливість гарантування прав та свобод всіх індивідів.

Література

1. Дячук Л. В. Проблема рабського шлюбу у візантійському праві. *Часопис Київського університету права: Український науково-теоретичний часопис*. 2011. №1. С. 13–16.
2. Лежнева Т. М. Конспект лекцій з дисципліни «Римське право»; Ред. – вид. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, 2016, 161 с.
3. Приходько, В. О. Особливості правового становища вільновідпущеників і рабів у Стародавньому Римі. *Юність науки - 2017: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: міжнар. наук. – практ. конф. студентів, аспірантів і молод. вчених (м. Чернігів, 26–27 квіт. 2017 р.)*. Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2017. С. 391–392.
4. Титаренко М. В. Роль рабства для розвитку інститутів прав людини. *Актуальні питання сучасного соціогуманітарного знання*, 2021. С. 152–154.

Вікторія Оничко,

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Роль Богдана Хмельницького в українському державотворенні*

Актуальність обраної теми для дослідження визначається неабияким зацікавленням як наукової спільноти, так і широкого загалу щодо історичних аспектів та особливостей формування української державності. Проведений аналіз наукових публікацій, присвячених цьому періоду історії України та її політичним перетворенням, свідчить про те, що роль Богдана Хмельницького у державотворенні має надзвичайну вагу. Його діяльність у ролі гетьмана та лідера козацького руху суттєво вплинула на формування політичних, соціальних та правових структур у той період. Аналізуючи публікації з даної тематики можемо виокремити праці таких вчених: Мицик Ю. А., Пінчук Ю. А., Липинський В. К., Грушевський М. С. Вказані вчені мають значний доробок з піднятої проблематики. Доба Богдана Хмельницького стала переломним моментом в українській історії. Національно-визвольна війна під його проводом дала поштовх до формування української державності. Богдану Хмельницькому вдалося об'єднати козаків, селян та інших мешканців для боротьби проти гніту Речі Посполитої. Гетьман став першим главою Української козацької держави. Він привів козацьке військо до перемоги в численних битвах, що призвело до створення територіальної ознаки у державотворчому процесі Гетьманщини.

Система державної влади в гетьманаті Богдана Хмельницького мала чітку ієрархію: центральний рівень (Генеральна рада, Гетьман, Старшинська рада, Генеральна старшина), місцевий рівень (полкові ради, полковники, полкова старшина; сотенні ради, сотники, сотенна старшина). Вища законодавча влада в гетьманаті Богдана Хмельницького належала Військовій (Генеральній) раді. Вертикаль виконавчої влади очолював гетьман. Старшинська рада виконувала дорадчу функцію при гетьмані та разом із Військовою радою урівноважувала владу гетьмана. Виконавча функція на рівні центральних інститутів державної влади покладалася на Генеральний уряд (Генеральну старшину). Державну владу на місцевому рівні в межах своїх компетенцій здійснювали відповідно полковники та полкова старшина, сотники та сотенна старшина. Виконавча та судова функції, особливо на нижчих щаблях державного управління, диференціювалися не досить чітко [3]. Отже, наявність державних органів влади, що також є о ознакою держави, покликані виконувати управлінські функції, були зосереджені у вище перерахованих державних інституціях. Богдан Хмельницький підтримував політику, спрямовану на поліпшення

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри теорії та історії держави і права Ірина Єрмоленко

умов життя селянства, обмеження панщини та скасування кріпацтва. Він також вніс низку законодавчих змін, щодо захисту прав українських громадян.

За Богдана Хмельницького Україна отримала всі ознаки державності. Вперше Хмельницький створює структури, які працюють суто на українську державу. Це власні збройні сили, митна, фінансова, поштова судова служби, внутрішня та зовнішня торгівля. Гроші вже зосереджувалися в державній скарбниці, а не в королівській. А отже, йшли на розвиток молоді держави. Це промовистий показник повноцінного функціонування козацької держави. Україна здобула не лише внутрішньополітичне визнання, а й міцно утвердилася на міжнародному рівні [1].

Важливим ідеологічним підґрунтям початку визвольної війни під проводом Б. Хмельницького було розуміння історичного походження українського народу. Так, в одному з універсалів гетьмана висловлюється думка, що поляки пішли від савроматів і русів. Українці та поляки, як бачимо, трактуються як народи спільного кореня, тому між ними має настати мир. А війна, котра почалася, була неминучою: козаки «мусили не без причини почати війну й підняти нашу зброю на поляків», бо надто нестерпним був гніт з боку польської шляхти. Б. Хмельницький сформував і українську національну геополітику. На той час терміни «Мала Русь», «Україна» були ширшими, ніж поняття «Козацька держава». Богдан Хмельницький у згаданому вище закличному універсалі визначає межі Русі так: від Поділля до Волох і по Віслу, до Вільного і Смоленська. Себто, включає у межі України-Русі землі як українські, так і білоруські, зокрема Київщину, Галичину, Львівщину, Холмщину, Белзьку землю, Поділля, Волинь, Перемишльські землі, а також Мстиславські, Вітебські, Полоцькі. Ці землі гетьман ідентифікує з Козацькою державою, поняття Україна-Русь та Козацька держава у його розумінні є тотожними [2, с.4-5].

Богдан Хмельницький – видатна постать в українській історії, яка зробила значний внесок у формування української державності та національної ідентичності. Він був не лише видатним полководцем і політиком, а й лідером національно-визвольної боротьби, який зміцнив українську державність і створив Гетьманщину. Діяльність Богдана Хмельницького сприяла створенню структур на користь Української держави, включаючи власну армію, митну, фінансову, поштову та судову служби. Він також визначив межі та ідеологічне підґрунтя визвольної війни і сприяв формуванню національної геополітики України. Побудована ним система державної влади мала чітку ієрархію, що забезпечило функціонування молоді держави. Завдяки Хмельницькому Україна отримала свій національний знак і міжнародний статус. Він започаткував державну ініціативу щодо побудови незалежної, соборної Української держави, яка мала значний вплив на тогочасне європейське політичне

життя. Таким чином, Богдан Хмельницький залишив слід в українській історії та визначив долю України на століття вперед.

Література

1. Богдан Хмельницький – реформатор і фундатор Української державності.

URL:<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/47123/1/Демчук%20Андрій.pdf> (дата звернення: 30.04.2024)

2. Nowak Dłuzewski J. Pogłosy «Przemowy krotkej do rosskiego polaka stanu rycerskiego» Mikolaja Reja w literaturze w. XVI i pierszej polowy XVII. *Pamiętnik Literacki LX*, 1969, z.4., s. 227

3. Становлення інститутів державної влади в добу Гетьманату Богдана Хмельницького URL: https://www.researchgate.net/profile/Valentyna-Opanasiuk/publication/277043596 Stanovlenna_institutiv_derzavnoi_vladi_v_dobu_getmanatu_Bogdana_Hmelnickogo/links/63db7b9a64fc86063807b804/Stanovlenna-institutiv-derzavnoi-vladi-v-dobu-getmanatu-Bogdana-Hmelnickogo.pdf (дата звернення: 30.04.2024)

Артем Остапук,

студент 1 курсу юридичного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки

Зміст дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини в правотворчій діяльності*

Актуальність дослідження. Правотворча діяльність виступає однією з невід’ємних форм реалізації державної влади, здійснення функцій держави та напрямків юридичної практичної діяльності. Тож загалом принципи, на яких ґрунтується правотворча діяльність як багатоаспектне явище, заслуговують уваги науковців. Принципи правотворчої діяльності – це основоположні засади, керівні ідеї, начала, на яких ґрунтується правотворча діяльність, визначаються напрямки її реалізації та розвитку. Вони передбачені в статті 3 Закону України «Про правотворчу діяльність»: 1) верховенства права, що включає, але не виключно, принципи законності, юридичної визначеності, запобігання зловживанню повноваженнями, рівності перед законом та не дискримінації, доступу до правосуддя; 2) пріоритетності утвердження та забезпечення прав і свобод людини, дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини; 3) демократичності; 4) пропорційності; 5) необхідності та обґрунтованості; 6) системності; 7) наукового забезпечення; 8) ресурсної забезпеченості. [1] Кожен із закріплених у законі принципів заслуговує теоретико-прикладного аналізу та моделювання основних шляхів його реалізації.

---

* Наукова керівниця - доцентка кафедри теорії та історії держави і права Ольга Юхимюк

Мета дослідження. Вважаємо за доцільне приділити більше уваги принципу пріоритетності утвердження та забезпечення прав і свобод людини, дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини.

Виклад основного матеріалу. Міжнародні стандарти в галузі прав людини – це загальновизнані міжнародно-правові норми, які закріплюють на загальнолюдському рівні статус особистості і встановлюють перелік основоположних прав і свобод, обов'язок держав їх дотримуватися цих прав і свобод, а також межі можливого або припустимого їх обмеження. До основних міжнародно-правових актів, що встановлюють загальнолюдські стандарти прав і свобод особи, та стосуються правового статусу людини і громадянина і з якими узгоджуються приписи Конституції і відповідних нормативних актів України, належать: Загальна декларація прав людини (1948), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966), Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод з протоколами (1950), Європейській соціальний стандарт (1961), Заключний акт Ради з питань безпеки та співробітництва в Європі (1975), Підсумковий документ Віденської зустрічі представників держав-учасниць Ради з питань безпеки та співробітництва в Європі (1989), Документ Копенгагенської наради – конференції з людського виміру НБСЄ (1990). [2, 154]

Міжнародно-правові стандарти захисту прав людини визначаються не лише універсальними міжнародно-правовими актами, а й регіональними міжнародно-правовими актами у сфері прав людини. Такі угоди укладаються державами-членами ОАД, ОАЄ, ЄС, Ради Європи та іншими регіональними організаціями. Принцип дотримання прав осіб у повоєнні роки найбільш яскраво виразився в Європі, особливо при формуванні різноманітних європейських структур. Цей принцип був основою Ради Європи з моменту її заснування в 1949 році. Стаття 3 Хартії Ради Європи проголошує, що кожен член організації визнає принцип верховенства права та принцип, що кожен, хто перебуває під її юрисдикцією, має право на права людини та основні свободи, а також мистецтво. Стаття 8 передбачає призупинення членства і навіть виключення членів з організації у разі серйозних порушень цього принципу. Європейські міжнародно-правові стандарти прав людини, що представляють собою регіональні норми, становлять разом з існуючими універсальними нормами в сфері прав людини загальну систему норм. Вона свідчить про широку підтримку державами цих норм, що розглядають їх як загальнолюдську цінність – основу єдиних для всіх членів міжнародного співтовариства правил і орієнтирів. [3, 53-54]

Варто звернути увагу на органи контролю за дотриманням міжнародних стандартів у сфері прав людини. Міжнародні контролюючі органи за дотриманням міжнародних стандартів з прав людини у рамках

міжнародних організацій. Конвенційні контрольні органи. В рамках ООН: Рада Безпеки ООН, Генеральна Асамблея ООН, Економічна і Соціальна рада ООН. Спеціальні органи: Комісія з прав людини, Верховний комісар з прав людини, Управління Верховного комісара у справах біженців. Контрольні органи у рамках МОП: Комітет експертів по застосуванню конвенцій і рекомендацій, Адміністративна рада, Комітет з вільним асоціаціям. Контрольні органи в рамках ЮНЕСКО: Комітет з конвенцій і рекомендацій ЮНЕСКО. Конвенційні контрольні органи: Комітет з ліквідації расової дискримінації, Комітет з прав людини, Комітет з економічних, соціальних і культурних прав, Комітет проти тортур, Комітет з прав дитини. Комісар Ради Європи з прав людини. Форми міжнародного контролю: обговорення доповідей держав-учасниць конвенцій, розгляд я скарг держави на державу, індивідуальних скарг громадян держави на державу. Міжнародні судові інституції у механізмі захисту прав людини (Міжнародний суд ООН, Європейський суд з прав людини та ін.). Контроль за дотриманням прав людини в рамках ООН здійснюють усі її головні органи, серед яких: Рада Безпеки ООН; Генеральна Асамблея ООН; Економічна і Соціальна рада ООН. [4, 24-25]

Отже, принцип дотримання міжнародних стандартів в правотворчій діяльності – це ідея реалізації загальноновизнаних міжнародно-правових норм, які закріплюють на загальнолюдському рівні статус особи, визначають перелік основоположних прав і свобод, обов'язок держав дотримуватися цих прав і свобод, а також межі можливого або припустимого їх обмеження.

Література

1. Про правотворчу діяльність: Закон України № 3354-IX від 24 серпня 2023 р. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення 22.05.2024)
2. Юхимюк О. М. Дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини як принцип правотворчої діяльності. *Проблеми забезпечення прав і свобод людини*: зб. матеріалів X Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 8 груд. 2023 р.). Луцьк : Вежа-друк, 2023. С. 153-156
3. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посібник / Л. Р. Наливайко, К. В. Степаненко. Дніпро: ДДУВС, 2019. 184 с.
4. Основи міжнародно-правових стандартів прав людини : навч.-метод. посібник / за ред. завідувача кафедри міжнародного та європейського права О. В. Бігняка. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 168 с.

Альона Топчій,
студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Правова свідомість молоді*

Виходячи із загальних підходів, що містяться в сучасній науці, правова свідомість молоді, як суб'єкта правових відносин, є здатністю відображати існуючі теоретичні ідеї, погляди, норми, уявлення, а також реальні процеси, які у правовій сфері.

Правова свідомість молоді визначається властивостями, що відбивають процес становлення. Це проявляється, як у структурі правосвідомості, так і в міру зрілості та стійкості її складових елементів. У груповому та в індивідуальному правосвідомості молоді часто спостерігається розрив між теоретичними уявленнями та практичним досвідом, явища аномії в нормативних структурах, протиріччя мотиваційної сфери та багато інших проявів, які свідчать про недостатню його зрілість.

Специфіка молодіжної правосвідомості пов'язана також із особливостями соціального стану молоді. Транзитивний період становлення її суб'єктності характеризується перехідним характером її статусу у всіх сферах життєдіяльності, у тому числі та у правовій. У зв'язку з цим виникають миттєві потреби, інтереси, цінності, відображення яких посилюють лабільний характер правосвідомості. Нестійкість, маргінальність соціального становища молоді проявляється і у правовому просторі, що відображається в оцінках можливостей її самореалізації у правовій сфері. В силу цієї взаємодії молоді з правовими інститутами та органами правопорядку часто носить конфліктний характер, що також негативно проявляється у її правосвідомості. Таким чином, під правовою свідомістю молоді розуміється здатність відображення теоретичних ідей, знань, норм, уявлень про сутність, принципи права, законності, правопорядку, а також реальних процесів у правовій сфері, засвоєння та закріплення їх у ціннісно-нормативній системі правового регулювання життєдіяльності цієї соціальної групи, як суб'єкта відтворення правових відносин, що стає [1 ст.56].

З цього визначення стає очевидною і структура правової свідомості молоді. Вона складається з двох взаємопов'язаних пластів свідомості. Перший, когнітивно-аналізуючий пласт, включає різні форми правової поінформованості молоді та правових знань (теоретичні, емпіричні, практичний досвід), а також здатність оцінювати, відбирати, накопичувати, систематизувати, аналізувати та засвоювати правову інформацію. Тим самим реалізується когнітивна функція правової свідомості молоді. Другий пласт, назвемо його мотиваційно-регуляційним, включає структуру потреб,

---

* Наукова керівниця – завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Віра Качур

інтересів, установок, цінностей, норм та оцінку можливостей їх практичної реалізації в конкретних ситуаціях, що утворюють механізм регулювання правових відносин. Справа в тому, що емоції та почуття підлітків, як вказують психологи, беруть безпосередню участь у розвитку та вдосконаленні пізнавальних функцій їхнього організму. Вони беруть участь у найскладніших операціях, пов'язаних із встановленням значимості правової інформації для взаємини підлітка та товариства. Таким чином, як би здійснюється відбір тієї правової інформації, яка має бути предметом пізнання. Робиться це шляхом встановлення відповідності пізнавального змісту правового об'єкта потребам, інтересам та ціннісним орієнтаціям підлітків. Їхні почуття можуть стати могутньою внутрішньою рушійною силою, якщо вони знаходяться відповідно до пізнавального змістом об'єкта, і навпаки, перетворитися на гальмо, коли цього відповідності немає. Все залежить від характеру потреб, які є джерелом правової активності у цьому механізмі. Вони відображають стан незадоволеності молодого людини, групи, викликаною неможливістю, або труднощами у реалізації конкретних життєвих ситуацій правовими методами [2 ст.17].

Потреба правових знаннях виникає в підлітка зазвичай пізніший, ніж шкільний період, коли відбувається активний процес його включення в соціальні відносини та суспільство пред'являє щодо нього все нові вимоги. Підліток прагне зрозуміти ці вимоги, виражені у правових нормах. В цей час починає активно формуватися потреба у правових знаннях. Правові знання припускають усвідомлення потреби права; розуміння основних правових вимог, оцінку дій суб'єктів права з точки зору їх правомірності та протиправності; наявність уявлень про закономірності розвитку права. Правові знання є ядром правової свідомості, оскільки без них неможливо вибрати вірну, з погляду права, модель поведінки.

Але потреби, хоч і надають правової свідомості активний характер, однак, не вказують на те, яким способом проявляється активність. Для того, щоб правова активність набула форми конкретного вчинку, поведінки, діяльності необхідно перетворення потреб у інтереси. Нерівність соціального положення молоді відображається в індивідуальних та групових інтереси як відносини несправедливості. У прагненні відновити справедливість визначаються цілі діяльності. Ціль, укладена в інтересі, задає прийнятний спосіб зміни ситуації або умов для реалізації потреби. Ці способи можуть бути правовими або позаправовими залежно, з одного боку, від спрямованості інтересів, з другого, - від оцінки можливостей реалізації.

Позитивна оцінка правової системи—законодавства, правових норм, діяльності правоохоронних органів, що сприяє розширенню можливостей реалізації інтересів правовими методами.[3 ст.78].

Досвід реалізації інтересів фіксується у правовій свідомості у вигляді установок, що відображають стійкий стан поведінкової готовності суб'єкта. У

своїй простій формі установки визначають схильність переважно до стереотипним діям. Осмислюючи їх, суб'єкт надає настанов аргументований характер. У цій якості установки, з'єднуючись між собою, виступають у формі переконань, стають мотивованою схильністю суб'єкта до певного поведінці.

Важливим моментом у регулюванні правових відносин стає осмислення суб'єктом можливого результату своєї діяльності у співвідношенні, з одного боку, з її цілями, а з інший, - з існуючими у суспільстві нормами права. Тобто передбачувана діяльність наповнюється певним змістом. Сенсостворюючу роль у правовій свідомості відіграють ціннісні орієнтації, які складають базу правової культури цієї групи. Детальніше про це можна ознайомитися у праці В. Качур «Теоретичні та прикладні аспекти розуміння поняття «правова орієнтація» в юридичній науці» [5]. Будучи моральним критерієм, вони надають правової свідомості молоді вибірковість та спрямованість. Серед безлічі можливих способів досягнення мети суб'єкт вибирає найбільш значний у системі ціннісних уявлень. Залежно від того, яке місце у цій системі займає право, визначається вибір правових чи позаправових форм поведінки.

Правосвідомість є найважливішою детермінантною поведінки у правової сфери. Поведінкова складова у структурі правової культури молоді розглядається як процес її взаємодії з різними суб'єктами правових відносин іншими людьми, громадськими та державними організаціями, правоохоронними органами тощо.

Тобто правова поведінка на груповому та індивідуальному рівнях є особливою формою соціальної взаємодії, що передбачає як прями, так і дії у відповідь суб'єктів. При цьому враховується специфіка соціальної поведінки молоді, яка визначається особливостями її транзитивного становища у громадських структурах та лабільному характером її свідомості [4 ст.94].

Ця специфіка торкається всіх ознак правової поведінки. І його соціальну значимість, та її психологічні складові, і юридичну регламентованість, та підконтрольність правової системі.

Так, через перехідність її соціального статусу, пов'язану з проміжністю та нестійкістю її соціального становища, соціальна значимість правової поведінки не завжди адекватна оцінюється молодими людьми. Несформованість правових почуттів, відсутність правових навичок, позитивних правових навичок часто перешкоджають саморегуляції правової поведінки молоді. Невисокий рівень правової поінформованості молоді, брак правового досвіду не сприяють формуванню стійких ціннісно-нормативних комплексів у лабільній свідомості, що розмиває вплив юридичної регламентованості її правової поведінки. Різноманітні субкультурні прояви, що визначають специфічний спосіб організації життєдіяльності молоді, які є часто фактором заперечення громадських норм, протистояння офіційним структурам, що не можуть не впливати на неї

ставлення до правової системи, до правоохоронних та правозастосовних органам. Усе це визначає специфіку правової поведінки молоді.

Характер правових відносин є найбільш спільним характеристикою правової поведінки молоді у структурі її правової культури.

Таким чином, правова поведінка молоді розглядається як одна з форм соціальної взаємодії та позначає реальні дії індивідів у правовій сфері. Воно є зовнішнім проявом внутрішніх спонукань людини, виражених у мотиви поведінки, і є способом реалізації правової культури. Виходячи із соціальної значимості правової поведінки, вона може приймати правомірні форми, схвалені здоровим громадською думкою та заохочувані державою, а також протиправні форми, що передбачають юридичну відповідальність.

Література

1. Черемісіна А.А. Становлення та розвиток правового освіти та виховання учнів. *Педагогічна освіта та наука*. 2012. № 10. С. 35.
2. Оніщенко Н.М. Право й економіка: взаємовплив і паритетні начала розвитку. *Філософія права і загальна теорія права*. 2012. № 2. С. 249-259.
3. Ніколаєва О.П. Правова та моральна зрілість особистості. Суб'єкт та соціальна компетентність особистості. М., 2013. С. 109.
4. Каландарішвілі З.М. Деформація правової свідомості молоді та юридичні способи її подолання: теоретико-правовий аспект. – СПб., 2014. С. 226.
5. Kachur V. Theoretical and applied aspects of understanding the concept "legal orientation" in legal science. *Law. Human. Environment*, 2022, 13(4), 26-39. <https://doi.org/10.31548/law2022.04.003>

Юліана Фурманчук,

студентка 1 курсу юридичного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки

До питання про темпоральні колізії та шляхи їх подолання*

Актуальність дослідження. В сучасних умовах суспільство та держава стикаються з інтенсивним темпом розвитку та змін, який несе за собою потребу у врегулюванні суспільних відносин по-іншому, насамперед, це може відбуватися за допомогою прийняття нового нормативно-правового акту. Водночас, з ускладненням правового регулювання, при наявності значного масиву нормативно-правових актів виникає значна кількість колізій в законодавстві. Визначення різних колізій у законодавстві і процес їх правового регулювання дуже актуальний не тільки в контексті законодавчої реформи, але й в регулюванні нових правових відносин, правозастосовчій

---

* Наукова керівниця - доцентка кафедри теорії та історії держави і права Ольга Юхимюк

практиці. Саме вирішення та подолання колізій є ефективним способом забезпечення цілісності та надійності в суспільстві.

Слово колізія походить від лат. *collisio* – зіткнення, протиріччя, розбіжність інтересів, поглядів, прагнень. У енциклопедичній літературі воно означає зіткнення протилежних сил, інтересів, прагнень. Цілком правильно, що колізія – це не тільки разовий акт або дія, що одночасно чи одночасно здійснюється. Це і процедура аналізу, і оцінка актів та дій, установлення своєрідної «предправової протиправності», тієї її міри, яка чітко ще не зафіксована і їй не надана юридична кваліфікація [1,с.53].

Поняття «колізія» в праві використовується в широкому й вузькому розумінні. У широкому розумінні юридична колізія розглядається фактично як будь-який конфлікт, суперечка у правовій сфері. Так, до прихильників широкого розуміння категорії «колізія» належить Д. Д. Лилак, який стверджує, що «юридична колізія охоплює собою всі протиріччя, що виникають у правовій системі суспільства, зокрема у правових концепціях, теоріях і поглядах, правосвідомості та правовій культурі, правоутворенні та реалізації норм права, правовій поведінці, законності та правопорядку, праворозумінні» [1,с.54].

Поняття юридичної колізії в широкому значенні визначають як матеріальні суперечності в сфері правового регулювання (неузгодженість правових приписів і суспільних відносин, які вони мають регулювати) і формальні (суперечності всередині правової системи).

Поняття юридичної «колізії» у вузькому змісті більш доцільно щодо використання в практичній юридичній діяльності. «Юридична колізія» у більш вузькому розумінні – як розбіжності «змісту двох або більше чинних законодавчих актів, прийнятих з одного й того ж питання [2,с.15].

Одним із видів юридичних колізій є темпоральні колізії. Темпоральна (часова) колізія — це колізія, що виникає внаслідок видання в різний час з того самого питання декількох норм права [3,с.328].

Темпоральні колізії ще називаються часовими через те, що вони характеризуються виданням у різний час двох і більше норм права з однакового питання, коли під час прийняття нового нормативно-правового акта не скасовуються з якими, ймовірно, виникне неузгодженість. Із ускладненням правового регулювання, враховуючи наявність тисяч нормативно-правових актів, що потенційно можуть містити конфліктуючі норми, доведення процесу звірки всіх законів щодо їх узгодженості до ідеалу, об'єктивно є недосяжним [4, с.87-88].

Визначальними ознаками темпоральних колізій є:

- вони є одним із різновидів юридичних колізій [5, с. 89];
- мають місце, коли норми є закріпленими в законодавстві;
- виникають щонайменше між двома чинними нормами права, що по-різному контролюють одні фактичні обставини [5, с. 91];

- з'являються через введення в дію у різний час двох чи більше суперечливих норм права [3, с. 328];

- зароджується між нормативними актами одного рівня [6, с. 439].

Для подолання такої колізії необхідно докладно проаналізувати чотири показники, що характеризують дію неузгоджених нормативних актів у часі: момент набуття актами чинності; напрям темпоральної дії актів; момент, підстави та порядок призупинення дії нормативних актів; момент, підстави та порядок припинення (скасування) їх дії.

Загальним правилом, що використовується для подолання таких колізій, є правило, згідно з яким наступний закон з того самого питання скасовує дію попередніх. Принцип «*lex posterior derogat legi priori*», є визначальним при вирішенні темпоральних колізій, тому в разі неузгодженості застосуванню підлягає норма права, яка є більш пізньою. Наприклад, згідно з ч. 3 ст. 144 ЦК України до моменту державної реєстрації товариства з обмеженою відповідальністю його учасники повинні сплатити не менше ніж п'ятдесят відсотків суми своїх вкладів. Проте ст. 52 Закону України «Про господарські товариства» встановлювала, що до моменту реєстрації товариства з обмеженою відповідальністю кожен з учасників зобов'язаний внести до статутного фонду не менше 30 відсотків вказаного в установчих документах вкладу¹. У такій ситуації застосуванню підлягає норма ЦК, оскільки вона була прийнята пізніше. [3, с.328-329]

Водночас застосування колізійного принципу *lex posterior* має обмежений характер. Він не використовується у випадку збігу темпоральної та змістовної колізій, а також збігу ієрархічної та темпоральної колізій [7, с.20].

Інший погляд щодо розв'язання питання подолання темпоральних колізій норм права має О. Пушняк, він зробив висновок, що пізнішим необхідно вважати акт, який пізніше набув чинності. Адже саме після набуття чинності нормативно-правовим актом, він починає врегульовувати суспільні відносини [8].

Зважаючи на правову природу темпорального колізійного правила, переконані, що в більшості випадків пізнішим є той акт, який був прийнятий пізніше, головним аргументом можна вважати те, що акт, прийнятий пізніше, є більш прогресивним та ліпше враховує наявні суспільні запити.

Висновки. Ефективність вирішення колізій залежить від економічної стабільності у державі, досконалості законів, відсутності в окремих сферах законодавчої практики планування видання нормативних актів та їх систематизації, тлумачення Конституції та інших нормативно-правових актів.

Література

1. Розгон О. М. Сутність механізму вирішення колізій норм права. *Eurasian Academic Research Journal*. 2016. №1(01). С.53-59. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/84156146.pdf>

2. Розбудова держави і права: питання теорії та конституційної практики. Електронний ресурс. Режим доступу: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2013/3_2013/03.pdf

3. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. Харків: Право, 2009. 584 с.

4. Колізії у законодавстві як різновид юридичних колізій: поняття, ознаки, види, правила та способи вирішення. Електронний ресурс - Режим доступу:

<https://er.dduvs.in.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/8301/12.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

5. Москалюк О. В. Поняття та ознаки юридичної колізії. *Держава і право*. 2010. Вип. 50. с. 88-93

6. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: Підручник, 3-тє видання. К., 2011. 524 с.

7. Москалюк О. В. Використання принципів права при подоланні темпоральних колізій. *Адвокат*. 2012. № 1. с. 20-24

8. Пушняк О. В. Право і час. Х.: Вид-во «ФІНН», 2009. 176 с.

Дар'я Цимбалюк,

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Психологічні чинники у формуванні правової культури студентів правників*

Правова культура студентів правничих спеціальностей є однією з ключових складових їхньої професійної підготовки та майбутньої діяльності в сфері права. Ця тема має важливе значення як для самого студента, так і для суспільства в цілому, оскільки вона визначає рівень правової свідомості та вміння майбутніх юристів користуватися правом відповідно до його загальних принципів та нормативних актів. Правова культура особистості студента-правника обумовлюється комплексом психологічних чинників, які впливають на його сприйняття, розуміння та застосування правових норм.

Правова культура студентів (ПКС) правників є ключовим аспектом їхньої професійної підготовки та майбутньої діяльності в сфері права. ПКС можна розглядати як духовно-матеріальну систему, яка забезпечує ефективне використання законодавчих та інших нормативних документів у професійній діяльності студентів для вирішення завдань [1,с.34-35]. У професійній підготовці ПКС представляє собою єдність гносеологічного,

---

* Наукова керівниця – завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Віра Качур

аксіологічного, діяльнісного та технологічного компонентів, які відображають критерії формування цієї культури.

Над проблемою формування правової культури працювали такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як С.Алексєєв, В. Баранов, В. Казимирчук, Д. Керімов, В.Кудрявцев, О.Скакун, А.Рабинов, В.Сальников, О.Шапієва та ін.

Структурні компоненти ПКС у професійній підготовці виявляються через функціональні аспекти. Серед найважливіших функцій можна виділити пізнавально-перетворювальну, праворегулятивну, ціннісно-нормативну, комунікативну, прогностичну, правосоціалізаційну та гуманістичну функції [2, с.66-68].

Модель формування ПКС включає цільовий, структурно-змістовий, організаційно-процесуальний і контрольний-оцінний компоненти, які допомагають розкрити теоретичну сутність, внутрішню структуру і логіку цього процесу [3,с.11-15]. Ця модель ґрунтується на принципах системності, концептуальності, правової обумовленості та прогностичності, сприяючи створенню правового освітнього простору і забезпечуючи формування ПКС в умовах професійно-педагогічної освіти.

Психологічні чинники в формуванні ПКС правничих спеціальностей є сукупністю психічних процесів та особистісних властивостей, які впливають на сприйняття, розуміння та застосування правових норм [4, с. 14-15]. Це включає в себе мотивацію до вивчення права, особистісні риси, такі як емпатія та відповідальність, а також здатність до аналізу та рішень у правових ситуаціях. Психологічні чинники визначають, наскільки студенти сприймають та інтегрують правові норми у своє особистісне й професійне життя, а також як вони взаємодіють з іншими учасниками правового процесу. Саме тому психологічний аспект грає важливу роль у формуванні глибокої та компетентної правової культури серед майбутніх правників.

Один з ключових психологічних чинників, який впливає на формування правової культури студентів правників, - це мотивація до вивчення права та участі у правовій діяльності. Мотивація може бути внутрішньою (особистісними цілями, інтересом до права, бажанням досягнути успіху у цій галузі) або зовнішньою (вплив соціального оточення, очікування родини, вчителів або співробітників)[5, с.33-36]. Студенти, які мають внутрішню мотивацію, частіше демонструють більшу активність у навчанні, глибше розуміють матеріал та більш успішно застосовують отримані знання у практичній діяльності. Така мотивація також сприяє постійному самовдосконаленню та розвитку у сфері права, що створює основу для формування стійкого і високорівневого рівня правової культури у майбутніх правознавців.

Іншим суттєвим психологічним аспектом, який має вплив на розвиток правової культури серед студентів правознавців, є особистісні характеристики цих осіб.

Особливості характеру, рівень емоційної стійкості, рішучість та самоконтроль можуть визначати, наскільки студенти в змозі впроваджувати правові норми у своєму житті та професійній діяльності [6,с.38]. Наприклад, студенти з високим рівнем емпатії та здатністю до співпереживання можуть бути більш схильні до розуміння потреб та прав інших людей, що може позитивно вплинути на їхню здатність до вирішення правових конфліктів та застосування права в адекватних ситуаціях.

Також соціальне середовище та взаємодії з оточуючими також мають значний вплив на формування правової культури. Зокрема, студенти можуть бути позитивно або негативно налаштовані своїми рідними, друзями, викладачами та колегами на факультеті [6,с.41]. Позитивна підтримка та стимулювання з боку оточуючих може збільшити впевненість студентів у своїх здібностях та вірі у власну здатність до правильного застосування правових норм. Навпаки, негативний вплив або дискомфортне середовище може створювати перешкоди для ефективного навчання та розвитку в сфері права.

Ще одним важливим психологічним чинником, який впливає на формування правової культури студентів правників, є їхня здатність до критичного мислення та аналізу. Студенти з вищим рівнем критичного мислення здатні критично оцінювати правові проблеми, аргументи і докази, розвивати власні точки зору та вибирати найбільш обґрунтовані рішення. Це допомагає їм краще розуміти суть правових питань, розвивати аналітичні навички та приймати обґрунтовані рішення у складних правових ситуаціях.

Усі ці психологічні чинники, включаючи здатність до критичного мислення та аналізу, а також соціальну підтримку та взаємодію, впливають на процес формування правової культури студентів правників, сприяючи їхньому розвитку як компетентних та відповідальних фахівців у галузі права, що забезпечує їх готовність до викликів та завдань професійного життя.

Література

1. Соціологія: Підручник / За ред. В.Г. Городяненка. К.: ВЦ «Академія», 2008. С. 223.
2. Бачинський Т. Правова культура: деякі сучасні підходи до її розуміння. *Юридична Україна*. 2011. № 8. С. 16-20.
3. Годун Н. Ю. Правова культура: дефініція поняття. *Наше право*. 2015. № 1. С. 11-15.
4. Данильян О. Г. Деякі проблеми формування правової культури в перехідному суспільстві. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2004. Вип. 7. С. 14-26.
5. Конспект лекцій з курсу “Теорія мотивації” / Укладач О.В. Прокопенко. Суми: Вид-во СумДУ, 2006. С. 171.

6. Денищик О.І. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх юристів. *Педагогічний дискурс*. 2008. Вип. 3. С. 85-88.

Даніїл Шкуркін,

студент 1 курсу, спеціальності 281 "Публічне управління та адміністрування" Національного університету біоресурсів і природокористування України

Захист порушених суб'єктних прав*

Україна, будучи правовою, демократичною державою, ставить на одні з перших позицій за важливістю саме захист суб'єктних прав та законних інтересів. Право на захист – конституційне право, котре гарантується державою, а також закріплено у Конституції України, в Цивільному та Цивільно-процесуальному кодексах України й у багатьох інших нормативно-правових актах.

Захистом суб'єктивних прав та інтересів у матеріальному праві називають фактичні юридичні дії правомірних суб'єктів матеріального права, щодо захисту своїх суб'єктивних прав, а у процесуальному праві – правомірну діяльність уповноважених суб'єктів(також і державних органів), яка спрямована на відновлення права або інтересу, реалізується у належній формі захисту.

Поняття «форма захисту», в законодавстві не визначення, у юридичній же літературі під цим терміном розуміють або визначений законом порядок захисту прав і інтересів, або комплекс внутрішньо узгоджених організаційних заходів щодо захисту суб'єктивних прав, що відбуваються у рамках єдиного правового режиму [1, с.17]. Основними формами захисту є юрисдикційна та неюрисдикційна. Юрисдикційна форма захисту- це захист цивільних прав державними чи уповноваженими державою органами. Цивільний кодекс України зазначає, що порушені цивільні права та інтереси можуть захищатись у адміністративній, нотаріальній формах, та самозахистом.

Неюрисдикційна форма захисту- це захист цивільного права самостійними діями уповноваженої особи без звернення до державних чи інших уповноважених органів. Така форма підходить для проведення самозахисту. Неюрисдикційні форми включають у себе альтернативні форми захисту, що не пов'язані зі здійсненням правосуддя, мають договірну основу (арбітраж), вони не виключають юрисдикційну силу [1, с.12].

Серед альтернативних форм захисту, з договірною основою, виділяють: 1. угоду про підсудність; 2. третейську угоду; 3. медіативну угоду; 4. мирову угоду. Угода про підсудність направлена на захист суб'єктивних прав, через надання суб'єктам можливості самостійно визначати суд, що

---

* Наукова керівниця – асистентка кафедри теорії та історії держави і права Людмила Протосавіцька

розглядатиме спір. Вважається що укладання угоди регулюється матеріальним правом, а правила – процесуальним правом. Для матеріально-правової сторони діє право властиве договору, а для процесуальної- місце судового розгляду [2, с.157].

Третейська угода, та її природа не забороняє як використання норм права щодо форми, порядку укладання/виконання/розірвання угоди, так і процесуального у частині порядку вирішення спорів третейським судом. Зазначається що за загальним правилом до питань про третейську угоду, не врегульованих спеціальними нормами, застосовуються загальні норми цивільного права [2, с.157]. Арбітражні угоди (третейські угоди) поділяють на дві групи: ті, що укладаються до виникнення спору між сторонами, і ті, що укладаються вже після того, як спір виникнув. Ці види арбітражних угод називають ще «ex ante agreement» та «ex post agreement»[3, с.319].

Медіативна угода – угода з чітко структурованою процедурою врегулювання, направлена на захист суб'єктивних прав та інтересів за участі нейтрального посередника, котрий підтримує сторони у досягненні взаємовигідного рішення. Медіація, як процедура, є добровільною, сторони за власним завданням можуть продовжувати чи припинити медіацію. У медіативній угоді чітко прописують порядок та умови виконання домовленостей, план із виходу з конфліктної ситуації, з зазначенням часу та послідовності дій кожної сторони. Медіативні угоди бувають двох видів; ті, які укладаються на стадії розгляду спору у суді, а також ті, що оформлюються поза судовим процесом та мають цивільно-правовий характер.

Мирова угода – угода, при котрій суб'єкти, розпоряджаючись своїми правами та не відмовляючись від їх судового захисту, а розраховують на змогу суду, змусити іншу сторону виконувати прийняті на себе зобов'язання, мирова угода остаточно ліквідує спір та підлягає примусовому виконанню. Цивільно-процесуальний кодекс України передбачає можливість сторін укласти мирову угоду. Так само як і інші, мирова угода має подвійну природу, з однієї сторони це угода про врегулювання матеріально-правових відносин, що застосовує норми матеріального права а з іншої сторони це процесуальна угода між сторонами про завершення спору.

Отже, захист суб'єктивних прав та інтересів, є одним з основних питань, важливих для України, як для демократичної правової держави. Українське законодавство намагається максимально можливо захистити права та інтереси, за для цього воно надає різноманітні форми захисту. Захист передбачає можливість захищати власні інтереси як завдяки різним органам та особам, а також й самостійно. Українське законодавство всебічно спирається у цьому питанні на досвід передових правових держав Європи та світу.

Література

1. Тимченко Г.П. Способи та процесуальні форми захисту цивільних прав. Х., 2002. 21 с.
2. Кисельова Т. Підвідомчість Міжнародному комерційному арбітражу спорів за участю держави. *Право України*. 2006. №8. С.52-56.
3. Joseph F. Morrissey & Jack M. GRAVES – International Sales Law and Arbitration. Problems, Cases and Commentary *Kluwer Law International*, 2008. 528 p.

Лу Юн,

аспірант 1 року навчання кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України

Теоретико-правовий зміст правової культури

Видатний представник німецького Просвітництва Йоганн-Готфрід Гердер (Johann Gottfried Herder) зазначав, що «культура – і тільки вона одна – є "differentia specifica" людини, власне "людська якість", що відрізняє її від всіх інших істот. Людина завжди і всюди формується культурою, і поза культурною визначеністю вона (як людина) не існує» [6, с.33].

Підходів до дослідження правової культури є безліч. Про них можна довідатися з наукових доробків таких українських вчених, як В.О. Качур [1; 2], І.А. Когут та Л.О. Макаренко. Так, І.А. Когут усі підходи до вивчення правової культури розділила на чотири групи за основним фокусом дослідження: 1) підхід, який вивчає правосвідомість (суб'єктивний); 2) підхід, який досліджує ціннісний аспект правової культури (аксіологічний); 3) підходи, в межах яких можна вивчати практики (діяльнісний та технологічний); 4) підходи, в межах яких можна вивчати стан правової культури на певному етапі (філософський, соціально-антропологічний, антропологічний, інформаційно-семіотичний) [3, с. 100–101], а Л.О. Макаренко традиційні підходи (антропологічний, аксіологічний, філософський та соціологічний) доповнила системним, структурно-функціональним, діяльнісним та комплексним [5, с. 139–143]. Водночас слід зазначити тенденцію не до розширення цього переліку методологічних підходів до дослідження правової культури.

Тож варто погодитися з Ломакою про те, «правокультурний підхід допомагає нам зрозуміти, як національні правові культури реагують на поточні зміни, і шляхом зіставлення минулих та сучасних процесів виокремити ті фактори і механізми, які запускають або стримують зміни в правовій сфері» [4, с.120].

Серед головних складових, які визначають зміст правової культури як теоретико-правового явища слід виділити такі:

- 1) структура правової культури, в центрі якої є людина;

- 2) правові цінності як фундамент правової культури;
- 3) складові об'єктивної частини правової культури (правові вчинки, правова активність, правова діяльність тощо);
- 4) психологічні чинники правової культури, які складатимуть суб'єктивну частину правової культури (ціннісні орієнтації, орієнтири, правовий досвід, правові установки, правові переконання, правові знання, правова ідеологія, правова психологія, правова ідеологія тощо);
- 5) нормативна частина правової культури, яку становлять не лише правові норми як регулятори суспільної поведінки, а й інші соціальні регулятори, як-от: мораль, традиції, релігія, звичаї, правова мова та ін.);
- 6) окремий напрям становитимуть питання правової соціалізації та правової адаптації особистості до статусу суб'єкта права;
- 7) інформаційні чинники, які впливають на формування правової культури особистості – правові наративи, правова пропаганда.

Але найголовніше показати вплив суспільної взаємодії на формування правових зв'язків між людьми та формування їх правової культури. Сучасний розвиток правової теорії, щоб відбувається під впливом історизму, інструменталізму, антиформалізму та плюралізму, а також значна кількість типів праворозуміння все частіше змушують дослідників всебічно підходити до дослідження правових явищ та процесів. Такий міждисциплінарний підхід спостерігаємо при соціологічному праворозумінні, коли право і соціологія об'єдналися і утворили соціологію права. Цей дослідницький напрям стає все більш зрілим, право більше не розглядається як ізольоване явище, а соціальні умови мають глибокий вплив на правову систему. Багато правових систем розвиваються навколо цієї соціальної системи та взаємодії у ній різних соціальних акторів, а реалізація права на мікрорівні розглядається як соціальна гра.

У вивченні права соціологія права пережила дослідницькі рухи від формалізму і реалізму до права і суспільства. Поєднання правових і соціологічних досліджень ретельно деконструювало міфічний і навіть дещо догматичний статус права. Водночас необхідно запобігти переродженню соціології права у щось, що призведе до крайнощів нігілізму чи деконструкції досліджень, коли у полі зору соціології права перебуває лише формальна правова система, механізм, режим функціонування та організація завжди були у фокусі досліджень, а правові події в повсякденному житті звичайних людей часто ігноруються, що безпосередньо призводить до нерозуміння людьми реального процесу функціонування права і нерозуміння взаємозв'язку між правом і суспільством.

Тому дослідження теоретико-правового змісту правової культури особистості повинно враховувати міждисциплінарні зв'язки як гуманітарних наук між собою, так і з іншими науками.

Література

1. Качур В.О. До визначення поняття «правова культура» у правознавстві. *Право. Людина. Довкілля: науково-практичний журнал*. 2019. 10(1). С. 12–19.
2. Качур В.О. Наукові підходи до розуміння поняття "правова культура" у правознавстві. *Науковий вісник НУБіП України. Серія Право*. 2015 - Вип.232. С.12-19.
3. Когут І.А. Сучасні підходи до вивчення правової культури: теоретичний аспект. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. 2015. Випуск 9. С. 94–102.
4. Ломака В.С. Правова культура суспільства в умовах європейської інтеграції. *Проблеми законності*, 2022, 159: 105-128.
5. Макаренко Л.О. Основні підходи у дослідженні правової культури в сучасній юридичній науці. *Правова держава*. 2017. Вип. 28. С. 136–145
6. Савченко А. Правова культура як атрибут культури суспільства. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 2020, 2: 32-36.

Олександра Ярошенко,

магістр 1 року навчання юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Взаємозв'язок гендерної соціалізації та філософсько-правової антропології та його вплив на формування правової політики держави*

Важливим напрямом державної соціально-правової політики в сучасних умовах є забезпечення рівних прав чоловіків і жінок у всіх сферах суспільного життя. Завдяки цьому в сучасному суспільстві жінки беруть активну участь у політичній, економічній, соціальній сферах життя держави, мають усі можливості успішно само реалізовуватися в обраному ними професійному напрямку діяльності. Щодо інтеграції гендерної проблематики в професійній підготовці зайнятості жінок професійною діяльністю стрімко зростала протягом ХХ ст., продовжується ця тенденція й сьогодні. Упровадження гендерної рівності у військових інституціях означає поєднання досвіду, знань та інтересів жінок і чоловіків. Мета гендерної рівності полягає не в тому, щоби прирівняти жінок до чоловіків, а в тому, щоби наділити їхнє життя можливостями й шансами, які будуть рівними і зберігатимуться такими.

Гендерна соціалізація - збірна категорія, яка включає два поняття: "соціалізація" і "гендер".

---

* Наукова керівниця – завідувачка кафедри теорії та історії держави і права Віра Качур

Сутність соціалізації дозволяє виокремити в ній філософський, соціологічний, психологічний і педагогічний аспекти. Однак, найповнішу його характеристику забезпечує тільки міждисциплінарний підхід на основі дотримання методологічної цілісності, яка визначається методологічними принципами та інтегрованою природою її проходження і детермінації [1, с.9]

Таким чином, соціалізація - процес входження індивіда до різних спільнот, колективів і груп людей на підставі засвоєння норм, ідеалів, цінностей шляхом виховання та навчання.

Ґендер – це набута ідентичність, якій навчаються, яка змінюється протягом часу та значно варіюється в межах однієї культури та у різних культурах. Ґендер є відносним та стосується не просто жінок чи чоловіків, а відносин між ними [3].

Розглянемо «ґендер» як соціальний конструкт, що відображає процес соціалізації особистості, що складається з наступних компонентів: статево-рольові стереотипи, ґендерні стереотипи, ґендерні ролі, ґендерна ідентичність, ґендерний дисплей, ґендерний контракт, ґендерна система.

Під поняттям ґендерної соціалізації розуміють формування статевої ідентичності особистості – єдності поведінки й самосвідомості індивіда, який співвідносить себе з певною статтю й відповідає вимогам певної соціальної ролі [9]. Вона є цілісним процесом становлення особистості на різних етапах онтогенезу дитини, що в свою чергу вимагає ефективної соціально-педагогічної діяльності.

Зараз багато інтелектуалів у всьому світі ставлять перед собою питання: коли людство по-долає пандемію коронавірусу та воєнного стану, які виклики вийдуть на перший план? Можна виділити принаймні три з них. По-перше, це виклик неототалітаризму, який породжується використанням інформаційних технологій державами з імперськими амбіціями для досягнення гіперконтролю над населенням своїх та інших країн. По-друге, виклик гендерних інновацій, пов'язаний з феноменами трансгендеру, одностатевих шлюбів тощо. По-третє, виклик транс-гуманізму з тенденцією до трансформацій людини на основі перетворень її тілесності та використання штучного інтелекту. Зазначені виклики актуалізують розвиток філософської антропології та необхідність її практичного повороту [8].

Зважаючи на гібридну війну, в просторі якої Україна перебуває вже тривалий час, виклик неототалітаризму є найбільш актуальним, причому вже сьогодні, проте й інші також потребують осмислення та пошуку відповідей. Важливість сучасної вітчизняної філософської антропології полягає не лише у продовженні класичної її традиції, а й у тому, що український народ під неототалітарним тис-ком відстоює і розвиває свою цивілізаційну суб'єктність [7], створює власний цивілізаційний проєкт, зберігає і розвиває ідентичність, протиставляючи консолідацію зовнішній і

внутрішній конфронтації, відповідаючи, як уже загадувалося вище, на численні екзистенціальні та світоглядні виклики в умовах гібридної війни.

Отже, вітчизняна філософська антропологія може здійснити практичний поворот лише стаючи філософією людяності, переходячи від соціоцентризму до людиноцентризму. Тим самим вона резонує з архетиповими рисами української ментальності й класичної вітчизняної філософської думки, яка тяжіє до персоналізму. Це, звісно, не означає, що філософська антропологія в Україні відчужується від суспільної проблематики. Більше того, актуалізація світоглядних принципів та цінностей, які консолідують країну в часи жорстких геополітичних загроз та викликів, сприяють її суб'єктності, і є одним із провідних завдань практичної філософської антропології. Інша річ, що в умовах демократії вона не повинна включатися в цю проблематику на рівні обґрунтування ідеологем, які задає партія влади, що призведе до втрати і об'єктивності, і людяності. Це особливо важливо з огляду на тоталітарне й посттоталітарне минуле української філософії.

Фахівці, які займаються гендерними дослідженнями, поки що не опрацювали єдиного визначення гендерної антропології, хоча перші кроки у цьому напрямі уже зроблені І.Грабовською [4].

У контексті гендерних досліджень потребує аналізу і вже існуючий досвід існування української спільноти. З появою низки документів, спрямованих на вирішення питань гендерного розвитку суспільства в Україні, політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків стає обов'язковою складовою загальнодержавної політики. Потреба в такій досить радикальній перебудові гендерних стосунків у суспільстві спровокована кардинальними та швидкими змінами у суспільних відносинах, активними учасниками яких є і жінки, і чоловіки. Саме сучасний стан розвитку суспільства потребує і сучасного концептуального розуміння гендерних перетворень. Нова гендерна політика інтегрує специфіку, інтереси та цінності обох статей як рівноправних. Фундаментальною у цьому залишається роль держави і права [6].

Ст.3 Закону України «Про забезпечення рівних прав жінок та чоловіків» визначає головні напрями державної політики у питаннях формування українського гендерно-збалансованого суспільства, що передбачає утвердження, зокрема, і гендерне виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності; поширення просвітницької діяльності у цій сфері [5].

Тому здійснення такого завдання напряму передбачає первинні зміни в системі педагогіки. Предметом гендерної педагогіки є корекція процесу соціалізації молоді залежно від статі відповідно до соціально-економічних вимог. Розроблення теорії гендерної освіти та виховання має такі напрями: – дослідження педагогічних аспектів процесу гендерної соціалізації дівчаток

і хлопчиків як суб'єктів шкільного виховання, визначення впливу батьків, однолітків, педагогів, навчальної літератури на формування гендерної ідентичності індивідів обох статей; – виявлення закономірностей педагогічного впливу вчителів на гендерну ідентичність учнів для створення відповідного середовища для самореалізації індивідуальних можливостей учнів. Метою гендерного виховання є створення умов для формування егалітарної свідомості, вільної від гендерних стереотипів і відповідальної за свої міжособистісні взаємини в соціумі [2].

Гендерне виховання конструюється на основі аналізу моделей гендерних взаємовідносин, що розвиваються і трансформуються в суспільстві. Гендерне виховання виходить із того, що людина – не абстрактна нейтральна цілісність, а жінка та чоловік у їхній рівноправності, самовираженні й самоствердженні, що є найважливішим із соціальних орієнтирів у всіх сферах життя демократичного суспільства. Гендерне виховання – це цілеспрямований, організований і керований процес формування соціокультурних механізмів конструювання чоловічих і жіночих ролей, поведінки, діяльності та психологічних характеристик особистості, запропонованих суспільством своїм громадянам залежно від їхньої біологічної статі. Гендерне виховання особистості здійснюється під впливом родини, освіти, засобів масової інформації, релігії, мистецтва, мови, правової та державної політики.

Література

1. Алексеєнко Т. Ф. Соціалізація особистості: можливості й ризики : науково-методичний посібник. К., 2007. 152 с.
2. Березнева І.М. Реалізація гендерної політики в сучасних військових закладах освіти. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 10. Т. 1. 2019. С.86-89.
3. Галан Ю. Гендерна соціалізація як одна з причин маргіналізації особистості в сучасному світі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2015. Вип. 1 (3). С. 15-18.
4. Грабовська І. М. Гендерна антропологія в структурі філософського знання: освітній та науковий виміри. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2011. Вип. 2. С. 146-152.
5. Закон України від 08 вересня 2005 р. № 2866-IV «Про забезпечення рівних прав жінок та чоловіків». Url: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 20.04.2024 р.).
6. Іщенко Ю.А. Гуманітарна експертиза: засадничі принципи, мета, завдання. К. : Центр гуманітарної освіти, 2002. 203 с.
7. Пирожков С.І., Хамітов Н.В. Цивілізаційна суб'єктність України: від потенцій до нового світогляду і буття людини. Київ: Наукова думка, 2020. 256с.

8. Хамітов Н.В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. *Від теоретичного до практичного повороту*. 3-тє видання, виправлене і доповнене. Київ: КНТ, 2019. 396 с.

9. Dulia A. V., Liakh T. L., Veretenko T. G. The Problems and Needs of the Families of Antiterrorist Operation Participants: Results of In-depth Interviews. *The New Education Review*. 2019. №55 (1). 220–230. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2019.55.1.18>

НАПРЯМ 2

Публічно-правовий

Артур Безкостенко,

студент 2 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

Історія розвитку вітчизняного законодавства щодо кримінально-правової охорони конфіденційної інформації (на прикладі ст.182 ККУ)*.

Відповідно до сучасної доктрини кримінального права України щодо витоків нормативного аспекту охорони приватного життя людини (права на особисту та сімейну таємницю, недоторканність житла) вважається, що першим законодавчим актом в цій сфері є Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р. Хоча, на нашу думку, найдавнішою пам'яткою слов'янського права, в якій містяться витoki охорони приватного життя, слід вважати Руську Правду, яка являє собою збірку норм звичаєвого права та княжих уставів і датується XI — XII ст.ст.

Поряд із Руською Правдою діяв Устав князя Ярослава про церковні суди. Саме в ньому містилися норми про захист честі жінки та дівчини, встановлювалася відповідальність за примус до вступу у шлюб. Руська Правда не дає повного уявлення про систему правових норм, адже на той час право існувало як у писаній, так і неписаній формі.

Наступним історичним етапом нашої держави була польсько-литовська доба, коли українські землі перебували у складі сусідніх держав. В цей час сформувалася досить строката система правових джерел. Діяло звичаєве право, Руська Правда, нормативні акти Польського королівства і Великого князівства Литовського. Слід вказати, що польське право не становило єдиної кодифікованої системи, хоча створювались збірки, які охоплювали видані раніше статuti, конституції, норми звичаєвого права. Особливе значення мав «Повний звід статутів Казимира III», що складався із двох статутів: Віслицького (Малопольського) (1347 р.), який був першим

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Світлана Ковальова

правовим актом Польського королівства, мав загальнодержавне значення й поширював свою чинність на Галичину та Петраковського (Великопольського) [1; 2].

Наступним етапом розвитку основ національного законодавства щодо охорони недоторканності приватного життя став Звід законів Російської імперії, в якому були уніфіковані норми права і який офіційно припинив застосування норм українського права, хоча норми звичаєвого права продовжували діяти. До джерел кримінального права того часу, окрім 15-го тому «Зводу законів Російської імперії», слід віднести також Уложення про 37 покарання кримінальні і виправні 1845р. В останнє десятиріччя XIX ст. був підготовлений новий Кримінальний кодекс – Кримінальне уложення 1903 року. І хоча воно в повному обсязі так і не набрало чинності, це був важливий етап у розвитку саме кримінального права як самостійної галузі, що базувалася на принципах буржуазного права .

Першим нормативним актом в галузі кримінального права слід вважати «Керівні начала з кримінального права РРФСР» 1919 р. Вони так і не набрали чинності і, по суті, представляли собою прообраз Загальної частини Кримінального Кодексу. Кодифікація всіх галузей права, яка проводилася в Українській Республіці в період 1922-1927 років шляхом рецепції законодавства РРФСР та епізодичної розробки власних нормативних актів. Завдання щодо кримінального законодавства було сформульоване у Постанові 46 ВУЦВК від 23 серпня 1922 р. під назвою «Про введення в дію Кримінального кодексу УСРР».

У 1924 році була прийнята перша Конституція СРСР, та у 1929 році друга Конституція УСРР, що сприяло новій кодифікації кримінального законодавства. У 1927 році було прийнято другий КК УСРР. Безумовно, він практично не відрізнявся від КК РФСР 1926 року. В його Особливій частині також містилися норми, які умовно можна віднести до таких, що охороняюли приватні (особисті) права громадян. В ст. 56-21 передбачена відповідальність за пропаганду і агітацію, спрямовану на розпалювання національної, расової, релігійної ворожнечі, в ст. 74 – за умисне пошкодження, викрадення, знищення приватних документів, в ст. 115 – за перешкоджання здійсненню релігійних обрядів, в ст. 124 – за стягування квартирної оплати вище встановлених розцінок, а також примусове виселення, окрім випадків, прямо передбачених особливими законами.

Прийнято вважати, що Конституція України 1996 року є Конституцією нового типу, більш сучасна і, дійсно, проголошує демократичні права і свободи з урахуванням принципів положень міжнародно-правових актів: Загальної Декларації прав людини (1948 р.), Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (1966 р.), Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), Конвенції про захист права людини і основоположних свобод (1950 р.) та низки інших

Вказане вплинуло на реформування практично всіх галузей законодавства, а прийняття у 2001 році КК України відкрило нову епоху в розвитку кримінального законодавства в сфері недоторканності приватного життя і заборони вчинення дій з відомостями, що містять особисту або сімейну таємницю. У цьому кодексі законодавець передбачив розділ V, який отримав назву: «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина», на відміну від попередньої – «Злочини проти виборчих і трудових прав», що, як вже зазначалось, набагато вдаліше, оскільки в ній містяться злочини не тільки проти трудових і політичних прав, але й інших, зокрема – проти особистих прав громадян. Чинний КК України розширив коло складів злочинів, що посягають на недоторканність приватного життя. Був встановлений новий склад злочину, передбачений диспозицією статті 182 КК «Порушення недоторканності приватного життя», який в подальшому і буде предметом нашого дослідження. Ця стаття, відповідно до положень Конституції України 1996р. (ст. 32), захищає право кожної людини на недоторканність її особистого і сімейного життя. В першій редакції ст. 182 КК України встановлювала відповідальність за незаконне збирання, зберігання, використання або поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, 53 або поширення такої інформації у публічному виступі, творі, що публічно демонструється, чи в засобах масової інформації. ЗУ від 2 червня 2011 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення законодавства про захист персональних даних» редакція ст. 182 КК України була змінена. Зокрема, законодавцем по іншому викладений основний склад злочину, передбаченого диспозицією ч.1 ст. 182 КК України, стаття доповнена частиною 2, яка містить кваліфікований склад злочину, та приміткою, у якій розкривається зміст поняття істотної шкоди.

Підсумовуючи аналіз розвитку кримінального законодавства України про відповідальність за порушення недоторканності приватного життя, можна констатувати, що воно пройшло досить довгий еволюційний шлях і потребує вивчення хоча би тому, що історичний досвід значною мірою визначає розвиток сучасного законодавства і допомагає уникнути повторення помилок, допущених в минулому. Усвідомлення дореволюційним і сучасним законодавцем необхідності захисту приватного життя вимагало прийняття адекватних кримінально-правових заходів. Це завдання продовжує залишатися актуальним і в даний час.

Література

1. Хрестоматія з історії України литовсько-польської доби / Упоряд. Т.Гошко Львів: Вид-во Українського Католицького Університету 2011. 688 с.

2. Бойко І. Й. Органи влади і право в Галичині у складі Польського Королівства (1349-1569 рр.): монографія. Львівський національний університет ім. І. Франка. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2009.

Юлія Бербега,

студентка кафедри соціально-економічних дисциплін
Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

До питання про недосконалість податкової системи України

Податкова система є однією з найбільш важливих форм управління економікою держави, саме податки слугують важливим джерелом надходження доходів до бюджету та є вагомим економічним інструментом, що здійснює стимулювання і регулювання виробництва, забезпечує дію соціальних гарантій, які стимулюють ділову активність.

Розроблена податкова система України ніколи не відзначалась високою ефективністю. Спроби реформування основного механізму фінансового впливу на соціально-економічний розвиток країни залишаються недосконалими і викликають чимало нарікань. Окреслені науковцями підходи до політики оподаткування не забезпечують адекватного проведення фіскальної, регуляторної, розподільчої, стимулюючої та контрольної функцій податків. Державний бюджет регулярно має дефіцит коштів. Податкові надходження до бюджетів різних рівнів не відзначаються стабільністю. У суспільстві спостерігається дуже великий рівень диференціації за доходами населення. Податки не здійснюють стимулювання розвитку економіки, а скоріше заганяють її в тінь [2, с. 31].

Про недосконалість податкової системи та нестабільність механізмів оподаткування може свідчити й той факт, що на законодавчому рівні податкова система є одним із найскладніших напрямів регулювання у праві. Варто зазначити, що її основним правовим підґрунтям є Податковий кодекс України, який найефективніше регулює оподаткування у країні. До законодавчої бази також можна віднести Митний кодекс; закони із митної справи, що регламентують відносини із переміщення товарів через кордон; міжнародні договори, наприклад, статут Європейського банку реконструкції та розвитку, статут Міжнародного валютного фонду, до яких Україна приєдналася; Конституція України, що містить загальні положення правового регулювання податкових відносин. Варто звернути увагу на те, що джерелами також можна вважати підзаконні нормативно-правові акти: укази Президента, постанови Верховної Ради, декрети Кабінету Міністрів тощо [5, с. 43].

Протягом усього періоду незалежності нашої держави спостерігається тенденція щодо нестабільності податкового законодавства. Зрозумілість

норм та положень податкового законодавства є необхідною передумовою його життєздатності та прийняття до застосування всіма суб'єктами відносин, що виникають в процесі оподаткування. Через складність та незрозумілість податкового законодавства у платників під час сплати податків досить часто виникає необхідність в отриманні податкових роз'яснень від контролюючих органів [8].

Потрібно розуміти, що недосконалість чинного законодавства є не єдиною проблемою податкової системи, але ця проблема залишається центральною. Загалом можна виділити цілу низку недоліків чинної системи оподаткування, такі як: відсутність єдиного податкового закону; пріоритет фіскальної політики; спрощений податковий режим для суб'єктів малого підприємництва; висока вартість адміністрування окремих видів податків і зборів порівняно з доходами бюджету, що формуються за рахунок їхнього справляння [4, с. 19]; неузгоджена діяльність суб'єктів оподаткування; законодавче закріплення щодо оподаткування доходів від інтелектуальної власності та незалежної професійної діяльності.

Потрібно розуміти, що питання про недоліки податкової системи є складним і комплексним. Зазначені недоліки тягнуть за собою виникнення таких нових проблем:

1) зниження рівня податкової культури громадян. Рівень податкової культури виражається у довірі до державних органів у податковій сфері. Саме відсутність довіри серед громадян призводить до зменшення доходів бюджету країни, що, у свою чергу, знижує можливості діяльності державних органів;

2) ухилення від сплати податків. Неналежний рівень податкової культури і суспільної довіри призводить до ухилення від сплати податків. Високий рівень податкових ставок, складність податкового законодавства, недотримання законів та особливості державної бюджетної політики є основними чинниками несплати податків;

3) нерівномірний розподіл податкового навантаження і нераціональна система податкових пільг [6, с. 378];

4) заборгованість платників перед бюджетом і державними цільовими фондами. Ця проблема виникає через відсутність дієвого механізму притягнення платників до відповідальності за невиконання своїх зобов'язань. До того ж система списання і реструктуризації боргів донині є недосконалою.

Незважаючи на те, що існує безліч різноманітних підходів до вирішення проблем у податковій сфері, справжнє усунення недоліків можливе лише за умови системного підходу, який означає, що мають реалізовуватись усі функції податків: і фіскальна, і регульовальна, і контрольна.

Фіскальна функція полягає в тому, що держава повинна отримувати не просто достатню кількість надходжень до державного бюджету, а вони

мають бути постійними і стабільними. Постійність означає, що податки мають надходити до бюджету не у вигляді разових платежів із невизначеними термінами, а рівномірно протягом бюджетного року в чітко встановлені строки. Стабільність надходжень визначається достатнім рівнем гарантій того, що доходи, передбачені Законом України «Про Державний бюджет України», будуть отримані в повному обсязі. Крім того, одним із принципів податкового законодавства України є фіскальна достатність, а саме встановлення податків та зборів з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями [7, с. 87].

Регулююча функція податків полягає в перерозподілі вартості валового національного продукту між державою та платниками податків. Податки при цьому повинні стати особливими механізмами, які зможуть забезпечити баланс особистих і загальнодержавних інтересів [3, с. 74]. Також важливо зазначити, що ця функція являє собою сукупність можливостей впливу податкової системи на перебіг соціально-економічних процесів у державі, які можуть бути реалізовані за допомогою податкових важелів.

Контрольна функція податків проявляється у тому, що виникає можливість якісного відображення податкових надходжень та його зіставлення з потребами держави у фінансових ресурсах. Завдяки цій функції оцінюється ефективність податкового механізму, забезпечується контроль за рухом фінансових ресурсів, виявляється необхідність внесення змін до податкової системи держави. Контрольна функція визначає ефективність податково-фінансових відносин та бюджетної політики держави [6, с. 39]. Здійснення контрольної функції податків, її повнота та глибина залежить від податкової дисципліни. Суть її полягає в тому, щоб платники податків (юридичні та фізичні особи) своєчасно та в повному обсязі сплачували встановлені законодавством податки.

Л.М. Капаєва вважає, що «система оподаткування тим ефективніша, чим вона більш зручна як для того, хто сплачує податки, так і для того, хто здійснює контролюючі функції. Податкова система повинна забезпечувати раціональне співвідношення між інтересами держави в одержанні джерел для покриття державних витрат та інтересами платників у сплаті податку в такому розмірі, щоб це не суперечило їхнім особистим і виробничим інтересам та інтересам суспільства загалом» [1, с.106].

Отже, проблеми реалізації сучасної податкової системи донині залишаються невирішеними. Усі наявні проблеми виникають саме через недосконалість чинного податкового законодавства. А це означає, що нині основним завданням держави є оновлення податкової системи, забезпечення її стабільності та ясності. Усунення фундаментальних недоліків сприятиме ефективності оподаткування в Україні у майбутньому та не допустить поглиблення економічної кризи.

Література

1. Капаєва Л.М., Лях М.С. Фінансове право : навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 248 с.
2. Котіна Г. Податкові важелі впливу на економіку в сучасних умовах: вітчизняний та світовий досвід. *Економіст*. 2010. № 5. С. 31–35.
3. Кліменко Д.І. Становлення та функціонування податкової системи України. *Актуальні проблеми держави та права*. 2020. № 87. С. 72-77.
4. Мельник М. І., Лещух І. В. Податковий контроль в Україні: проблеми та пріоритети підвищення ефективності : монографія. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України», 2015. 330 с.
5. Податкова система України : навч. посібник. Заг.ред. Т.І. Єфименко. Київ: Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління», 2012. 656 с.
6. Податкова система : навч. посібник. За заг. ред. І. С. Волохової, О. Ю. Дубовик. Харків : Видавництво «Діса плюс», 2019. 402 с.
7. Слаблюк Н.С. Податкова система України: сучасний стан та напрямки вдосконалення. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. №1. С. 87-89.
8. Шило Ж.С. Реформування податкової системи України: проблеми та перспективи. URL: [file:///C:/Users/user/Downloads/Ve10122%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/Ve10122%20(3).pdf)

Софія Бодяшова,

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Основні поняття та принципи передвиборчої агітації*

Передвиборча агітація: процес впливу на виборців з метою пропаганди, підтримки або критики політичних суб'єктів під час виборів.

Відмінність від інших форм політичної комунікації: мета - вплинути на виборців для отримання їх підтримки.

Принципи:

Прозорість: агітаційні заходи та фінансування повинні бути відкритими.

Рівність умов: всі політичні суб'єкти мають рівний доступ до засобів комунікації.

Доступ до інформації: виборці мають право на об'єктивну інформацію про кандидатів та партії.

Суб'єкти та об'єкти передвиборчої агітації:

Суб'єкти передвиборчої агітації можуть поділятися на декілька груп:

---

* Науковий керівник – завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Віктор Ладиченко

1. Політичні партії та кандидати:

Це основні учасники виборчого процесу, які мають чітко сформовані політичні програми та прагнуть отримати підтримку виборців.

Вони використовують широкий спектр методів агітації, включаючи:

Теле- та радіопередачі, Публікації в друкованих ЗМІ, Зовнішня реклама (білборди, банери), Зустрічі з виборцями, Роздача агітаційних матеріалів (листівки, брошури), Використання Інтернету та соціальних мереж

Кандидати можуть також проводити дебати один з одним, щоб представити свої позиції та погляди на різні питання.

2. Громадські організації:

Громадські організації (ГО) можуть брати участь у передвиборчій агітації, але їм заборонено безпосередньо агітувати за або проти будь-якого кандидата чи партії.

Їх роль полягає в:

Підтримці певних політичних ініціатив, які відповідають їх статутним цілям. Підвищенні обізнаності громадськості про важливі питання, пов'язані з виборами. Заохоченні громадян до участі у виборах. Спостереженні за ходом виборчого процесу та фіксування можливих порушень. ГО можуть організувати публічні заходи, такі як конференції, семінари, круглі столи, де обговорюються актуальні питання виборчої кампанії. Вони також можуть публікувати аналітичні матеріали та дослідження, які допомагають виборцям зробити свідомий вибір.

3. Інші суб'єкти:

До інших суб'єктів передвиборчої агітації можуть

ЗМІ (телебачення, радіо, газети, Інтернет-видання), Дослідницькі інститути, Експерти з політичних та соціальних питань, Приватні особи

Об'єкти передвиборчої агітації:

1. Канали комунікації:

Телебачення та радіо, Друковані ЗМІ (газети, журнали), Зовнішня реклама (білборди, банери), Інтернет та соціальні мережі, Зустрічі з виборцями, Роздача агітаційних матеріалів (листівки, брошури)

2. Виборці:

Переконати їх проголосувати за певного кандидата чи партію

Змінити їх політичні погляди

Заохотити їх до участі у виборах

Передвиборча агітація - це процес систематичного впливу на виборців з метою пропаганди, підтримки або критики політичних партій, кандидатів у депутати чи інших політичних суб'єктів під час передвиборчої кампанії.

Головна мета передвиборчої агітації - вплив на виборців для отримання їх підтримки або зміни їх політичних переконань.

відмінність від інших форм політичної комунікації

Передвиборча агітація відрізняється від політичної реклами, журналістики чи дискусій своїм специфічним призначенням на виборців у контексті передвиборчої кампанії.

Передвиборча агітація є активною формою політичної комунікації, яку вивчають політичні партії, кандидати або їх уповноважені особи.

Принципи передвиборчої агітації

Прозорість:

Агітаційні заходи та фінансування політичних осіб мають бути відкритими та підкріплені документацією.

Це дозволяє громадськості та виборцям бути інформованими про джерела фінансування та витрати на агітацію.

Рівність умов:

Усі політичні суб'єкти мають рівний доступ до засобів комунікації та можливості сприяння своїм ідеям і програмам.

Це гарантує рівні можливості для конкуренції між кандидатами та партіями.

Доступ до інформації:

Виборці мають право на отримання об'єктивної та достовірної інформації про партії, кандидатів та їх програми.

Це дозволяє виборцям усвідомлено прийняти рішення під час голосування.

Правове регулювання передвиборчої агітації в Україні

Законодавство встановлює обмеження та правила щодо фінансування політичних випадків, розміщення реклами, проведення агітаційних заходів та використання ЗМІ.

Правове регулювання:

Мета: забезпечити прозорість, рівні умови та демократичність виборів.

Правила та обмеження:

Фінансування агітації, Розкриття джерел фінансування, Періоди та межі агітації, Використання державних ресурсів, Заборона дискримінації та наклепів, Контроль та санкції за порушення

Принципи правового регулювання:

Свобода слова та вираження політичних поглядів, Рівність прав та можливостей, Заборона на недобросовісну конкуренцію, Об'єктивність та неупередженість інформації, Прозорість фінансування

Важливість правового регулювання:

Сприяє здоровій конкуренції, Забезпечує права виборців, Гарантує демократичність виборів

Ірина Гриб,

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Правове регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб*

Соціальне захист вимушених переселенців є надзвичайно актуальним питанням для України, виникнення якого пов'язують із тимчасовою окупацією російською федерацією у 2014 році Донецької та Луганської областей, а також Автономної Республіки Крим. Однак, після повномасштабного вторгнення

24 лютого 2022 року зростає кількість людей, які рятуючи своє життя мусили покинути свої домівки. В результаті цих подій мешканці багатьох регіонів України були вимушені переселитися до інших областей для того, щоб почувати себе в безпеці.

Метою є аналіз основних напрямків правового регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Окремим аспектам соціального захисту внутрішньо переміщених осіб присвятили свої праці багато вчених та фахівців, серед яких: І.С. Басова, Н.П. Бортник, К.О. Крахмальова, Т.Р. Кульчицький, М.В. Менджул, В.І. Михайловський, Р.І. Наджафгулієва, Р.Л. Наливайко О.А. Фесенка та ін.

Загалом, увесь масив нормативно-правових актів, що регламентують права та свободи внутрішньо переміщених осіб; заходи, які спрямовуються на реалізацію цих прав; способи їх захисту у разі порушення називаються соціальним захистом даної категорії осіб.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про облік внутрішньо переміщених осіб» довідка про взяття особи на облік внутрішньо переміщених осіб є документом, що підтверджує наявність даного статусу та відповідно є необхідною для здійснення соціальних виплат та запобіганню шахрайству [10]. Для обліку внутрішньо переміщених осіб існує Єдина інформаційна база даних про внутрішньо переміщених осіб.

Сама процедура отримання внутрішньо переміщеною особою грошових виплат регламентується Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» [2].

Варто зазначити, що національне законодавство щодо внутрішньо переміщених осіб до цих пір перебуває у стані становлення та вдосконалення. Початок його формування традиційно пов'язують із прийняттям 20 жовтня

2014 року профільного закону – Закону України «Про забезпечення прав та

---

* Науковий керівник – завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Віктор Ладиченко

свобод внутрішньо переміщених осіб» [7]. Згідно з даним законом, внутрішньо переміщені особи мають право на захист своїх прав і свобод, зокрема на житло, охорону здоров'я, освіту та працю. Закон також передбачає механізми для отримання допомоги та захисту від дискримінації та насильства [11].

Окрім, закону України «Про забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб» права та свободи даної категорії осіб регулюються та забезпечуються низкою інших законів, у яких також певною мірою зачіпаються питання внутрішньо переміщених осіб. Таких законів є багато, серед яких можна назвати наступні:

Кодекс законів про працю України [3] (встановлює особливі пільги для внутрішньо переміщених осіб при прийомі на роботу);

Закон України «Про зайнятість населення» [9] (регулює порядок реєстрації внутрішньо переміщених осіб, як безробітних; встановлює заходи сприяння працевлаштуванню даної категорії осіб тощо.)

Закон України «Про безоплатну правову допомогу» [5] (надається право на безоплатну вторинну правову допомогу)

Закон України «Про вищу освіту» [6] (гарантує внутрішньо переміщеним особами державну цільову підтримку для здобуття вищої освіти) тощо.

Розуміючи складність становища в якому опинилися внутрішньо переміщені особи після вимушеного переселення з місць постійного проживання, факти низького рівня працевлаштування таких осіб тощо, держава намагається матеріально забезпечити та захистити дану категорію осіб. З цією метою була введена допомога на проживання внутрішньо переміщеним особам. Порядок виплати та умови за яких особи можуть її отримати регулюється Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» [1].

Право на пенсійне забезпечення є одним із основних прав не лише внутрішньо переміщених осіб, а звичайних громадян України. Дане право передбачається і Конституцією України, у ст.46, якої зазначено, що: «Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом» [4]. Надзвичайно показовим для кожної країни є стан реалізації даного права, адже те як забезпечені громадяни у старості вказує на рівень економіки та благополуччя держави.

В Україні питання виплати пенсій внутрішньо переміщеним особам регулюється Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [8], Законом України «Про забезпечення прав і свобод

внутрішньо переміщених осіб» [7] та підзаконними нормативно-правовими актами.

Для того, щоб реалізувати своє право на будь-яку пенсію, внутрішньо переміщеній особі недостатньо мати лише суб'єктивне право, для цього вона має виконати певні, передбачені чинним законодавством, дії.

Отже, нормативно-правова база у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб на даному етапі перебуває у стані становлення та вдосконалення. Хоча профільний закон, яким регулюються права та свободи внутрішньо переміщених осіб вважається достатньо позитивним, все ж він потребує внесення ґрунтовних змін для приведення його у відповідність із Керівними принципами ООН з питань переміщення осіб всередині країни. Однак, найбільшою проблемою нашого законодавства у сфері забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб є декларативність його норм. Варто констатувати той факт, що навіть, удосконалюючи певним чином законодавство, навіть постійно вносячи позитивні зміни до його норм, без ефективного механізму реалізації цих законів, забезпечення прав, це удосконалення нічого не варте.

Література

1. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам : Постанова Каб. Міністрів України від 20.03. 2022 р. № 332 : станом на 28 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.05.2024)

2. Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам : Постанова Каб. Міністрів України від 08.06.2016 р. №365 : станом на 28 лют. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2016%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.05.2024)

3. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.71 № 322-VIII від 10.12.71 : станом на 24 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 04.05.2024)

4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 04.05.2024)

5. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI : станом на 3 серп. 2023р. URL: [URL:](#)

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346017/ed20110602#Text> (дата звернення: 04.05.2024)

6. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. №1556-18 : станом на 24 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 04.05.2024)

7. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII : станом на 30 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Tex> (дата звернення: 04.05.2024)

8. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. №1058 : станом на 04 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення: 04.05.2024)

9. Про зайнятість населення : Закон України від 5 липня 2012 року №5067-17 : станом на 14 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 04.05.2024)

10. Про облік внутрішньо переміщених осіб : Постанова Каб. Міністрів України від 01.10.2014 № 509 : станом на 24 листоп. 2023 р.

11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.05.2024)

12. Єфімова А. М. Захист внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану. 2023.

13. URL:https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/15464/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20%D0%86%20%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97_2023_%21.doc-260-263.pdf (дата звернення: 04.05.2024)

Володимир Грушко,

студент 2-го курсу кафедри соціально-економічних дисциплін
Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Кримінально-правова характеристика стадій злочину

Кримінально-правове поняття стадій злочинної діяльності відповідає розвитку злочину в реальній дійсності, воно відображає цей об'єктивний процес. Стадії вчинення злочину - це сукупність етапів злочину, які мають самостійне юридичне значення, та проходять ступенево в своєму розвитку по висхідній від моменту задуму чи підготовчих дій до моменту реалізації злочинного наміру, тобто до моменту вчинення злочину з формальним

складом або до моменту настання суспільно небезпечних наслідків, які вказані у законі.

Для суспільних відносин, які охороняються кримінальним законом, складають небезпеку не лише закінчені, тобто доведені до кінця злочини, але й ті умисні дії, які створюють умови для подальшого вчинення злочину, а також безпосередньо спрямовані на вчинення злочину, але які не призвели до його закінчення з причин, що не залежали від їх волі [2] .

Умисна злочинна діяльність, як передбачено в законі, проходить в три етапи. Відповідно розрізняють три стадії злочинної діяльності: готування до вчинення злочину, замах на вчинення злочину, закінчений злочин. У злочині послідовно можуть здійснюватись всі три стадії. Але нерідко особа одразу реалізує свій злочинний намір, вчиняючи закінчений злочин, і тоді питання про стадії не виникає. Іноді винний виконує або першу стадію (готування), або другу (замах), і на цьому його злочинні дії зупиняються з причин, які не залежать від його волі. Якщо вчинено закінчений злочин, в якому послідовно здійснювались готування до нього і замах на нього, то дві перші стадії поглинаються третьою і відповідальність настає тільки за закінчений злочин, при умові, що ці дії не містять ще й складу іншого закінченого злочину.

Аналогічно вирішується питання і тоді, коли мали місце готування і замах: перша стадія поглинається другою. Перші дві стадії – готування та замах – в теорії кримінального права прийнято об'єднувати поняттям «попередня або незакінчена злочинна діяльність», оскільки вони мають місце до закінчення злочину, тобто здійснюються не як самоціль, а для успішного його завершення.

Особливістю незакінченої злочинної діяльності, на відмінну від закінченого злочину, є неповне виконання тих ознак складу злочину, які передбачені відповідною статтею Особливої частини КК України: неповне виконання об'єктивної сторони цього складу або відсутність суспільно небезпечних наслідків. З суб'єктивної сторони готування і замах можливі тільки з прямим умислом. Непрямий умисел та необережність виключаються в силу того, що всі стадії разом взяті і кожна з них окремо, являють собою цілеспрямовану злочинну діяльність, при якій винний свідомо готує можливість злочинного посягання, починає вчиняти злочин і, якщо йому це вдається, доводить злочин до кінця.

При призначенні покарання за незакінчений злочин суд враховує ступінь тяжкості вчиненого особою діяння, ступінь здійснення особою злочинного наміру та причини, внаслідок яких злочин не було доведено до кінця. Тому строк чи розмір покарання за готування до злочину не повинен перевищувати половини максимального строку чи розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК України за закінчений злочин; строк і розмір покарання за замах

на злочин не повинен перевищувати трьох четвертей максимального строку чи розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого Кримінальним кодексом за закінчений злочин; наявність конкретної стадії вчинення злочину вимагає самостійної юридичної кваліфікації, що дозволяє більш точно і конкретно визначити зміст дій винного та, відповідно, їх суспільну небезпечність [1].

Основний зміст готування, як стадії вчинення злочину, полягає в умисному, тобто свідомому, цілеспрямованому створенні конкретних умов для вчинення злочину. Готування до злочину – це самостійна стадія вчинення злочину, яка характеризується сукупністю таких форм, як мотивація злочину та його планування, вибір мети та об'єкта, підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення злочину, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення злочину. Фактично вчинені особою діяння можуть розцінюватися як стадія готування до злочину лише в тому випадку, коли вони були спрямовані на вчинення конкретного злочину. Тому, поряд з передбаченими в законі формами готування (підшукування та пристосування засобів і знарядь) доцільно було б передбачити такі форми, як мотивація та планування злочину, а також вибір мети та об'єкта, оскільки ці складові, в умовах сьогодення, при значному зростанні організованої злочинності, є невід'ємною частиною більшості умисних, тяжких чи особливо тяжких злочинів.

Строк чи розмір покарання за готування до злочину не повинен перевищувати половини максимального строку чи розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК України [3].

Готування до злочину чітко відрізняється від виявлення наміру. Виявлення наміру не підпадає під поняття кримінально-правових відносин. Згідно з принципом кримінального права – думки не караються, – а, отже, переслідувати за виявлення наміру недоцільно і незаконно. Слід відрізнити виявлення наміру від погрози, оскільки погроза – це дії, які пов'язані із впливом на психіку людини і тому вони караються чинним законодавством, як самостійні, закінчені склади злочинів.

Характерною особливістю замаху, яка відрізняє його від готування є те, що при замаху об'єкту злочину спричиняється реальна шкода. Небезпечність настання шкідливих наслідків чи повного завершення дій стають реальними. При замаху в діях особи вже містяться ознаки, передбаченого законом суспільно небезпечного діяння, які утворюють склад незакінченого злочину: об'єкт, наявність дій, які входять в об'єктивну сторону злочину, наявність умислу, ознаки суб'єкту злочину. Але при замаху, на відміну від закінченого злочину, немає деяких ознак об'єктивної сторони злочину, злочинного

наслідку, вказаного у відповідній статті Особливої частини КК України чи повного завершення всіх дій, які утворюють об'єктивну сторону злочину.

При призначенні покарання суд зобов'язаний враховувати ступінь тяжкості вчиненого діяння, ступінь здійснення злочинного наміру та причини, внаслідок яких злочин не було доведено до кінця і тому строк чи розмір покарання за замах на злочин не повинен перевищувати трьох четвертей максимального строку чи розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого за відповідний закінчений злочин [4].

Встановлення конкретної стадії дозволяє індивідуалізувати покарання, яке призначається винному. Першочергове значення має виявлення стадій і перш за все готування до злочину і замах на нього, для відвернення спричинення реальної, а іноді і істотної шкоди, державним і особистим інтересам, що охороняються законом.

Література

1. Большаков Д. О. Відмежування готування до вчинення злочину від виявлення наміру. *Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 15 груд. 2020 р.). Луцьк, 2020. С. 102-104.

2. Большаков Д. О. Основні види замаху. *Право, суспільство, держава : актуальні проблеми сучасності* : матеріали Всеукраїнської заочної наук.-практ. конф. студентів старших курсів правничих вишів та факультетів (м. Харків, 21 груд. 2020 р.). Харків : Інститут підготовки юридичних кадрів для СБ України НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2020. С. 14-17.

3. Красницький І. В., Щутяк Л. С. Відповідальність за замах на злочин за кримінальним правом України. Львів : ЛДУВС, 2015. 224 с.

4. Маслак Н. В. Кримінальна відповідальність за готування до злочину. Х. : Право, 2010. 232 с.

Анастасія Даценко,

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Колабораціонізм в умовах російської агресії*

У незалежній Україні поняття колабораційної діяльності актуалізувалось після анексування Росією Криму і окупації частини Донецької і Луганської областей. У 2019 році Верховна Рада ухвалила законопроект «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України (щодо удосконалення відповідальності за

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Світлана Ковальова

колабораційну діяльність та особливості застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки» (№ 7186). Однак, проекти мали розмиті формулювання колабораціонізму, не було чіткого розмежування між видами колаборації. Українським експертам стало очевидно, що колабораціонізм слід відрізняти від вимушеного співробітництва, яке має на меті виживання в умовах жорстокого окупаційного режиму, як засіб самозбереження і результат адаптації населення до екстремальних умов війни та окупації. [1, с. 17] Після довготривалих дискусій в українському політикумі, 3-го березня 2022 року, на восьмий день російсько-української війни, Верховна Рада ухвалила законопроект № 5144 – «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)». [4] Це зміни до Кримінального кодексу, згідно з якими так званих колаборантів – людей, які підтримують будь-яку форму агресії Росії проти України, а також не визнають суверенітету України та висловлюються про це публічно, – можуть покарати.

Дуже важливим та вкрай необхідним у законопроекті стала пропозиція щодо запровадження кримінальної відповідальності за пропаганду «колабораціонізму» та публічні висловлювання на підтримку Російської Федерації, її окупаційної адміністрації та підтримуваних ними незаконних збройних формувань. З 15 березня 2022 року вступив у силу Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність». Так, в пояснювальній записці до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» передбачено, що колабораціонізм як явище підриває національну безпеку України та становить безпосередню загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційного ладу та іншим національним інтересам України, тому повинен нести за собою відповідальність, встановлену законом. Нарешті було офіційно встановлено кримінальну відповідальність за колабораціонізм, як особливу форму державної зради, яка полягає у військовому, політичному, економічному, адміністративному, культурному, інформаційному, медійному співробітництві громадянина України з державою-агресором або її представниками, створеними чи підтримуваними нею незаконними збройними формуваннями, яке завдало шкоди державному суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України. [1, с. 18]

Але проблема колабораціонізму з'явилася не на порожньому місці і не зараз. Регіональний представник Українського інституту національної пам'яті в Полтавській області Олег Пустовгар вважає, що отруйні зерна

російських впливів у свідомості українських громадян засівалися десятиліттями.

— Упродовж багатьох років у державі, особливо в Криму, східних регіонах, недостатньо дбали про цілісну гуманітарну політику, патріотичне виховання молоді, інформаційну безпеку. А цим варто було займатися відразу після відновлення незалежності з 1991 року, — говорить Олег Пустовгар. — У багатьох громадах звільнення від російських впливів відбувається лише зараз. Свідомість українців змінюється саме під впливом російських ракет. Більшість це називають дерусифікацією. На мій погляд, точнішим визначенням є деімперіалізація. Йдеться про процес всеохоплюючого позбавлення українцями шкідливого російського імперського спадку. [3]

Викриттям колабораційної діяльності в Україні, займаються усі правоохоронні структури. В Офісі генпрокурора УНІАН повідомили, що за рік зареєстрували 4 454 факти: "Станом на 15 лютого 2023 року повідомлено про підозру у 1109 провадженнях. 940 справ вже скеровано до суду. Засуджено 290 колаборантів, 4 особи отримали рішення заочно". До речі, першим обвинувальним актом за колабораціонізм, який був направлений до суду, була історія мешканця Краматорська (Донецька область), який в одній з соцмереж виступив у підтримку дій РФ та заперечував факт російської збройної агресії. "Колабораційна діяльність справді має досить широкий спектр, починаючи від підтримки ворога у соцмережах, виправдання агресії, і завершуючи зайняттям посад при окупаційній владі. Поліція також фіксує всі ці моменти і розслідує", - зазначає речниця Нацполіції Мар'яна Рева. Станом на початок 2023 року Нацполіція має вже 2,3 тисячі проваджень щодо колабораційної діяльності. [5]

Більшість українців, які продовжують працювати (на користь рф) в окупації – заручники ситуації. Женевськими конвенціями забороняються заходи, що мають на меті спричинити безробіття чи обмежити можливості працевлаштування для робітників окупованої території, щоб примусити їх працювати на окупаційну державу (ст. 52 Женевської конвенції від 12 серпня 1949 про захист цивільного населення під час війни). Водночас систематичне порушення норм міжнародного права зі сторони росії варто сприймати як факт і мати на увазі, що й порушення ст. 52 Конвенції може мати місце. У складних обставинах окупації українці можуть бути змушені працювати на рф – чи то з примусу, чи внаслідок відсутності альтернативи. Один із прикладів порушення окупантами низки принципів міжнародного гуманітарного права – їхня діяльність у м. Енергодар. Росіяни намагаються контролювати персонал Запорізької АЕС: викрадають та катують працівників, готують станцію до повної експлуатації Росією. Ситуація з працівниками атомної електростанції особливо складна: працівники не можуть евакуюватися з міста разом з іншими цивільними людьми, адже

залишення АЕС без професійного нагляду може призвести до техногенної катастрофи. Водночас окупанти застосовують тортури до працівників станції. [6]

Наразі, впродовж минулого року в Україні до позбавлення волі на строк понад 10 років засудили 400 осіб, яких визнали винними у держзраді, колабораціонізмі, а також тих, хто наводив ракети та цивільні та військові об'єкти в Україні. Сімох із них засудили до довічного ув'язнення. Про це повідомив генеральний прокурор Андрій Костін. "За рік 400 зрадників, колаборантів і навідників засуджено до позбавлення волі на строк понад 10 років. 7 з них отримали довічне ув'язнення. Не припиняємо цю роботу та фокусуємо зусилля на викритті зрадників в органах державної влади та на стратегічних підприємствах", – розповів Костін на щорічній нараді з керівниками обласних прокуратур та підрозділів Офісу генпрокурора. Незмінним пріоритетом правоохоронних органів, за словами генпрокурора, залишаються міжнародні злочини РФ, їх документування, розслідування, допомога і відновлення справедливості для тих, хто постраждав. [2]

Тож, сучасна історія колабораціонізму почалась з 2014р. з початком війни Російської Федерації проти України. Формування нормативної бази щодо колабораційної діяльності і особливо зрозумілої практики покарань за злочини не носило в Україні до 2022р. системного і чітко визначеного характеру, що не могло не відбитись на однозначному ставленні до цього феномену в суспільстві.

Література

1. Долгорученко К. О. Колабораціонізм як феномен війни та наукове поняття в межах історико-правових досліджень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2022. № 56. С. 16–19.

2. За 2023 рік в Україні засудили 400 колаборантів, зрадників та навідників – Костін → ZMINA. ZMINA. URL: <https://zmina.info/news/za-2023-rik-v-ukrayini-zasudyly-400-kolaborantiv-zradnykiv-ta-navidnykiv-kostin/> (дата звернення: 16.03.2024).

3. Колабораціонізм: чому на цей шлях стають наші громадяни. АрміяInform – Інформаційне агентство АрміяInform. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/09/28/kolaboraczionizm-chomu-na-czej-shlyah-stayut-nashi-gromadyany/> (дата звернення: 16.03.2024).

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 16.03.2024).

5. Тотальне очищення: як війна допомагає виявити колаборантів та позбавитись кремлівських маріонеток назавжди. *Новини України - останні новини України сьогодні - УНІАН*. URL: <https://www.unian.ua/society/viyna-v-ukrajini-yak-viyna-dopomagaye-viyavlyati-kolaborantiv-ta-kremlivskih-marionetok-12161568.html> (дата звернення: 16.03.2024)

6. Цельєв О., Бідонько Х. Праця на тимчасово окупованих територіях та колабораціонізм – Право в умовах війни. URL: <https://law-in-war.org/praczya-na-tymchasovo-okupovanyh-terytoriyah-ta-kolaboraczionizm/> (дата звернення: 16.03.2024).

Анюта Дейнеко,

студентка 3 курсу навчально-наукового інституту економіки і права Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Проблеми правового регулювання місцевих референдумів в Україні

Вступ. Конституція України передбачає широку участь населення у здійсненні влади: як безпосередньо, шляхом виборів, референдумів, так і через виборні органи влади. Залучення громадян до вирішення питань загальнодержавного та місцевого значення є важливою складовою демократичної та соціальної держави. Найбільш доцільною у цьому випадку формою безпосередньої демократії є проведення референдумів: всеукраїнських та місцевих.

У цьому контексті проблемним є питання, яке виникає з приводу місцевих референдумів. Це пояснюється тим, що для ефективного функціонування конституційно-правового інституту референдуму, варто, щоб було законодавчо врегульовано механізм його здійснення. Якщо всеукраїнський референдум на цей час має нормативне регулювання у Законі України «Про всеукраїнський референдум» від 26 січня 2021 року, то спеціального закону про місцеві референдуми в Україні наразі не існує.

Аналіз періоду чинності Закону України «Про всеукраїнські та місцеві референдуми», тобто з 1991 по 2012 р., дає змогу констатувати той факт, що місцеві референдуми в Україні проводилися і мали непогані показники. Це пов'язано з тим, що місцевий референдум є ґрунтовним способом вирішення найнеобхідніших питань місцевого значення. Жителі певної територіальної громади, завдяки наданому їм праву брати участь у місцевих референдумах, шляхом голосування, самостійно можуть вирішувати важливі питання щодо належного функціонування, розвитку території свого проживання, покращувати рівень життя в містах, селах чи селищах.

Прийняття закону «Про місцеві референдуми» на сьогодні є досить актуальним, оскільки це сприятиме забезпеченню права територіальної громади щодо безпосереднього вирішення питань місцевого значення, організаційно-правових механізмів муніципально-правової відповідальності органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб перед громадами.

Виклад основного матеріалу. Питанню місцевого референдуму в колі науковців приділяється багато уваги, який у свою чергу розглядають його як універсальний інструмент безпосереднього залучення громадян до нормотворчої діяльності, що надає величезну можливість трансформувати волю народу в державну волю [7].

Важливість місцевого референдуму, що виходить з його юридичної природи, полягає у можливості мешканців певної територіальної громади села, селища чи міста, вирішувати питання місцевого значення без залучення відповідних державних органів.

Наразі науковцями сформульовано декілька, як ми вважаємо, цілісних визначень поняття «місцевий референдум», на основі яких можна зробити висновок, що «місцевий референдум» - це форма безпосереднього волевиявлення територіальної громади, яка передбачає вирішення мешканцями цієї територіальної громади питань місцевого значення шляхом прямого голосування в межах, визначених Конституцією і законами України.

Право на участь у референдумі широко закріплюється на міжнародному рівні. Зважаючи на те, що Україна прагне вступу до Європейського Союзу, про що свідчать положення Конституції України (ст. ст. 102 та 116), то вона всіляко збагачує своє законодавство різного виду документів, прийнятих Радою Європи, зокрема й тих, що гарантують право на референдум. Серед таких найвідомішим є Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року, ратифікована в Україні 15 липня 1997 року, яка виділяє інститут місцевого референдуму як доповнення до основної форми організації та діяльності місцевого самоврядування [2].

Конституція України у загальному згадує про місцевий референдум у своїх приписах. Це зокрема ч. 1 ст. 38, яка називає місцевий референдум як одну з форм участі громадян у публічному управлінні; п. 2 ч. 1 ст. 138 як одне з питань відань Автономної Республіки Крим; ч. 1 ст. 143 як предмет відання територіальних громад села, селища, міста. Попри існування окремого розділу III «Вибори. Референдум», безпосереднього закріплення правового інституту місцевого референдуму у ньому не має [5].

Нам відомо лише про один нормативно-правовий акт, який певним чином регулював питання проведення місцевого референдуму. Це Закон України «Про всеукраїнський та місцевий референдуми» від 3 липня 1991 року, який не відповідав належним чином вимогам Конституції України, політико-правовим реаліям, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», не був здатний повною мірою забезпечити процедуру ініціювання, належну підготовку і проведення місцевого референдуму [1], втратив чинність 28 листопада 2012 на підставі прийняття Закону «Про всеукраїнський референдум». А 26 січня 2021 року було прийнято новий Закон «Про всеукраїнський референдум».

Новоприйнятий закон, як ми бачимо, містить положення лише про всеукраїнський референдум, натомість місцевий референдум зник із поля зору чинних законів з уже згаданого листопада 2012 року, а тому виникає чимало питань щодо того як же наразі їх проводити, оскільки відсутня відповідна законодавча процедура.

Упродовж 2010-2021 рр. було розроблено та зареєстровано велику кількість законопроектів про місцеві референдуми, жоден з яких так і не було прийнято.

У вересні 2020, у стінах Верховної Ради України, робочою групою було розроблено текст, найбільш якісного за період до 2021 року, законопроекту про місцеві референдуми, та попри великі сподівання, текст цього законопроекту не було прийнято й громадяни України продовжували залишатись без фіксованого порядку проведення місцевих референдумів [6].

Наступною й останньою на сьогодні спробою законодавчо врегулювати процедуру проведення цього важливого інструмента участі населення у вирішенні питань місцевого значення став законопроект «Про місцевий референдум» №5512 від 19 травня 2021 року, ініціаторами якого виступили народні депутати [3]. Цей проєкт закону, як і попередній, був позитивно оцінений Венеційською комісією та викликав велику надію на його прийняття та вступ в дію вже у 2023 році, проте й цей законопроект не було прийнято.

Проєкт закону «Про місцевий референдум» №5512 містить визначення поняття «місцевий референдум», що істотно відрізняє його від попереднього законопроекту у 2020 році і навіть Закону «Про всеукраїнський та місцевий референдуми» 1991 року. Це визначення є невеликим за розміром та характеризує місцевий референдум як «форму самостійного вирішення територіальною громадою питань місцевого значення шляхом прямого голосування» [4]. Вважаємо, наявність у викладеній нормі-дефініції недоліку, оскільки відсутня вказівка на те, що місцевий референдум є безпосереднім волевиявленням жителя цієї територіальної громади.

Аналіз запропонованого проєкту закону «Про місцевий референдум» дає змогу констатувати факт потреби доопрацювання. Значна частина приписів нормативно-правового акта неузгоджена з іншими його приписами, що може негативно відобразитися на проведенні місцевого референдуму та прийнятті рішень. Багато положень не мають правових підстав.

Висновки. Підсумовуючи викладене, варто відзначити, що місцевий референдум як один із основних інструментів безпосередньої демократії, має вагомe значення у демократичному суспільстві. Його проведення сприяє самостійному вирішенню жителями територіальної громади питань місцевого значення, покращенню рівня суспільного життя, вдосконалення діяльності органів місцевого самоврядування, соціально-культурної сфери життя громади.

Ефективність та результативність проведення місцевих референдумів не можливе без наявності чітких, законодавчо визначених процедури, порядку імплементації прийнятих рішень. Прийняття спеціального закону, який би регулював місцевий референдум, закріплював механізм їх проведення є принципово важливим для України як правової держави.

Законодавче регулювання дає змогу забезпечити конституційне право громадян на проведення місцевих референдумів, що потенційно може стати найбільш ефективною формою безпосередньої демократії. Наявність чіткого механізму ініціювання та проведення місцевих референдумів дає достатні підстави зупиняти незаконні рішення місцевих рад та їх посадових осіб.

Література

1. Бодрова І. І., Стешенко Л. С. Проблеми правового регулювання інституту місцевих референдумів в Україні. *Національний державний інститут державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України*. 2012. С. 63-74.

2. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text.

3. Законопроект про місцевий референдум: перспективи ухвалення та оцінка Венеційської комісії. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3400793-zakonoproekt-pro-miscevij-referendum-perspektivi-uhvalenna-ta-ocinka-venecijskoi-komisii.html>.

4. Законопроект №5512 «Про місцевий референдум»: рефлексії. URL: <https://inrespublica.org.ua/aktyvna-hromada/zakonoprojekt-5512-pro-mistsevyj-referendum-refleksiyi.html>.

5. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06. 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст.141.

6. Місцеві референдуми: пропозиції законодавчого регулювання, рекомендації міжнародних експертів. URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/referendum/23927-mistsevi-referendumi-propozitsiyi-zakonodavchogo-reguliuvannia-rekomendatsiyi-mizhnarodnikh-ekspertiv>.

7. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Референдуми в Україні: історія та сучасність: монографія. Київ: Ін-т держави і права НАН України, 2000. 248 с.

Особливості застосування поліцейських заходів в умовах воєнного стану*

Розділ V Закону України «Про Національну поліцію» [1] регламентує поняття, вимоги та види поліцейських заходів. Так, поліцейський захід - це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень.

Поліцейський захід застосовується виключно для виконання повноважень поліції. Обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним. Поліція для виконання покладених на неї завдань вживає заходів реагування на правопорушення, визначені Кодексом України про адміністративні правопорушення [2] та Кримінальним процесуальним кодексом України [3], на підставі та в порядку, визначених законом.

Для охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення поліція також застосовує в межах своєї компетенції поліцейські превентивні заходи та заходи примусу, визначені законом.

Відповідно до ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію» [1] поліція може застосовувати такі превентивні заходи:

- перевірка документів особи; опитування особи; поверхнева перевірка і огляд;
- зупинення транспортного засобу; вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території;
- обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; проникнення до житла чи іншого володіння особи;
- перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ; застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису,
- засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;
- перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб;
- поліцейське піклування.

Під час проведення превентивних поліцейських заходів поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові

---

* Наукова керівниця - доцентка кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1
Олена Юшкевич

акти, на підставі яких застосовуються такі заходи. Поліцейські заходи примусу регламентовані у ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію» [1].

Поліція під час виконання повноважень, визначених цим Законом, уповноважена застосовувати такі заходи примусу:

- фізичний вплив (сила) (застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників);

- застосування спеціальних засобів (сукупність пристроїв, приладів і предметів, - спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин); застосування вогнепальної зброї.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про Національну поліцію» [1] під час дії воєнного стану поліція діє згідно із призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються відповідно до Конституції України [4] та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [5].

В зв'язку із цим Розділ V Закону України «Про Національну поліцію» [1] також зазнав деяких змін, які стосуються періоду воєнного стану, зокрема, поліція [6]:

- має можливість здійснювати перевірку документів та фіксувати дані, що містяться в документах, якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка самовільно залишила місце для утримання військовополонених (п. 1 ч. 1 ст. 32);

- має право зупиняти транспортні засоби, якщо наявна інформація, яка свідчить про те, що водій або пасажир транспортного засобу є особою, яка самовільно залишила місце для утримання військовополонених;

- може використовувати у своїй діяльності такі технічні засоби, як безпілотні літальні апарати, та спеціальні технічні засоби протидії їх застосуванню; спеціалізоване програмне забезпечення для здійснення аналітичної обробки фото- й відеоінформації, у тому числі для встановлення осіб і номерних знаків транспортних засобів (ст. 40). Свою фото- та відеотехніку, технічні прилади та технічні засоби з виявлення та/або фіксації правопорушень, а також з виявлення радіаційних, хімічних, біологічних та ядерних загроз, поліція має змогу закріплювати на однострої, у/на безпілотних літальних апаратах, службових транспортних засобах, суднах чи інших плавучих засобах, у тому числі тих, що не мають кольорографічних

схем, розпізнавальних знаків та написів, які свідчать про належність до поліції, а також монтувати/розміщувати їх по зовнішньому периметру доріг і будівель;

- за необхідності відбиття нападу, що загрожує життю чи здоров'ю поліцейського чи іншої особи, та усунення небезпеки у стані крайньої необхідності або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення та/або чинить опір, поліцейський має право застосовувати будь-які підручні засоби, а не тільки ті спеціальні засоби, які передбачені ст. 45 Закону (ч. 5 ст. 42);

- має право застосовувати заходи примусу, передбачені ст. 42, стосовно осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України, без врахування вимог та заборон, які стосуються порядку застосування заходів примусу, порядку застосування спеціальних засобів та порядку застосування вогнепальної зброї (ч. 9 ст. 42). У разі застосування такого примусу, внаслідок чого зазначеним особам було спричинено тілесне ушкодження, каліцтво, вогнепальне поранення, поліцейський за можливості має усно або за допомогою засобів комунікації повідомити про це свого безпосереднього керівника, який у разі необхідності за можливості повідомляє центральний орган управління поліції та відповідного прокурора (ч. 10 ст. 42).

Література

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n430>.

4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://surl.li/gdyl>.

5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

6. Іщенко Ю., Марченко Н. Національна поліція в умовах воєнного стану: зміни в законодавстві. URL: <http://surl.li/sruzd>.

Анна Дмитренко,

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Політичні партії в Україні*

В сучасній Україні питання організації та діяльності політичних партій залишається одним з найактуальніших. Політичні партії відіграють ключову роль у формуванні уряду та реалізації державної політики. Їхні програми та ідеологія значно впливають на життя людей. Партії мають представляти інтереси своїх виборців у владних структурах.

Метою даної доповіді є визначення поняття «політична партія» та її ролі в політичній системі України.

Після проголошення незалежності України одним із першочергових завдань на шляху побудови демократичної правової держави стало формування ефективної політичної системи та громадянського суспільства, що, у свою чергу, є неможливим без існування багатопартійності та розвинутих політичних партій. За роки незалежності відбулося багато позитивних змін у цьому напрямку, проте, як свідчить триваюча політична криза, такі процеси є незавершеними і потребують підвищеної уваги держави і суспільства. Конституційне право на об'єднання в політичні партії є одним із ключових політичних прав громадян, а в деяких країнах не тільки громадян, але й іноземців. Саме реалізація права на об'єднання в політичні партії (у формах, передбачених конституцією та законами відповідної країни), є необхідною передумовою для створення нових та розширення наявних політичних партій, підвищення їх ефективності та значення у суспільно-політичному житті. Гарантоване Конституцією України право громадян на свободу об'єднання нерозривно пов'язане з політичними партіями, зміна ролі яких в політичній системі вимагає відповідного законодавчого регулювання.

У вітчизняному законодавстві можна виділити два підходи до розуміння суті політичної партії: один із них закладається у Конституції, інший - міститься в Законі «Про політичні партії в Україні», але в цілому воно відповідає Конституції. Конституція формує лаконічне визначення: «політичні партії в Україні сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах». [3, ст.153-154]

Ст. 2 Закону України «Про політичні партії в Україні» дає наступне визначення цього поняття: «Політична партія – це зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у

---

* Науковий керівник – завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Віктор Ладиченко

виборах та інших політичних заходах». Ст. 3 цього закону передбачає що: «Політичні партії провадять свою діяльність відповідно до Конституції України, цього Закону, а також інших законів України та згідно із партійним статутом, прийнятим у визначеному цим Законом порядку. Політичні партії в Україні створюються і діють тільки із всеукраїнським статусом».

У сучасній науковій літературі існують різні підходи до розуміння терміну «політична партія» (від лат. pars – частина, група, відділ). «Політологічний енциклопедичний словник тлумачить це поняття як добровільне об'єднання людей, котрі прагнуть домогтися здійснення ідей, які вони поділяють, задоволення спільних інтересів; організована певним чином частина якоїсь соціальної верстви, класу, покликана висловлювати і захищати інтереси цієї спільноти, домагатися їх дотримання і виконання, бути її політичним «голосом», «уособленням» окремих групових інтересів».[1, ст.137-138]

Політичні партії не виникають на пустому місці, для їх створення повинні бути певні передумови. Отже, поява політичних партій виникає з двох передумов:

1. Соціальна передумова полягає у протистоянні інтересів різних соціальних груп. Ці групи створюють політичні партії як засіб для захисту та реалізації своїх інтересів.

2. Політична передумова пов'язана з наявністю демократичного конституційного політичного режиму, представницьких органів влади, правової держави і громадянського суспільства.

Хоча кожна країна може встановлювати власні вимоги щодо політичних партій, можна виділити кілька загальних завдань, які постають перед особами, що бажають створити партію: необхідність статуту, який розкриває організаційні засади партії; наявність програми, що містить ідеологічні принципи; відсутність у програмі положень, які закликають до повалення існуючого порядку в країні (так як бажання зареєструвати партію вже свідчить про погодження «грати за правилами»), або розпалюють міжнародну або міжрелігійну ворожнечу; відсутність воєнізованих формувань у структурі партії (це відповідальність держави).

Це твердження вказує на необхідність соціальних та політичних передумов для появи політичних партій, а також описує загальні вимоги до створення партій.

Щоб зареєструвати політичну партію, необхідно відповідати таким вимогам:

1. Мати статут, який відображає організаційні принципи та структуру партії.
2. Мати програму, в якій викладені ідеологічні засади та цілі партії.

3. У програмі не повинні бути положення, що закликають до повалення поточного політичного режиму в країні або сприяють міжнаціональній чи міжрелігійній ворожнечі.

4. У партійній структурі не можуть бути воєнізовані формування. [1, ст.140]

Функції політичних партій, їх напрями діяльності, визначаються цілями та завданнями.

Зазвичай виділяють такі:

1) функція представництва інтересів, де партії виступають мостом між громадянами та державою, виражаючи вимоги соціальних груп;

2) розробка політичного курсу для вирішення суспільних проблем;

3) стратегія та тактика в програмних документах партії стають передумовою впливу на виборців, забезпечуючи рекрутування та мобілізацію;

4) участь у формуванні та контролі за діяльністю державних органів, підготовка кандидатів на різних рівнях влади;

5) роль у вирішенні соціальних конфліктів через конкуренцію і конфронтуючі альтернативні програми;

6) функція національної інтеграції, сприяючи укладання "суспільного договору";

7) ідейно-виховна функція, вплив на своїх членів та прибічників, пропаганда цінностей;

8) комунікативна функція через зворотний зв'язок з суспільством і засобами масової інформації. [4, ст.2]

В Україні за новітню історію можна прослідкувати цікаву тенденцію розвитку політичних партій. Так, на 01.01.2021 Міністерством юстиції України партій було зареєстровано 365. Беззаперечним фактом, стверджують вітчизняні політологи, є те, що більша кількість новостворених або перетворених (перейменованих, ребрендованих) політичних партій припадає на період виборів у країні. Це або рік перед будь-якими виборами або початок вже року, в який вибори відбуваються безпосередньо. Після Революції гідності (2014 і 2015 роки) спостерігався сплеск утворення партій.

В своєму аналітичному звіті «Стан політичних партій напередодні державного фінансування» фахівці з виборчого процесу зазначили, що дана кількість партій у разі перевищує показники східноєвропейських країн. Так, у державах, де партійне будівництво активно розпочалося одразу після розпаду СРСР, була зареєстрована значно менша їх кількість: до прикладу, в Литві налічувалось 38 політичних партій, у Молдові – 45, у Словаччині нараховувалось 56, у Латвії – 73, Польща налічувала 84 партії, Румунія – 124.

Суттєві та постійні зміни до українського законодавства, адміністративно-територіальна реформа, криза у сфері охорони здоров'я та

повномасштабне вторгнення РФ до України кинули виклик органам управління виборами на різних рівнях. Беззаперечне та швидке застосування західноєвропейських чи американських моделей політичних партій в українській політичній системі створило дисбаланс між самою суттю партії та реальним практичним досвідом функціонування партій в нашій державі. Це призвело до свого роду конфлікту між інституційною формою та їх сутністю. Ключова роль у цьому конфлікті відіграє узгодженість сутностей перенесених з «країни-донора» інститутів до «країни-реципієнта». Високий рівень узгодженості призводить до поступового уподібнення політичних систем, низький – до відторгнення, яке може призвести як до переродження внесених інститутів, так і до виникнення нових. [2, ст.39-40]

Отже, політичні партії відносяться до добровільних об'єднань громадян, що впливає з переважної більшості визначень, які зустрічаються в юридичній літературі. Вони поширюють свої ідеї та цінності серед населення, впливаючи на світогляд людей, сприяють формуванню громадянської ідентичності та політичної культури суспільства. Все це забезпечується, на мій погляд, такими двома функціями як, представництво інтересів, де партії виступають мостом між громадянами та державою, виражаючи вимоги соціальних груп і зворотний зв'язок з суспільством і засобами масової інформації.

Література

1. Загурська-Антонюк, В. Ф., & Грицишена, З. О. (2023). Сутність політичних партій як інструменту державного управління.
2. Мусафір, О. І. (2023). Криза масових політичних партій в Україні: причини та наслідки.
3. Нікітіна, Л. (2024). Конституційно–правовий статус політичних партій в Україні. Scientific Collection «InterConf», (190), 153-156.
4. Оленюк, А. П., & Корнієнко, В. О. (2024). Функціональна система політичних партій (Doctoral dissertation, ВНТУ).

Вікторія Донець,

студентка 4 курсу юридичного факультету
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

До питання про переваги та ризики використання штучного інтелекту при здійсненні юридичної діяльності

Сучасний етап розвитку суспільних відносин вирізняється стрімким розвитком та застосуванням штучного інтелекту (далі - ШІ) в різноманітних сферах діяльності людини. Так об'єкти, створені ШІ, викликають неабиякий інтерес у суспільства та продаються за шалені гроші на аукціонах. Для прикладу, автопортрет, створений людиноподібним роботом Софією, продали на аукціоні за 688 000,00 доларів США.

Правомірно виникає питання кому саме належать авторські права на твір, створений за допомогою ШІ?

У Великобританії на законодавчому рівні закріплено, що право власності на об'єкти, створені машиною, має особа, яка вжила заходів для вироблення такого твору. До подібної думки приходять в країнах Європейського Союзу та в Україні. На законодавчому рівні залишається не врегульованим та відкритим питання, яку ж людину вважати автором твору: творця програми чи особу, яка дала завдання такій програмі. Однак зазвичай при купівлі-продажу програми, що містить технології ШІ, укладається відповідний договір або угода користувача, які врегульовують питання авторства внаслідок використання такої програми . . [1.ст 91.]

ШІ кардинально змінив спосіб роботи деяких юристів і надав їм доступ до нових інструментів і методів, які можуть оптимізувати їхні процеси, розширити їхні дослідницькі можливості та підвищити загальну продуктивність.

Юридична сфера теж активно використовує ШІ. На думку сучасних юристів правова реформа, яка відбувається в умовах диджиталізації має реалізовуватися з використанням новітніх технологій.

Наведемо деякі приклади використання ШІ в юридичній галузі:

Так , GPT-4 склав іспит на адвоката. Результати перевершили всі очікування. Нейросітка набрала 297 балів. Оцінка в двічі вище, ніж у середньої людини, яка складає цей іспит. Попередня версія GPT вже складала схожий іспит 4 місяці тому і не набрала прохідний бал на ступінь бакалавра. [4]

Нещодавно в ЗМІ з'явилась інформація про те, що колумбійський суддя використав можливості ШІ при розгляді справи. В процесі цього експерименту Chat GPT при вирішенні поставленого юридичного питання вказав на необхідність компенсації страховки для покриття медичних витрат дитини з аутизмом. Суддя використав відповіді чат-бота в судовому рішенні та додав своє власне розуміння застосовних правових прецедентів вказавши, що ШІ використовувався для "розширення аргументів ухваленого рішення". [3]

Donotpay - юридичний чат-бот на основі ШІ надає користувачам безкоштовні юридичні послуги, направляючи їх через низку запитань і створюючи юридичні документи та поради.

Український проект AxDraft, який використовував ШІ для спрощення розуміння контрактів і пояснення їх умов.

Legal AI –юридичний бот ,який, відповідає на запитання інших підрозділів компанії, формує документи, дає пояснення та навіть дискутує із співрозмовником.

COMPAS та аналогічні інструменти ШІ використовуються суддями у кримінальних справах у багатьох штатах для оцінки ризику рецидиву

обвинувачених або засуджених при прийнятті рішень про попереднє ув'язнення, винесення вироку або дострокове звільнення. [2, 5]

Існує багато суперечок про справедливість чи точність цих систем. Згідно з дослідженням ProPublica, інструменти оцінки здаються упередженими щодо чорношкірих ув'язнених, непропорційно позначаючи їх як тих, хто зі значно більшою ймовірністю вчинить повторний злочин, ніж білих в'язнів.[5]

Ситуація стає більш проблематичною, коли ШІ використовується замість людського судження, особливо у контексті кримінального права. Однак існує також проблема належної правової процедури, пов'язана з відсутністю прозорості та зрозумілості під час використання ШІ. Ще одна вагома причина для обмеження використання ШІ в кримінальному контексті може полягати в тому, що судді, юристи та суспільство в цілому можуть надто довіряти цим алгоритмам. [1, ст.92]

Судова практика теж активно поповнюється позовами пов'язаними із використанням ШІ.

Так, Microsoft, GitHub і OpenAI в даний час пред'являють колективний позов, який звинувачує їх у порушенні закону про авторське право, дозволяючи Copilot, що кодогенує систему штучного інтелекту, навченої на мільярдах рядків загальнодоступного коду, викидати ліцензійні фрагменти коду без вказівки авторства. [4]

Дві компанії, що розробляють популярні художні інструменти штучного інтелекту, Midjourney та Stability AI, опинилися в центрі судового розгляду, в якому стверджується, що вони порушили права мільйонів художників, навчаючи свої інструменти роботи із зображеннями з Інтернету.

Постачальник стокових зображень Getty Images подав до суду на Stability AI за те, що, він використав мільйони зображень зі свого сайту без дозволу для навчання Stable Diffusion, штучного інтелекту, що генерує мистецтво. [4]

Отже, зупинити розвиток ШІ практично неможливо, попри це, створення, впровадження та використання ШІ, має відповідати інтересам безпеки людини, збереження її особистого простору, волі та самосвідомості. Крім того, розроблення та використання систем ШІ повинно здійснюватися лише за умови дотримання верховенства права, основоположних прав і свобод людини та громадянина, демократичних цінностей, а також забезпечення відповідних гарантій під час впровадження таких технологій.

Література :

1. Кривицький Ю. В«ШІ як інструмент правової реформи» Автор:.. - (<http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/19959/1/document%25%2020%289%29.pdf>)<http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/19959/1/document%20%289%29.pdf>

(<http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/19959/1/document%25%2020%289%29.pdf>)

2. Анастасії Клян «ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ»:- <https://golaw.ua/ua/insights/publication/pravove-regulyuvannya-shtuchnogo-intelektu-v-ukrayini-ta-sviti/>

3. Руслан Арсірій «Штучний інтелект та рукописні протоколи судових засідань:реалії «електронного» судочинства в Україні»-<https://stud.ua/uk/news/blog/262550-shtuchniy-intelekt-ta-rukopisni-protokoli-sudovikh-zasidan-realiyi-elektronnogo-sudochinstva-v-ukrayini>

4. COMMENTARY A Primer on Using Artificial Intelligence in the Legal Profession.By Lauri Donahue - <https://jolt.law.harvard.edu/digest/a-primer-on-using-artificialintelligence-in-the-legal-profession>

5. Валерія Буняк. Microsoft, GitHub і OpenAI просять суд відхилити позов щодо авторських прав у сфері штучного інтелекту - (<https://ms.detector.media/%20it-kompanii/post/31096/2023-01-30-microsoft-github-i-openai-prosyat-sud-vidkhylyty-pozov-shchodo-avtorskykh-prav-u-sferi-shtuchnogo-intelektu/>)

Вікторія Занько,

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Загальна характеристика злочину залишення в небезпеці*

Залишення в небезпеці (ст.135 КК України) - це завідоме залишення без допомоги особи, яка перебуває в небезпечному для життя стані і позбавлена можливості вжити заходів до самозбереження через малолітство, старість, хворобу або внаслідок іншого безпорадного стану, якщо той, хто залишив без допомоги, зобов'язаний був піклуватися про цю особу і мав змогу надати їй допомогу [1].

Диспозиція ст. 135 КК України передбачила у якості джерел, що обумовлюють виникнення небезпеки, і поведінку винного. Вона повинна бути усвідомлюваною, не пов'язаною з завданням шкоди потерпілому, або необережною [6, с. 1].

Для наявності складу злочину важливо те, що особа, існуванню якої загрожувала небезпека, не може вжити заходів до самозбереження. Кримінальна відповідальність за залишення в небезпеці не повинна наступати, якщо особа, що знаходиться в небезпечному стані, має можливість власними силами ліквідувати небезпеку та вжити заходів до самозбереження. Якщо допомогу потерпілому надали треті особи,

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Світлана Ковальова

присутність яких не могла усвідомлюватися та прийматися до уваги особою, що залишає в небезпеці потерпілого, то ця обставина свідчить про наявність небезпечного стану та ймовірності загрози для безпеки потерпілого, та як і реальна відсутність допомоги з боку третіх осіб, повинна тягнути кримінальну відповідальність для суб'єкта залишення в небезпеці [5, с. 301].

До елементів, що характеризують небезпеку обстановки, можна віднести неможливість особи вжити заходів до самозбереження в певних обставинах. Дати чітке визначення цієї ознаки не є можливим, оскільки він повинен розглядатися індивідуально, до кожного конкретного випадку, але при його встановленні слід керуватися такими критеріями: характер та ступінь небезпеки, що загрожує потерпілому; оцінка навколишньої обстановки; психофізичні можливості людини. Психофізіологічні причини неможливості вжити заходів до самозбереження законодавець перелічує в диспозиції ст. 135 КК України: малолітство, старість, хвороба, безпорадність [4, с. 291-292].

Законодавець зазначив, що допомога повинна надаватися, якщо винна особа має таку можливість. Наявність у особи можливості надання допомоги відноситься до ознак суб'єкта. Застосовуючи її до навколишньої обстановки, вона розглядається відносно наявності засобів, що дозволяють надати допомогу. Як характеристика суб'єкта можливість визначається у кожному конкретному випадку та оцінюється виходячи з психофізіологічних даних зобов'язаної особи та наявності в неї певних навичок, необхідних для надання допомоги [6, с. 6].

Небезпека повинна бути реальною, тобто виражати такий стан об'єктивної дійсності, яка може адекватно сприйматися будь-якою особою, оскільки залишаючи потерпілого, вона повинна бути впевнена, виходячи із реальної обстановки, що не буде настання шкідливих наслідків. Тим більше, не завжди можна передбачити ймовірність настання шкоди життю. Часом, суб'єктивно важко встановити, чи є взагалі на момент залишення небезпека для життя [2, с. 10-12].

Момент початку та закінчення небезпечного для життя стану, як елемента об'єктивної сторони слід оцінювати виходячи із конкретної ситуації. Він виникає з появою розглянутих факторів механізму його формування та існує до припинення дії відносно потерпілого або настання шкідливих наслідків. Відсутність ознак небезпечного стану як властивості потерпілого або елемента об'єктивної сторони виключає злочинний характер бездіяльності, тобто немає обставин, що створюють загрозу безпеки особи. Склад злочину, що передбачає кримінальну відповідальність за залишення в небезпеці, не охоплює настання реальних наслідків для життя, тому що вони причиняються не суб'єктом, а третіми силами. Немає злочинів, які б не завдавали шкоди або не ставили б небезпеку завдання

шкоди. Наслідки завжди існують та завжди реальні, хоча інколи не носять матеріального характеру [7, с. 7-8].

Моментом початку злочину "Залишення в небезпеці" є виникнення небезпечного стану для потерпілого та усвідомлення його суб'єктом, що зобов'язаний забезпечувати його безпеку. Момент закінчення залишення в небезпеці пов'язаний з наступними обставинами: настання смерті потерпілого або шкоди, ненадання допомоги третіми особами, на втручання яких суб'єкт не міг розраховувати, або припинення впливу небезпеки за сприятливих природних умов [3, с. 27].

Особливістю об'єктивної сторони залишення в небезпеці є те, що існує певний проміжок часу (небезпечний стан), впродовж якого суб'єкт може надати допомогу потерпілому. І хоча формально злочин вважається закінченим з моменту залишення потерпілого в небезпеці (ч. 1, 2 ст. 135 КК), фактично в цей проміжок часу суб'єкт може здійснювати дії, що від нього потребуються, які ліквідують загрозу безпеці потерпілого. Таким чином, об'єктивна сторона залишення в небезпеці включає в себе: бездіяльність суб'єкта; об'єктивні обставини, що позбавляють потерпілого можливості вжити заходів до самозбереження, негативний вплив зовнішніх факторів, що характеризують навколишню обстановку; відсутність реальної можливості втручання сил природи або третіх осіб, що здатні усунути небезпеку; об'єктивна наявність можливості надання допомоги без небезпеки для власного життя суб'єкта [7, с. 9].

Література

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 / Законодавство України.
2. Мальцев В. В. Соціальна відповідальність особи, кримінальне право та кримінальна відповідальність / В.В. Мальцев // Правознавство. – 2000. – №6. – С. 14–18.
3. Микитчик О. В. Суб'єктивна сторона залишення в небезпеці України / О. В. Микитчик, В. В. Бабаніна // Адвокат. - 2009. - № 5. - С. 26-30.
4. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за заг. ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 6-те вид., перероб. і доп.. – Київ, 2009. – 870 с.
5. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка та ін. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Дакор, 2008. – 1428 с.
6. Орлов П. І. Кримінальна відповідальність за ненадання допомоги та залишення в небезпеці : лекція / П. І. Орлов ; Харк. екон.-прав. ун-т. – Х., 2017. – 11 с.

7. Ткаченко В.І. Бездіяльність: відповідальність за злочини, скоєні шляхом бездіяльності / В.І. Ткаченко // Юридична газета. – 1997. – № 1. – С.7–9.

Олеся Діана Капулова,

студентка 1 курсу факультет № 1 «Слідства»

Харківського національного університету внутрішніх справ

Зміни в освітньому законодавстві (вища освіта)*

Правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти (далі – ЗВО) в умовах воєнного стану, як і освітньої сфери в цілому, здійснюється в межах і відповідно до Конституції України [1]; Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2]; Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [3]; Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII [4] та інших нормативно-правових актів України.

У 2023 році було прийнято низку підзаконних нормативно-правових актів відповідного спрямування, серед яких [5, с. 40]:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 13.06.2023 № 593 «Деякі питання діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади з питань відновлення регіонів, територій та інфраструктури» [6], відповідно до якої постановлено погодитися із пропозицією Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури щодо необхідності введення посади заступника міністра або заступника голови обласної державної адміністрації, до компетенції яких належать питання відновлення регіонів, територій та інфраструктури, чи покладення відповідних повноважень на іншого заступника в окремих міністерствах та обласних державних адміністраціях.

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2023 № 708 «Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2023 році» [7], якою затверджено обсяги державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2023 році та перелік державних замовників.

3. Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.03.2023 № 276 «Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2023 році» [8], що затверджує Порядок прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2023 році, яким мали керуватися суб'єкти освітньої діяльності усіх форм власності та сфер управління, які здійснюють прийом на навчання для здобуття ступеня молодшого бакалавра, бакалавра, магістра та доктора філософії/доктора мистецтва.

---

* Наукова керівниця - доцентка кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1
Олена Юшкевич

4. Лист Міністерства освіти та науки України від 12.06.2023 № 1/8371-23 «Про право на щорічну основну відпустку працівників, які під час дії воєнного стану тривалий час знаходяться на простой, та нарахування відпускних» [9], в якому наголошено, що керівники державних органів, підприємств, установ та організацій, що фінансуються або дотуються з бюджету, до припинення чи скасування воєнного стану в Україні в межах фонду заробітної плати, передбаченого у кошторисі, можуть самостійно визначати розмір оплати часу простою працівників, але не нижче від двох третин тарифної ставки встановленого працівникові тарифного розряду (посадового окладу).

5. Обчислення середньої заробітної плати для оплати часу відпусток або для виплати компенсації за невикористані відпустки проводиться виходячи з виплат за останні 12 календарних місяців роботи, що передують місяцю надання відпустки або виплати компенсації за невикористані відпустки; святкових неробочих днів у період з 24.03.2022 до дня закінчення воєнного стану немає тощо.

6. Лист Міністерства освіти та науки України від 27.06.2023 № 3/3279-23 «Про використання в роботі листа Міністерства оборони України» [10], який необхідно врахувати в роботі Міністерства освіти і науки України (приймальних комісій), зокрема, щодо документів, які можуть використовувати під час вступу на навчання до закладів освіти учасників бойових дій або дітей учасників бойових дій, а також які документи, окрім документів, що підтверджує загибель (зникнення безвісти) одного з батьків, можуть використовуватися у якості підтвердження належності до цієї категорії вступників на навчання, якщо ці документи неможливо отримати з різних причин в умовах воєнного стану, що додається.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL:<http://surl.li/gdyl>.

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 №389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <http://surl.li/bqxpqg>.

4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

5. Освіта і наука України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. URL: <http://surl.li/lgtkz>.

6. Деякі питання діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади з питань відновлення регіонів, територій та інфраструктури: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.06.2023 № 593. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/593-2023-%D0%BF#Text>.

7. Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2023 році: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2023 № 708. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/708-2023-%D0%BF#Text>.

8. Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2023 році: Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.03.2023 № 276. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0519-23#Text>.

9. Про право на щорічну основну відпустку працівників, які під час дії воєнного стану тривалий час знаходяться на простой, та нарахування відпускних: Лист Міністерства освіти та науки України від 12.06.2023 № 1/8371- 23. URL: <http://surl.li/iccbb>.

10. Про використання в роботі листа Міністерства оборони України: Лист Міністерства освіти та науки України від 27.06.2023 № 3/3279-23. URL: <http://surl.li/srves>.

Юлія Кононович,

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Організація діяльності громадських організацій в Україні за Законом про громадські об'єднання*

Сьогодні все частіше спостерігаємо, як громадські організації беруть участь у організації заходів, пишуть проекти та вирішують конкретні проблеми міста.

Це не дивно, оскільки громадські організації є однією з найкращих правових форм підтримки громадян у вирішенні їхніх спільних проблем і захисту спільних інтересів.

Тим не менш, ефективні громадські організації потребують чіткої організаційної структури, прозорого фінансування та законності. Отже, є важливим і практично значущим дослідженням процедури утворення громадських організацій за Законом про громадські об'єднання, їх цілей діяльності та джерел фінансування.

Метою роботи є: проаналізувати порядок утворення громадських організацій в Україні; дослідити засади діяльності громадських організацій, визначені Законом про громадські об'єднання; вивчити джерела фінансування громадських організацій.

Серед науковців, які досліджували дану тему, із вітчизняних дослідників слід вказати, насамперед, М. Грушевського, М. Драгоманова, І. Франко, А. Колодій, М. Пірен, В. Ребкало, М. Логунова, О. Барановського та

---

* Науковий керівник – завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Віктор Ладиченко

ін. Окремі важливі аспекти теорії та практики висвітлювалися в працях західних науковців: Р. Патнама, А. Бентли, А. Токвіля, Г. Алмонда, С. Верби. Т. Парсонса, Г. Ласкі, Ж.-Ж. Руссо та ін.

Законом громадське об'єднання визначається як добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів. [2]

Громадські об'єднання утворюються і діють на принципах:

- 1) добровільності;
- 2) самоврядності;
- 3) вільного вибору території діяльності;
- 4) рівності перед законом;
- 5) відсутності майнового інтересу їх членів (учасників);
- 6) прозорості, відкритості та публічності. [1]

Утворення громадських об'єднань починається з проведення установчих зборів, на яких засновники збираються для прийняття рішень та оформлення необхідних документів. Під час установчих зборів складається протокол з необхідними даними.

Громадські організації створюються без мети отримання прибутку. За своєю суттю та призначенням будь-яке суспільне об'єднання є некомерційним, що не орієнтоване в першу чергу на прибуток, а функціонує для зовсім інших цілей. [2]

Припинення діяльності громадського об'єднання може мати місце за наступними способами:

1. Рішенням громадського об'єднання: Громадське об'єднання може припинити свою діяльність шляхом рішення вищого органу управління в установленому статутом порядку. Це може стати результатом саморозпуску чи реорганізації. Громадське об'єднання має право у будь-який момент самостійно прийняти рішення про своє розпусшення (саморозпуск).

2. Рішенням суду: Діяльність громадського об'єднання може бути припинена за рішенням суду, яке передбачає його заборону (примусовий розпуск). Це може виникнути у випадках, коли об'єднання порушує законодавство або вчиняє інші правопорушення. [4]

Важливо підкреслити, що для держави вигідно активно співпрацювати з громадськими організаціями, оскільки вони здатні вирішувати широкий спектр соціальних проблем, які стоять перед суспільством.

Засновниками громадської організації можуть бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, які досягли 18 років, а молодіжної та дитячої громадської організації - 14 років. [1]

Щодо членів (учасників) громадської організації, то вони також повинні відповідати встановленим вимогам. Громадяни України, іноземці та особи

без громадянства, які законно перебувають в Україні, та досягли 14-річного віку, можуть стати членами організації. Для молодіжних та дитячих організацій вік учасників визначається статутом, але він не може бути меншим за 14 років.

Найменування громадського об'єднання визначається рішенням установчих зборів під час його утворення.

Будь-яка громадська організація, зареєстрована після січня 2013 року, має право здійснювати свою діяльність як на території адміністративно-територіальної одиниці, в якій вона зареєстрована, так і на території всієї України, а також за її межами - на території іноземних держав. [3]

Фінансова підтримка та звітність громадських об'єднань в Україні визначаються законодавством та є важливим елементом їх діяльності, спрямованої на досягнення соціальних та громадських цілей.

Однією з важливих проблем, що впливає на успішну роботу громадських організацій, є нестача фінансових ресурсів та потреба в залученні додаткових активів, таких як обладнання, приміщення та людські ресурси. Необхідно шукати нові джерела фінансування та розвивати стратегії для залучення ресурсів, що дозволить громадським організаціям ефективно виконувати свої завдання та реалізовувати соціальні проекти.

Законом України "Про громадські об'єднання" визначено, що громадські організації зі статусом юридичної особи мають право на фінансову підтримку за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевого бюджету і зобов'язані подавати та оприлюднювати звіти про використання цих коштів.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновки, що громадські організації в Україні відіграють значну роль у формуванні громадянського суспільства та сприяють розвитку демократії. Їх діяльність ґрунтується на засадах добровільності, самоврядування, відкритості та громадської участі. Законодавство України чітко визначає порядок утворення громадських організацій, встановлює вимоги до їх засновників та членів, а також регулює джерела їх фінансування. Основними завданнями громадських організацій є захист прав та інтересів громадян, реалізація соціальних, культурних та освітніх програм, сприяння соціальному розвитку суспільства. Вони виконують важливу роль у формуванні громадської думки, реалізації громадських ініціатив та контролю за владою.

Література

1. Закон України "Про громадські об'єднання". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення 30.04.2024)

2. Громадські організації: як це працює. URL: <https://www.prostir.ua/?blogs=hromadski-orhanizatsiji-yak-tse-pratsyuje-chomu-ya-obrav-ho-tsentr-rozvytku-mista> (дата звернення 30.04.2024)

3. Всеукраїнський статус ГО. URL: <https://pravdop.com/ua/publications/kommentarii-zakonodatelstva/vseukrainskiy-status-obshhestvennoy-organizacii-poyasnenie-yurista/> (дата звернення 30.04.2024)

4. Менджул М.В. Окремі аспекти припинення громадських організацій в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. студентів та аспірантів "Закарпатські правові читання", (м. Ужгород, 28 - 30 квіт. 2009 р.) / М-во освіти і науки України, Закарпат. держ. ун-т. - Ужгород, 2009. - С. 309 - 314

Максим Красилюк,

аспірант Сумського державного університету

Криптовалюта як об'єкт оподаткування в Україні

Законодавчий вакуум – це підґрунтя для правопорушень та значна затримка економічного та правового розвитку держави. Неможливо будувати міцну економіку та сприяти розвитку бізнесу, не приділяючи увагу та не вирішуючи «проблемні» питання, що постають перед державою.

Термін «криптовалюта» не має єдиного визначення, а деякі з науковців відносять її до цифрових грошей (валюти), деякі – до віртуальної грошової одиниці. Проте є ознаки, які відрізняють криптовалюту від інших віртуальних валют, серед яких: оцінка, структура, анонімність, прозорість, виконання трансакцій, правові аспекти.

Тому до переваг використання криптовалюти можна віднести: децентралізацію, неможливість підробки, дефляцію, низька вартість обслуговування тощо. Слід зазначити, що на даний момент не існує чіткого алгоритму оподаткування, що буде працювати для кожної країни без виключень.

Враховуючи економічні, соціальні, законодавчі та культурні особливості держав, визначення правового статусу криптовалюти відбувається по-різному.

Беручи до уваги той факт, що додаткові кошти для державного бюджету, а особливо у нинішній економічній ситуації ніколи не є зайвими та можуть бути ефективно витрачені на видатки за різними сферами, питання оподаткування криптовалюти на сьогодні постало досить гостро, як спосіб залучення державою додаткових коштів для забезпечення виконання нею своїх завдань та функцій.

Втім якщо звернути увагу на досвід зарубіжних держав, то можемо з упевненістю стверджувати, що в Україні необхідно впроваджувати свою стратегію регулювання ринку криптоекономіки. Не зважаючи на приблизно

однаково високий рівень економічного розвитку Німеччини, Японії та Канада, у кожній з цих країн присутнє своє регулювання криптовалюти. Враховуючи економічні та політичні особливості цих держав, ми створили таблицю для структуризації інформації відносно правового та податкового регулювання криптовалюти (таблиця 1) [5; 6; 7].

Країна	Статус криптовалюти	Оподаткування
Німеччина	Приватні гроші, фінансовий інструмент.	Купівля-продаж цифрових валют була визнана операціями приватної торгівлі і стала класифікуватися як податок на доходи. Податок з таких операцій стягується тільки в тому випадку, якщо між датою покупки і продажу криптовалюти не минуло 12 місяців. Річний прибуток від торгівлі криптовалютами залишається повністю неоподатковуваним у розмірі до 600 євро за один рік. ПДФО становить від 14% до 45% залежно від отриманого прибутку податкових класів.
Японія	Повністю легалізована; використовується як засіб платежу	Похідні операції з криптовалютою підлягають комплексному оподаткуванню з максимальною ставкою податку 55% (прибутковий податок 45%, податок з резидентів 10%). Податкова ставка становить приблизно 20% (прибутковий податок 15%, податок з резидента 5%) незалежно від суми доходу.
Канада	Цифрове представлення вартості; цифровий актив.	Криптовалюта оподатковується, як і будь-яка інша інвестиція в Канаді. 50% прибутку обкладаються податком і додаються до вашого доходу за звітний рік.

Таблиця 1. *Визначення правового статусу криптовалюти в Німеччині, Японії та Канади та її оподаткування*

Проаналізувавши дані наведені в Таблиці 1, зазначимо, що податкове регулювання в цих країнах було б неможливе, якщо криптовалюта

попередньо не була визначена у законодавстві або фінансовими регуляторами.

Питання, що стосується правової природи цифрової валюти і операцій з нею розглядається в кожній державі по-різному. Зважаючи на значний економічний розвиток, організованість податкових та фінансових систем зарубіжних країн, що були проаналізовані, робимо висновок, що саме від здатності швидко реагувати на поставлені завдання та події, що відбуваються у цифровому світі залежить значна частка надходжень коштів у державний бюджет.

Регулювання цифрової валюти наявними методами неможливий, тому трансформаційність законодавства та його здатність змінюватися з необхідною швидкістю є однією із фундаментальних вимог сьогодення.

У лютому 2022 року Верховною Радою України було прийнято Проект Закону «Про віртуальні активи» [4], у зв'язку з чим, вважаємо за необхідне розглянути зміст та проаналізувати перспективи правового та податкового регулювання криптовалюти в Україні.

Законопроектом передбачено внесення змін до Податкового кодексу України. Зокрема враховано визначення понять «криптовалюти» та похідних від цього, запропоновані ставки оподаткування відносно діючого Податкового кодексу України та зі змінами впровадженими щодо криптовалюти. Визначено тлумачення фінансового результату від операцій з криптовалютою.

На основі аналізу пропонуємо наступне у сфері оподаткування:

Ввести прогресивну ставку оподаткування криптовалюти починаючи від відсотку нижчого, за базу оподаткування (3 податкові класи, від 5%-15%).

Звільнити від оподаткування інвестиційний прибуток строком на 3 роки, задля стимулювання розвитку інвестиційного ринку криптовалют.

Визначити обов'язком кіберполіції здійснення моніторингу трансакцій фізичними та юридичними особами, що підозрюються у «відмиванні коштів» та будь-якими зловживаннями використовуючи особливості криптовалюти.

Зобов'язати Національний банк України здійснювати роль фінансового регулятора криптоактивів в Україні, визначити порядок ліцензування криптовалютних бірж.

Покласти відповідальність на єдиний правоохоронний орган, що здійснює протидію фінансово-економічним злочинам у вигляді моніторингу за особами, що підозрюються у недобросовісному обліку загального фінансового результату від операцій з криптоактивами.

Покласти відповідальність на Державну податкову службу України у виді створення та обліку особистих електронних кабінетів, де за допомогою електронно-цифрових підписів (задля ідентифікації особи) буде вестися облік придбання або створення криптоактивів.

Покласти відповідальність на Державну податкову службу України з приводу моніторингу операцій з криптоактивами, у разі виникнення підозр у зловживанні податковими деклараціями.

Передбачити можливість декларувати збитки від операцій з криптоактивами у відповідний звітний період з можливістю продовження до визначеного терміну сприяння розвитку інвестиційного клімату криптовалюти в Україні.

Для ефективного правового регулювання, закон потребує змін, деякі з яких були нами запропоновані, щоб дійсно вирішити проблему на фундаментальному рівні необхідно прийняти новий підхід у взаємодії всіх регулюючих органів України.

Неможливо спрогнозувати, чи не з'явиться новий тип цифрової валюти уже наступного дня та враховуючи швидкість розвитку сучасних технологій завжди існує вірогідність, що на ринку може виникнути щось принципово нове.

Україні необхідно вчитися до швидких змін у цифровому та технологічному світі. Виключно адаптивність державних органів та реагування на зміни у світовій економіці та тенденціях може призводити до економічного зростання та розвитку країни у будь-яких сферах. Досвід з правовим регулюванням криптовалюти показує чітку неспроможність фінансових регуляторів та законодавчих органів швидко реагувати на зовнішні зміни економіки та приймати відповідальні рішення. Швидкість реагування в 6 років на визначення правового статусу криптовалюти не є тим рівнем на який спроможна потенційна європейська держава.

Для того, щоб мати уявлення про подальші можливості оподаткування криптовалюти в Україні, необхідно використовувати та переймати досвід провідних країн.

Література

1. Helke Kuballe, Hendrik Kuhl Die Besteuerung von Kryptowährungen in Deutschland. CH-D Wirtschaft. 2018. № 1. URL: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/ch/pdf/ch-d-wirtschaft.PDF>.
2. 仮想通貨税制、来年度は変わらず——申告分離課税、損益通算など持ち越し【2020年】. URL: <https://www.coindeskjapan.com/31283/>.
3. Guide for cryptocurrency users and tax professionals. URL: <https://www.canada.ca/en/revenue-agency/programs/about-canada-revenue-agency-cra/compliance/digital-currency/cryptocurrency-guide.html>.
4. Закон України: Про віртуальні активи від 17.02.2022: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>

Анастасія Кувіца,

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Особливості нормативно-правового забезпечення громадських організацій в Україні*

Нормативно-правове забезпечення діяльності громадських організацій в Україні з її складною історією та активним громадянським суспільством – стає ключовим фактором для їх ефективності та впливу. Запровадження нових законодавчих норм, постійні зміни в регулятивній сфері та виклики сучасності, такі як кібербезпека та інформаційна війна, роблять цю тему надзвичайно актуальною. Підвищення транспарентності та відкритості громадських організацій через правові механізми стає важливим етапом у розвитку демократії та суспільства в цілому.

Через призму правових норм та регулятивних механізмів, дослідження ставить за мету виявлення перешкод та можливостей, що впливають на функціонування та розвиток громадських організацій, зокрема у контексті сучасних викликів та тенденцій. Висвітлення цієї теми допоможе зрозуміти, які зміни необхідно внести у законодавство для сприяння активності та розвитку громадянського суспільства в Україні.

До законів загального характеру про громадські організації віднесено Закон України «Про об'єднання громадян» (1992 р.), певні норми якого, через статuti громадських організацій, ще діють, а також Закон України «Про громадські об'єднання» (2012 р.). Їх порівняльний аналіз вказує на наявність тенденції уніфікації законодавства про громадські організації з цивільним законодавством. Ця тенденція простежується в тезаурусі Закону «Про громадські об'єднання», а також в його нормах, що регламентують утворення та функціонування громадських організацій. [1, с. 11]

У Законі України «Про громадські об'єднання» громадська організація визначається як «громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи» [6]

Громадські об'єднання як інститути громадянського суспільства виступають єдиною ланкою між суспільством і державною владою, вони є формою інституціоналізації розмаїтих суспільних інтересів та їх захисту на рівні публічно [5, с. 51].

Громадські об'єднання, незважаючи на істотні відмінності щодо організації та форм їх діяльності, мають чимало спільних ознак, за якими їх можна об'єднати в групу. По-перше, громадські об'єднання створюють без мети отримання прибутку; по-друге, вони діють з метою задоволення суспільних потреб, а не політичних інтересів (на противагу політичним

---

* Науковий керівник – завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Віктор Ладиченко

партіям), хоча в багатьох ситуаціях істотно впливають на прийняття державних рішень. [2, с. 15]

Правове забезпечення громадських організацій в Україні - це не лише набір правил і обмежень, але й фундаментальна основа, на якій ґрунтується громадянське суспільство. У цьому контексті кожна норма, кожне положення має свою роль у формуванні культури співробітництва, взаємодії та взаєморозуміння між громадськими організаціями та владою.

Аналіз наукових праць вітчизняних дослідників (В. Баркова, Є. Бистрицького, В. Кравчука, А. Крупника, О. Крюкова, І. Лаврової, Е. Лібанової, О. Палія, В. Понікарова, Ж. Пустовіт, О. Скомарохової, В. Скуратівського, А. Сіленко та інших) дає змогу стверджувати, що результатом багатьох років будівництва громадянського суспільства України є позитивна динаміка створення та діяльності громадських об'єднань. [7, с. 440]

Проте, на переконання дослідника М. Ходаківського, специфіка цієї тенденції полягає в залишках “старого радянського світогляду; патерналізму; націонал-романтичній ідеї; регіональному партикуляризмі; особистісному інтересі, кожен з яких має власні культурно-світоглядні орієнтації, установки, переконання та моделі поведінки” [9, с. 41].

Адже, важливо зазначити, що в радянський період система громадських організацій відрізнялася від сучасної моделі. Вона ґрунтувалась на принципах жорсткого контролю з боку Комуністичної партії Радянського Союзу (КПРС). З часом система громадських об'єднань в радянську добу зазнавала певних змін. Зростало формальне членство, але водночас знижувалась активність та вплив цих організацій.

Неможливість реалізувати свої права та свободи у прокрустовому ложі формалізованих та політизованих громадських організацій, цілі та програми яких були відірвані від реалій звичайного життя, спонукала громадян до здійснення свого права на створення об'єднань за межами офіційної ініціативи. Належний нагляд та контроль за самодіяльними організаціями здійснювався виконкомом місцевих рад, комсомолом, профспілками, які розробляли та ухвалювали Положення про їх діяльність. Влада не була зацікавлена в офіційному визнанні статусу місцевих самодіяльних організацій як громадських, так як при цьому масові організації втрачали привілейований статус. [4, с. 43]

Після 24 лютого 2022 року кількість реєстрацій громадських організацій скоротилася трохи менше, ніж удвічі (у 1,6 рази). У 2022 році було 2 760 реєстрацій, у порівнянні із 2021 роком 4360. Сучасні умови потребують у цьому напрямі системності, комплексності та відповідальності всіх зацікавлених суб'єктів державної влади й громадянського суспільства. Проте варто розуміти, що війна обмежує можливості щодо стимулювання публічності та стратегічного планування. [8, с. 162]

Для кожної громадської організації характерне задоволення своїх специфічних соціальних потреб та інтересів, які можуть бути реалізовані й задоволені людиною (громадянином), як її членом тільки в її рамках. Це значно розширює громадську основу, можливості особи реалізувати і захистити в певних організаціях свої права та законні інтереси. [3, с. 76]

Вищевикладене дає підстави дійти до висновку, що дослідження розглядає перешкоди та можливості, які впливають на функціонування та розвиток громадських організацій, а також розглядає законодавство, яке регулює їхню діяльність. Аналіз законів та наукових праць свідчить про поступову уніфікацію законодавства про громадські організації з цивільним законодавством. Також робота відзначає позитивну динаміку створення та діяльності громадських об'єднань в Україні, але вказує і на залишки "старого радянського світогляду" та інші виклики. При цьому, акцентується на тому, що кожна норма та положення правового забезпечення громадських організацій має свою роль у формуванні культури співробітництва та взаємодії. Розвиток правового забезпечення та дослідження діяльності ГО мають стати пріоритетними напрямками для забезпечення їх успішного функціонування та розвитку.

Література

1. Волкова Д. Є. ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ І ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ (ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ) : автореф. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ, 2008. 229 с.

2. Гарасимів Т. З. Роль громадських організацій у формуванні ідеології модернізації українського суспільства. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2019. № 23, Вип. 6. С. 10-17

3. Кравчук В. М. Взаємовідносини громадських організацій і держави в умовах формування громадянського суспільства в Україні (теоретико-правові аспекти) : дис ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Валентина Миколаївна Кравчук . – Київ : 2008 . – 229 с.

4. Левчук К.І. Громадські організації України: створення та діяльність (1985-1996 рр.): Монографія. – Вінниця: ПП "Едельвейс і К", 2009. – 320 с

5. Лойко Л. Типологічне позиціонування національних організацій в інституціональній структурі громадянського суспільства / Л. Лойко // Політичний менеджмент. – 2005. – № 5. – С. 51–53

6. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI / Відомості Верховної Ради України. 2013, № 1, ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 04.05.2024).

7. Свистун, І. (2021). ВПЛИВ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ПРОЦЕС ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ (УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ). InterConf, (42), 439-444. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.02.2021.045> (дата звернення: 04.05.2024).

8. Сенишин О., Пелех І. Проблеми та перспективи розвитку громадських організацій в Україні. Соціальна економіка і політика. міждисциплінарні дослідження в економіці : навч. посіб. Львів, 2023. С. 157–166. URL:

<http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/economics/article/view/12086/12401> (дата звернення: 04.05.2024).

9. Ходаківський М. Громадянське суспільство і національна держава. Віче. 1998. № 9. С. 34–46.

Дар'я Литвиненко,

студентка 2 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

Кримінальна відповідальність за зловживання владою та службовим становищем*

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження теми кримінальної відповідальності за зловживання владою та службовим становищем в Україні, яке регламентується статтею 364 Кримінального кодексу (далі – КК) України, є надзвичайно високою. Корупція залишається однією з головних проблем України, яка стримує економічний розвиток, підриває довіру громадян до державних інститутів та знижує ефективність урядування. Зловживання владою та службовим становищем є ключовими елементами корупційних схем, тому дослідження цієї проблематики спрямоване на виявлення та усунення корупційних ризиків. Дослідження в рамках статті 364 ККУ допоможе виявити можливі прогалини у законодавстві та внести пропозиції щодо його удосконалення. Це включає аналіз судової практики, ефективності застосування покарань та можливості введення додаткових механізмів запобігання та виявлення зловживань. Україна прагне до інтеграції у європейські та міжнародні структури, зокрема Європейський Союз, які вимагають від країн-членів дотримання високих стандартів у сфері боротьби з корупцією. Покращення законодавства та практик відповідальності за зловживання владою є важливим кроком на цьому шляху.

Таким чином, тема кримінальної відповідальності за зловживання владою та службовим становищем залишається вкрай актуальною і важливою для дослідження в сучасній Україні.

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Світлана Ковальова

Метою даного дослідження є аналіз особливостей кримінальної відповідальності за зловживання владою та службовим становищем

Виклад основного матеріалу. Зловживання владою – це вчинення службовою особою, яка постійно або тимчасово виконує функції представника влади, умисного діяння з використанням своїх повноважень, якими вона наділена на підставі законів та інших нормативно-правових актів, усупереч інтересам служби. Зловживання службовим становищем передбачає, зазвичай, використання службових повноважень, пов'язаних зі здійсненням (реалізацією) повноважень, якими службова особа наділена займаною посадою, усупереч інтересам служби. Водночас, зазначається, що зловживання службовим становищем матиме місце не лише в разі вчинення службовою особою діяння в межах своєї компетенції, тобто діяння, пов'язаного з власними повноваженнями, а й у випадках, коли службова особа використала авторитет своєї посади, службові зв'язки, а також можливість давати вказівки, рекомендації підпорядкованим організаціям і відповідно до свого службового становища могла контролювати їх виконання тощо. Отже, використання влади чи службового становища всупереч інтересам служби потрібно тлумачити як учинення службовою особою таких порушень своїх службових обов'язків, які заподіюють істотну шкоду охоронюваним законом інтересам окремих громадян, державним, громадським інтересам або інтересам юридичних осіб [1, с. 62].

Згідно зі статтею 364 Кримінального кодексу України «Зловживанням владою або службовим становищем» є умисне, з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб. Зловживання владою можуть потягнути тяжкі наслідки для певних установ та підприємств, у кримінальному праві тяжкими наслідками визначаються: 1) фізичні, тобто які спричинили середню тяжкість тілесних ушкоджень двом або більше особам, необережне запобігання тяжких тілесних пошкоджень, спричинення смерті, доведення до самогубства, створення аварійної ситуації; 2) матеріально (майнову) шкоду; 3) порушення нормалізованої діяльності підприємств, установ та організацій та їх банкрутства; 4) моральну шкоду, яка є найсерйознішим порушенням конституційних прав громадян. Слід приділяти достатньо уваги зловживанню владою та службовим становищем, оскільки страждає багато людей, які працюють і чесно отримують привілеї за свою роботу. Серйозні нематеріальні наслідки визначаються з урахуванням кількості потерпілих, тривалості та ступеня порушення їх прав, можливості відновлення звичайної діяльності

відповідних органів та організацій, тяжкості та кількості правопорушень, скоєних підконтрольними або підлеглими тощо [2, с. 102].

З правовою позицією Верховного Суду, наведеній у постанові Касаційного кримінального суду від 30 вересня 2020 р. у справі № 517/639/17, можна було б і, мабуть, варто погодитись, однак навіть у межах постанови Верховний Суд порушив свою ж логіку. Далі в постанові зазначається: «Зловживання владою або службовим становищем завжди пов'язане з використанням наданих службовій особі прав і повноважень у супереч інтересам служби, що за своєю суттю є виходом за межі повноважень (перевищенням меж) наданих їй влади або службового становища». Ще раз: будь-яке зловживання є виходом за межі повноважень, є перевищенням! То все ж перевищення є різновидом зловживання чи навпаки, зловживання – різновид перевищення? Здавалося б, яка різниця: перевищення – різновид зловживання чи зловживання – різновид перевищення? Насправді таке питання має важливе практичне значення. Зокрема, як слід кваліфікувати зловживання владою або службовим становищем працівником правоохоронних органів? Якщо виходити з того, що зловживання є ширшою категорією, а перевищення – один з «елементів» зловживання, то зловживання владою або службовим становищем, вчинене працівником правоохоронних органів, має кваліфікуватись за відповідною частиною ст. 364 КК України. Якщо ж відштовхуватись від позиції, що будь-яке зловживання є перевищенням, то логічно впливає протилежний підхід до кримінально-правової оцінки описаної ситуації, тобто зловживання владою або службовим становищем, вчинене працівником правоохоронних органів, має кваліфікуватись за відповідною частиною ст. 365 КК України. Подібна плутанина в межах однієї та тієї ж постанови Верховного Суду (у постанові Касаційного кримінального суду від 30 вересня 2020 р. у справі № 517/639/17) може мати серйозні негативні наслідки, оскільки, по суті, Верховний Суд провів одночасно дві суперечливі позиції. Не виключено, що вітчизняна судова практика потребуватиме принаймні ще одного роз'яснення (правової позиції) Верховного Суду, яке б не давало приводів для різночитань [3, с. 175].

Коло повноважень народного депутата, визначене ст. 6 Закону № 2790-XII, свідчить про те, що окремий народний депутат не належить до суб'єктів владних повноважень, не наділений владними управлінськими функціями, а характер його взаємодії у процесі виконання повноважень представника народу України в парламенті – Верховній Раді України та у відносинах з іншими суб'єктами не передбачає можливості впливу на інших осіб, з огляду на відсутність відносин, які б характеризувались службовою залежністю від нього інших суб'єктів, що виключає віднесення його до кола суб'єктів корупційного кримінального правопорушення, передбаченого ст. 364 КК. Водночас неможливість віднесення народних депутатів України до кола

службових осіб не виключає притягнення їх до відповідальності як загальних суб'єктів кримінального правопорушення з наданням їх діям відповідної кримінально-правової кваліфікації [4, с. 155].

Висновки. Отже, питання кримінальної відповідальності за зловживання владою та службовим становищем є важливим аспектом правової системи України, яке вимагає постійної уваги і розвитку. Дослідження цієї теми сприяє покращенню законодавства, підвищенню правової обізнаності громадян, зміцненню демократичних інститутів та загалом розвитку правової держави. Розробка ефективних механізмів протидії та покарання за зловживання владою є критичною для боротьби з корупцією, яка впливає на всі аспекти державного і суспільного життя.

Це також сприяє збільшенню довіри громадськості до уряду та інших державних інституцій, забезпечуючи справедливіше та ефективніше використання ресурсів держави. З огляду на ці фактори, подальше дослідження у цій сфері повинне включати аналіз сучасних викликів і розробку пропозицій, які допоможуть Україні ефективніше вирішувати проблеми зловживання владою і службовим становищем на шляху до сталого демократичного розвитку.

Література

1. Демчина А.В. Відповідальність за зловживання владою або службовим становищем. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. 2019. С. 62-65. URL: <http://surl.li/symod> (дата звернення: 25.04.2024).
2. Казачков В. В., В. Г. Хашев. Проблема зловживання владою та службовим становищем. *Сучасні аспекти економіки, обліку, фінансів і права*. 2021. С. 102-103. URL: <http://surl.li/symog> (дата звернення: 25.04.2024).
3. Айдинян А. В. Окремі проблеми розмежування зловживання владою або службовим становищем та перевищення влади або службових повноважень у судовій практиці України. *Київський часопис права*. 2021. С. 171-176.
4. Надточієва А.П. Проблеми кваліфікації незаконних дій народних депутатів за ст. 364 Кримінального кодексу України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. С. 147-157.

Наталія Мазур,

студентка 2-го курсу кафедри соціально-економічних дисциплін
Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням як напрям діяльності прокурора у кримінальному провадженні

Діяльність прокурора на стадії досудового розслідування пов'язана не лише із реалізацією наглядових повноважень, а й зі здійсненням функції процесуального керівництва. Такий висновок можна зробити у зв'язку з тим, що повноваження прокурора, визначені у КПК України, є не просто владними, а владно-розпорядчими. Керуючи роботою слідчого, беручи безпосередньо участь у провадженні слідчих дій, своєчасно вказавши на помилки, що були допущені під час розслідування, прокурор набуває фактичної і юридичної можливості наполегливо обстоювати в суді власні погляди стосовно доведеності факту злочину і винуватості підсудного [1, с. 148].

У сучасному вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві вживається термін «керівництво» (ст. 36 КПК України) [2]. Однак слідчому все-таки надано певну самостійність. Про це йдеться у ч. 5 ст. 40 КПК України. Зокрема, слідчий, здійснюючи належні йому повноваження, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, які не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади та місцевого самоврядування, підприємства, установи й організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого.

Зміст процесуального керівництва полягає в тому, що прокурор безпосередньо в повному обсязі або частково бере участь у розслідуванні, несе відповідальність за результати розслідування, тобто фактично є «господарем» кримінальної справи. Однак ця концепція не була реалізована повною мірою в КПК, оскільки законодавець не надав прокурору основного з повноважень у здійсненні процесуального керівництва – самостійно відстороняти та заміняти слідчого [3].

Метою нагляду є виявлення та усунення допущених у діяльності правоохоронних органів порушень закону, а також недопущення їх вчинення у майбутньому. Тобто нагляд спрямований на забезпечення законності в діяльності не лише органів, що здійснюють досудове розслідування, а й правоохоронних органів загалом. Метою ж процесуального керівництва є всебічне, повне та неупереджене дослідження всіх обставин кримінального провадження, для того щоб кожен, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності, і жоден невинний не був засуджений. Процесуальне керівництво здійснюється у конкретному кримінальному провадженні та стосується органу(посадової особи), що проводить досудове розслідування [4].

За змістом відповідних статей чинного КПК України прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим

розслідуванням, перебуває вже «поруч і разом зі слідчим». Прокурор у такому разі безпосередньо керує діями органу досудового розслідування щодо проведення певних процесуальних або слідчих дій, бере активну участь у проведенні будь-якої процесуальної, слідчої дії або сам проводить їх.

Здійснюючи процесуальне керівництво, прокурор безпосередньо несе відповідальність за своєчасність та законність прийняття органами досудового розслідування процесуальних рішень, а також проведення слідчих дій, спрямованих на встановлення та перевірку доказів у кримінальному провадженні, отримання таких доказів з підстав та у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України, дотримання правил їх належності та допустимості. Порушення встановленого законом порядку проведення слідчих дій та отримання за їх результатами доказів, наявність недопустимих доказів негативно впливає на можливість їх використання прокурором під час судового розгляду, звужує доказову базу прокурора у процесі як сторони кримінального провадження [5].

Таким чином, по-перше, положення щодо процесуального керівництва досудовим розслідуванням не вказує на нову функцію прокуратури, а дає узагальнену назву процесуальної форми реалізації конституційної функції нагляду за додержанням законів органами, які проводять дізнання та досудовий розгляд.

По-друге, за правовою природою наведені у ч. 2 ст. 36 КПК України повноваження прокурора є владно-розпорядчими і характерні керівництву.

По-третє, в сучасних умовах необхідність спеціального виділення «процесуального керівництва як форми прокурорського нагляду» обумовлено тим, що за правовою ідеологією КПК України впроваджується принцип «незмінності прокурора при проведенні конкретного кримінального провадження», відповідно до якого процес формування обвинувачення в ході досудового кримінального провадження та підтримання його в суді буде забезпечуватися одним прокурором [6, с. 157].

По-четверте, у цьому положенні не йдеться про якусь нову функцію прокуратури («процесуальне керівництво досудовим розслідуванням»), а наведено узагальнену назву процесуальної форми реалізації конституційної функції нагляду за додержанням законів органами, які проводять дізнання, досудове розслідування та оперативно-розшукову діяльність.

По-п'яте, на практиці приклади реалізації функції прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва розслідуванням застосовувались і раніше (навіть без прямої вказівки про це в законі).

Класифікуючи завдання процесуального керівництва досудовим розслідуванням залежно від значущості і функціональної направленості, їх можна розділити на базові (які впливають із встановлених законами

обов'язкових напрямків діяльності прокурора) і конкретно-функціональні (які впливають з конкретного історичного періоду і ролі органів прокуратури в боротьбі зі злочинністю на цьому етапі, що визначаються Генеральним прокурором у його наказах і вказівках) [7].

Отже, аналіз повноважень прокурора, якими він наділений під час досудового розслідування кримінальних справ, свідчить про те, що поряд із функцією нагляду прокурор здійснює функцію процесуального керівництва розслідуванням, що є значно ширшим, ніж просто метод (спосіб) здійснення наглядової діяльності, виходить за її межі і є окремою функцією прокурора зі своїми завданнями, цілями та формами реалізації. Мета такого керівництва – правильне і підставне порушення кримінальних справ та забезпечення швидкого, повного і всебічного розслідування [8].

Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням є напрямом діяльності прокурора, який здійснюється з використанням владно-розпорядчих повноважень з організації законності порушення кримінальних справ, визначення найбільш ефективних напрямів проведення досудового розслідування, активізації зусиль органів дізнання та досудового розслідування, спрямованих на повне, всебічне, об'єктивне й достовірне встановлення обставин, що підлягають доказуванню у кримінальній справі та забезпечення дотримання в процесі розслідування вимог законодавства України.

Література

1. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2-х томах / За заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків : Право, 2012. 1432 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: № 4651-VI / zakon.rada.gov.ua/go/4651-17.
3. Татаров О. Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС): монографія. Донецьк: ВПП Промінь, 2012. 640 с.
4. Мулик К. Т. Теоретичні аспекти початку досудового розслідування. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». № 4. 2022. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/267747/263580>.
5. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (Особлива частина) / Хабло О. Ю., Степанов О. С., Климчук М. П. та ін. Київ: НАВС, 2012. 200 с.
6. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Особлива частина : підручник. Академічне видання. Київ : Алерта, 2014. 420 с.
7. Кримінальний процес [текст] : підручник / За заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 544 с.

8. Тертишник В. М. Удосконалення процесуального статусу слідчого: старі та нові проблеми. *Вісник прокуратури*. 2002. № 1. С. 38-44.

Єлизавета Мазуренко,

студентка 2-го курсу кафедри соціально-економічних дисциплін
Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Нормативно-правове забезпечення діяльності загальних судів в умовах запровадження режиму воєнного стану

Перебування України у стані війни, спровокованою безпідставною збройною агресією з боку Російської Федерації, активізувало роботу парламенту щодо формування законодавчої платформи, витребуваної потребами воєнного часу. Необхідність термінового переведення України у формат військового державного адміністрування зумовило прийняття низки законів, частину з яких уже прийнято, решта – на етапі завершального обговорення та прийняття. Примітно, що ці закони здебільшого мають «доповнюючий», «коригуючий» характер, норми яких спрямовані конкретизувати, уточнити, змінити або ж ситуативно дорегулювати чинну базу законодавчих актів, предмет правового регулювання якої є вкрай значимим для держави, де введено режим військового стану. Наразі цими правовими актами істотно відкориговано правовідносини у податковій, митній, оборонно-військовій та інших важливих сферах, зокрема й у сфері правосуддя [1].

У період воєнного стану, відповідно до статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», повноваження судів не можуть бути припинені, а частина друга статті 26 зазначеного Закону передбачає, що скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється [2]. Але, разом з тим, судова гілка влади також зазнала впливу війни та її наслідків, що внесло свої корективи в процеси здійснення судочинства.

На жаль, частина судів України станом на сьогодні призупинили свою діяльність через активні бойові дії та тимчасову окупацію. Але сьогодні спостерігається тенденція, що окремі суди на територіях, звільнених з-під окупації, починають відновлювати свою роботу.

Для врегулювання даного питання Рада Суддів України (надалі – РСУ) прийняла ряд важливих рішень., зокрема ухвалено ряд нормативних актів, які регулюють діяльність судів в умовах воєнного стану.

І. 24.02.2022 р. РСУ прийняла рішення «Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні в умовах припинення повноважень ВРП та воєнного стану у зв'язку зі збройною агресією з боку рф». Згідно з цим рішенням РСУ ухвалила:

- звернути увагу усіх судів України, що навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану робота судів не може бути припинена

- у випадку загрози здоров'ю, життю та безпеці відвідувачів та працівників суду здійснення судочинства певним судом може бути припинено до усунення обставин, які зумовили небезпеку

- розробити рекомендації судам щодо порядку здійснення евакуаційних заходів та передачі справ для вирішення невідкладних питань створити оперативний штаб у складі членів Ради суддів, голови ВС, керівника ДСА, голови Служби судової охорони [3].

II. 02.03.2022 РСУ опублікувала рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану, з них основні:

- Особливості роботи суду визначаються виходячи з поточної ситуації у відповідному регіоні.

- При визначенні умов роботи суду у воєнний час необхідно керуватися реальними поточними обставинами, що склалася в регіоні.

- В кожному суді визначається відповідальна особа, яка має забезпечити актуальний облік працівників апарату та суддів, з урахуванням визначеної форми роботи суду (дистанційної тощо).

- Усі доступні працівники суду, по можливості, переводяться на дистанційну роботу.

- Визначається мінімальна кількість осіб, які повинні знаходитися у приміщенні суду упродовж робочого дня. Організується чергування суддів та працівників апаратів судів.

- Громадянам роз'яснюється можливість відкладення розгляду справ у зв'язку із воєнними діями та можливість розгляду справ в режимі відеоконференції.

- Обмежується допуск в судові засідання осіб, які не є учасниками судових засідань.

- Розгляд справ по можливості відкладається (за винятком невідкладних судових розглядів), зважаючи на те, що велика кількість учасників судових процесів не завжди мають змогу подати заяву про відкладення розгляду справи або не можуть прибути в суд у зв'язку з небезпекою для життя.

- Справи, які не є невідкладними, розглядаються лише за наявності письмової згоди на це усіх учасників судового провадження.

Процесуальні строки по можливості продовжуються щонайменше до закінчення воєнного стану.

- Зосередитись необхідно виключно на проведенні невідкладних судових розглядів (взяття під варту, продовження строків тримання під вартою).

- Якщо за об'єктивних обставин учасник провадження не може прибути в судові засідання суд може допустити участь такого учасника в режимі

відеоконференції за допомогою будь-яких інших технічних засобів, в тому числі і власних.

- У разі, якщо провадження розглядається колегіально і колегія суддів не може зібратись в одному приміщенні, то допустимий розгляд справ з різних приміщень судів, в тому числі з використанням власних технічних засобів [4].

III. 03.03.2022 Верховна Рада прийняла Закон «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо зміни підсудності судів» (законопроект № 7117). Законом передбачено, що у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами, робота суду може бути припинена з одночасним визначенням іншого суду, який буде здійснювати правосуддя на території суду, що припинив діяльність та який найбільш територіально наближений до суду, роботу якого припинено [5].

На виконання зазначеного припису 08.03.2022 Голова Верховного Суду видав розпорядження, згідно з яким було змінено підсудність справ, що розглядались в Харківському та в Чернігівському регіонах. Так, справи, які розглядалися судами в Харківській області будуть передані Полтавським судам. справи, що розглядалися в Чернігові -розподіляються між судами Черкаської та Київської області.

IV. 04.03.2022 видано наказ Голови Верховного Суду, згідно з яким встановлено особливий режим роботи й запроваджено відповідні організаційні заходи.

Згідно з даним наказом

- У разі загрози життю, здоров'ю та безпеці відвідувачів суду, працівників апарату суду, суддів оперативно прийматимуться рішення про тимчасове зупинення здійснення судочинства певним судом.

- справи, які не є невідкладними, розглядатимуться лише за наявності письмової згоди на це всіх учасників судового провадження.

- Не можуть бути відкладеними судові засідання, на яких має розглядатися питання про обрання або продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

- З метою забезпечення безпеки учасників судових процесів і відвідувачів судів припиняється проведення особистого прийому громадян керівництвом суду й обмежується допуск у судові засідання осіб, які не є учасниками судових засідань.

- Якщо суд не припинив здійснювати судочинство, учасники судових процесів мають можливість подати заяву про відкладення розгляду справ у зв'язку з воєнними діями та/або про розгляд справ у режимі відеоконференції за допомогою будь-яких технічних засобів, зокрема власних.

- Варто також урахувати, що запровадження воєнного стану на певній території є поважною причиною для поновлення процесуальних строків [6].

Отже, Україна, перебуваючи у стані війни з Російською Федерацією, активізувала законотворчий процес з метою адаптації законодавства до воєнного часу. Парламент прийняв ряд законів, спрямованих на коригування та уточнення чинного законодавства у сферах, важливих для держави під час війни. У цей період суди зазнали впливу воєнних дій та їх наслідків, що призвело до припинення діяльності частини судів через бойові дії та тимчасову окупацію. Рада Суддів України прийняла невідкладні заходи для забезпечення сталого функціонування судової влади, включаючи розробку рекомендацій щодо роботи судів в умовах воєнного стану. Основні рекомендації стосуються організації роботи судів, забезпечення безпеки учасників судового процесу та можливості відкладення розгляду справ.

Література

1. Смокович М. І. Здійснення правосуддя в умовах воєнного стану: до питання законодавчих змін URL : <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/05/74.pdf>.
2. Про правовий режим воєнного стану : Закону України від 12.05.2015 р., № 389-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n78>.
3. Рішення «Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні в умовах припинення повноважень ВРП та воєнного стану у зв'язку зі збройною агресією з боку РФ». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0023414-22#Text>.
4. Рішення «Щодо роботи судів в умовах воєнного стану». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0023414-22#Text>.
5. Рішення «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо зміни підсудності судів». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2461-20#Text>.

Олександр Мейта,

студент 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Проблеми розмежування заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою із суміжними складами злочинів*

Склад злочину, про який ідеться, розміщений в розділі «Злочини проти власності» Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України). Зауважимо, що цей розділ з моменту прийняття КК України в 2001

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Світлана Ковальова

р. зазнав змін один раз і лише в частині покарання (у 2008 р. Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності» санкція ч. 1 статті 192 була доповнена альтернативним покаранням у вигляді громадських робіт). Отже, як видається, питання формулювання диспозиції ст. 192 КК України не перебуває в полі зору законодавця. Однак аналіз судової практики вказує на те, що суди часто стикаються з труднощами при кваліфікації діянь за ст. 192 КК України. Наведені твердження нашоухують на питання про те, чи є це недоліком юридичної техніки законодавця або ж неправильним встановленням судами всіх ознак злочину.

Теоретико - правові питання злочинів проти власності завжди були в центрі уваги науковців. Це пояснюється тим, що, по-перше, у загальних показниках злочинності злочини проти власності завжди займали і займають лідируючі позиції, по-друге, склади злочинів проти власності мають багато спільних ознак, що на практиці створює певні труднощі у їх розмежуванні.

Величезна кількість публікацій з означеної теми має здебільшого абстрактно-логічний характер і є зосереджено на теоретичному розкритті тих чи інших ознак складів злочину.

Диспозиція ч. 1 ст. 192 КК України сформульована як «Заподіяння значної майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою за відсутності ознак шахрайства». Отже, використовуючи метод від супротивного, потрібно виключити ознаки шахрайства згідно зі ст. 190 КК України. Спільними для обох складів злочинів є такі ознаки:

- 1) об'єкт злочину – це суспільні відносини, що забезпечують право власності (право володіння, користування та розпорядження майном);
- 2) предмет злочину – це майно або право на майно;
- 3) спосіб вчинення злочину – це обман та зловживання довірою;
- 4) суб'єкт злочину – це фізична осудна особа, що досягла 16-річного віку;
- 5) суб'єктивна сторона – це прямий умисел та корисливий мотив.

Очевидно, що відмінності складів злочинів згідно зі ст. 190 та 192 КК України полягають в особливостях їх об'єктивної сторони. Попри скупе формулювання законодавцем диспозиції ст. 192 КК України, судовій практиці відоме різноманіття форм об'єктивної сторони цього складу злочину. О.О. Дудоров та М.І. Хавронюк, наприклад, виділяють такі форми об'єктивної сторони заподіяння майнової шкоди: 1) незаконне використання чужого майна; 2) незаконне заволодіння чужим майном; 3) незаконне розпорядження чужим майном [1, с. 578–579]

Існують й інші позиції, які загалом можна звести до двох форм прояву: 1) тимчасове запозичення майна власника; 2) не передача коштів за послуги або неуречевлене майно.

Отже, по-перше, при шахрайстві обов'язковою ознакою є добровільність передачі майна або права на майно винному.

По-друге, при шахрайстві майно або право на майно вилучається з фонду власника. У разі заподіяння майнової шкоди такого вилучення не відбувається, адже винний не вилучає майно, а лише не передає його належному власникові чи законному власнику. Як зазначає В.П. Сілкін, вказані склади злочинів відрізняються за характером наслідків, оскільки обов'язковою ознакою для складу шахрайства є наявність реальної шкоди, тоді як діяння, передбачене ст. 192, характеризується майновою шкодою у вигляді втраченої вигоди. Такий вид шкоди спричиняється, якщо потерпілий не отримав ті доходи, які б міг отримати в звичайних умовах цивільного обігу, якби злочином не були порушені його права шляхом обману або зловживання довірою.

В науковій юридичній літературі стосовно об'єму шкоди, зазначеної в ст. 192 КК України, існує й інший підхід, відповідно до якого під шкодою слід визнавати не лише втрачену вигоду, а й реальні збитки [3, с. 102].

Однак диференціація збитків залежно від форми об'єктивної сторони. Так, якщо заподіяння шкоди було вчинене у формі тимчасового запозичення, то шкода спричиняється у вигляді втраченої вигоди, якщо ж у формі ухилення від передачі коштів за послуги або неуречевлене майно - у вигляді реальних збитків. Наприклад, якщо водій авто перевізного підприємства використовує ввірений йому автобус, здійснюючи приватні перевезення пасажирів між рейсами, і привласнює «ліві» кошти, то маємо втрачену вигоду у вигляді коштів, які б могло отримати саме підприємство. Якщо ж особа на електричний лічильник поставила магніт, за допомогою якого штучно зменшується кількість спожитих кВт, то маємо реальні збитки у вигляді несплачених коштів за спожиту електроенергію.

Склад злочину «заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою» (ст. 192 КК України) також є схожим зі складом злочину «привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» (ст. 191 КК України). Основною відмінністю між цими складами злочинів є те, що, вчиняючи привласнення, розтрату або заволодіння (ст. 191 КК України), винний не використовує спосіб обману або зловживання довірою, що є характерним для заподіяння майнової шкоди. Також в основі розмежування цих злочинів є предмет злочину. Так, у разі привласнення, розтрата або заволодіння предметом є ввірене винному майно або таке, що перебуває в його віданні, а в разі заподіяння майнової шкоди - кошти (доходи) від використання такого майна. Ввіреним вважається таке майно, власником якого є особа, яка наділена правомочностями з розпорядження, управління, доставки, зберігання тощо.

При цьому умисел на привласнення, розтрату або заволодіння у винного виникає лише тоді, коли майно йому було передане на законних

підставах. Також під майном, що перебуває у віданні особи, слід розуміти випадки, коли на основі договору чи закону особа отримує платежі за надані послуги. Характеризуючи склад заподіяння майнової шкоди, окремі вчені вказують на те, що майно обов'язково має бути ввірене винному.

Однак висловлюється й інша позиція. Так, на думку Н.О. Антонюк, для незаконного запозичення винному достатньо мати доступ до майна, тому вказівка на факт ввірення майна необґрунтовано звужує коло діянь, під час яких винний може незаконно тимчасово запозичувати майно і заподіювати шкоду потерпілому від злочину [3, с. 108].

Отже, питання розмежувальної ознаки між привласненням і заподіянням майнової шкоди повинно лежати не в площині ввіреного/не ввіреного

майна, а, як видається, має перебувати в площині наявності або відсутності законної підстави передачі потерпілому платежів за послуги. Зазначимо, що первинною галуззю права, яка регулює суспільні відносини щодо майна, є цивільне право. Завдання ж кримінального права - це охорона цих суспільних відносин, тобто кримінальне право вступає в дію лише тоді, коли порушуються майнові права власника, але з ознаками суспільної небезпеки.

Отже, при заподіянні майнової шкоди майно власника не переходить до винного, що є характерним для інших складів злочинів проти власності. Під шкодою у ст. 192 КК України слід розуміти як реальні збитки, так і втрачену вигоду. Що стосується втраченої вигоди, то у винного не має існувати договірних зобов'язань щодо передачі коштів потерпілому (трудових, цивільно-правових зобов'язань). В протилежному випадку дії винного слід кваліфікувати як привласнення за ст. 191 КК України. Натомість, використовуючи способи обману або зловживання довірою (ст. 192 КК України), винний повинен мати законний або договірний обов'язок щодо надання правдивої інформації.

Відсутність такого обов'язку, на нашу думку, виключає одну з конститутивних ознак об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 192 КК України. На підставі всього вказаного можна виокремити ознаки, встановлення яких є принциповим для розмежування трьох складів злочину - шахрайства (ст. 190), привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191) та заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (ст. 192).

Оскільки суспільні відносини, що існують в реальному житті, є найрізноманітнішими, зауважимо, що наведені розмежувальні ознаки є характерними для найбільш типових проявів вказаних злочинів.

Література

1. Дужоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право : навчальний посібник / за заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ : Вате, 2014. 944 с.

3. Антонюк Н.О. Кримінальна відповідальність за заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою : монографія. Львів : ПАІС, 2008. 216 с.

Артем Молчанов,

студент 1 курсу факультет № 1 «Слідства»
Харківського національного університету внутрішніх справ

Завдання національної поліції в умовах воєнного стану*

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про Національну поліцію» [1] під час дії воєнного стану поліція діє згідно із призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються відповідно до Конституції України [2] та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3] воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводить в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Воєнний стан в Україні введено із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб відповідно до Указу Президента «Про введення воєнного стану в Україні» [4]. Рішення було ухвалено у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України. Відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони України, введеним у дію в установленому порядку указом Президента України, утворені відповідно до законів України військові формування залучаються разом із правоохоронними органами до вирішення завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану, згідно з їх призначенням та специфікою діяльності, що закріплено в ст. 16 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3].

---

* Наукова керівниця - доцентка кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1
Олена Юшкевич

Діяльність Національної поліції України (далі – НПУ) дещо змінилась, а саме їх повноваження розширили на час воєнного стану. Так, НПУ відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» [1] та покладених на неї завдань:

- за письмовим запитом в установленому законом порядку безоплатно одержує від державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб державної форми власності інформацію, необхідну для виконання визначених цим Законом завдань та повноважень поліції, у тому числі стосовно військовополонених, у вигляді та у формі, що зазначені в такому запиті. Суб'єкти, яким адресовано відповідний запит, зобов'язані протягом трьох днів, а в разі неможливості - не пізніше десятиденного строку з дня отримання запиту, надати відповідну інформацію або повідомити про причини, що перешкоджають її наданню (ч. 36 ст. 23);

- здійснює конвоювання осіб, затриманих за підозрою в учиненні кримінального правопорушення, узятих під варту, обвинувачених або засуджених до позбавлення волі, а також охороняє їх у залі суду (ч. 37 ст. 23);

- у межах визначеної законодавством компетенції здійснює розмінування, що має оперативний характер, у частині виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів, щодо яких є підстави вважати, що вони є предметами, знаряддями чи засобами вчинення адміністративних або кримінальних правопорушень (ч. 39 ст. 23);

- організовує роботу з надання, позбавлення та підтвердження допуску поліцейських до проведення спеціальних вибухотехнічних робіт (ч. 40 ст. 23);

- здійснює техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця події, в тому числі пов'язаної з пожежами, та спеціальні вибухотехнічні роботи за фактами скоєння вибухів, надходження повідомлень про виявлення підозрілих вибухонебезпечних предметів, загрозу вибуху (ч. 41 ст. 23);

- здійснює представництво та забезпечує виконання зобов'язань України в Міжнародній організації кримінальної поліції - Інтерполі та виступає як Національне центральне бюро Інтерполу (ч. 42 ст. 23);

- здійснює співробітництво з Європейським поліцейським офісом (Європол) та діє як Національний контактний пункт між компетентними органами України та Європол (ч. 43 ст. 23);

- організовує взаємодію правоохоронних та інших державних органів України з Міжнародною організацією кримінальної поліції - Інтерпол, Європейським поліцейським офісом (Європол), а також компетентними органами інших держав з питань, що належать до сфери діяльності Інтерполу та Європолу (ч. 44 ст. 23);

- здійснює збирання біометричних даних осіб, у тому числі шляхом дактилоскопіювання, у випадках, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України (ч. 45 ст. 23) тощо [5, с. 12-13].

Під час дії воєнного стану атестування поліцейських не проводиться.

Рішення щодо переміщення поліцейських здійснюється відповідними керівниками з урахуванням інтересів служби. Особи, які були переміщені по службі на вищу посаду без проведення атестування, протягом 60 днів з дня закінчення дії воєнного стану повинні пройти атестування у загальному порядку (ч. 6 ст. 57 Закону України «Про Національну поліцію» [1]).

Таким чином, в умовах воєнного стану змін у повноваженнях, компетенції, правах та обов'язках, порядках та процедурах зазнають майже всі державні інституції. Національна поліція не є винятком: до нормативно-правових актів, які регулюють її діяльність, внесено значну кількість змін, які регулюють функціонування цього органу в період воєнного стану.

Література

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://surl.li/gdyl>.

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

4. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президент від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

5. Національна поліція України в умовах воєнного стану. Настільна книга поліцейського. / Під. заг. ред. Копотуна І. М. Київ. ВД «Професіонал», 2022. 508 с.

Валерія Москальова,
студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Гендерна рівність в ЗСУ після повномасштабного вторгнення рф в Україну*

Слід зазначити, що до повномасштабного вторгнення рф у Збройних Силах України проходили службу 32 659 жінок. Тобто жінки становили сьому частину складу ЗСУ станом на 24 лютого. А проте їхня видимість залишалася низькою.

На сьогоднішній день, за оцінками Міністерства оборони України, жінки становлять близько 15 % від загальної чисельності Збройних Сил України. Це відповідає кращим світовим практикам і стало можливим, зокрема, завдяки системній законодавчій та адвокаційній роботі, що тривала ще з 2014 року. І наразі, жінки поряд з чоловіками стоять на лініях вогню, виконують військові задачі в лавах Збройних сил України, зокрема, служать в силах Територіальної оборони. [1,с.182]

Як зазначила урядова уповноважена з питань гендерної політики Катерина Левченко «Понад 50 тисяч жінок наразі служать у ЗСУ, а десятки тисяч – у Нацгвардії, Державній прикордонній службі, Нацполіції. І ці цифри зростають. Це показник того, що жінки є активними суб'єктами, захисницями. Це дуже важливо, бо часто на жінок в контексті війни дивляться як на постраждалу сторону».

В інформаційному просторі сучасної України фактично з перших місяців повномасштабного вторгнення рф на територію нашої Батьківщини утвердилось поняття «жіноче обличчя війни» при характеристиці цієї війни. Вперше таке визначення подій прозвучало з вуст першої леді країни Олени Зеленської під час Міжнародної конференції «Жінки в конфліктах», яка проходила в Брюсселі у 2022 р. [2, с.31]

Тенденція вступу жінок в лави Збройних сил України підтримується і заохочується певними діями влади та підкріплюється урядовими документами. Зокрема, наприкінці грудня 2022 року було оновлено Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека», також уряд затвердив Державну стратегію забезпечення рівних прав жінок та чоловіків. [1,с.181]Про те, що влада займається питаннями забезпечення гендерної рівності під час війни на всіх державних рівнях свідчить і прийняття документів, які спрямовані на рівень територіальних громад та організацію діяльності відповідальних фахівців органів місцевого самоврядування з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Відтак, Міністерство соціальної політики

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Світлана Ковальова

України видало наказ № 359 «Про затвердження Методичних рекомендацій з реалізації гендерного підходу та підходу, що базується на дотриманні прав людини, на рівні територіальних громад».

Окрему увагу треба звернути на діяльність українського жіночого руху та жіночих організацій під час війни. Активна діяльність останніх стала можливою завдяки багаторічній злагодженій роботі жіночого руху в Україні. Український жіночий рух одразу долучився до національної оборони та протидії агресору. Під час війни жіночі організації часто змінюють своє функціональне призначення і перетворюються на організації гуманітарного спрямування, допомагаючи найбільш вразливим верствам населення. Таку ж місію стали виконувати і жіночі організації в Україні з початку повномасштабного вторгнення російської федерації: займатися проблемами евакуації жінок і дітей з «гарячих точок», медикаментозним забезпеченням тим, хто потребує, психологічною підтримкою, постраждалим від російської агресії, юридичним консультуванням, поставками гуманітарної провізії тощо. [1, с.183]

Говорячи про тенденції гендерної політики в ЗСУ, варто зауважити те, що лише в 2022 році нарешті почали розв'язувати проблему із формою для жінок-військових, адже до цього в ЗСУ не враховували ні особливостей жіночої фігури та розбіжностей у розмірах форми та взуття.

«Жіноча фізіологія відрізняється від чоловічої, і якщо ми, наприклад, беремо штани зі вшитими наколінниками, коли такі штани вдягає жінка і їй треба впасти на коліна, то за рахунок того, що в жінок довші ноги, наколінники опиняються зверху, над колінами. Також є нюанси щодо посадки штанів: через форму стегон, коли дівчина сідає в чоловічих штанах, у неї відкривається поперек. У жінки є груди, і якщо в одязі немає грудних витачок, то, відповідно, ми маємо або вдягати кітель значно більшого розміру, який буде завеликий, але в ньому буде більш-менш комфортно грудям, або все буде стягувати. Але більший кітель – це задовгі рукава, які заважають. Тобто є багато різних моментів, які створюють певні незручності, а коли ти знаходишся на війні, ці незручності відчуються з максимальною силою», – так пояснює проблеми, які виникають у жінок-військових парамедиків Юлія Сідорова, яка воює з 2014 року. [3, с.11]

Аналізуючи специфіку досвіду переживання війни, зокрема, і у гендерному аспекті, варто пам'ятати, що окрім іншого, переосмислений досвід антропологічного аспекту конфлікту дає певні підстави для розуміння і такої важливої характеристики для української державності на даному відтинку шляху, якою є її геополітична суб'єктність. В основі геополітичної суб'єктності будь-якої держави, особливо в часи, вирішальні для її існування/неіснування, є позиція її громадян в цілому щодо бажаності/небажаності спротиву окупантові. Й у такій настанові не є важливим поділ на статі: єдність спільноти забезпечується здатністю до

консолідованої позиції всіх її громадян. Досвід широкомасштабної війни із рашистським агресором наочно довів цю аксіому. Саме всенародний спротив українців, консолідація та активність громадянського суспільства, орієнтована на радикальний спротив окупації, забезпечили не лише обороноздатність країни, але і рух у напрямку української перемоги, а все це разом – підтримку та допомогу зовнішнього світу та визнання ним геополітичної суб'єктності української нації та держави в часи сучасних надскладних випробувань. [4, с.18]

Досвід, накопичений українським соціумом у боротьбі проти російського агресора за попередні 9 років гібридної війни та за період повномасштабного вторгнення на територію України від 24 лютого 2022 р., показав, що ця війна має і «жіноче обличчя». Гендерна специфіка переживання війни існує, проте, вона не має вирішального значення для практичних дій у боротьбі за свободу і незалежність.

Таким чином, можна зробити висновки, що гендерна політика в Україні не втратила своєї актуальності, не дивлячись на те, що наразі триває повномасштабна війна. Навпаки, дана тема постала важливою для ЗСУ, адже безліч жінок пішли обороняти нашу державу. Перед українською державою, політичною владою та громадянським суспільством через повномасштабну війну постали нові виклики, що можуть призвести до суттєвих трансформацій в сфері гендерної політики та нових тенденцій гендерної ідентифікації.

Література

1. Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Т. 1. 790 с.

2. Ірина Грабовська. Жіноче «обличчя» війни України проти російського агресора. *Українознавчий альманах*. Випуск 30, 2022. С. 29– 35.

3. Виговська І.. «У ЗСУ майже 60 тисяч жінок, але немає жіночої форми. Як цех Veteranка хоче це змінити». *Інтернет-журнал «The Village»*. 2022. 13 березня. 15 с.

4. Ірина Грабовська. Жіноче «обличчя» війни України проти російського агресора. *Українознавчий альманах*. Випуск 32, 2022. С. 15-22.

Вікторія Охріменко,
студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Кримінально-правова характеристика злочинів проти трудових прав громадян*

Безпосереднім об'єктом цих злочинів є конституційні права працівників у сфері трудових відносин. Зміст права на працю фактично ст. Статтею 43 Конституції України встановлено, що «кожний має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.» [1] Як внаслідок порушення права на працю виявляється неприпустимим, а найбільш небезпечні порушення цих прав тягнуть кримінальну відповідальність.

Перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій (ст. 170). Об'єктом злочину є право громадян на свободу об'єднання у професійні спілки, політичні партії, громадські організації.

Систему злочинів проти трудових правовідносин (родовий об'єкт) утворюють склади злочинів, передбачені в диспозиції ст. 172 КК, яку слід розглядати як загальну норму і спеціальні склади злочинів, передбачені в диспозиціях ст.ст. 174, 175 (в частині безпідставної невиплати заробітної плати), 271–273 КК. У межах спільного родового об'єкта цих злочинів слід визначати їх безпосередні об'єкти – правовідносини, що виникають у процесі дотримання норм законодавства про працю; страйкові правовідносини, трудові правовідносини в частині оплати праці та трудові правовідносини в частині охорони праці.

Важливим чинником цих кримінально-правових норм слід визнати точне та однозначне розуміння ознак потерпілого. Неправильне вирішення цього питання є не лише прогалиною кримінально-правового регулювання, а більш масштабним недоліком, у результаті якого поза межами кримінально правової охорони залишається широке коло осіб. Потерпілими в аналізованих складах злочинів слід визнати найманих працівників, працівників, подібних до найманих, особливо тих, які виконують особливі функції (депутати, прокурорські працівники, працівники міліції, воєнізованої охорони, військовослужбовці). Що стосується потерпілих від безпідставної невиплати заробітної плати, то ними слід уважати не лише працюючих осіб, а і тих, які мають законне право отримувати заробітну плату: опікуни, піклувальники, спадкоємці, уповноважені особи. Що стосується суб'єктного складу цих злочинів, аналізуючи, можу дати висновок, що суб'єктами є фізичні особи-роботодавці, керівники банківських установ, які здійснюють

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Світлана Ковальова

оплату праці за договорами із керівниками підприємств, установ, організацій за допомогою пластикових карток, а суб'єктом у складі злочину, що полягає у безпідставній невиплаті заробітної плати слід уважати бухгалтерів (головних бухгалтерів) як співвиконавців у злочинах із спеціальним суб'єктом.

У деяких випадках грубе порушення законодавства про працю дістає вияв у порушенні вимог законодавства про безпеку виробництва. Такі діяння винних можуть містити склади к.пр., передбачених ст. ст. 271– 275 КК, і додаткової кваліфікації за ст. 172 КК не потребують. Відповідно до ч. 1 ст. 172 КК обов'язковою суб'єктивною ознакою незаконного звільнення працівника з роботи є особисті мотиви (помста, особиста неприязнь, заздрість, корисливі спонукання, ревності тощо). Водночас інше грубе порушення законодавства про працю не передбачає наявності певного мотиву. У літературі у зв'язку з цим звертається увага на недосконалість ч. 1 ст. 172 КК, в якій фактично дублюються форми об'єктивної сторони: незаконне звільнення працівника з роботи з особистих мотивів охоплюється першою формою, тоді як аналогічне діяння, вчинене з інших мотивів, може підпадати під ознаки другої форми. Якщо особу було звільнено з роботи через помилку (наприклад, загублено документи про переважне право на залишення на роботі), винна особа за наявності підстав може нести відповідальність за службову недбалість (ст. 367 КК). Порушення законодавства про працю, вчинене з мотивів расової, національної, релігійної неприязні, за наявності підстав може кваліфікуватись за ст. 161 КК. [2, ст. 512].

Кримінально-правовий зміст понять трудового права, які вживаються для конструювання диспозицій кримінально-правових норм, дало підстави для висновків, що: термін «заробітна плата» слід тлумачити більш розширено як оплату праці і включати в неї не лише заробітну плату, яка виплачується регулярно, а й інші її структурні елементи, які можуть мати і регулярний, і одноразовий характер. [3, ст.16].

Важливе місце під час кримінологічної характеристики злочинів проти трудових прав займає вирішення питання латентності цього виду злочинів. Латентність злочинів проти трудових прав – це прихована або незареєстрована частина злочинів, які було вчинено. Цей показник утворює різницю між вчиненими та зареєстрованими злочинами.

Так, за механізмом утворення виокремлюють три складові частини латентної злочинності: – злочини, про які не було повідомлено ; – злочини було вчинено, але потерпілий, свідки, посадові особи не повідомили про це правоохоронні органи; – злочини, які не увійшли до звітності – це злочини, про які було повідомлено правоохоронні органи, але їх не було зареєстровано й не проведено досудове слідство; – невстановлені злочини – ті злочини, про які було заявлено, зареєстровано, проводилося слідство,

але через халатність або недостатню професійну підготовку чи в силу інших причин не було встановлено склад злочину.

Отже, порушення трудових прав громадян, в свою чергу, ставить під загрозу діяльність підприємств, установ, організацій та призводить до того, що кваліфіковані кадри шукають інше місце роботи, навіть не за спеціальністю. Це, в свою чергу, відбивається на конкурентоздатності підприємств, установ та організацій як на внутрішньому ринку так і за кордоном, що призводить до зменшення відрахувань грошових коштів до бюджету України.

Література

1. Конституція України – Розділ II, права, свободи та обов'язки людини і громадянина, Стаття 43

URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>

2. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право: Навчальний посібник / За заг. ред. М.І. Хавронюка. – К.: Ваіте, 2014. – 944 с.

3. Лиськов М.О. Спеціальний суб'єкт невиплати заробітної плати (питання теорії) / М.О. Лиськов // *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юрид. вісник «Повітряне і космічне право»*: зб. наук. праць. – К.: НАУ, 2012. – № 1 (22). – С. 125–129.

Максим Пархомчук,

студент 2-го курсу кафедри соціально-економічних дисциплін
Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Роль суду у визначенні предмету та меж доказування у цивільному судочинстві

Здійснення завдань і досягнення цілей правосуддя по цивільних справах припускають застосування судом норм матеріального права для встановлення в ході судового розгляду фактичних обставин справи. Перш ніж вчинити акт застосування права, потрібно знати, що виявлені в суді обставини повністю відповідають дійсності.

Самі фактичні обставини конкретної справи не можуть бути пізнані судом безпосередньо, оскільки вони, як правило, мали місце в минулому. Тому виникає питання про дослідження джерел, що містять відомості про фактичні обставини справи. Таке дослідження спрямоване на з'ясування наявності чи відсутності певних юридичних фактів (дій чи подій, що мають юридичні наслідки), з якими закон пов'язує виникнення, зміну та припинення прав і обов'язків суб'єктів правовідносин. Отож, відомості про факти, будь-які фактичні дані і є доказами.

Що стосується дослідження доказів, то це є процесуальна діяльність суду та інших учасників цивільного процесу щодо безпосереднього сприйняття і вивчення у судовому засіданні фактичних даних, якими сторони обґрунтовують свої вимоги чи заперечення. Відповідно до ст. 177 ЦПК України суд під час судового розгляду справи, заслухавши пояснення сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, встановлює порядок з'ясування обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, та порядок дослідження доказів, якими вони обґрунтовуються [1]. При цьому порядок дослідження доказів визначається судом залежно від змісту спірних правовідносин і в разі потреби може бути змінений.

Відповідно до ст. 179 ЦПК предметом доказування є факти, що обґрунтовують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для вирішення справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення [1]. Варто відзначити, що правильне застосування предмета доказування сприяє визначеності подальшого процесу доказування щодо виявлення, збору, дослідження та оцінки доказів, встановлення дійсних обставин справи та ухвалення законного та обґрунтованого рішення.

Предмет доказування можна розглядати у вузькому та широкому сенсах. у вузькому сенсі – це сукупність юридичних фактів матеріально-правового характеру, тобто фактів, з якими закон пов'язує виникнення, зміну й припинення правовідносин між сторонами та на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень. Цей склад фактів визначається нормою права, що регулює спірні правовідносини. Предмет доказування у широкому сенсі включає не тільки юридичні факти, що обґрунтовують вимоги та заперечення правильне вирішення справи та виконаний іншій цивільного судочинства [2].

До предмета доказування в широкому сенсі належать такі групи фактів:

- 1) юридичні факти матеріально-правового характеру;
- 2) доказові факти;
- 3) юридичні факти процесуально-правового характеру;
- 4) факти, що сприяють правильній оцінці доказів;
- 5) факти, встановлення яких необхідно суду для виконання запобіжних і виховних завдань цивільного судочинства [3, с. 320].

Встановлення меж предмета доказування більшою мірою є прерогативою суду, який на різних етапах провадження у цивільній справі визначає факти, які необхідно встановити для вирішення спору, з'ясовує, якими доказами кожна сторона буде обґрунтовувати свої доводи чи заперечення, оцінює достатність і взаємний зв'язок доказів в їх сукупності тощо. Разом із цим межі предмета доказування визначаються також сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі. Про остаточне встановлення меж предмета доказування може йтися лише при ухваленні судового рішення, коли зібраними вважаються усі фактичні дані, що мають

значення для вирішення справи. Їх сукупність і становить предмет доказування у конкретній цивільній справі [4].

Чітке визначення судом змісту предмета доказування має важливе прикладне значення, оскільки воно: вказує на коло фактів, які необхідно з'ясувати чи встановити у судовому засіданні: обумовлює межі судового доказування; визначає конкретні засоби доказування, необхідні для здійснення доказування у справі; персоніфікує суб'єкта, зобов'язаного довести ті обставини, на яких ґрунтуються його вимоги чи заперечення.

Подання доказів особами, які беруть участь у справі, передбачає їх передачу в розпорядження суду. Так, відповідно до ст. 131 ЦПК сторони зобов'язані подати свої докази чи повідомити про них суд до або під час попереднього судового засідання у справі [1]. Докази подаються у строк, встановлений судом, з урахуванням часу, необхідного для їх подання. У разі подання доказів з порушенням зазначених вимог, вони не приймаються, якщо сторона не доведе, що докази подано несвоєчасно з поважних причин.

Суд повинен сприяти всебічному і повному з'ясуванню обставин справи: роз'яснювати особам, які беруть участь у справі, їх права та обов'язки, попереджати про наслідки вчинення або не вчинення процесуальних дій і сприяти здійсненню їх прав у випадках, встановлених у ЦПК (ч. 4 ст. 10 ЦПК). Так, якщо у осіб, які беруть участь у справі, є труднощі у отриманні доказів, суд за їх клопотанням зобов'язаний витребувати ці докази (ч. 1 ст. 137 ЦПК). Крім того, залучення доказів за ініціативою суду може здійснюватися шляхом надання ним судових доручень щодо збирання доказів (ст. 132 ЦПК). Суд вирішує питання про витребування доказів та виклик свідків, про проведення експертизи, залучення до участі у справі спеціаліста, перекладача, особи, яка надає правову допомогу, або про судові доручення щодо збирання доказів (п. 5 ч. 6 ст. 130 ЦПК).

Отже, роль суду в процесі доказування у цивільному судочинстві полягає в тому, що він повинен створити особам, які беруть участь у справі, необхідні та рівні процесуальні умови для всебічного і повного дослідження обставин справи. Для виконання цієї ролі суд: а) роз'яснює особам, які беруть участь у справі, їх права та обов'язки, у тому числі з подання доказів і розподілу тягаря доказування; б) попереджає осіб, які беруть участь у справі, про можливі наслідки здійснення або нездійснення ними процесуальних дій; в) у випадках, передбачених процесуальним законом, сприяє особам, які беруть участь у справі, за їх клопотаннями у поданні доказів.

Література

1. Цивільно-процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-42. Ст. 492. URL: zakon.rada.gov.ua/go/1618-15.

2. Фартушок Н. Б. Розподіл тягаря доказування у цивільному судочинстві. *Судова апеляція*. 2014. № 3. С. 85-92.

3. Цал-Цалко Ю. Ю. Дискусійні аспекти щодо поняття доказування, суб'єктів доказування та предмета доказування в цивільному процесі України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. № 7. С. 318-323.

4. Штефан А. С. Поняття судового доказування у цивільному процесі. *Часопис академії адвокатури*. 2015. № 1(26.). С. 64-71.

Олексій Подейко,

студент 5 курсу юридичного факультету
Сумського національного аграрного університету

Викрадення з окупованих територій

Зникнення є одним із найбільш розповсюджених фактів в період воєнного стану. З ним пов'язані окремі проблеми як кваліфікації, так і розслідування, особливо у воєнний час.

Зникнення осіб в період з 2014 по 2022 рік пов'язується із проведенням військових дій на території України, і частіше за все під зникненням розуміється викрадення або вбивство. Викрадення являє собою умисну протиправну дію, що здійснюється у відкритий або таємний спосіб, яка полягає в об'єктивному насильницькому або ненасильницькому вилученні особи з її звичного середовища, подальшого її утримання з різною метою всупереч її волі в іншому місці. Проблематика насильницьких викрадень полягає в тому, що не тільки втрачається час, пов'язаний з початковим етапом проведення розслідування з причини окупації, а й втрачаються сліди, можливі свідки вказаних подій, що призводить до проблем побудови версій за даною категорією кримінальних проваджень.

Ще однією проблемою, пов'язаною із викраденнями з окупованих територій українських громадян, є поєднання складів кримінальних правопорушень вітчизняного та міжнародного законодавства. Це стосується, в першу чергу, тотожністю положень ст. 146 КК України (незаконне позбавлення волі, викрадення, що може передувати подальшому вбивству викраденої особи), ст. 438 КК України (порушення законів та звичаїв війни, в частині жорстокого поводження з цивільними населенням, взяття цивільного населення в полон та поєднання насильницького зникнення з умисним вбивством, діями геноцидного характеру), а також Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень та інших міжнародних конвенцій, ратифікованих Україною.

У відповідності до ст. 146 КК України, викрадення супроводжується такими ознаками як: незаконність, дія всупереч волі особи, застосування насильства, погрозу застосування насильства. Суб'єктами можуть виступати будь-які особи, тобто на кваліфікацію дій це не впливає.

Викрадення могуть здійснюватися щодо повнолітніх і неповнолітніх осіб, чоловічої або жіночої статі, військовозобов'язаних і невійськовозобов'язаних. Єдиною спільною рисою у потерпілих є ознака громадянства та проживання на території України, що зазнала окупації. Суб'єктивною стороною є прямий умисел, тобто усвідомлені протизаконні дії, що можуть супроводжуватися за попередньою змовою небезпечним способом, із застосуванням зброї і протягом тривалого часу.

На відміну від злочину проти честі та гідності, порушення законів та звичаїв війни відповідно до ст. 148 КК України, може передбачати об'єктивно жорстоке поводження з цивільним населенням. Сюди також можуть відноситись дії із незаконного затримання і вбивства, що прямо пов'язується із викраденням і вивезенням з території України окремих затриманих, серед яких можуть опинитися як цивільні, так і військові.

У відповідності до положень Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень, під насильницьким зникненням визначаються такі дії, як: викрадення, незаконний арешт, затримання, незаконне позбавлення волі в будь-якій формі. Тобто даний нормативний акт найповніше надає перелік незаконних дій, пов'язаних із зникненням.

Спільним у наведених нормативних актах є те, що зникнення супроводжується незаконними діями насильницького характеру, з будь яких мотивів, і направлені такі дії на осіб з числа українців, незалежно від статі, віку, відношення до військового обов'язку.

Проблеми, пов'язані із розслідуванням зникнення українців з окупованих територій, полягають у наявності значного проміжку часу між самим зникненням і його виявленням, між виявленням зникнення і його розслідуванням. Другою проблемою є те, що насильницькі вивезені з території України особи можуть опинитися на території іншої країни і в подальшому місце їх перебування не буде швидко встановлене. Ще однією проблемою є визначення суб'єкта розслідування: на території України під час періоду воєнного стану, окрім визначених положеннями КПК України органів розслідування, діють спеціально створені іноземні організації, які займаються збором доказів щодо воєнних злочинів на території України з боку країни-агресора.

Повернення ж викрадених та насильницькі депортованих громадян України додому є поза процесуальним механізмом, що взагалі здійснюється не уповноваженими на це суб'єктами – журналістами та представниками ЗМІ, Червоного Хреста, волонтерами. Тобто виникає проблема: відсутність криміналістичної методики, яка б дозволяла реалізувати механізм розшуку та повернення на батьківщину уповноваженими КПК України суб'єктами зниклих громадян, вірогідно, у насильницький спосіб вивезених, депортованих до ворожої держави. Серед процесуальних дій, які необхідно вчиняти у випадках фіксації таких насильницьких зникнень, є, на наш погляд,

наступні. По-перше, це внесення даних про зниклу особу до ЄРДР, перевірка заяви. По-друге, проведення НРСД та інших процесуальних та непроцесуальних заходів, направлених на встановлення місця знаходження зниклої особи. По-третє, розробка загального механізму повернення таких осіб в межах обміну полонених, інших видів обміну, вивчення досвіду інших країн з подібних питань.

Підсумовуючи викладене, пропонуємо створення робочої групи із зазначених питань, яка б розробила продуктивний діючий механізм із встановлення місця знаходження депортованих з України громадян і повернення цих насильницькі переміщених осіб в Україну.

Єлизавета Полянська,

аспірантка 3 курсу Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

Класифікації адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері в Україні

Адміністративно-правові заходи є соціально-спрямованою діяльністю, яку здійснюють державні органи, їх посадові особи, громадські організації та органи місцевого самоврядування (а також їх посадові особи). Основна мета цих заходів полягає в запобіганні адміністративним правопорушенням, виявленні причин і умов вчинення таких порушень, ліквідації факторів, що сприяли формуванню негативної установки особи, та забезпеченні прав і свобод громадян. Така діяльність спрямована на боротьбу з адміністративною деліктністю як соціальним явищем і на підтримку загальної громадської безпеки і правопорядку.

Науковці часто ототожнюють поняття «адміністративно-правовий захід» з такими термінами, як «адміністративно-правовий вплив», «адміністративно-правовий примус», «адміністративно-правове забезпечення», «адміністративно-правове регулювання» тощо. Але ми вважаємо, що різниця між цими поняттями полягає у їх призначенні, засобах впливу та способах реалізації.

Згідно з теорією адміністративного права, Галинська К. Ю. адміністративно-правові заходи класифікує на три види: адміністративні стягнення, такі як штрафи, конфіскація майна, виправні роботи та інші заходи; заходи припинення, які включають особисте затримання, позбавлення спеціальних прав тощо; адміністративно-попереджувальні заходи, такі як огляд, перевірка документів, вимога припинення певних дій тощо. При цьому кожен з цих заходів має своє призначення, специфіку та характеристики, що впливають з державно-владного характеру управлінських функцій та є обов'язковими для виконання [2, с. 40].

Ми ж у свою чергу вважаємо за доцільне адміністративно-правові заходи протидії митним правопорушенням поділити на: заходи адміністративно-правового примусу та заходи організаційно-правового характеру.

У правовому полі відсутнє визначення поняття «адміністративно-правовий примус», а у науковому полі – їх безліч, науковці не мають єдиного підходу до його визначення. Так, наприклад, Мельник І. В. вважає, що адміністративний примус – це застосування органами державного управління (а також судами, суддями), а у випадках делегування відповідних державно-владних повноважень – громадськими організаціями, встановлених законом заходів, що полягають у спонуканні до виконання громадянами, посадовими особами юридичних обов'язків з метою припинення протиправних дій, притягнення до відповідальності за адміністративні проступки або в ім'я забезпечення громадської безпеки [4, с. 9].

Коломоець Т. О. стверджує, що адміністративно-правовий примус є одним із основних методів державного управління, що полягає у застосуванні уповноваженими органами виконавчої влади, контрольно-наглядовими органами (а в деяких випадках, чітко визначених законодавством, і громадськими об'єднаннями) у передбачених нормах права випадках комплексу примусових заходів, які охоплюють психічний та фізичний вплив на поведінку й свідомість осіб. Заходи адміністративно-правового примусу спрямовані на забезпечення громадського порядку, громадської безпеки, запобігання та припинення правопорушень, притягнення винних осіб до відповідальності, а також на запобігання наслідкам надзвичайних подій та їх локалізацію [3, с. 134].

Більшість науковців у юридичній літературі традиційно поділяють заходи адміністративного примусу на три основні групи:

1. Адміністративно-попереджувальні заходи, що спрямовані на попередження виникнення або подальшого розвитку правопорушень.: перевірка документів, огляд, складання протоколів, внесення подання про усунення причин правопорушень та інші,

2. Заходи адміністративного припинення, що спрямовані на припинення правопорушень та усунення їхніх наслідків: адміністративне затримання, вилучення речей та документів, примусове лікування, відсторонення від керування тощо.

3. Адміністративні стягнення, що спрямовані на притягнення винних осіб до відповідальності за вчинені правопорушення: попередження, накладення штрафів, позбавлення спеціальних прав, адміністративний арешт тощо.

Важливо відзначити, що окремі заходи можуть мати чітко визначену мету застосування або багатопільове призначення, тобто вони можуть бути спрямовані як на запобігання правопорушень, так і на їхнє припинення та усунення наслідків [7, с. 243].

Звертаючись до аналогічних праць науковців, можна з'ясувати, що організаційно-правові заходи – це комплекс спрямованих на різні категорії осіб заходів, які мають організаційний та правовий характер, що спрямовані на протидію певним правопорушенням шляхом виявлення та усунення їх причин та умов. При цьому організаційно-правові заходи включають у себе розробку стратегічних, тактичних і методологічних завдань для вирішення вказаних

проблем та створення умов для правомірного функціонування державного апарату, що дозволяє систематизувати та координувати дії органів влади для ефективного вирішення питань, пов'язаних із забезпеченням законності та порядку [1].

Зокрема, Рогульський С. С. визначає основним організаційно-правовим заходом створення дієвої системи органів. Усі інші організаційно-правові заходи він поділяє на дві групи:

1. Заходи організаційного характеру, які спрямовані на вплив на поведінку осіб, уповноважених на виконання функцій держави, а також на осіб, які рівняються до них. Це можуть бути заходи, спрямовані на удосконалення роботи апарату державного управління, ротацію кадрів, усунення дискримінації під час приймання на державну службу, підвищення оплати праці працівникам органів державного управління та інші.

2. Заходи, спрямовані на поведінку юридичних і фізичних осіб, які проводяться з метою вплинути на їхню поведінку. Це може включати проведення роз'яснювальної роботи серед громадян з метою підвищення їх правової свідомості, стимулювання громадян, які повідомляють про вчинення правопорушення та інші заходи [6, с. 13].

Палій Л. Л. доходить висновку, що внутрішньоорганізаційну адміністративну діяльність щодо забезпечення митної безпеки можна визначати у широкому та вузькому значеннях – як таку, що стосується реалізації державної митної політики (її широке значення) та такої, що обмежена внутрішньоорганізаційною діяльністю суб'єктів, уповноважених здійснювати боротьбу з контрабандою та порушеннями митних правил. До внутрішньоорганізаційного виду адміністративної діяльності щодо забезпечення митної безпеки слід віднести діяльність, яка пов'язана із реалізацією наступних функцій: організаційної (формування організаційної структури органів, що забезпечують митну безпеку, здійснення діловодства); інформаційного забезпечення; матеріально-технічного забезпечення; кадрового забезпечення [5, с. 76].

Отже, на наш погляд, до адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у митній сфері відносяться:

1) Заходи адміністративного примусу, що у свою чергу включають: адміністративно-попереджувальні заходи; заходи адміністративного припинення; - адміністративні стягнення.

2) Організаційно-правові заходи: - заходи організаційного характеру, спрямовані на поведінку осіб, уповноважених на виконання функцій держави, та прирівняних до них осіб; заходи, спрямовані на поведінку юридичних і фізичних осіб.

Також можна зробити висновок, що заходи адміністративного примусу мають більш практичний характер, та застосовуються при наявності певних умов, а організаційно-правові заходи є більш поширені для забезпечення ефективного функціонування митних органів. Не всі адміністративно-правові заходи стосуються саме протидії митним правопорушенням, проте від

функціонування Державної митної служби та її територіальних органів в цілому залежить стан митної політики в Україні, та стан митної злочинності в тому числі.

Література

1. Алфьоров С. М. Заходи організаційно-правового характеру в адміністративно-правовому механізмі протидії корупції в ОБС. URL: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.
2. Галинська К. Ю. Визначення адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у сфері інформаційного правопорядку в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. С. 39-42.
3. Коломоець Т. О. Класифікація заходів адміністративно-правового примусу. *Право України*. 2003. № 2, С. 105-111.
4. Мельник І. В. Застосування заходів адміністративного примусу в умовах розбудови правової держави. К., 2004. 182 с.
5. Палій Л. Л. Форми та методи адміністративної діяльності щодо забезпечення митної безпеки в Україні: дис. ... 081 «Право». Запоріжжя, 2020. 219 с.
6. Рогульський С. С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. К., 2005. 18 с.
7. Ткаля О. Адміністративно-правовий вплив на неправомірну поведінку: теоретичний аспект. *Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані*. С. 425-450.

Анастасія Попадюк,

студентка 2 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

Відповідальність за службове підроблення*

Службове підроблення являє собою досить небезпечне явище, оскільки є універсальним способом вчинення різних злочинів. Це і розкрадання, і зловживання службовими повноваженнями, ухилення від сплати податків, злочини проти правосуддя та ін.. Складність виявлення фактів службового підроблення, обумовлена специфікою документообігу. Це явище є досить небезпечним, оскільки спотворює об'єктивне розуміння масштабів причетності державних установ та органів місцевого самоврядування до злочинів.

Службове підроблення - це злочин, що передбачає складання, видачу службовою особою завідомо неправдивих офіційних документів, внесення

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Світлана Ковальова

до них завідомо неправдивих відомостей або інше підроблення таких документів[1].

При службовому підробленні обов'язковою ознакою цього злочину є його здійснення службовою особою з використанням службового становища та наданих йому службових повноважень.

Особливістю службового підроблення є його предмет — офіційні документи. Згідно примітки до ст.358 ККУ офіційним документом вважається той, який: містить інформацію, закріплену на будь-якому матеріальному носії; підтверджує або свідчить про певні явища, події, факти, які викликали або можуть викликати правові наслідки; може бути доказом у правозастосовній діяльності. Тим не менш, є одна вимога, якій повинні відповідати такі документи. Вони повинні складатися, видаватися або посвідчуватися: уповноваженими службовцями державних органів, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, будь-яких юридичних осіб; окремими громадянами, наділеними правом складати, видавати документи з реквізитами, передбаченими законодавством [1].

Щоб зрозуміти, що являє собою службове підроблення, потрібно детальніше розібратися із його видами. Складання неправдивих документів – створення документа, в якому міститься неправдива інформація. Тобто, спотворюється його зміст. Але форма може залишатися тією ж (із справжньою печаткою і підписом, на офіційному бланку). Видача неправдивих документів — це надання фізичним або юридичним особам документа, зміст якого цілком або частково не відповідає дійсності і який був складений службовою особою, яка його видала, або іншою службовою особою. Внесення неправдивих відомостей в документ – включення до нього відомостей, які не відповідають дійсності частково або в повній мірі. Підробка іншими способами – повне або часткове спотворення змісту документа або його реквізитів, шляхом підчисток, дописок і подібними методами [2, с. 487].

Кримінальна відповідальність за службове підроблення покликана сприяти захисту суспільства та його громадян від корупції та суспільно небезпечних діянь службових осіб, що підриває принципи належного державного управління, рівності та соціальної справедливості, загрожує моральним засадам суспільства.

Отже, службове підроблення - це злочин, який несе значну небезпеку для суспільства, адже воно може використовуватися для приховування інших злочинів, таких як розкрадання, зловживання службовим становищем, ухилення від сплати податків, злочини проти правосуддя та інші. Складність виявлення службового підроблення робить його ще більш небезпечним, тому що може залишатися непокараним, спотворюючи реальну картину злочинності в державних органах та органах місцевого самоврядування.

Література

1. Кримінальний кодекс України: Прийнятий 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – Ст. 920.
2. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010.

Анастасія Самохіна,

студентка 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

Поняття особливої жорстокості при умисному вбивстві*

У реаліях нашого сьогодення молоді спеціалісти повинні бути особливо уважними при кваліфікації злочинів. Вбивство людини—це самий тяжкий злочин вчинений проти права кожного громадянина на життя та особисту недоторканість. За дуже велику кількість років злочинці вигадували дуже багато способів вбивати та лишатись не спійманими, або хоча б знизити розмір покарання. Несправедливість між вчиненим злочином та назначеним покаранням є недопустимою помилкою. Тому завжди слід вирізняти серед всіх вбивство, яке вчинено з особливою жорстокістю. Ця тема досліджувалась і продовжує досліджуватись сьогодні багатьма науковцями, які щодня публікують свої роботи на дану тему.

Досить влучно у своїй роботі висловився Р. Бундз, зазначаючи, що у кримінологічній науці під жорстокістю розуміється егоїстичне ставлення, що проявилось в насильницьких діях, яке поєднується з крайнім ступенем «емоційного відкидання». І констатується формування та прояв погано контрольованих схильностей до ворожості та агресивності в ставленні до оточуючих, скупості, егоцентризму, уразливості і неадекватних реакцій відносно кривдника, зривів при підвищених емоційних «навантаженнях, що виражається в прагненні заподіяти їм фізичні, психічні, моральні страждання, зневазі до людського життя і здоров'я або байдужість до страждання інших осіб у досягненні поставленої цілі» [1, с. 169—170].

Відповідно до абзацу 1 п. 8 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 2 від 07.02.2003 р. «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи», умисне вбивство визнається вчиненим з особливою жорстокістю, якщо винний, позбавляючи потерпілого життя, усвідомлював, що завдає йому особливих фізичних, психічних чи моральних страждань, а також якщо воно було поєднане із глумлінням над трупом або вчинювалося в присутності близьких потерпілому осіб і винний

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Світлана Ковальова

усвідомлював, що такими діями завдає останнім особливих психічних чи моральних страждань [2].

Про вчинення умисного вбивства з особливою жорстокістю влучно висловив думку у своїй роботі Городнича А. О. Він вказав на те, що при вчиненні умисного вбивства з особливою жорстокістю вчинене діяння є надмірним з точки зору спричинення наслідку, характерного для складу відповідного злочину, тобто винною особою вчиняються такі діяння, які є зайвими для позбавлення життя іншої людини. Поряд з тим необхідно зауважити, що при вчиненні вказаного злочину умисел винного спрямований на завдання потерпілому (іншій особі) особливих фізичних мучень та/або психічних страждань [3, с. 45].

Для того, щоб сформулювати свою власну позицію з цього приводу, розглянемо орієнтири щодо різних тлумачень «особливої жорстокості».

У юридичній енциклопедії жорстокість характеризується, як різко негативна властивість характеру особи, що виявляється у заподіянні іншій особі фізичних чи моральних страждань. Може бути як самоціллю, так і способом досягнення певної мети. Певною мірою жорстокість має місце при скоєнні практично всіх умисних злочинів, де потерпілою є людина.

Як зазначив П. Черпій, вказавши також на практику Верховного Суду України—показник, який має врахувати суд при призначенні покарання – це особа винного. Врахування особи винного має важливе значення і передбачає всебічне дослідження відомостей про особу винного не лише під час вчинення злочину, але й інших даних, які характеризують цю особу. У абз. 3 п. 3 постанови Пленуму ВСУ від 24 жовтня 2003 року № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання» зазначається: «Досліджуючи дані про особу підсудного, суд повинен з'ясувати його вік, стан здоров'я, поведінку до вчинення злочину як у побуті, так і за місцем роботи чи навчання, його минуле (зокрема, наявність не знятих чи непогашених судимостей, адміністративних стягнень), склад сім'ї (наявність на утриманні дітей та осіб похилого віку), його матеріальний стан тощо». Якщо йдеться про неповнолітнього злочинця, то суд, відповідно до ч. 1 ст. 103 КК, повинен також взяти до уваги умови його життя та виховання, вплив дорослих, рівень розвитку та інші особливості особи неповнолітнього[4, с. 256].

Підводячи підсумки аналізу визначення поняття вбивства у теорії кримінального права, можна вказати:

1) Всі науковці, без виключення, погоджуються з тим, що вбивство—це позбавлення життя (або заподіяння смерті) іншої людини. При цьому частина авторів підкреслює, що вбивством можуть називатись лише ті злочини, які посягають на життя іншої людини і спричиняють їй смерть.

2) Більшість науковців включає до визначення поняття вбивства ознаку протиправності (інколи ця ознака виражається формулюванням «передбачене кримінальним законом діяння»).

3) Найбільш дискусійним є питання про ознаку винності вбивства.

Частина авторів вважають вбивство як умисним, так і необережним діянням, частина – наполягає, що цим терміном можуть позначатись лише випадки умисного заподіяння смерті іншій людині.

Кримінальний Кодекс України містить достатню законодавчу базу для кримінально-правової боротьби зі злочинністю. Його правильне, неухильне застосування може й повинне зіграти величезну роль у вирішенні завдання щодо зменшення рівня злочинності. Але, в законодавстві України ще залишаються складності у вирішенні питань пов'язаних з злочинами проти життя і здоров'я. Тому, це питання потребує подальшого вивчення і постійної розробки та удосконалення, що сприятиме кращій кваліфікації вбивств і зменшенню кількості таких злочинів.

Література

1. Бундз Р. О. «Кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються неповнолітніми особами з особливою жорстокістю». *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 169—170.

2. Постанова Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» №2 від 07 лютого 2003 // Вісник Верховного Суду України. – 2003. – №1 (35).

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>

3. Городнича А. О. «Умисні вбивства вчинені з особливою жорстокістю» *Кримінально-правові та кримінологічні заходи протидії злочинності*. 2015. С. 45.2

4. Черепій П. П. «Окремі питання призначення покарання за умисне вбивство, вчинене з особливою жорстокістю». *Кримінальне право та кримінологія; Кримінально-виконавче право*. 2013. Випуск 1 (3). С. 256.

http://pju.nuoua.od.ua/v1_2013/2013_1.pdf#page=251

Вікторія Тищенко,

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Воєнний стан як обставина, яка впливає на кваліфікацію злочину та призначення покарання*

24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 на всій території України введено воєнний стан, який передбачає особливий

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Світлана Ковальова

правовий режим, введений в Україні у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України. Цей правовий режим запроваджує певні особливості при призначенні покарання особам, які вчинили правопорушення в умовах воєнного стану. [4] З 7 березня 2022 року Законом № 2117-IX внесено зміни до Кримінального кодексу, які посилюють відповідальність за злочини, передбачені статтями 185, 186, 187 та 191 Кримінального кодексу, вчинені в умовах воєнного стану. Це основні майнові злочини, на які завжди припадала більша частина всієї кримінальної статистики України: крадіжки, грабежі, розбійні напади, вимагання, розтрата майна шляхом зловживанням службовим становищем та привласнення майна. Наприклад, крадіжка, передбачена частиною 1 статті 185 Кримінального кодексу, раніше вважалася кримінальним проступком, а не кримінальним злочином і каралася штрафом від 17 000 гривень до позбавлення волі на строк до п'яти років. Наразі крадіжка, вчинена в умовах воєнного або надзвичайного стану, є особливо кваліфікованим злочином. Крадіжка, вчинена в умовах воєнного стану, одразу кваліфікується за частиною 4 статті 185 Кримінального кодексу і карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років. 8 березня 2022 року аналогічні зміни будуть запроваджені для таких злочинів, як крадіжка, розбій, вимагання та привласнення, розтрат майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (корупційні злочини), вчинені в умовах воєнного або надзвичайного стану. Всі ці злочини одразу ж віднесені до злочинів особливого характеру, передбачені главою 4 відповідних статей (186, 187, 189 та 191). [1]

Посилення відповідальності за певні кримінальні правопорушення, вчинені під час воєнного стану, може набувати двох різних форм:

Обов'язковою умовою є вчинення злочину в умовах воєнного стану. Наприклад, за звичайних обставин диверсія (стаття 113 Кримінального кодексу України) карається позбавленням волі на строк від 10 до 15 років з конфіскацією майна або без такої (частина 1 статті 113). Однак диверсія в умовах воєнного стану карається позбавленням волі на строк до 15 років або довічним позбавленням волі з конфіскацією майна (ч. 1 ст. 113 ККУ). Таким чином, відповідальність за вчинення цього злочину в умовах воєнного стану прямо передбачена Кримінальним кодексом України;

Обтяжуючою обставиною є те, що злочин було вчинено в умовах воєнного стану. Наприклад, частина 1 статті 190 Кримінального кодексу України передбачає, що заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (шахрайство) карається штрафом від 2000 до 3000 євро. Найсуворіше покарання-обмеження волі на строк до трьох років-передбачено у випадку, якщо правопорушник скористався для вчинення шахрайства станом воєнного стану. Таким чином, відповідальність за вчинення цього злочину в умовах воєнного стану не є

абсолютною, але враховується найсуворіше покарання, передбачене Кримінальним кодексом України. [2]

Цілі розширеної кримінальної відповідальності: Вищезгаданий Закон № 2117-ІХ "Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності зарозкрадання" передбачає наступне: (1)внести до частини четвертої статей 185 (крадіжка), 186 (грабіж), 187 (розбій), 189 (вимагання) та 191 (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем) Кримінального кодексу вимогу щодо вчинення зазначених діянь "в умовах воєнного або надзвичайного стану" (2)збільшено мінімальне покарання за розкрадання(стаття 432Кримінального кодексу) з трьох до п'яти років, залишивши максимальне покарання незмінним(10років).

Так, закон від 3 березня 2022року посилив кримінальну відповідальність за мародерство в широкому розумінні (мародерство, як воно визначено у статті 432 КК, тобто не лише викрадення речей, що належать загиблим чи пораненим на полі бою, а й викрадення речей поза полем бою, які належать лише загиблим чи пораненим, що також має місце). Таке розширення правового контексту мародерства ґрунтується на Положенні про право сухопутної війни, що є додатком до Конвенції про право сухопутної війни 1907 року. Так,згідно зі статтею 28 цього Положення, мародерство забороняється в містах і селищах, навіть якщо вони захоплені бурею. У контексті Закону № 2117-ІХ мародерство в широкому розумінні включає в себе, крім діянь, передбачених статтею 432 Кримінального кодексу, привласнення цивільного майна будь-якою особою, в тому числі російськими військами, використовуючи вогонь, тимчасову окупацію, військові транзитні зони і ситуації воєнного або надзвичайного стану. [1, 3]

Література

1. Воєнний стан як обставина, яка впливає на кваліфікацію злочину та призначення покарання – PRAVO.UA. PRAVO.UA. URL: <https://pravo.ua/voennyi-stan-iaak-obstavyna-iaaka-vplyvaie-na-kvalifikatsiiu-zlochynu-ta-pryznachennia-pokarannia/> (дата звернення: 07.04.2024).
2. Дрозд О. Кримінальна відповідальність та особливості кримінального провадження під час воєнного стану. : Практ. посіб. Вид. дім "Професіонал", 2023. 664 с.
3. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 28 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 07.04.2024).
4. Посилення відповідальності за окремі кримінальні правопорушення, вчинені під час воєнного стану - Jurfem. Jurfem. URL:

<https://jurfem.com.ua/posylennya-vidpovidalnosty-za-okremy-kryminalny-pravoporushennya-pid-chas-voennoho-stanu/> (дата звернення: 07.04.2024).

Максим Хилобокій,

студент 1 курсу факультет № 1 «Слідства»
Харківського національного університету внутрішніх справ

Жінки-військові в умовах воєнного стану*

Кількість жінок в українській армії постійно зростає. На військовій службі станом на 2022 рік було близько 38 тис. жінок. Якщо брати до уваги представниць прекрасної статі, які обіймають у Збройних силах України цивільні посади, то кількість сягає понад 50 тисяч [1].

Жінки-військові можуть бути представлені у різних галузях військової сфери, включаючи армію, повітряні сили, морську піхоту, спеціальні військові підрозділи та інші. Вони можуть виконувати різноманітні завдання, включаючи бойові дії, розвідку, медичне обслуговування, логістику та інші функції.

Основна характеристика жінок-військовослужбовців полягає в їхній здатності служити у збройних силах та виконувати свої обов'язки на рівні з чоловіками. Вони проходять той самий військовий вишкіл та отримують той самий рівень підготовки, що й чоловіки. Жінки-військові можуть бути такими ж сильними, вправними та витривалими, як і чоловіки, і мати таку ж самодисципліну та відданість своїй країні.

Однак, вони можуть також стикатися з додатковими викликами та перешкодами, пов'язаними зі своєю статтю. Це можуть бути фізичні обмеження, які можуть впливати на їх здатність виконувати певні завдання, а також соціальні та культурні стереотипи, які можуть впливати на їхню роль у військовому середовищі.

Незважаючи на це, жінки можуть принести значний внесок у силу та ефективність військових операцій. Вони можуть мати унікальні навички та переваги, такі як емоційна інтелігенція, комунікативність та здатність до співпраці, які можуть бути корисними у вирішенні конфліктних ситуацій та побудові ефективних команд.

Загальна характеристика жінок-військових полягає в їхній здатності та готовності боротися за свою країну та виконувати свої обов'язки на рівні з чоловіками. Вони можуть бути сильними, вправними та витривалими, а також мати унікальні навички та переваги, які можуть позитивно впливати на військову діяльність.

Слід відзначити, що жінки часто служать у війську нарівні з чоловіками. Але все одно серед всіх видів та родів занять є найбільш «жіночі», наприклад:

---

* Наукова керівниця - доцентка кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1
Олена Юшкевич

- військові-медики, основне завдання яких рятувати життя та здоров'я воїнів. Наші військові медики стикнулися з викликом, з яким не зустрічалися військові медики сучасності. За більше ніж два роки російсько-української війни медичні сили України зробили декілька унікальних речей для світової практики військової медицини. Йдеться про організацію власне логістики - доставки пораненого з поля бою до так званих «стабілізаційних пунктів», потім транспортування його в заклади, де буде надаватися допомога. Організовано унікальний єдиний простір надання такої допомоги в цивільних і військових медичних закладах. Нині вони працюють як єдина система для рятування наших військових [2];

- жінка-кухар на війні – чи не найголовніша людина. За свідченнями військових жінок-кухарів годування військовослужбовців в зоні бойових дій – це важка праця. Траплялися випадки, коли жінки-кухари декілька місяців вчотирьох працювали в одну зміну без вихідних, бо не було на кого міняти. За добу спали дві-три години. Вставали о третій ранку, щоб встигнути все зготувати на сніданок, адже потрібно було нагріти плити, нагріти воду у 50-літрових каструлях. Сніданок переходив в обід, а обід - у вечерю. Чимало часу витрачається на миття посуду, які передавалися по позиціях [3];

- жінка-снайпер - спеціальний боєць піхоти, або інших родів військ чи правоохоронних органів що вражає важливі цілі з першого пострілу, як правило із замаскованої засідки. Жінок на бойових посадах в армії стає все більше. Снайпінг від самого початку вважався «жіночою» професією. А зараз вже повно і кулеметниць, і артилеристок, навіть танкістки є [4]. Людина-снайпер має володіти різноманітними знаннями – це геометрія, алгебра, фізика, логічне мислення. Має орієнтуватися на території, знати основи маскування. Снайпер сам собі готує прихід і відхід. Основна задача снайпера – слідкування та зняття даних. Жінки кращі снайпери ніж чоловіки, адже холоднокровніші, не вагаються та мають краще налагоджений дальномір [5].

Рівність усіх громадян перед законом закріплена статтею 24 Конституції України [6]. Отже, жінки і чоловіки мають однакові права і обов'язки на військовій службі. Проте деякі особливості військової служби жінок пов'язані з питаннями охорони дитинства і материнства.

Військовий облік умовно можна поділити на обов'язковий та добровільний. Обов'язковий — за медичної або фармацевтичної освіти.

Добровільний за наявності спеціальностей і професій, визначених наказом Міністерства оборони України «Про затвердження Переліку спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідними військово-обліковими спеціальностями, після одержання яких жінки беруться на військовий облік військовозобов'язаних» від 11.10.2021 року № 313 [7].

У воєнний час жінки, які перебувають на обліку, можуть бути призвані на військову службу або залучені до виконання робіт з забезпечення оборони. У мирний час жінки ідуть на військову службу, підписуючи контракт. Згідно з наказом Міністерства оборони України від 10.02.2022 № 50 усі

посади рядового, сержантського, старшинського і офіцерського складу в Збройних Силах України доступні жінкам-військовослужбовцям [8].

Проте вагітні жінки-військовослужбовці за їхнім клопотанням та відповідно до медичного висновку, а також жінки, які мають дітей віком до трьох років, за їхнім клопотанням, при неможливості виконання обов'язків на займаних посадах, можуть бути призначені на посади з меншим обсягом роботи - рівнозначні або нижчі.

Жінок залежно від військового звання та посади дозволяється призначати: помічниками чергового військової частини; черговими; помічниками чергового КПП; черговими чи днювальними медпункту; черговими штабу, їдальні, посильними; черговими чи днювальними гуртожитку. Заборонено призначати військовослужбовців-жінок на роботи, пов'язані з перенесенням і пересуванням вантажу, вага якого перевищує встановлені граничні норми.

Що ж до розташування військовослужбовців-жінок, то їм мають виділити окремі службові житлові приміщення. Якщо військова частина розташовується табором, військовослужбовців-жінок селять в окремих наметах або приміщеннях. Відпустки військовослужбовцям-жінкам надаються у зв'язку з вагітністю та пологами, а також для догляду за дитиною до трирічного віку або тривалістю, визначеною в медичному висновку, але не більш як до шестирічного віку (якщо обоє батьків військовослужбовці, то одному з них за їхнім рішенням).

Загалом , жінки в армії займаються абсолютно всім , але саме ці професії є найбільш значимими і поширеними для жінок. Тому, вище і були наведені ці приклади. Їх значимість неможливо переоцінити , вони дають надзвичайно велике підсилення війську і допомога їх значуща.

Література

1. Дмитренко І. Права жінок на військовій службі. URL: <https://www.armyfm.com.ua/ua/prava-zhinok-na-vijskovij-sluzhbi/>.
2. Медведенко Л., Теревкерко О. Військові медики відповідають на виклики війни й впроваджують зміни. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/04/14/medyky-vidpovidayut-na-vyklyky-vijny-j-vprovadzhuut-zminy/>.
3. Розинко С. Кухар на війні – головніше генерала. URL: <http://che.cn.ua/index.php/all-news/item/7318-kukhar-na-viini-holovnishe-henerala>.
4. Осадча Я. «Найкращі воїни – завжди роздовбаї». Снайперка Олена Білозерська про службу в ЗСУ та перспективи війни. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/04/17/248251/>.
5. Даниленко О. Жінки кращі снайпери ніж чоловіки – українська снайперка «Жанна Д'Арк». URL: <https://bigkyiv.com.ua/zhinky-krashhi-snajpery-nizh-choloviky-ukrayinska-snajperka-zhanna-dark/>.
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://surl.li/gdyl>.

7. Про затвердження Переліку спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідними військово-обліковими спеціальностями, після одержання яких жінки беруться на військовий облік військовозобов'язаних: Наказ Міністерства оборони України від 11.10.2021 року № 313. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2021/313_nm.pdf.

8. Про внесення змін до наказу Міністерства оборони України від 20 червня 2012 року № 412/ДСК: Наказ Міністерства оборони України від 10.02.2022 № 50.

URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/504928___689793.

Дарія Хитрук,

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність

Однією з умов притягнення особи до кримінальної відповідальності є досягнення встановленого законом віку*

Вік кримінальної відповідальності – визначена кримінальним законом кількість років по досягненню яких особа підлягає кримінальній відповідальності та може нести кримінальну відповідальність.

В основі визначення віку, лежить рівень розвитку свідомості неповнолітнього, здатність неповнолітньої особи адекватно усвідомлювати те, що відбувається в об'єктивному світі і відповідно цілеспрямовано виконувати ті чи інші дії.

Встановлюючи мінімальний вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за цей злочин, законодавець, очевидно, керувався таким критерієм, як можливість особи після досягнення цього віку цілком усвідомлювати суспільну небезпеку діянь, що полягають у створенні не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань та участі в них.[1,с.320]

Важливо зазначити, що навіть якщо особа несе кримінальну відповідальність за скоєний злочин, до неї можуть бути застосовані не такі суворі заходи, як до дорослої людини.

Поряд із хронологічним віком розрізняють біологічний, соціальний та психологічний вік, досягнення хронологічного віку підлітком-правопорушником є недостатньою підставою для визначення того, чи він був здатний критично ставитися до вчиненого діяння та притягнення його до кримінальної відповідальності. У статті 22 Кримінального Кодексу України зазначається, що кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося шістнадцять років.

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Світлана Ковальова

Саме з цього віку людина досягає певного рівня емоційної, духовної та інтелектуальної зрілості, що свідчить про здатність особи бути винною.[2,с.305]

У 2 частині цієї статті встановлюється знижений вік кримінальної відповідальності: чотирнадцять років - за окремі, конкретно зазначені законом злочини: умисне вбивство; умисне тяжке тілесне ушкодження; умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження; диверсію; бандитизм; терористичний акт; захоплення заручників; зґвалтування; (сексуальне насильство; грабiж; розбiй; вимагання; умисне знищення або пошкодження майна; пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів; угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна; незаконне заволодіння транспортним засобом; хуліганство; (жорстоке поводження з тваринами;) посягання на життя державного чи громадського діяча, працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця, судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя, захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги, представника іноземної держави.

Якщо порівняти законодавство України та інших держав, можна побачити, що мінімальний вік кримінальної відповідальності неповнолітніх у різних країнах суттєво відрізняється. Міжнародна спільнота погодилася настання кримінальної відповідальності до досягнення повноліття, більшість держав підтримує це положення.

У сучасних державах світу мінімальний вік кримінальної відповідальності відрізняється, міжнародні стандарти визнають право країн самостійно вирішувати вік, з якого настає кримінальна відповідальність.

Для прикладу, у Франції питання щодо кримінальної відповідальності неповнолітніх регламентовано Ордонансом „Про правопорушення неповнолітніх”. Суб'єктом злочину, визнається особа, що досягла 13-річного віку, до таких осіб застосовуються заходи допомоги, захисту, заходи по забезпеченню нагляду та примусові заходи виховного характеру.[3,с.4]

Вік особи є обставиною, що пом'якшує покарання. Вік обов'язково має враховуватися при призначенні покарання, не дивлячись на те, чи досяг підсудний повноліття на час розгляду справи.

Література

1. Конончук А. О. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення злочину..2017.№1.С.320.
<https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/6d3dbd4f-b42c-4b97-813a-eb769ae49799/content>

2. Бантишева О. О. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність. 2023. с.305

3. Новосад В. Д., Кшик Ю. В. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність: вітчизняний та міжнародний досвід 2023.с.4
file:///C:/Users/khytr/Downloads/.pdf

Назар Чуб,

студент 1 курсу факультет № 1 «Слідства»
Харківського національного університету внутрішніх справ

Напрями діяльності Генерального штабу Збройних Сил України*

У воєнний час, коли національна безпека України під загрозою або вже порушена, Генеральний штаб Збройних Сил України відіграє критичну роль у забезпеченні ефективного керівництва та веденні війни. Під час воєнного стану Генеральний штаб має ряд важливих повноважень та функцій, які охоплюють всі аспекти військового керівництва та ведення війни. У цьому доповіді ми розглянемо ці повноваження більш докладно.

Генеральний штаб Збройних Сил України (далі - Генеральний штаб) є головним органом військового управління з планування оборони держави, стратегічного планування застосування Збройних Сил України (далі – Збройні Сили) та визначених сил і засобів інших складових сил оборони (далі – інші складові сил оборони), координації і контролю за виконанням завдань у сфері оборони органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та силами оборони у межах, визначених законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України [1].

Генеральний штаб Збройних Сил України в особливий період є робочим органом Ставки Верховного Головнокомандувача. Генеральний штаб Збройних Сил України в особливий період виконує функції стратегічного керівництва Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони. Генеральний штаб Збройних Сил України з урахуванням пропозицій Командувача об'єднаних сил здійснює планування, координацію та контроль за підготовкою всіх складових сил оборони з метою набуття ними необхідних об'єднаних спроможностей.

Генеральний штаб Збройних Сил України очолює начальник Генерального штабу Збройних Сил України, який призначається на посаду і звільняється з посади Президентом України за поданням Міністра оборони України.

Начальник Генерального штабу Збройних Сил України підпорядковується Головнокомандувачу Збройних Сил України [2].

---

* Наукова керівниця - доцентка кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1
Олена Юшкевич

Відповідно до ст. 14 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3] та Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України [1] Генеральний штаб бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері оборони, стратегії воєнної безпеки, оборонному плануванні заходів щодо розвитку Збройних Сил; у підготовці проекту типового плану запровадження та забезпечення правового режиму воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях; організовує підготовку та здійснює керівництво Збройними Силами України, з'єднаннями, частинами та органами інших військових формувань і правоохоронних органів під час виконання ними заходів правового режиму воєнного стану; організовує діяльність військових адміністрацій, командувань видів Збройних Сил України, управлінь оперативних командувань, командувань військових з'єднань та частин Збройних Сил України на території, на якій введено воєнний стан тощо.

Аналіз чинного законодавства дозволяє визначити основні напрями діяльності Генерального штабу.

Розробка планів оборони. Генеральний штаб розробляє плани оборони, включаючи стратегічні, операційні та тактичні плани, що передбачають дії Збройних Сил та інших військових формувань в умовах воєнного стану. Вони враховують різні сценарії загрози та можливості відповіді.

Координація військових формувань. Генеральний штаб відповідає за координацію дій та забезпечує ефективний зв'язок між усіма військовими формуваннями, які беруть участь у виконанні завдань під час воєнного стану. Це включає в себе Збройні Сили, Національну гвардію, правоохоронні органи та інші військові підрозділи.

Аналіз і розвідка. Генеральний штаб здійснює аналіз та розвідку, щоб збирати інформацію про дії противника та інші фактори, які впливають на воєнну ситуацію. Ця інформація допомагає приймати обґрунтовані військові рішення.

Планування та логістика. Генеральний штаб відповідає за планування військових операцій та забезпечення логістичної підтримки. Це включає в себе постачання військ, розробку планів евакуації та медичного обслуговування поранених.

Управління військовими операціями. Генеральний штаб керує військовими операціями на різних рівнях, включаючи стратегічний, операційний та тактичний рівні. Це забезпечує координацію та ефективну ведення війни.

Захист прав і свобод громадян. Генеральний штаб забезпечує захист прав та свобод громадян в умовах воєнного стану, включаючи ведення обліку та контроль над особами, що перебувають під впливом воєнного стану.

Гуманітарна допомога і цивільний захист. Генеральний штаб організовує надання гуманітарної допомоги населенню, яке постраждало внаслідок воєнних подій, і вживає заходів для цивільного захисту.

Захист кібербезпеки. Генеральний штаб забезпечує захист інформації та важливих інфраструктур від кібератак противника. Захист кібербезпеки важливий для забезпечення функціонування комунікаційних систем та захисту конфіденційної інформації.

Медичне обслуговування та евакуація поранених. Однією з важливих функцій Генерального штабу є організація медичного обслуговування військовослужбовців і цивільних осіб, що постраждали під час воєнного стану. Це включає в себе розгортання медичних пунктів та евакуацію поранених до лікувальних закладів.

Підготовка та навчання. Генеральний штаб організовує підготовку військових кадрів та навчання особового складу Збройних Сил відповідно до потреб воєнного стану. Це включає в себе тренування для підвищення бойової готовності.

Зв'язок з міжнародними партнерами. У випадку воєнного стану Генеральний штаб веде співробітництво з міжнародними партнерами, зокрема з іншими країнами та міжнародними військовими організаціями. Це може включати обмін інформацією та координацію військових дій.

Генеральний штаб Збройних Сил України відіграє ключову роль у керівництві та координації військовими операціями під час воєнного стану. Його повноваження охоплюють багато аспектів військового керівництва, від розробки стратегічних планів до забезпечення кібербезпеки та гуманітарної допомоги. Генеральний штаб виконує ці функції для забезпечення національної безпеки та обороноздатності України в умовах воєнного стану.

Література

1. Про Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України: Указ Президента України від 30.01.2019 № 23/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/23/2019#Text>.

2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n102>.

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

Анастасія Шабатина,
студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Поняття «колабораціонізм» та його походження*

Термін колабораціонізму в його класичному розумінні виник у Франції в роки Другої світової війни й означав співпрацю населення або громадян держави з ворогом. [1, с. 6]

Термін «колабораціонізм» перекладається з французької як добровільна, навмисна співпраця з окупаційною владою і надання їм всілякої допомоги. Автор цього терміна маршал Філіп Петен, який в липні 1940 року національними зборами був проголошений главою французької держави. Після зустрічі з Гітлером в жовтні 1940 року він оголосив, що Франція буде співпрацювати з переможцем Німеччиною. У своєму зверненні до французів Петен закликав їх співпрацювати з німецькою окупаційною владою. Пізніше ця концепція стала застосовуватися і до інших аспектів відносин між окупаційними силами, окупованою територією і населенням, в першу чергу до тих аспектів, які зневажливо називаються допомогою ворогові, підтримкою окупаційних сил і працюють проти основних національних інтересів або навіть є зрадою (державною зрадою). Після війни терміном «колабораціоніст / колаборант» стали називати зрадників інтересів держави й своєї Батьківщини, які співпрацювали з окупантами. [2]

У суворому розумінні поняття «колабораціонізм» та «колабораційна діяльність» не є ідентичними. Перше позначає явище співпраці місцевого населення з окупантом, певний рівень узагальнення – сукупні знання чи загальне уявлення про всі можливі прояви такої співпраці. Друге відображає конкретні форми вираження такої співпраці, які законодавець вважає суспільно небезпечними та кримінально караними. Семантика свідчить, що слово «колабораціонізм» та його синоніми «колаборантство» і «колаборування» на відміну від слів «співпраця» чи «співробітництво» мають очевидну негативну конотацію зради. Це означає, що визнання того чи іншого діяння проявом колабораціонізму, а відповідної особи – колаборантом (колабораціоністом), може бути обумовлено виключно наявністю цього зрадницького компоненту в діянні особи. [3, с. 501-502]

Сучасне поняття колабораціонізму є змістовним соціально-психологічним та етичним явищем-феноменом, що охоплює деякі із форм державної зради-співробітництва населення з окупаційною владою, її представниками, країною-агресором через різноманітні дії у військовій, економічній, політичній, інформаційній та інших сферах життєдіяльності.

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри адміністративного та фінансового права Світлана Ковальова

Загальною метою колабораційної діяльності є завдання значної шкоди державному суверенітету, територіальній цілісності та безпеці країни.

Оцінка терміна «колабораційна діяльність» з огляду на історичні та семантичні аспекти є двоякою. З одного боку, він має кілька переваг перед більш відомими його відповідниками. По-перше, раніше вже згадувалось, що термін «колабораціонізм» в історичній інтерпретації набув вузького ідеологічного забарвлення «щирої» співпраці, натомість чинна ст. 111-1 КК України передбачає широкий спектр діянь, значна частина з яких такою може й не бути (наприклад, перебування на посаді виключно з корисливих мотивів). Термін «кооперація» має інші вади – в історичних дослідженнях він позначає переважно вимушені види співпраці, зумовлені повсякденними контактами з окупантом, є іншою крайністю порівняно з колабораціонізмом. По-друге, терміном «колабораціонізм» справедливо позначають більш узагальнений феномен, явище як таке, а не конкретні діяння, що ним охоплюються. Водночас цей критичний аргумент може бути нейтралізований тим, що в чинному КК України нерідко трапляються схожі терміни, що є абстрактними за своєю суттю, але це не заважає їм вдало позначати конкретні акти злочинної поведінки (наприклад, «бандитизм», «найманство», «піратство», «шахрайство» тощо). [4, с. 145]

Отже, термін "колабораціонізм," як явище із вираженою негативною конотацією, повинен вказувати лише на форми співпраці, які приводять до офіційного правового осуду (визнання поведінки протиправною) та застосування до конкретної особи певних негативних правових заходів, що передбачені законодавством. В той же час, співпраця з окупантом, яка де-юре не визнається як шкідлива та протиправна (зокрема в умовах крайньої необхідності), не повинна позначатися як колабораціонізм, оскільки це може призвести до безпідставного клеймування невинуватих осіб та порушення прав людини.

Література

1. Гончаренко О. ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУЦІЙНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНА КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ, ЙОГО ВИДІВ ТА ОЗНАК У СУЧАСНІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ ІСТОРИОГРАФІІ. *Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал*. 2019. № 1 (23). С. 5–23.

2. Колабораціонізм – що це таке і хто такі колаборанти. Termin.in.ua. URL: https://termin.in.ua/kolaboratsionizm/#So_take_KOLABORACIONIZM_-_ponatta_viznacenna_prostimi_slovami (дата звернення: 11.04.2024).

3. Рубашенко М. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КЛАСИФІКАЦІЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (СТ. 111-1 КК). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. 501-506.

4. Рубашенко М. А. «Колаборація», «колабораціонізм», «співпраця», «колабораційна діяльність»: історичний та кримінально-правовий виміри термінологічного плюралізму. *Проблеми законності*. 2023. № 162. С. 131–156.

НАПРЯМ 3

Приватно-правовий

Маргарита Болотіна,

студентка 4 курсу факультету міжнародної торгівлі та права
Державного торговельно-економічного університету

Роль адвоката як представника у господарському судочинстві та його правовий статус*

Адвокат у господарському судочинстві виконує важливу роль, забезпечуючи ефективне представництво та захист прав та інтересів своїх клієнтів. Основою правової діяльності адвокатури України є Конституція України, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»), інші законодавчі акти України, що в свою чергу відіграє ключову роль у забезпеченні правової допомоги у сфері господарського права. Згідно зі статтями 29, 59, 63 Конституції України, завданням адвокатури є забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги [3].

Слід зауважити, що адвокатура у своїй діяльності керується і локальними нормативно-правовими актами, а саме: низку положень, що регулюють діяльність, основні з них, положення про правила адвокатської етики, положення про раду адвокатів України, положення про вищу кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури, положення про помічника адвоката та інших., статутів відповідних адвокатських об'єднань, адвокатських бюро, рішень адвоката, який здійснює адвокатську діяльність.

Господарське судочинство — це важлива складова судової системи, де вирішуються суперечки та конфлікти в галузі підприємницької діяльності. Адвокат – не просто представник в суді, а головний стратег та захисник у боротьбі за справедливість в сфері бізнесу та економіки. Згідно п.1 ч.1 статті 1 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначено, що адвокат - фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом [4]. Його роль важлива не лише у вирішенні конкретних спорів, але й у забезпеченні стабільності та розвитку підприємництва, утвердженні правової державності та захисті прав людини

---

* Наукова керівниця - старший викладач кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Оксана Ліщук

в економічній сфері. Таким чином, адвокат у господарському судочинстві відіграє важливу роль у забезпеченні рівності сторін перед законом та забезпеченні справедливого вирішення спорів.

Зокрема, частиною четвертою статті 60 ГПК України [1], яка є спеціальною статтею процесуального закону щодо належного підтвердження повноважень представника в суді, визначено, що повноваження адвоката як представника підтверджуються одним з таких документів: 1) довіреністю; 2) ордером, виданим відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»; 3) дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги, виданим відповідно до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» [5].

На думку О. Задніпровського, адвокат є спеціальним самостійним суб'єктом цивільного, господарського, кримінального й адміністративного процесу, що здійснює в будь-якому суді тільки одну функцію – сприяння захисту законних прав і свобод особи, що представляється ним, з обмеженими правами й обов'язками і представництво її інтересів шляхом надання юридичної допомоги [2]. Тобто можна сказати, що адвокат має особливий статус, оскільки він незалежний від державних органів, місцевого самоврядування та громадських організацій. Це підтверджується гарантіями, передбаченими законом про адвокатуру, які забезпечують невторчання у його діяльність, заборону вимагати розголошення адвокатської таємниці, рівність прав з іншими учасниками судового процесу та дотримання принципів змагальності та свободи в доказуванні.

Адвокат має право брати участь у всіх процесуальних діях визначених законом, що стосуються справи, відстоювати позицію клієнта та представляти його інтереси перед судом та іншими учасниками судового процесу. Правовий статус адвоката в господарському судочинстві визначається законом ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та включає в себе ряд ключових аспектів [4].

По - перше, адвокатська діяльність регулюється Конституцією та законами країни, що гарантує його незалежність та професійну автономію. Відповідно до законодавства, адвокат має право на недоторканість особи, вільний доступ до суду та інших органів, а також конфіденційність інформації, отриманої від клієнта. Для того щоб стати адвокатом, особа повинна мати вищу юридичну освіту та пройти спеціальну адвокатську підготовку. Після цього вона може отримати адвокатське посвідчення та здійснювати професійну діяльність у сфері господарського права.

По - друге, права та обов'язки адвоката як представника залежать від обсягу повноважень особи, яку він представляє, і в рамках повноважень, які закріплені в довіреності або договорі про надання правової допомоги. У господарському судочинстві представництво для адвоката є певним видом

публічно-правової діяльності, метою якої є надання кваліфікованої юридичної допомоги клієнтові і захист його прав, свобод та інтересів у правовому спорі з державою. Незважаючи на опосередковану роль адвоката в господарському процесі, його діяльність включає в себе обов'язки, спрямовані на повномірне вирішення справи, такі як проведення консультацій, допомога у складанні процесуальних документів, збирання доказів, участь у судових засіданнях. Також адвокат може виконувати функцію медіатора, що передбачає вирішення спору без звернення до суду, захищаючи права та законні інтереси сторін.

Зокрема, варто згадати, що А.А. Раковчен зазначає, що представник у господарському судочинстві покликаний виконувати дві основні функції: 1) захищати права та інтереси осіб, які беруть участь у справі (здійснювати правонаступництво); 2) представляти таких осіб, бути їх повіреними (здійснювати процесуальне представництво) [7, с. 254], дану думку повністю підтримуємо, оскільки головне завдання представника полягає у представленні інтересів особи-довірителя.

Правовий інститут адвокатури знаходиться на тому ж рівні, що й такі інститути, як суд і прокуратура. Проте, здійснюючи публічно-правову функцію, адвокат діє з двох сторін: з однієї – як учасник правової системи, що відповідає за свої приватні та комерційні справи, а з іншої – як представник делегованих йому повноважень державою. Важливим також є сприяння державних органів при розробці законодавства щодо незалежності статусу адвоката. Наприклад, Велика Палата Верховного суду визнала несумісним набуття статусу адвоката із статусом чинного судді. «Отримавши свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, особа, яка є суддею, окрім Закону № 1402-VIII [6], підпадає під дію Закону № 5076-VI [4], що є недопустимим, оскільки ставить під сумнів незалежність цих двох інститутів один від одного», - сказано у постанові Великої Палати Верховного Суду. Аналіз понять «адвокат» та «адвокатська діяльність», що наведені у статті 1 Закону № 5076-VI, а також зміст статей 4, 6, 19 цього Закону свідчить про те, що обставини несумісності з діяльністю адвоката, визначені статтею 7 зазначеного Закону, виникають для осіб, які мають (уже отримали) такий статус [4].

Роль адвоката в господарському судочинстві набуває особливого значення, оскільки від його дій залежить вирішення складних справ, що можуть вплинути на діяльність великих корпорацій, малого бізнесу та індивідуальних підприємців. Отже, проаналізувавши дане питання, можна зробити висновок, що захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб та інших суб'єктів господарювання визначених ЗУ «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» є головною функцією адвокатури як правового інституту.

Література

1. Господарський процесуальний кодекс України : Кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII : станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 02.05.2024).
2. Задніпровський О. Здійснення представництва в суді адвокатами і іншими особами. *Юридична практика*. 12.08.2003. № 32 (294).
3. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 30.04.2024).
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI : станом на 3 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення: 30.04.2024).
5. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI : станом на 3 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text> (дата звернення: 02.05.2024).
6. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII : станом на 26 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 30.04.2024).
7. Раковчен А.А. Представництво в господарському процесі АЕРО – 2020. *Повітряне і космічне право*: [Матеріали всеукраїнської конференції молодих учених і студентів. Київ, Національний авіаційний університет, 20 листопада 2020 р.] Том 2. Тернопіль: Вектор. 266 с. С. 254-256

Олексій Бондаренко,

студент 2-го курсу кафедри соціально-економічних дисциплін
Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

Особливості нормативно-правового регулювання спадкових правовідносин в Україні

Здійснення права на спадкування сьогодні – одне із найважливіших питань у сфері спадкування. Право на спадкування є вихідним правовим інститутом спадкового права, навколо якого реалізується здійснення прав спадкоємців, їх охорона та захист. Спадкоємець, у якого виникло право на спадкування, отримує право на його реалізацію (здійснення).

Спадкування – це комплекс самостійних, проте водночас взаємопов'язаних правовідносин, зокрема правовідносин, що виникають із факту відкриття спадщини; прийняття чи відмови від неї; правовідносин, що

виникають щодо охорони спадкового майна; щодо виконання заповіту. Головною рисою спадкових право-відносин, яка дає змогу відмежовувати їх від інших цивільних правовідносин, є те, що вони виникають у зв'язку з переходом майна від однієї особи до іншої, а також зумовлені єдиною причиною, а саме смертю власника [1, с. 12].

Правове регулювання спадкових відносин здійснюється на основі сукупності правових норм, які містяться в нормативно-правових актах різної юридичної сили та якими тим чим іншим чином визначено сутність та порядок переходу прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) [2, с. 12]. В. А. Чуловський, досліджуючи природу спадкових правовідносин у дисертаційному дослідженні, доходить висновку, що спадкові відносини регулюються нормами приватного права України, якщо інше не впливає з норм Закону України «Про міжнародне приватне право» і не суперечить Конституції України. Правова природа спадкових відносин обумовлена взаємодією та взаємозв'язком норм спадкового права з нормами інших галузей права, зокрема нормами нотаріального процесу, цивільного процесу, цивільного права, міжнародного приватного права, податкового права [3, с. 192].

Характерною особливістю спадкового права є те, що воно майже не розвивається поза межами кодифікованих актів законодавства, тобто ЦК України. Якщо такі підгалузі цивільного права, як сімейне, житлове право, право інтелектуальної власності, мають своєю джерельною основою не тільки ЦК України, а й інші законодавчі акти (Сімейний кодекс, Житловий кодекс, численні закони та інші нормативно-правові акти про охорону прав на окремі об'єкти інтелектуальної власності), то стосовно спадкового права можна сказати, що концентрованим вираженням його норм є саме ЦК України.

Варто зазначити, що хоча основним кодифікованим нормативно-правовим актом, яким врегульовано спадкове право, є ЦК України [4], але відповідно до п. п. 1, 4 Прикінцевих та перехідних положень, ЦК України 2004 р. набув чинності 1 січня 2004 р., а до правовідносин, що виникли до цього моменту, застосовуються норми ЦК УРСР 1963 р. Також правове регулювання спадкових правовідносин здійснюється на основі Закону України «Про нотаріат» [5].

Можна відзначити, що норми спадкового права містяться й у деяких інших законодавчих актах, наприклад, Земельному кодексі України, законах України «Про міжнародне приватне право», «Про банки і банківську діяльність» тощо, однак такі «поодинокі зазначення» мають фрагментарний характер і не свідчать про багатоджерельність спадкового права.

Не аби яке місце серед умов новелізації спадкового права займає курс держави на європейську інтеграцію, що вимагає приведення законодавства

України у відповідність до законодавства Європейського Союзу (далі ЄС). в Україні існує розвинута нормативна база стосовно проведення адаптації національного законодавства до законодавства країн ЄС.

У цьому аспекті слід назвати: Концепцію адаптації законодавства України до законодавства ЄС, схвалену постановою Кабінету Міністрів України від 16.08.1999 р. № 1496; Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС, схвалену Законом України від 21.11.2002 р. № 228-IV; Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС, затверджену Законом України від 18.03.2004 р. Із ратифікацією 16.09.2014 р. Угоди між Україною та ЄС процес євроінтеграції нашої держави перейшов у практичну фазу [6, с. 181-187].

Кількість багатосторонніх міжнародних договорів у сфері спадкування є порівняно невеликою. Через істотні розбіжності у спадкових законодавствах країн світу численні спроби масштабної уніфікації правил із питань спадкування були не досить вдалими; ще менш успішною стала імплементація норм відповідних міжнародно-правових актів у державах, що їх підписали. Утім сьогодні існує кілька важливих багатосторонніх документів у цій сфері, що стосуються головним чином колізійних і матеріально-правових питань спадкування за заповітом [7, с. 154–168].

Не останнє місце посідають і підзаконні акти в системі правового регулювання спадкуванні в Україні, забезпечуючи таким чином виконання законів шляхом конкретизованого, деталізованого нормативного регулювання, всієї сукупності суспільних відносин. Право на спадкування можуть регулюватись актами Президента України, постанови та декрети Кабінету Міністрів України, які не можуть суперечити положенням ЦК України або іншому закону (ч. 3, 4 ст. 4 ЦК України).

Важливе значення для правильного застосування норм спадкового законодавства і вирішення судових спорів, які виникають при спадкуванні майна, мають постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 7 «Про судову практику у справах про спадкування» [8], лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16 травня 2013 р. № 24-753/0/4-13 «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування» [9], а також рішення Конституційного Суду України, ухвалені щодо офіційного тлумачення норм спадкового права, в тому числі Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Запорожцева Олександра Семеновича щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 1241 Цивільного кодексу України (справа про право на обов'язкову частку у спадщині повнолітніх непрацездатних дітей спадкодавця) [10].

Отож, актуальність розвитку і модернізації спадкового права зумовлена над швидкій історичній формації суспільства. Чинний ЦК України сьогодні

відповідає та віддзеркалює потреби суспільного життя в приватному секторі сімейного права. Аналізуючи спадкове законодавство, можемо ствердно сказати, що спадкове законодавство потребує оновлення, що сприятиме удосконаленню його та єдності правильного застосування у судовій практиці та нотаріальній з метою повної реалізації прав громадян.

Література

1. Заїка Ю.О. Становлення і розвиток спадкового права в Україні : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.03 ; Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка. Київ, 2007. 33 с.

2. Акімова А. О. Особливості природи і специфіки правового регулювання відносин із захисту спадкових прав. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2019 № 41 том 2. С. 4-7. URL: https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc41/part_2/3.pdf.

3. Чуловський В.А. Правове регулювання спадкових відносин в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. Івано-Франківськ, 2018. 225 с.

4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

5. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>.

6. Кухарев О.Є. Ключові питання адаптації спадкового законодавства України до законодавства країн Європейського Союзу. *Європейські перспективи*. 2019. № 2. С. 181-187.

7. Кисіль В. Спадкові відносини в сучасному міжнародному приватному праві. *Право України*. 2013. № 7. С. 154–182.

8. Про судову практику у справах про спадкування : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 7. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text>.

9. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування : лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16 травня 2013 р. № 24-753/0/4-13. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13#Text>.

10. Рішення Конституційного Суду України, ухвалені щодо офіційного тлумачення норм спадкового права, в тому числі Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Запорожцева Олександра Семеновича щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 1241 Цивільного кодексу України (справа про право на обов'язкову частку у спадщині повнолітніх непрацездатних дітей спадкодавця). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-14#Text>.

Анастасія Гіптенко,
магістр 1 року навчання юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Правовий режим землі та майна в фермерському господарстві*

В сучасних умовах аграрна галузь стала однією з ключових для розвитку економіки України. Фермерські господарства є невід'ємною складовою аграрного сектору та забезпечують необхідні продукти для внутрішнього споживання та експорту. Проте, як і в будь-якій галузі економіки, у фермерському господарстві виникають різноманітні правові проблеми, зокрема щодо правового режиму землі та майна.

Правовий режим землі та майна в фермерському господарстві регулює порядок власності, використання, захисту та обігу земельних ділянок та майна, що належать фермерському господарству. Це включає в себе правові норми, які встановлюють процедури та умови використання землі та майна, правила реєстрації прав власності, процедури відшкодування шкоди, заподіяної земельними роботами та інші питання, пов'язані з використанням землі та майна в фермерському господарстві.

У зв'язку з тим, що фермерські господарства є невеликими підприємствами з обмеженим бюджетом та ресурсами, правові проблеми можуть виникати дуже часто. Тому дуже важливо мати достатні знання про правовий режим землі та майна, щоб правильно користуватися своїми правами та уникати правових проблем.

Фермерське господарство, як галузь, що забезпечує продовольчу безпеку та економічний розвиток країни, потребує системи правового регулювання, яка забезпечить адекватний захист прав власності на землю та майно, сприятиме інвестиціям та розвитку сільських територій, а також враховуватиме екологічні та соціальні аспекти сільськогосподарської діяльності.

1. Основні принципи правового режиму землі та майна в фермерському господарстві

Принцип власності та володіння: Гарантія права власності на землю та майно є важливою складовою стабільного розвитку аграрного сектору. Цей принцип передбачає, що власник має право вільно розпоряджатися своєю власністю, включаючи земельні ділянки та сільськогосподарське обладнання.

Прозорість та доступність інформації: Ефективний правовий режим передбачає доступність та прозорість інформації про земельні ділянки, права власності, умови використання та обміну нерухомістю.

---

* Наукова керівниця – професорка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені В.З. Янчука Олена Гафурова

Екологічна безпека та стале використання ресурсів: Законодавство має сприяти збереженню природних ресурсів та довкілля, забезпечуючи екологічну безпеку та стале використання земельних ресурсів.

Соціальна відповідальність: Правовий режим повинен враховувати соціальні аспекти сільського господарства, забезпечуючи соціальну захищеність сільських громад, а також захист прав працівників та місцевого населення.

2. Форми власності на землю та майно в фермерському господарстві

Приватна власність: Власність на земельні ділянки та майно може належати фізичним та юридичним особам, що сприяє розвитку підприємництва та інвестицій в аграрний сектор.

Колективна власність: Колективні форми власності, такі як кооперативи та аграрні об'єднання, можуть сприяти об'єднанню зусиль фермерів для ефективного використання земельних ресурсів та спільного виробництва.

Державна власність: Держава може мати власність на окремі земельні ділянки та майно, які використовуються для реалізації стратегічних цілей аграрного розвитку та національної безпеки.

3. Регулювання обороту землі та майна в фермерському господарстві

Законодавчі акти та правові норми: Правовий режим землі та майна визначається законодавчими актами та правовими нормами, які регулюють власність, обмін, оренду та використання земельних ділянок та майна.

Механізми контролю та нагляду: Державні органи та установи здійснюють контроль та нагляд за дотриманням законодавства про землю та майно, а також забезпечують вирішення спорів та конфліктів у сфері власності.

Судовий захист прав: Фермери та інші власники мають право на судовий захист своїх прав в разі порушення законодавства про землю та майно, включаючи право на компенсацію збитків та відновлення порушених прав.

4. Соціально-економічні та екологічні аспекти правового режиму в фермерському господарстві

Розвиток сільських територій: Правовий режим повинен сприяти стимулюванню інвестицій та розвитку інфраструктури в сільських регіонах, що сприятиме підвищенню якості життя місцевого населення та розвитку сільськогосподарського сектору.

Екологічна безпека: Законодавство про землю та майно має враховувати екологічні аспекти сільського господарства та забезпечувати захист природних ресурсів та довкілля від негативного впливу сільськогосподарської діяльності.

Україна має розвинутий аграрний сектор, який в значній мірі базується на фермерських господарствах.

Правовий режим землі та майна в фермерському господарстві є важливою складовою успішного функціонування таких господарств.

Законодавство України передбачає різні форми права власності на землю, зокрема приватну власність, оренду, довічне утримання та інші. Кожна з них має свої особливості, обмеження та переваги.

Фермерські господарства можуть володіти земельними ділянками у формі приватної власності або користуватись ними на умовах оренди.

На практиці існує декілька проблем, пов'язаних з правовим режимом землі та майна в фермерському господарстві, зокрема недостатня правова регламентація взаємовідносин між землевласниками та орендарями, складнощі при визначенні меж земельних ділянок та їх площі, проблеми з наданням земельних ділянок у власність чи користування громадянам.

Однак, правовий режим землі та майна в фермерському господарстві має свої позитивні сторони. Наприклад, уряд здійснює підтримку розвитку фермерських господарств шляхом надання пільг та підтримки у відкритті та функціонуванні аграрних кооперативів.

Також, укладення договорів оренди землі дозволяє фермерам отримати доступ до землі, яка б знаходилась за межами їхніх власних земельних ділянок.

Отже, правовий режим землі та майна в фермерському господарстві є важливим фактором для успішного розвитку аграрного сектору України. Незважаючи на проблеми, які існують на практиці, існують позитивні аспекти, такі як державна підтримка та можливість укладення договорів оренди. Необхідно продовжувати розвивати та вдосконалювати законодавство у цій сфері, забезпечуючи належні права та інтереси всіх сторін, що займаються фермерським господарством.

Таким чином, Україна зможе підтримати та збільшити обсяги виробництва в аграрному секторі, покращити економічні показники та забезпечити сталість розвитку цієї галузі.

Правовий режим землі та майна в фермерському господарстві є важливим елементом розвитку сільського господарства та забезпечення стабільності та ефективності в цій галузі.

Це вимагає системи правового регулювання, яка забезпечить адекватний захист прав власності, сприятиме розвитку інвестицій та стимулюванню розвитку сільських територій, а також забезпечить екологічну безпеку та соціальну відповідальність сільськогосподарської діяльності.

Література

1. Данилюк І. Є. Правові засади взаємовідносин держави та суб'єктів господарювання в земельній сфері: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук. - Х., 2014.

2. Марущак І. І. Правове регулювання землевпорядкування: навч. посібник. Івано-Франківськ: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2014.
3. Шевчук В. О. Земельне право України: навч. посібник. - Київ: Юрінком Інтер, 2020.
4. Яковлева О. Ю. Правові засади державного контролю та нагляду у сфері земельних відносин: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. - Київ, 2017.
5. Багмет М. Є. Правові засади охорони земель в Україні: монографія. - Київ: Вид-во Ін-ту законодавства Верховної Ради України, 2013.
6. Гафурова О.В. Сільськогосподарські виробничі кооперативи: права і обов'язки членів. Монограф. Київ: МАУП, 2006.
7. Гафурова О.В., Новак Т.С. Правове регулювання трудових відносин у сільському господарстві України. Монографія. Київ: К:ЦП «Компринт», 2015.
8. Правові основи майнових і земельних відносин: навч. посіб. за заг. ред. В.М. Єрмоленка. Київ: Магістр–XXI сторіччя, 2006.
9. Аграрне право України : підруч. за заг. ред. В.М. Єрмоленка. Київ: Юрінком Інтер, 2010.
10. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 16: земельне та аграрне право. ред. кол.: М.В. Шульга, В.В. Носік, П.Ф. Кулинич. Харків: Право, 2019.
11. Юридична енциклопедія: у 6 т. / за ред. Ю. С. Шемшученка. - Київ: Українська енциклопедія, 2003-2007.
12. Закон України Про землеустрій зі змінами 2023 рік №858-IV від 22.05.2003, редакція від 19.11.2022.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>
13. Закон України Про оренду землі зі змінами 2023 рік №161-XIV від 06.10.1998, редакція від 26.09.2022.
URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T980161?an=1>
14. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
15. Закон України Про оцінку земель зі змінами 2023 рік №1378-IV від 11.12.2003, редакція від 24.07.2021.
URL: https://urst.com.ua/act/pro_otsinku_zemel
16. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року, редакція від 01.01.2023 року.
URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T030435>
17. Земельний кодекс України від 25.10.2001 року, редакція від 19.10.2022 року.
URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T012768>

18. Проект Закону України від 15.04.2022 Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану.

URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI07289A?an=2>

19. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення від 31.03.2020 року.

URL: <https://ips.ligazakon.net/document/t200552>

20. Закон України Про внесення змін до Земельного кодексу України щодо проведення земельних торгів від 18.02.2016 року.

URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T161012>

Валерія Горбач,

курсантка 3-го курсу навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Проблеми доказування у цивільному процесі*

Доказування є одним з найважливіших елементів цивільного процесу. Так як у статті 2 Цивільного процесуального кодексу України вказано, що завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави [1], то і вирішення справи, яке полягає в ухваленні судом законного й обґрунтованого рішення, має ґрунтуватися, перш за все, на доказах, які суд повинен дослідити в судовому засіданні, оскільки вони встановлюють обставини, які необхідні для справедливого вирішення справи. З цього випливає, що від успішного проведення процесу доказування залежить вирішення справи по суті. Однак у цивільному процесі існує ряд проблем, які ускладнюють або унеможливають належне доказування [2, с.85].

Для більшого розуміння цієї проблеми, почнемо з поняття "доказування". Доказування у цивільному процесі - це діяльність суду, сторін та інших учасників процесу, спрямована на встановлення фактичних обставин справи, які мають значення для вирішення справи. Воно здійснюється на основі принципу змагальності. Це означає, що сторони мають рівні права на збирання, подання та дослідження доказів. А суд у свою чергу повинен розглянути всі докази в їх сукупності, щоб прийняти рішення - достатність доказів. Аналізуючи наукові дослідження серед проблем, які виникають у процесі доказування можемо виокремити наступні:

---

* Наукова керівниця – викладачка кафедри цивільного права та процесу Марина Логінова

- недостатня активність сторін у збиранні доказів. Сторони часто не вживають необхідних заходів для збирання доказів, які підтверджують їхні вимоги або заперечення. Це пов'язано з такими факторами, як недостатній рівень матеріального забезпечення, небажання витратити час і кошти на збирання доказів;

- необґрунтовані заперечення проти прийняття доказів. Часто сторони заперечують прийняття доказів з необґрунтованих причин, і це може призвести до того, що суд не зможе встановити фактичні обставини справи;

- необґрунтовані відмови у визнанні доказів належними, допустимими та достовірними. Суд може відмовити у визнанні доказів належними, допустимими та достовірними, якщо вони не відповідають вимогам закону. Однак іноді суд відмовляє у їх визнанні з не обґрунтованих підстав.

Проаналізувавши вищесказане, можемо виокремити деякі аспекти, які будуть поліпшувати умови доказування у цивільному процесі. Задля цього пропонуємо наступне:

- посилити активність у збиранні доказів, тобто потрібно підвищити юридичну грамотність учасників цивільного процесу, надати сторонам додаткових прав та гарантій у збиранні доказів;

- вдосконалити процедуру прийняття та оцінки доказів - встановити більш чіткі критерії для прийняття доказів, а також посилити контроль за законністю дій суду при їх прийнятті та оцінці.

Отже, проблеми доказування у цивільному процесі є серйозними та можуть впливати на результат судового рішення. Недостатня кількість або якість доказів можуть призвести до неефективного вирішення цивільної справи. Для забезпечення справедливості судових рішень необхідно забезпечувати дотримання таких ознак як: достатність, допустимість, достовірність та належність доказів, а також усіх правил доказування.

Література

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV: станом на 31.12.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 05.01.2023).

2. Бутрин-Бока Н., Ботвинник В. Доказування у цивільному процесі. *Збірник наукових праць. Юридичний факультет Тернопільського національного економічного університету*. Тернопіль, 2020. С. 182.

Державно-приватне партнерство: проблеми договірної врегулювання

У сучасному суспільстві державно-приватне партнерство (далі - ДПП) є ключовим інструментом для сучасного оновлення економіки та вирішення різноманітних соціально-економічних проблем, включаючи інфраструктурні, через спільне використання ресурсів як державних, так і приватних суб'єктів.

В Україні головним актом у сфері державно-приватного партнерства є Закон України "Про державно-приватне партнерство" №2404-VI (далі – Закон), який визначає організаційно-правові засади взаємодії державних партнерів із приватними партнерами й основні принципи державно-приватного партнерства на договірній основі[4]. Згідно з положеннями зазначеного закону, під державно-приватним партнерством розуміється співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних органів державної влади й органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних і комунальних підприємств, або фізичними особами-підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами.

Щодо регулювання відносин ДПП, то зазначений закон передбачає, що у рамках здійснення ДПП можуть укладатися договори про концесію; управління майном (виключно за умови передбачення у договорі, укладеному в рамках ДПП, інвестиційних зобов'язань приватного партнера); спільну діяльність; інші договори. Зазначене положення свідчить про диспозитивність законодавця, що суперечить засадам, згідно якими органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Тому, виникають певні незгодженості з приводу договірної регулювання, які повинні бути вирішені на законодавчому рівні.

Також, спеціальним законом у сфері ДПП визначено, що відносини, пов'язані з ініціюванням ДПП, вибором приватного партнера, підготовкою до укладення, визначенням змісту договору, укладенням та виконанням договорів, укладених у рамках здійснення державно-приватного партнерства, регулюються нормами цього закону, якщо інший порядок ініціювання відповідної форми державно-приватного партнерства, вибору приватного партнера, підготовки до укладення, визначення змісту договору, укладення та виконання таких договорів не визначений законом, що

регулює відповідну форму здійснення державно-приватного партнерства. Тобто, у випадку відсутності чітких вимог до угоди ДПП, законодавець відсилає до вимог, установлених спеціальними законами відповідно до кожної договірної форми (в тому числі положення Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України) [1, 2].

Так, прикладом відсутності належного регулювання відносин у сфері ДПП є відсутність спеціального закону, що врегулював би відносини, які виникають при укладанні договору про спільну діяльність. Закон України «Про інститути спільного інвестування» [5] визначає, що інститут спільного інвестування – це корпоративний або пайовий фонд. В той же час, згідно зі змістом Закону України «Про державно-приватне партнерство» державне підприємство, комунальне підприємство, підприємство Автономної Республіки Крим або господарське товариство, 100% статутного капіталу якого належать державі, територіальній громаді чи Автономній Республіці Крим, може брати участь у договорі, укладеному в рамках державно-приватного партнерства на стороні відповідного державного партнера. Відтак, корпоративний фонд для інвестування ДПП не може використовуватися через невідповідність вимогам законодавства, а пайовий фонд може виступати лише як спеціальна конструкція для прямої інвестиційної діяльності. Тож, для регулювання спільної діяльності необхідно звернутися до Цивільного кодексу України. Відповідно до ст. 1130 ЦК України, за договором про спільну діяльність сторони (учасники) зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи для досягнення певної мети, що не суперечить законові. Спільна діяльність може здійснюватися на основі об'єднання вкладів учасників (просте товариство) або без об'єднання вкладів учасників[2]. Це свідчить, договір про спільну діяльність, який передбачений для використання державним і приватним партнером для регулювання відносин надає лише загальне уявлення про договір.

Проблемні питання виникають при укладенні договору управління майном. Відповідно до ст. 1029 ЦК України за договором управління майном одна сторона (установник управління) передає другій стороні (управителеві) на певний строк майно в управління, а друга сторона зобов'язується за плату здійснювати від свого імені управління цим майном в інтересах установника управління або вказаної ним особи (вигодонабувача)[2]. Даний договір передбачає від бізнесу чітку ідентифікацію, що доволі складно. Доцільніше для регулювання таких відносин використовувати договір довірчого управління майном, за яким в управителя виникає право довірчої власності на отримане в управління майно. У такому випадку, хоча і відсутній чітко визначений зміст повноважень одного з контрагентів – довірчого управителя, але сторони все ж взаємовідкриті і прагнуть досягти максимально кращого результату. Хоча навіть в цьому разі, довірче

управління за своєю правовою природою більш нагадує договір послуги, а не партнерський договір.

Не менш проблемним у ДПП є укладення договору концесії. На відмінну від попередніх, даний договір врегульований спеціальними законами «Про концесії»[3]. В Україні, концесійний договір, що укладається в рамках ДПП, може мати місце лише стосовно тих об'єктів, які збігаються у переліку Закону “Про державно-приватне партнерство” та Закону “Про концесії”, що звужує можливості цього виду договору.

Водночас, у всіх вищевказаних договорах відсутня базова конструкція, що включає вимоги до суб'єктного складу та особливостей правосуб'єктності учасників, умови укладення, що зумовлюють публічний інтерес, необхідність застосування державної допомоги як окремої умови договору, контроль ефективності використання такої допомоги та реалізації проекту, відповідальність за зловживання засобами державної допомоги тощо. Це свідчить про необхідність доопрацювання законодавства, що регулює питання договірних відносин у сфері ДПП враховуючи специфіку таких відносин. Щодо подальших напрямків дослідження, важливо проаналізувати стан виконання договірних зобов'язань у сфері ДПП та особливості судового оскарження договорів у сфері ДПП.

Література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 №436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 25.04.2024).

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 25.04.2024).

3. Про концесію: Закон України від 03.10.2019 №155-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20#Text> (дата звернення: 25.04.2024).

4. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> (дата звернення: 25.04.2024).

5. Про інститути спільного інвестування: Закон України від 05.07.2012 № 5080-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text> (дата звернення: 25.04.2024).

Анастасія Даценко,

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Особливості правового регулювання робочого часу та часу відпочинку в умовах воєнного стану*

В Україні 24 лютого 2022 р. на підставі Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. № 389-VIII1 був уведений режим воєнного стану. У березні 2022 р. Верховна Рада України у зв'язку з уведенням воєнного стану ухвалила Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2136-IX (далі – Закон № 2136-IX), який діє протягом дії воєнного стану та втрачить чинність після його скасування. Цим Законом запроваджено низку змін в організацію трудової діяльності, змінено порядок застосування деяких норм Кодексу законів про працю України, визначено особливості регулювання трудових відносин працівників усіх установ, підприємств та організацій незалежно від форм власності та виду діяльності, а також осіб, які працюють за трудовим договором із фізичними особами [1, с. 106-107].

Статтею 6 Закону № 2136-IX встановлено, що в період воєнного стану робочий час не повинен перевищувати 60 годин на тиждень і 50 годин, якщо працівнику встановлена скорочена тривалість робочого часу. Стосовно 5-ти, чи 6-ти денного робочого тижня, то роботодавець може встановлювати такий режим за рішенням військового командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення). Щотижневий безперервний відпочинок може бути скорочено до 24 годин. Також у період воєнного стану не застосовуються норми статті 53 КЗпП України щодо скорочення тривалості роботи на одну годину напередодні святкових і неробочих днів [3; 5, с. 92].

Отже, можемо зробити висновок, що збільшення нормальної тривалості робочого часу до 60 годин на тиждень (лише на період воєнного стану) є правом, а не обов'язком роботодавця. Таке збільшення має обґрунтовуватися потребою більш ефективної діяльності установи чи організації в оборонній сфері та сфері забезпечення життєдіяльності населення. Варто звернути увагу на те, що відповідно до ч. 2 ст. 6 Закону № 2136-IX встановлення п'ятиденного або шестиденного робочого тижня залишається на розсуд роботодавця. Питання щодо визначення часу початку і закінчення щоденної роботи (зміни) також залишається на розсуд роботодавця [1, с. 114].

Щодо відпусток, то Законом № 2136-IX визначено, що тривалість щорічної основної оплачуваної відпустки становить 24 календарні дні. Отже, в період дії воєнного стану норми Закону України «Про відпустки» щодо

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені В.З.Янчука Тамара Новак

щорічних оплачуваних відпусток більшої тривалості для окремих категорій працівників не застосовуються. Крім того, ч. 2 ст. 12 Закону № 2136-IX встановлює право роботодавця відмовити працівнику у наданні будь-якого виду відпусток (крім відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку), якщо такий працівник залучений до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури. Водночас на період дії воєнного стану працівник має право на відпустку без збереження заробітної плати без обмеження строку, визначеного у ч. 1 ст. 26 Закону України «Про відпустки» [4, с. 138].

Цікавим є той факт, що 22.11.2023 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування надання та використання відпусток, а також інших питань» (набув чинності 24.12.2023 р.), який вносить багато змін у трудове законодавство з питань надання відпусток різним категоріям працівників як у мирний час, так і під час воєнного стану. Саме цим Законом розширено перелік працівників, яким роботодавець має право відмовити у наданні відпустки в період дії воєнного стану, а саме: це працівники, які залучені до виконання робіт, виробництва товарів оборонного призначення або до виконання мобілізаційного завдання (замовлення) [2, с. 110].

Таким чином, оголошення воєнного стану в Україні призвело до введення спеціального законодавства щодо трудових відносин. Згідно з цим законодавством, робочий час може бути збільшений до 60 годин на тиждень, проте це є правом, а не обов'язком для роботодавців. Важливо також зауважити, що умови надання відпусток під час воєнного стану теж зазнали змін: роботодавці можуть відмовити у наданні відпусток певним категоріям працівників, залученим до важливих оборонних чи мобілізаційних завдань. Ці зміни в законодавстві створюють додаткові вимоги та обмеження для трудових відносин у період дії воєнного стану.

Література

1. Bortnyk S. M. To the question on the peculiarities of the legal regulation of labor relations in the martial law conditions. *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*. 2022. Т. 97. № 2. С. 106–117. URL: <https://doi.org/10.32631/v.2022.2.09> (дата звернення: 21.04.2024).
2. Волинець В. Особливості правового регулювання відпусток у період воєнного стану. *Право.ua*. 2023. № 4-2. С. 107–112. URL: <https://doi.org/10.32782/law.ua.2023.4-2.16> (дата звернення: 21.04.2024).
3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX : станом на 24 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 21.04.2024).

4. Слома В. М. Особливості правового регулювання трудових відносин в умовах воєнного стану. *Наукові заходи Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету*. 2022. С. 136–138.

5. Чубар А. Р., Киян В. Я. Окремі питання організації трудових відносин в умовах воєнного стану. *Jurisprudence. «Colloquium-journal»*. 2022. № 15 (138). С. 89–93.

Вікторія Донець,

студентка 4 курсу юридичного факультету
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Цифрова копія людини та правове регулювання штучного інтелекту

Технології дійшли до того, що ми не можемо торкатися близької нам людини, але маємо змогу з нею поспілкуватися, або переписуватися. Насправді, звучить фантастично, але можливість уже пропонують, використовуючи штучний інтелект, який аналізує дані та всю інформацію про померлу особу та створює його віртуальну копію, з якою можна говорити через чатбот.

Значного вдосконалення досягли такі новітні технології на основі штучного інтелекту, як ChatGPT. Вони: мають пам'ять, планують, розповідають повсякденну для нас інформацію, яку отримують завдяки навчанню, отримуючи данні з книг, статей, фільмів, журналів та вивчаючи як спілкуються живі люди копіюючи їх манеру спілкування та типові розмови, я б додала, що в деякій мірі заміняють людину.[1]

Розглянемо приклади:

Додаток Rememoгу, пропонує людям створити власну цифрову копію, яка залишиться після їх смерті.[1]

HereAfter, збирає дані через додаток, який опитує людину та отримує інформацію, щодо основних аспектів її життя, щоб після її смерті близькі могли спілкуватися чатботом. Він матиме спогади померлого і зможе ділитися фотографіями, що стосуються особливих моментів з його життя та життя рідних. [2]

Дослідники занепокоєні, адже проблема з цифровими привидами може вийти за межі завдання індивідуальної шкоди та стати справжньою загрозою суспільству. Можливий новий вид злочину - викрадення цифрової людини, і в такому разі зловмисники можуть дістатися конфіденційної інформації, як-от фінансових даних, паролів, розташування цінних речей, або ж інформації, якою можна шантажувати близьких померлого.

В гіршому випадку злочинці можуть зламати систему і вимагати гроші від людей за можливість продовжити спілкування з цифровою копією, або ж можуть видавати себе за самого привида, отримуючи від близьких потрібну інформацію через обман.

Крім того, наразі не врегульовано питання, щодо використання даних померлих людей, тому потрібно це врегулювати задля мінімізації ризиків зловживання копіями людей, визначити, хто має право створювати копії людей на яких підставах і з якими даними.

Є й негативні сторони, щодо створення цифрової копії, які несуть за собою певні наслідки, для прикладу, журналістка Джоанна Штерн вирішила перевірити стан технологій відео та голосового штучного інтелекту, створивши свою копію за допомогою програми Synthesia. Вона назвала свою копію AI Джоанна поставивши перед нею кілька завдань.[3]

Першим завданням цифрової копії журналістки було, обдурити банк і перевірити свою сім'ю. Для цього вона використовувала функцію Deepfake Call, яка дозволяє телефонувати з будь-яким голосом. AI Джоанна зателефонувала до банку і попросила переказати гроші на інший рахунок. Цифрова копія успішно пройшла перевірку особи, використовуючи останні чотири цифри номера соціального страхування та дату народження Джоанни Штерн, які вона знайшла в інтернеті. [3]

Потім AI Джоанна зателефонувала чоловікові справжньої Джоанни та попросила купити їй дорогоцінний подарунок. Чоловік не запідозрив нічого підозрілого, поки нейромережа не почала говорити про свою любов до футболу, який не цікавить справжню Джоанну Штерн.

Можемо зробити висновок, що технології відео та голосового штучного інтелекту мають як позитивні, так і негативні сторони. З одного боку, вони можуть бути корисними для освіти, розваг і комунікації. З іншого боку, вони можуть бути використані для шахрайства, дезінформації та порушення приватності. [4]

Тобто суспільний діалог щодо доцільності цифрових привидів має пройти за участю експертів різних сфер суспільства: від ШІ-дослідників, фахівців із взаємодії людини та комп'ютера до психологів та законодавців. [5]

Отже, можна розглядати регулювання штучного інтелекту як стратегічну мету для ЄС і як можливу історію успіху. Регулювання може стати ключем до забезпечення правової визначеності та гарантії до-тримання прав людини в епоху цифрових технологій. Але створення, впровадження та використання ШІ, має відповідати інтересам безпеки людини, збереження її особистого простору, волі та самосвідомості. Крім того, розроблення та використання систем ШІ повинно здійснюватися лише за умови дотримання верховенства права, основоположних прав і свобод людини та громадянина, демократичних цінностей, а також забезпечення відповідних гарантій під час впровадження таких технологій.

Література

1. Віртуальне воскресіння. Як штучний інтелект створює цифрові копії померлих і чим це небезпечно - <https://nauka.ua/article/virtualne-voskresinnya-yak-shtuchnij-intelekt-stvoryuye-cifrovi-kopiyi-pomerlih-i-chim-ce-nebezpechno>

2. Цифрова копія дівчини змогла обдурити банк: як штучному інтелекту це вдалося- <https://focus.ua/uk/digital/563617-cifrova-kopiya-divchini-zmogla-obduriti-bank-yak-shtuchnomu-intelektu-ce-vdalosya>

3. Штучний інтелект: проблеми та перспективи правового регулювання в Україні та ЄС - <https://pravo.ua/shtuchnyi-intelekt-problemy-ta-perspektivu-pravovoho-rehuliuвання-v-ukraini-ta-ies/>

4. Сергій Барбашин, адвокат, керуючий партнер Штучний інтелект: правове регулювання в Україні та ЄС - <https://barbashyn.law/en/statti/shtuchnyi-intelekt-pravove-regulyuvannya-v-ukrayini-ta-yes/20>.

5. Кривицький Ю. В«ШІ як інструмент правової реформи» Автор: - (<http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/19959/1/document%25%2020%289%29.pdf>)<http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/19959/1/document%20%289%29.pdf>
<http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/19959/1/document%25%2020%289%29.pdf>)

Марія Кушко,

студентка 3 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Недійсність заповіту у судовій практиці: порівняльний аналіз*

Однією з найпоширеніших підстав набуття права власності на майно є спадкування, яке, за цивільним законодавством України, здійснюється у двох видах: за заповітом або за законом. Порядок спадкування за заповітом регулюється Главою 85 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ). Проте на практиці часто зустрічаються випадки недійсності заповіту, що спонукає осіб, чиї права та інтереси порушуються, звертатися до суду. При вирішенні таких справ, суди ухвалюють рішення, що впливають не лише на інтереси особи, яка була ініціатором такої справи, а й на подальше прийняття судових рішень у аналогічних спорах.

Відповідно до ч. 1 та 2 ст. 1257 ЦКУ заповіт, складений особою, яка не мала на це права, а також заповіт, складений з порушенням вимог щодо його форми та посвідчення, є нікчемним. За позовом заінтересованої особи суд визнає заповіт недійсним, якщо буде встановлено, що волевиявлення заповідача не було вільним і не відповідало його волі [1]. З цього випливає, що ЦКУ визначається два види недійсності заповіту: нікчемність та оспорюваність.

Як відомо заповіт є одностороннім правочином і на основі цього у судовій практиці спостерігається застосування норм про недійсність

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри цивільного та господарського права Інна Горіславська

заповіту на рівні з нормами про недійсність правочинів. Якщо звернути увагу на формулювання ч. 2 ст. 1257 ЦКУ, можна зауважити, що недійсність заповіту суд може визнати, якщо виникнуть сумніви щодо того, чи волевиявлення заповідача відповідає його волі. Схоже положення міститься у ч. 3 ст. 206 ЦКУ, де волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі, адже при недотриманні однієї з частин ст. 203 ЦКУ правочин визнається недійсним. Але у будь-якому випадку варто враховувати особливості та відмінності заповіту від загального визначення одностороннього правочину.

Цікавим прикладом щодо встановлення справжньої волі спадкодавця при складанні заповіту слугуватиме постановою Другої судової палати Касаційного цивільного суду № 754/3162/21. Ситуація полягала у наступному. Позивач ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом до ОСОБА_3 про визнання заповіту недійсним, на підставі того, що спадкодавець ОСОБА_4 (син ОСОБИ_1) помер о 05 год. 00 хв., після чого нотаріусом було посвідчено заповіт, де все майно ОСОБА_4 заповідає ОСОБИ_3. Реєстрація заповіту відбулася о 15 год. 11 хв. у день смерті. На основі того, що заповіт було посвідчено вже після смерті спадкодавця, ОСОБА_1 у позовній заяві посилався на те, що правоздатність та дієздатність ОСОБИ_4 у зв'язку зі смертю припинилася, а також на момент складання заповіту ОСОБА_4 була важко хвора і такий стан не відповідав її справжній волі. Але Верховний Суд зауважив, що згідно із пунктом 2.9 Положення про Спадковий реєстр реєстратор вносить відомості до Спадкового реєстру у день вчинення відповідної нотаріальної дії. Внесення відомостей до Спадкового реєстру не залежить від волі спадкодавця, а є технічною дією, від якої не залежить зміст заповіту і дата та час його посвідчення. На підставі чого Верховний Суд дійшов висновку, що позов ОСОБА_1 не містить доводів щодо волевиявлення заповідача ОСОБА_4 на момент складання і посвідчення заповіту не було вільним і не відповідає його волі, що в силу частини другої статті 1257 ЦК України виключає задоволення позовних вимог ОСОБА_1 [2]. Тому внесення відомостей про складення заповіту до Спадкового реєстру та серйозне захворювання не є підставою для визнання заповіту недійсним.

Як уже зазначалося, ч. 1 ст. 1257 ЦКУ визначається нікчемність заповіту. Найпоширеніші випадки визнання заповіту нікчемним у судовій практиці: не посвідчений нотаріусом або іншою уповноваженою особою; посвідчений не уповноваженою на це особою; посвідчений з порушенням встановленого законом порядку. До прикладу щодо порядку посвідчення заповіту слід віднести постанову Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду №692/1164/18. Позивач ОСОБА_1 просила визнати заповіт не дійсним на підставі недотримання вимог щодо форми заповіту та порядку засвідчення, зокрема, заповіт не містить дати і місця народження заповідача, у ньому не зазначена повна

назва посадової особи, яка засвідчила заповіт, не вказано, що ця особа є уповноваженою у посвідченні заповітів, заповідачу роз'яснені не ті статті ЦКУ. Заповіт був посвідчений секретарем сільської ради. Також не зазначено, чи прочитано заповіт в голос і чи відповідає він волевиявленню заповідача, оскільки заповіт написаний не власноручно, а за допомогою загальноприйнятих технічних засобів. Верховний Суд пояснив, що наявність формальних помилок при складанні заповіту не свідчить про нікчемність заповіту та не спростовує презумпцію правомірності правочину, якщо заповідач не був визнаний судом недієздатним чи обмежено дієздатним, мав право на складання заповіту, заповіт відповідав волі заповідача, власноруч підписаний заповідачем, має письмову форму, посвідчений та зареєстрований у встановленому законом порядку. Також було зазначено, що ст. 1257 ЦКУ передбачений вичерпний перелік підстав для визнання заповіту недійсним [3]. На підставі наведеної справи, варто зауважити, що порядок прийняття спадщини за заповітом регулюється не лише ЦКУ, а й іншими законодавчими актами, наведемо деякі з них: Закон України «Про нотаріат», наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України», наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування» тощо.

У своїй науковій роботі І. О. Дзера слушно відзначила, що при визначенні підстав нікчемності правочину необхідно враховувати усі умови щодо складання та посвідчення заповітів, встановлені окремими нормативно-правовими актами, які регулюють діяльність нотаріусів та інших посадових та службових осіб, наділених ЦКУ правом на посвідчення заповітів. Однак при цьому не слід зводити незначні порушення окремих з вимог або допущені такими особами помилки до беззаперечної констатації нікчемності посвідчених такими особами порушень [4, с. 168].

З усього вищенаведеного можна зробити висновок, що важливо враховувати всі аспекти при складанні та посвідченні заповітів, а також уважно аналізувати обставини кожного конкретного випадку при вирішенні спорів про їхню дійсність.

Література

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Дата оновлення: 27.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Постанова Верховного Суду від 25 січня 2023 р., судова справа № 754/3162/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108654337>
3. Постанова Верховного Суду від 24 березня 2021 р., судова справа № 692/1164/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95848781>

4. Дзера І. О. Теоретичні та практичні проблеми визнання недійсним заповіту як способу захисту спадкових прав. *Вісник Національної академії правових наук України*. Харків : Право, 2022. – Т. 29, № 2. С. 157-177

Тетяна Нагибайло,

студентка 4 курсу Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ

Окремі аспекти дослідження електронних доказів в господарському процесі*

Судова реформа, яка спрямована на покращення судової системи України, зумовила прийняття Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України (далі-ГПК України), Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 р. № 2147-VIII [1]. Одним із нововведень, стало внесення в процесуальні кодекси України норм, що містять положення щодо доказів у господарському, цивільному та адміністративному процесах, а також на підставі цього, було запроваджено новий вид доказу - електронний доказ.

Серед науковців існують різні правові позиції, щодо природи електронних доказів. Хтось відносить такий вид доказів до речових або письмових, а хтось стверджує, що електронні докази слід віднести до самостійної групи доказів. Погоджуємося з такою думкою, оскільки вважаємо, що через свою специфічну форму отримання і закріплення, доречно виділити електронні докази, як самостійний засіб доказування. Водночас, як стверджує український правник Луспеник Д. Д., електронні докази, як самобутня та специфічна юридична конструкція вимагають особливої уваги до нюансів їх правового режиму. Процедури подання електронних доказів потребують подальшого законодавчого доопрацювання, аби не ускладнити їх реальне використання на практиці та щоб не призвести до порушення принципів правової визначеності [2, с.16].

Законодавець в статті 96 Господарського процесуального кодексу України (далі - ГПК України) закріплює поняття та форми подання електронного доказу [3]. А відтак, проаналізувавши, постанову Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 29.01.2021 р. у справі №922/51/20 Верховний Суд вказав, що подання електронного доказу в паперовій копії саме по собі не робить такий доказ недопустимим. Суд може не взяти до уваги копію (паперову копію) електронного доказу. Аналогічний висновок зроблений у постанові від 23.09.2021 р. у справі №910/17662/19 [4]; [5].

---

* Наукова керівниця – Любомира Мелех

Згідно ч. 2 ст. 97 ГПК України, за клопотанням особи, яка надала суду оригінал електронного доказу на матеріальному носії, суд повертає такий матеріальний носій, на якому міститься оригінал доказу, цій особі після дослідження вказаного електронного доказу, якщо це можливо без шкоди для розгляду справи, або після набрання чинності судовим рішенням, а в матеріалах справи залишається засвідчена суддею копія електронного доказу або витяг з нього [3].

З урахуванням вищезазначеного, залишається невизначеним питання, що саме слід вважати оригіналом електронного доказу та електронною копією цього електронного доказу. Як наслідок, виникають труднощі у наданні оцінки судом таких доказів та їх допустимості. Частково можна вирішити таку проблему за допомогою огляду електронних доказів за їх місцезнаходженням у разі неможливості їх пред'явлення.

Однак, для детального розуміння вищезазначених понять, було здійснено аналіз судової практики. А відтак, під оригіналом електронного доказу можна розуміти - первинну інформацію в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, та яка є основою для відтворення і копіювання (рішення Одеського апеляційного господарського суду від 25.05.2018 р. у справі №916/2916/17; рішення Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 06.02.2018 р. у справі №904/8346/17; рішення Господарського суду м. Києва від 21.03.2018 р. у справі №910/22797/17). З аналізу вищезазначеного положення, можемо визначити, що електронною копією (електронного доказу) є точне відтворення в електронній (цифровій) формі інформації, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи [6];[7];[8].

Варто врахувати й те, що важливим є дотримання принципу недискримінації при дослідженні електронних доказів, який означає, що суди не повинні відмовляти в прийнятті електронних доказів і не повинні заперечувати їх юридичну силу лише тому, що вони зібрані та / або подані в електронній формі. Суди не повинні заперечувати юридичну силу електронних доказів лише через відсутність вдосконаленого, кваліфікованого або подібного захищеного електронного підпису. Сторонам має бути дозволено подавати електронні докази в оригінальному електронному форматі без необхідності надання роздруківок (Постанова КГС ВС від 03.08.2022 у справі № 910/5408/21) [9].

У зв'язку з проведеним аналізом, необхідно зазначити, що закріплення на національному рівні нового засобу доказування - електронних доказів покликане сприяти ефективному та своєчасному здійсненню господарського судочинства. Такий вид доказів є важливим елементом у судовій практиці, оскільки вони забезпечують швидкий доступ до важливої інформації, зберігають її цілісність та достовірність. В умовах сьогодення, коли спостерігається стрімкий науково-технічний прогрес, розвиток різноманітних

інформаційних технологій та джерел інформації, такий підхід є цілком закономірним. Закріплення електронних доказів, як самостійного засобу доказування є доцільним та прогресивним кроком у напрямку модернізації судочинства.

Література

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text>
2. Луспенник Д.Д. Новелізація цивільного процесу. *Судово-юридична газета*. 2018 р.
3. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
4. Постанова КГС ВС від 29.01.2021 р. у справі № 922/51/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94517830>
5. Постанова КГС ВС від 23.09.2021 р. у справі № №910/17662/19 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99818578>
6. Постанова Одеського апеляційного господарського суду від 25. 05. 2018 р. у справі № №916/2916/17 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74221083>
7. Постанова Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 06.02.2018 р. у справі №904/8346/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72091879>
8. Рішення Господарського суду м. Києва від 21.03.2018 р. у справі №910/22797/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73001963>
9. Постанова КГС ВС від 03.08.2022 р. у справі № 910/5408/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106078971>

Дарія Сівченко,

студентка 4 курсу Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Проблематика застосування медіації при вирішенні земельних спорів*

Відповідно до статті 14 Конституції України [2], земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Вище наведена норма Основного Закону трансформує земельні спори в унікальне явище з точки зору юридичного захисту - земля як специфічний

---

* наукова керівниця – доцентка кафедри земельного та аграрного права Світлана Марченко

об'єкт правового регулювання потребує особливого підходу щодо розгляду та вирішення спору між сторонами. Згідно із статистикою Верховного Суду, у 2023 році було зафіксовано надходження більше 12 тисяч позовних заяв до судів 1 інстанції у категорії «справи у спорах, що виникли із земельних правовідносин» [5]. Таким чином простежується наступні потреби в еволюції розгляду земельних спорів: швидке врегулювання; врахування позицій сторін; пріоритет екологічної безпеки населення; співвідношення публічного і приватного інтересів. Так на юридичному горизонті з'явилась медіація, правові засади якої закріпилися в однойменному Законі України «Про медіацію» від 16 листопада 2021 року (далі – Закон №1875-IX) [3].

Цим Законом №1875-IX [3] було покладено початок розвитку альтернативних способів вирішення конфліктів і разом із тим - внесено зміни до Земельного кодексу України. Зміни передбачали доповнення кодексу статтею 158-1 [4], яка мала б остаточно врегулювати питання застосування інструменту альтернативного вирішення спорів як медіація в контексті земельних спорів.

Проблематика застосування медіації в рамках земельних спорах часто поставала на порядку денному юридичної науки неодноразово. Так, її досліджували Бусуйок Д.В., Федчишин Д.В. та Настіна О.І. Наприклад, Федчишин Дмитро Володимирович ще у 2018 році звернув увагу на особливості застосування медіації як способу захисту прав на землю в контексті зарубіжного досвіду. Вивчаючи позиції колег, науковець підкреслив, що земельне законодавство України дає можливість застосування медіації як альтернативного способу подолання конфліктів, враховуючи комплексний характер земельних правовідносин [1, с. 211-218]. Враховуючи факт того, що більшість праць стосовно інтегрування медіації в земельні правовідносини були написані до набрання чинності Закону, наразі існує гостра потреба комплексного дослідження чинного правового регулювання в контексті земельних спорів та критичний аналіз тих не розв'язаних питань, які можуть ставати на заваді або унеможливлювати застосування медіації.

Передусім, проаналізуємо профільне законодавство у сфері медіації. Законодавець у статті 1 Закону №1875-IX [3] наводить дефініцію «медіація», якою є позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів.

Характеристиками особливостями медіації, як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору) є: добровільність, тобто самостійне бажання сторін, і наявність переговорів, тобто взаємний обмін позиціями, пропозиціями та зауваженнями. Стаття 8 Закону №1875-IX [3] вказує, що медіація проводиться на засадах рівності сторін, а стаття 9 [3] цитованого Закону вказує - що сторони медіації разом із органами державної влади та

органами місцевого самоврядування та іншими установами мають право встановлювати додаткові вимоги до медіаторів.

Закон не встановлює чітких вимог щодо професійної підготовки потенційних медіаторів, закріплюючи обов'язок лише щодо курсів базової підготовки.

Звернемося до Земельного кодексу України. Вище згадана стаття 158-1 [4] також не містить конкретики щодо процедури медіації. Законодавець обмежився припискою про форму договору про проведення медіації, обов'язок суду та органів місцевого самоврядування сприяти позасудовому вирішенню спору та попередженням про право на звернення до цих органів у випадку невиконання рішення за підсумками медіації.

З одного боку, законодавець таким підходом мав би полегшити вирішення спорів у позасудовий спосіб, адже дерегуляція або мінімальне формальне оформлення у більшості випадків дійсно допомагають учасникам правовідносин легше врегулювати конфлікт. Проте з іншого боку, слід згадати положення Конституції України, що земля є основним національним багатством і для України [2], як для аграрної держави, відіграє вирішальну роль, тому і законодавство у цьому секторі повинно відповідати реаліям країни.

У зв'язку з цим розглянемо наступні фактори, які не дають можливість медіації бути широко заготованою.

Перш за все, відсутність специфічних вимог до професійної вимоги медіатора. Вище було зацентровано увагу на закріпленому обов'язку щодо професійних курсів медіатора, проте ані Земельний кодекс України у статті 158-1 [4], ані будь-який інший законодавчий акт не містять умов щодо профільної освіти. Так, Закон про медіацію дозволяє проявити «свободу вибору» - самостійно висунути вимоги щодо освіти чи підготовки медіатора, проте слід завжди пам'ятати про специфіку земельних спорів як про категорію комплексних питань з багатьох галузей: від юридичних до геодезичних.

Тому відповідна підготовка та наявність вищої/післядипломної освіти мала б бути закріплена в джерелах земельного права України.

По-друге, земельним законодавством не введено критерію «медіабельності» - ознак, за якими спір можна було визнати як такий, що підпадає під застосування альтернативних шляхів вирішення. Звичайно, конфлікт щодо сервітуту права проходу та проїзду на велосипеді логічніше б було вирішити шляхом переговорів, проте не всі спори видаються «простими», особливо коли вони можуть стосуватися питань екологічної безпеки та благополуччя населення. Так, Земельний кодекс України мав би містити спеціальну норму, яка б регулювала питання віднесення спорів до категорії «можуть вирішуватися шляхом медіації». Такий крок зумовив би 2 речі: 1) сторони економлять час і зусилля, вирішуючи, яким чином шукати

рівновагу у спорі; 2) суди і органи місцевого самоврядування зменшать навантаження внаслідок зміни співвідношення «швидких» справ та матимуть змогу зосередитися на неоднозначних на юридично невизначених спорах.

По-третє, визначення суб'єктного складу. Законом про медіацію у статті 1 встановлено, що сторонами медіаційного процесу можуть бути фізичні, юридичні особи або групи осіб. У той час вище згадана стаття 9 [3] закріплює потенційну можливість участі органів публічної влади. На жаль, законодавець не приділив увагу ймовірній ролі органів місцевого самоврядування та державних органів і не включив їх у перелік, створивши таким чином питання щодо форми залучення таких суб'єктів у процес.

З попереднього пункту випливає ще один не менш важливий момент - яким чином визначити відповідальну особу органу державної влади чи місцевого самоврядування, яка б мала повноваження представляти інтереси держави в медіаційних спорах. Навряд було б доречним створення окремої посади, проте факт залишається фактом - в структурі органу мав би бути працівник, який міг представити позицію держави з найвигідніших сторін.

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що медіація в земельних спорах має місце бути, адже такий спосіб вирішення конфліктів пришвидшує пошук консенсусу та не є настільки енергозатратним як судовий чи адміністративний розгляд. Проте національне земельне законодавство потребує доопрацювання, оскільки колізії та неточності унеможливають або в разі зменшують шанс на адекватне застосування такого інституту, через що медіація повільно популяризується серед учасників земельних спорів.

Література

1. Федчишин Д. Медіація як альтернативний спосіб захисту прав на землю. *Публічне право*. - 2018. - № 3. - С. 211-218.
2. Конституція України в редакції від 01.01.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.05.2024).
3. Закон України "Про медіацію" від 16.11.2021 в редакції від 16.11.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-IX#Text> (дата звернення: 05.05.2024)
4. Земельний кодекс України від 25.10.2001 в редакції від 26.01.2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 05.05.2024).
5. Судова статистика. Річна звітність за 2023 рік. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2023 (дата звернення: 05.05.2024).

Олена Чистякова,
студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

До питання правового регулювання праці домашніх працівників*

25 квітня 2024 року Україна зробила значний крок у напрямку захисту прав працівників, ухваливши Закон "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання праці домашніх працівників" (законопроект № 5695). Цей закон відповідає за урегулювання трудових відносин між домашніми працівниками та їх роботодавцями, а також надання їм додаткових гарантій та прав.

Домашніми працівниками визнаються особи, які в рамках трудового договору (контракту) виконують роботу по домашньому господарству з догляду за дітьми, хворими, людьми похилого віку, а також іншу роботу, пов'язану з обслуговуванням домашнього господарства. До цієї категорії не входять люди, які виконують домашню роботу нерегулярно і не більше 40 годин на місяць.

Закон чітко визначає істотні умови трудового договору з домашнім працівником, які мають бути включені до його тексту. Це, зокрема, розмір заробітної плати, тривалість робочого часу, спосіб роботи, час відпочинку та інші умови.

Домашні працівники мають право на соціальні гарантії, такі як оплачувана щорічна відпустка, оплачувана лікарняна, допомога по тимчасовій непрацездатності та допомога по догляду за дитиною.

Закон забороняє дискримінацію домашніх працівників за будь-якою ознакою, включаючи расу, колір шкіри, стать, релігію, політичні переконання, національне походження, фінансовий стан, місце проживання, мову, вік та інвалідність.

Контроль за дотриманням законодавства щодо праці домашніх робітників здійснює Державна служба України з питань праці [2].

Прийняття нового закону є важливим кроком на шляху захисту прав домашніх працівників в Україні. Цей закон дозволяє їм працювати в умовах, що відповідають міжнародним стандартам, і отримувати справедливий винагороду за свою працю.

Закон «Про внесення змін до деяких законів України, що регулюють працю домашніх робітників» є важливим кроком вперед, але ще є питання, які потребують вирішення в майбутньому. Ось кілька напрямків, за якими може розвиватися правове регулювання праці домашніх працівників:

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені В.З.Янчука Тамара Новак

Електронний облік: необхідно створити електронну систему обліку домашніх працівників та їхніх трудових договорів. Це забезпечує більшу прозорість на місці та полегшує контроль за дотриманням прав працівників.

Підвищення обізнаності: слід проводити інформаційні кампанії для підвищення рівня знань як самих домашніх працівників, так і роботодавців про їхні законні права та обов'язки.

Захист прав трудящих-мігрантів: захист прав домашніх робітників-мігрантів потребує особливої уваги. Вони можуть вимагати додаткових правових гарантій і захисту від експлуатації.

Спрощення процедури оформлення трудових відносин: розробити прості та зрозумілі процедури оформлення трудових договорів з домашніми працівниками. Це може бути вигідно як самим працівникам, так і роботодавцям.

Залучення профспілок: Залучення профспілок до захисту прав домашніх працівників може стати дієвим механізмом контролю за дотриманням законодавства та підтримки працівників, коли їх права порушуються.

Успішне вирішення цих питань дозволить створити більш справедливі та безпечні умови праці домашніх робітників в Україні [1].

Можна було б уточнити законодавство щодо порядку сплати податків та соціальних внесків за працю домашніх робітників. Це дозволить забезпечити фінансування соціального захисту цієї категорії працівників та збільшити надходження до державного бюджету.

Варто розглянути застосування стандартів мінімальної заробітної плати до оплати праці домашніх робітників. Це означає, що вони отримують відповідну винагороду за свою роботу.

Держава могла б заохочувати розвиток програм освіти та професійної підготовки домашніх робітників. Це підвищує їхню кваліфікацію та конкурентоспроможність на ринку праці.

Цифрові технології можуть покращити умови праці домашніх робітників. Наприклад, можна розробити мобільні додатки для пошуку роботи, електронних трудових договорів або спілкування з роботодавцями [5].

Важливою є співпраця України з міжнародними організаціями щодо захисту прав домашніх працівників. Це дасть змогу обмінюватися досвідом та переймати кращі практики інших країн [3].

Проведення регулярних досліджень ринку праці домашніх працівників допоможе державі краще зрозуміти потреби цієї категорії працівників та розробити дієві заходи щодо їх захисту.

Нормування праці домашніх робітників – питання складне та багатогранне. Розвиток законодавства в цьому напрямку потребує

постійного моніторингу ситуації, врахування потреб усіх зацікавлених сторін та впровадження ефективних механізмів захисту прав працівників [4].

Отже, вагомим кроком на шляху захисту прав цієї категорії працівників стало прийняття Закону «Про внесення змін до деяких законів України, що регулюють працю домашніх працівників». Закон встановлює чіткі правила та гарантії, які покращують умови праці домашніх працівників і сприяють більш справедливим трудовим відносинам.

Однак процес регулювання ще не завершений. Є низка питань, які потребують подальшої законодавчої розробки та практичної реалізації. Розвиток електронного обліку, підвищення обізнаності та залучення профспілок є важливими кроками для забезпечення ефективного застосування нового закону.

Крім того, слід звернути увагу на оподаткування, встановлення стандартів мінімальної заробітної плати, освіти та професійну підготовку домашніх робітників. Використання цифрових технологій та співпраця з міжнародними організаціями також може позитивно вплинути на розвиток сфери праці домашніх працівників.

Регламентация праці домашніх робітників потребує постійного розвитку та вдосконалення. Успішне вирішення цих проблем дасть змогу створити в Україні цивілізований ринок праці, де будуть належним чином захищені права та інтереси домашніх працівників.

Література

1. Державна служба з питань праці України: веб сайт. URL: <https://dsp.gov.ua/>
2. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання праці домашніх працівників" від 25 квітн. 2024 р. № 5695.
3. Міжнародна організація праці: веб сайт. URL: <https://www.ilo.org/>
4. Міжнародна конфедерація профспілок: веб сайт. URL: <https://www.ituc-csi.org/>
5. Федерація роботодавців України: веб сайт. URL: <https://fru.ua/ua/>

Особливості оплати праці в період воєнного стану*

Заробітна плата є надважливим елементом трудових відносин між працівником та роботодавцем, тож будь-які її зміни потребують особливої уваги. Законодавчо оплата праці регулюється Кодексом законів про працю України, Законом України «Про оплату праці» від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР, а тепер і новим Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2136-ІХ, який має тимчасову дію та втратить чинність після припинення або скасування воєнного стану [7].

Згідно статті 10 цього закону:

1. Заробітна плата виплачується працівнику на умовах, визначених трудовим договором.

2. Роботодавець повинен вживати всіх можливих заходів для забезпечення реалізації права працівників на своєчасне отримання заробітної плати.

3. Роботодавець звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання щодо строків оплати праці, якщо доведе, що це порушення сталося внаслідок ведення бойових дій або дії інших обставин непереборної сили. Звільнення роботодавця від відповідальності за несвоєчасну оплату праці не звільняє його від обов'язку виплати заробітної плати.

4. У разі неможливості своєчасної виплати заробітної плати внаслідок ведення бойові дії, строк виплати заробітної плати може бути відтермінований до моменту відновлення діяльності підприємства [6].

Також, вимоги ст. 115 КЗпП та ст. 24 Закону «Про оплату праці» щодо строків виплати зарплати не зупинено на період дії воєнного стану. Тому роботодавці мають дотримуватися у воєнний стан таких же строків виплати заробітної плати як і у мирний час [2].

Роботодавці можуть стикатися з ситуаціями, коли неможливо нарахувати та виплачувати заробітну плату. У таких випадках роботодавець повинен повідомити працівника та вказати причину затримки виплати заробітної оплати. Крім того, працівники, які залишили зону бойових дій, але мають можливість виконувати свої трудові обов'язки дистанційно на них у повній мірі поширюється законодавство про працю. Виконання дистанційної роботи не тягне за собою будь – яких обмежень обсягу трудових прав працівників. При дистанційній роботі за працівником зберігається посада та заробітна плата. Якщо роботодавець не може виплачувати заробітну плату,

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені В.З.Янчука Тамара Новак

у зв'язку з зупиненням основної діяльності підприємства, виплата заробітної плати може бути призупинена до відновлення діяльності підприємства [5].

Працівникам установ, закладів та організацій, що фінансуються з державного бюджету, які безпосередньо виконують обов'язки та завдання, виплачується щомісячна надбавка за роботу з особливими умовами праці за фактично відпрацьований час. На територіях можливих бойових дій, включених до переліку територій, на яких ведуться бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, затвердженого Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, для яких не визначена дата припинення можливості бойових дій, у граничному розмірі 50 відсотків посадового окладу. На територіях активних бойових дій, включених до переліку територій, для яких не визначена дата завершення бойових дій, у граничному розмірі 100 відсотків посадового окладу [1].

Найскладнішими є питання по тих працівниках, які, через воєнні дії, позбавлені можливості працювати без альтернативної зайнятості. До цієї категорії працівників можна віднести тих хто:

- 1) перебувають за кордоном, і невідомо працевлаштовані вони чи ні;
- 2) перебувають за кордоном і відомо, що вони непрацевлаштовані, але не можуть працювати у віддаленому доступі;
- 3) перебувають в Україні, але їх робота не може виконуватися дистанційно (підприємство чи його структурні підрозділи не можуть функціонувати).

Насамперед варто відзначити, що відсутність таких працівників, не може бути кваліфікована як прогул без поважної причини. Якщо з працівником відсутній зв'язок, роботодавцю пропонується до з'ясування причин його відсутності та отримання від нього письмових пояснень, обліковувати його, як працівника, відсутнього з нез'ясованих або з інших причин. Для працівників, які не можуть працювати у віддаленому режимі доцільно запропонувати оплачувані відпустки (щорічні, соціальні), а також відпустки без збереження заробітної плати, що надаються в обов'язковому порядку та відпустки без збереження заробітної плати без обмеження строку, встановленого частиною першою статті 26 Закону України «Про відпустки». Звичайно, відпустка без збереження заробітної плати не може бути «примусовою», а повинна надаватися за проханням працівника. Законом № 2136-IX працівникам надано можливість звільнення за власною ініціативою у строк, зазначений у його заяві (крім випадків примусового залучення до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, залучення до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури) [4, с. 5].

Якщо суб'єкт господарювання не може здійснювати свою діяльність, то ним може бути оголошено простій; застосовано порядок призупинення дії трудового договору.

Статтею 34 КЗпП визначено, що простій – це зупинення роботи, викликане відсутністю організаційних або технічних умов, необхідних для виконання роботи, невідворотною силою або іншими обставинами.

Статтею 113 КЗпП передбачено два варіанти оплати простою:

- час простою не з вини працівника, в т. ч. на період оголошення карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України, оплачується з розрахунку не нижче від двох третин тарифної ставки встановленого працівникові розряду (окладу);

- за час простою, коли виникла виробнича ситуація, небезпечна для життя чи здоров'я працівника або для людей, які його оточують, і навколишнього природного середовища не з його вини, за ним зберігається середній заробіток [2].

Таким чином, навіть в складних умовах воєнного стану роботодавці мають діяти за загальним правилом, а саме виплачувати заробітну плату працівникам регулярно в робочі дні у строки, встановлені колективним договором або нормативним актом роботодавця, погодженим з виборним органом первинної профспілкової організації чи іншим уповноваженим на представництво трудовим колективом органом (а в разі відсутності таких органів – представниками, обраними і уповноваженими трудовим колективом), але не рідше двох разів на місяць через проміжок часу, що не перевищує шістнадцяти календарних днів, та не пізніше семи днів після закінчення періоду, за який здійснюється виплата. Рішення роботодавця щодо звільнення працівника, відтермінування виплат чи введення простою мають бути зваженими та обов'язково підкріплені поважними причинами, зокрема пов'язаними й з бойовими діями.

Література

1. Деякі питання оплати праці працівників підприємств, установ, закладів та організацій під час воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2023 р. № 928. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928-2023-п#Text> (дата звернення: 20.04.2024).

2. Кодекс законів про працю України: Кодекс України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 20.04.2024).

3. Музиченко А. Заробітна плата: строки та порядок виплати в період воєнного стану. *Трудові ініціативи*. URL: <https://trudovi.org.ua/analytics/zarobitna-plata-stroky-ta-poriadok-vyplaty-v-period-voiennoho-stanu/> (дата звернення: 21.04.2024).

4. Подолянчук О. А. Оплата праці та розрахунки з працівниками в умовах воєнного стану: трудові відносини та обліковий аспект. *Ефективна*

економіка. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2022/83.pdf (дата звернення: 21.04.2024).

5. Основні аспекти оплати праці під час воєнного стану. *Південне міжрегіональне управління Державної служби з питань праці*. 2023. URL: <https://pd.dsp.gov.ua/news/osnovni-aspekty-oplaty-pratsi-pid-chas-voiennoho-stanu/> (дата звернення: 21.04.2024).

6. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 20.04.2024).

7. Юф «Правовий Альянс». Все про оплату праці під час війни: рекомендації роботодавцям. Liga zakon. 2022. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/210454_vse-pro-oplatu-prats-pd-chas-vyni-rekomendats-robotodavtsyam (дата звернення: 21.04.2024).

Марія Шаповаленко,

студентка 2 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Етапи встановлення патронату над дієздатною фізичною особою*

Асистентська система також поширена в цивільному праві інших країн. Особливо добре вона працює в Німеччині (§ 1899 Німецького цивільного кодексу), Франції (§ 477 Французького цивільного кодексу) та Нідерландах (§ 383 (3) і 437 (3) Цивільного кодексу Нідерландів) [1, с. 115].

Існують також деякі відмінності в процедурах відбору та призначення помічників. Так, стаття 78 Цивільного кодексу України передбачає, що на прохання особи, яка потребує допомоги, ім'я помічника реєструється органами опіки та піклування і підтверджується відповідними документами. У нашій країні вибір помічника є прерогативою особи, яка потребує допомоги [2, с. 37], а тому вона є учасником договірних правовідносин, який може самостійно обирати помічника, оплачувати його послуги, визначати обсяг його компетенції та відкликати помічника у будь-який час [3, с. 45]. Зокрема, ч. 6 ст. 78 ЦК України передбачає, що особа, яка потребує помічника, може відкликати його в будь-який час, і в цьому випадку логічно, що повноваження помічника припиняються.

Аналіз положень чинного Цивільного кодексу України дозволяє дійти висновку, що оскільки саме особа, яка потребує допомоги, обирає помічника, оплачує його послуги та визначає обсяг повноважень помічника,

---

* Наукова керівниця – доцентка кафедри цивільного та господарського права Інна Горіславська

то лише вона може керувати діяльністю помічника, в тому числі відкликати його в будь-який час [3, с. 45].

По-перше, з її змісту випливає, що така реєстрація має здійснюватися на прохання особи, яка потребує допомоги. Стаття 78 Цивільного кодексу України не містить жодної згадки про згоду особи, яка надає допомогу. Оскільки правовідносини між особою, яка надає допомогу, та особою, яка потребує допомоги, виникають на підставі взаємної домовленості, логічно припустити, що згода на взяття на облік особи, яка надає допомогу, має бути взаємною. Залучення органу державної влади до надання допомоги є важливою обставиною і тому має бути обумовлено сторонами до підписання договору. Тому, реєстрація помічників повинна відбуватися або на підставі спільної заяви особи, яка потребує допомоги, та її помічника, або лише на підставі заяви особи, яка надає письмову згоду на реєстрацію помічника [4, с. 69].

По-друге, привертає увагу те, що реєструються лише імена помічників. На нашу думку, слід реєструвати не лише ім'я, прізвище та посаду помічника, а й обсяг його повноважень. Для цього до органів опіки та піклування необхідно надати копію договору про надання допомоги дієздатним особам, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права або самостійно виконувати свої обов'язки. Це пов'язано з тим, що основною метою реєстрації отримувача допомоги є не лише видача посвідчення отримувачу допомоги, але й захист отримувача допомоги від зловживань та шахрайства шляхом надання можливості державним органам здійснювати контроль за поведінкою отримувача допомоги. Щоб контролювати, відповідальні органи повинні знати, що саме вони повинні контролювати. Іншими словами, органи опіки та піклування повинні знати, що саме входить до їхніх завдань, щоб перевіряти, чи належним чином помічники виконують свої обов'язки. Детальні процедури проведення такої реєстрації та ведення реєстру помічників повинні бути викладені в Законі про опіку та піклування [5, с. 109].

У нашій країні, як уже зазначалося вище, стаття 78 Цивільного кодексу України не дає відповіді на питання про можливий контроль з боку органів опіки та піклування за наданням допомоги помічником дієздатній фізичній особі. Органи опіки та піклування лише реєструють ім'я цієї особи, тобто лише доводять і підтверджують вже встановлені відносини. Як підтверджує частина 6 статті 78 Цивільного кодексу України, органи опіки та піклування не можуть перешкоджати помічнику у виконанні його обов'язків. Тому можливість здійснення органами опіки та піклування наглядової функції по відношенню до помічників не видається доцільною. Однак на прохання особи, яка потребує допомоги, орган опіки та піклування може виконувати такі функції [6, с. 29].

Таким чином, відносини з приводу діяльності допоміжних організацій, які наразі є проявом унікальної правової конструкції, часто розглядаються як різновид соціальної роботи. Це суперечить цивільно-правовій природі благодійних організацій та негативно впливає на ступінь деталізації регулювання всіх аспектів відносин між благодійними організаціями та дієздатними фізичними особами, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої цивільні права та виконувати свої цивільні обов'язки. Неможливість повною мірою реалізувати потенціал допоміжної організації як суб'єкта надання допомоги дієздатним фізичним особам, що стримується суперечливим характером нормативно-правової бази, яка регулює ці відносини, зумовлює необхідність подальших науково-теоретичних досліджень у цьому напрямі. Для того, щоб правова взаємодія між дієздатними особами та їхніми помічниками була здатна ефективно вирішувати поставлені суспільством і державою завдання, необхідний міцний фундамент, який забезпечить оптимальну реалізацію всього потенціалу таких правовідносин, закріпленого в законах, підзаконних нормативно-правових актах та домовленостях сторін. Необхідно створити нормативно-правові та регуляторні механізми.

Література

1. Макаренко О. В. Сторони у договорі про надання допомоги дієздатній фізичній особі (ст. 78 ЦК України). *Судова апеляція*. 2015. № 3 (40). С. 113–120.
2. Юнін О. С. Правовий статус помічника дієздатної фізичної особи за Цивільним кодексом України. *Теоретичні та практичні проблеми застосування норм цивільного, трудового та господарського права в сучасних умовах*. Зб. мат. Всеукр. наук-практ. конф. 2019. С. 36–37.
3. Юнін О. С. Надання допомоги дієздатній фізичній особі помічником за Цивільним кодексом України. *Південноукраїнський правничий часопис: Проблеми цивільного та господарського права*. 2017. № 2. С. 43–45.
4. Логвінова М. В. Вимоги до осіб, які можуть бути патронатними вихователями: питання до законодавчого підходу. *Університетські наукові записки*. 2016. № 58. С. 69-78.
5. Романюк У. В. Правова природа та зміст договору про патронат. *Університетські наукові записки*. 2018. № 2 (66). С. 95-110.
6. Кіріяк О. В. Договір про надання допомоги дієздатній фізичній особі. *Університетські наукові записки*. 2020. Том 19. № 5 (77). С. 22-30.

НАПРЯМ 4

Міжнародно-правовий

Ольга Захарченко,

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і природокористування України

Порушення прав людини, вчинених російською федерацією на тимчасово окупованих територіях України*

Тема порушення прав людини на тимчасово окупованих територіях України, вчинених Російською Федерацією, залишається дуже актуальною навіть у 2024 році. Ситуація на сході та півдні України, зокрема в окупованих територіях Луганської області та Криму, частково непідконтрольних областей таких як Запорізька, Херсонська та Харківська продовжує спричиняти серйозні занепокоєння на міжнародному рівні.

Низка проблем, пов'язаних із порушенням прав людини, на цих територіях залишається нагальною: систематичне порушення прав на свободу слова та думки, використання політичних репресій, неправомірне утримання політв'язнів, факти тортур та жорстокого поводження, обмеження прав корінних національних меншин, а також переслідування журналістів, правозахисників та активістів громадських організацій.

Проблему прав людини і її права на життя вивчали українські та зарубіжні фахівці у різних галузях права. Такі вітчизняні вчені, як К.О. Гориславський, С.Д. Порошук, О.В. Онуфрієнко, П.М. Рабінович, Т.О. Свіда, М.М. Страхов, С.В. Шевчук присвятили свої наукові праці дослідженню окремих аспектів цього права.

Щоденно країна-агресор забирає життя цивільного населення, тим самим порушуючи одну з найважливіших статей Європейської конвенції з прав людини. Кожен день збільшуються списки тих осіб, в кого забрали найважливіше – право на життя.

Стан захисту права на життя в умовах війни потребує невідкладного удосконалення. Інтернаціональні та національні судові рішення з цього питання не завжди приводять до вирішення проблеми через можливість використання їх як інструментів тиску на уряди. Прийняття Загального коментаря №36 до ст. 6 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права було важливим кроком, проте багато питань залишаються відкритими.

Стаття 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод чітко забороняє умисне позбавлення життя, за винятком випадків смертного вироку суду та обмеженого переліку винятків, які включають захист від

---

* Науковий керівник – завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Віктор Ладиченко

насильства, законний арешт або запобігання втечі, і придушення заворушення або повстання. Подальше вдосконалення механізмів захисту права на життя вимагає як матеріальних, так і процесуальних заходів, включаючи ефективне розслідування всіх заяв про порушення цього права.

“Право на життя в умовах війни майже беззахисне” [1].

Проблема порушення прав людини на тимчасово окупованих територіях України залишається актуальною і може мати серйозні наслідки для місцевого населення та соціально-політичної ситуації в регіоні. Зокрема, за інформацією від мера Мелітополя Івана Федорова, російські військові продовжують здійснювати викрадення та катування мешканців окупованих територій Запорізької області для примусу та їх співпраці з окупантами. За останній час, понад 700 жителів Мелітопольщини стали жертвами викрадень, а окупанти не враховують ні віку, ні статі, ні професії потерпілих. Такі дії російських військових свідчать про серйозні порушення прав людини на окупованих територіях та потребують уваги міжнародної спільноти.

Воєнні дії у Бучі та інших зонах конфлікту, куди дійшла Російська Федерація, призвели до серйозних порушень прав людини та свобод. Російські військові здійснювали різноманітні злочини, зокрема, затримували та ув'язнювали мирних жителів, позбавляючи їх основних речей для виживання та піддавали катуванням і вбивствам. Окрім цього, вони також обшуковували та розграбовували майно мирних мешканців, а найбільш жахливим було сексуальне насильство, яке зазнавали жінки, дівчата та навіть діти.

Офіс генерального прокурора розпочав розслідування 274 кримінальних проваджень за фактами сексуального насильства під час війни. Це свідчить про те, що постраждалі все більше наважуються говорити про свої трагічні долі, а також надають допомогу іншим у подібних ситуаціях. Їхні вчинки свідчать про велику відвагу та силу духу, яка допомагає їм подолати травми та боротися за справедливість. [2]

За даними ЮНІСЕФ, війна перервала освіту для понад 5 млн маленьких українців, а близько 1,5 млн дітей нині відчують наслідки війни. За офіційними даними від початку повномасштабної війни в Україні загинуло 546 дітей і 1322 – поранені, 2039 дитини вважаються зниклими, 26410 – знайдені, 19546 – депортовані або примусово переміщені, 388 – повернені, 15 – постраждали від сексуального насильства. Точну кількість постраждалих дітей встановити неможливо через активні бойові дії та тимчасову окупацію частини території України. Інформація: 24 лютого 2022 - 6 травня 2024 [3].

Однією з основних мет правової держави, яку будує Україна, є захист прав і свобод людини. Серед цих прав і свобод важливе місце посідає суб'єктивне право на недоторканність особи, яке є основою нормальної

життєдіяльності людини. Владний механізм повинен гарантувати захист права особи на недоторканність.

Фундаментальним обов'язком держави є гарантування захисту прав людини і громадянина. У разі їх порушень, держава повинна гарантувати їх надійний правовий захист та відновлення. Однак, в умовах ведення війни та неможливості контролювати тимчасово окуповані території, держава не може забезпечити реалізацію відповідних норм Конституції України, що свідчить про порушення Російською Федерацією комплексу основоположних міжнародних нормативно-правових актів, а також обов'язків, що держава-окупант повинна виконувати згідно міжнародного гуманітарного права [4].

У порушенні прав людини, вчинених Російською Федерацією на тимчасово окупованих територіях України, стверджується не лише безпосередня загроза життю, а й систематичне порушення основних прав і свобод, таких як свобода слова, свобода вираження думки, право на справедливий суд, та інших. Це викликає серйозні занепокоєння щодо ситуації з правами людини в регіоні та потребує негайної реакції міжнародної спільноти. Підвищення обізнаності про порушення прав людини є першочерговим завданням. Гуманітарні місії повинні мати доступ до цих територій для надання допомоги населенню.

Звернення до урядів країн світу з закликом вжити заходів для зупинення російської агресії є важливим кроком. Підтримка України у її боротьбі за свободу і незалежність є моральною та політичною необхідністю.

Які засоби тиску та механізми можуть бути ефективними у забезпеченні дотримання прав людини в цій складній ситуації, якщо країна-агресор ігнорує всі прохання, попередження та санкції?

Література

1. Бунчук О. Право на життя в умовах війни. URL: <https://law.chnu.edu.ua/pravo-na-zhyttia-v-umovakh-viiny/>

2. Інтернет-видання Радіо Свобода URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-izum-masovi-okhovannia/32036654.html>

3. Портал «Діти війни». URL: <https://childrenofwar.gov.ua/> (дата звернення: 6.05.2024).

4. Права людини на тимчасово окупованих територіях: основні проблеми забезпечення URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conferenceproceeding/article/view/5245/5281>

Іван Грищенко,
студент 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Спілкування з виборцями як форма передвиборної агітації*

Дослідження форм та методів передвиборної агітації є надзвичайно актуальним завданням, особливо в контексті сучасних українських реалій. Зростання ролі прямої комунікації між політиками та виборцями, втрата довіри до традиційних методів агітації та пошук нових, більш емоційно впливових способів досягнення електорату роблять вивчення спілкування з виборцями як форми передвиборчої агітації вкрай необхідним.

Метою роботи є аналіз ефективності такої форми передвиборчої агітації як безпосереднє спілкування політиків(або їх представників) із виборцями.

Безпосереднє спілкування з виборцями було першою формою передвиборної агітації, поява якої була пов'язана з передвиборною кампанією у Римській республіці часів V–I століть до н. е., що проходила у строго встановлений строк – з моменту офіційної реєстрації кандидата до дня голосування. Одним із небагатьох дозволених способів її проведення та найбільш популярним серед кандидатів був так званий «обхід» виборців. Кандидати прямували до найбільш людних місць – площ та ринків, де зустрічалися з виборцями, спілкувалися з ними та смиренно прохали підтримки [2. С.117].

У вітчизняному виборчому законодавстві вперше загальний перелік форм передвиборної агітації був закріплений у Законі України «Про вибори народних депутатів України» від 25 березня 2004 р[1]. Цей перелік починається з такої форми передвиборної агітації, як проведення зборів громадян, інших зустрічей із виборцями. Друге місце займає проведення мітингів, зустрічей, походів та демонстрацій; третє – проведення публічних дебатів, дискусій, «круглих столів», прес-конференцій стосовно положень передвиборних програм та політичної діяльності партій (блоків) – суб'єктів виборчого процесу чи кандидатів у депутати. З наведеного переліку можна зробити висновок, що зустрічі з виборцями як загальне поняття включають збори громадян, які, у свою чергу, відокремлюються від таких форм, як мітинги, походи та демонстрації. Публічні дебати, дискусії, «круглі столи», прес-конференції під час агітаційного періоду також виокремлені в самостійну групу форм передвиборної агітації.

У новій редакції Закону про місцеві вибори серед переліку форм проведення передвиборної агітації першою групою значиться проведення

---

* Науковий керівник – завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Віктор Ладиченко

зборів, зустрічей із виборцями, мітингів, демонстрацій, процесій, публічних дебатів, дискусій та інших масових заходів, що свідчить про розуміння їх законодавцем як однопорядкових, які охоплюються спільним поняттям «масові заходи».

На нашу думку, така форма, як зустрічі з виборцями, має бути відокремлена від інших форм передвиборної агітації цієї групи. При цьому критерієм розмежування зазначених форм має виступати ознака безпосереднього спілкування кандидата або кандидатів із виборцями, наявність зворотного зв'язку з ними та місце проведення. Адже, на відміну від зустрічей із виборцями, мітинги, походи, демонстрації, пікети, процесії тощо, зазвичай проводяться на вільному повітрі, кандидати, якщо і беруть у них участь, спілкуються частіше в односторонньому порядку. Таку думку поділяють і деякі вчені, зазначаючи в цьому контексті, що під свободою зборів прийнято розуміти необмежену можливість громадян збиратися у закритих приміщеннях, доступ до яких може бути обмежено організаторами зборів. Натомість свобода маніфестацій (вуличних пікетів і т. ін.) означає, як правило, свободу проведення будь-яких зборів просто неба. Відмінність зустрічей із виборцями з іншими формами масових заходів простежується і в законодавстві зарубіжних країн. Зокрема, під час останніх виборів Президента у Республіці Казахстан, зустрічі з виборцями, які проходили поза приміщеннями, підпадали під дію Закону «Про порядок організації і проведення мирних зборів, мітингів, маршів, пікетів і демонстрацій у Республіці Казахстан», а тому кандидати та їх довірені особи зобов'язані були отримувати відповідний дозвіл на їх проведення у місцевих виконавчих органах. Така позиція, коли зустрічі з виборцями (у приміщеннях) регулюються лише виборчим законодавством, а інші масові заходи підлягають додатковій регламентації спеціальним законодавчим актом про масові заходи, на нашу думку, є доцільною.

Зустрічі з виборцями широко застосовуються в демократично розвинених зарубіжних країнах. За багато десятиліть проведення виборів там склалася стійка норма: кандидати проводять п'ять-вісім зустрічей з виборцями щодня протягом всієї виборчої кампанії.

Загальновизнаним є той факт, що основоположником масових виборчих кампаній виступають США. Досліджуючи практику спілкування кандидатів на пост Президента США з виборцями, можна сказати, що окремі елементи технологій передвиборної агітації почали поширюватися і в Україні. Так, поступового поширення набули політичні поїздки країною, які дозволяють вирішити одразу кілька завдань стосовно зв'язків із громадськістю: 1) безпосередньо поспілкуватися з виборцями; 2) отримати сприятливе висвітлення в місцевій пресі; 3) потрапити і в ефір новин провідних телемереж, уникаючи при цьому гострих питань репортерів.

У період виборчого процесу 2002 р. у Німеччині правляча партія (СДПН), за повідомленням її прес-секретаря Моніки Фур, поєднувала послання до виборців через ЗМІ з безпосереднім спілкуванням. Соціал-демократи почали проводити так звані «форуми громадян», на які приходили 200–400 людей поспілкуватися з міністрами правлячого кабінету. За один місяць відбулося 120 таких форумів. Подібні зустрічі практикували й інші партії, фокусуючи увагу на проблемних для себе групах чи виборцях, які не визначилися. Особливий акцент робився на молодь.

Отже, на нашу думку безпосереднє спілкування з кандидатами на виборні посади матиме надзвичайно впливовий ефект. Адже під час безпосереднього спілкування виборець може задати питання щодо передвиборної програми кандидатів, отримати відповідь щодо їх думки з нагальних питань розвитку країни, оцінити ділові та особисті якості. Саме методом безпосереднього спілкування виборців із кандидатами на політичні посади, на нашу думку, можна підвищити рівень освідомлення громадянами значимості особистого голосу. Ми вважаємо, що самоосвідомлення виборцями своєї значимості, значимості свого голосу у політичному житті країни, сприятиме вирішенню поширеної у наш час проблеми низької зацікавленості громадян у виборчих процесах.

Література

1. Закон України «Про вибори народних депутатів України» від 25 березня 2004 р. Url: <http://consultant.parus.ua/?doc=024QXAF46F> ;
2. Шеверева В. Є. Проблеми правового регулювання передвиборної агітації в Україні. Url: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/AVTOREF_2017/Shevereva_dus_2011.pdf ;
3. Виборчий кодекс України (розділ 8). Url: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>

Світлана Оверко,

студентка 2 курсу факультету громадського розвитку та здоров'я Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З.Гжицького

Реалізація гарантій захисту прав людини*

Важливим засобом реалізації та захисту прав та свобод людини є гарантії. Вони є системою норм, принципів та вимог, які забезпечують процес дотримання прав та законних інтересів людини. Призначенням гарантій є забезпечення найсприятливіших умов для реалізації конституційно закріпленого статусу людини. Таким чином, гарантії є

---

* Науковий керівник – доцент Богдан Мелех

засобом, що забезпечує перехід від передбачених конституцією можливостей до реальної дійсності. Гарантії реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина - це умови та засоби, принципи та норми, які забезпечують здійснення, охорону і захист зазначених прав, є порукою виконання державою та іншими суб'єктами правовідносин тих обов'язків, які покладаються на них, з метою реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина. Ефективність гарантій залежить від рівня розвитку загальноправових принципів, стану економіки, рівня розвитку демократичних інститутів, наявності системи досконалих законів у державі, ефективності механізмів реалізації законів, ступеня правової свідомості і правової культури населення, узгодженості інтересів населення та суспільства в цілому і наявності високоефективного органу конституційного контролю [4].

Конституція України встановлює загальні принципи нормативно-правових гарантій. Зокрема, ст. 57 Основного Закону визначає, що закони та інші нормативно-правові акти, які визначають права громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом. В іншому випадку, такі нормативно-правові акти є нечинними. Конституція України була прийнята для забезпечення прав і свобод людини. Держава повинна визнавати людину найвищою соціальною цінністю, установлювати, легітимувати, охороняти її права і свободи, забезпечувати їх фактичне здійснення. Це підкреслює важливість захисту прав та гідності кожної особи, а також розвиток гуманітарних ідей, що спрямовані на підтримку індивідуальних свобод і відповідальності. Такий підхід сприяє створенню справедливого та гуманного суспільства. В Україні діє система гарантій захисту прав і свобод, яка містить необмежене коло засобів захисту прав і свобод людини і громадянина з боку держави та інституцій громадянського суспільства. Основний Закон передбачає, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і напрями діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність [1].

Конституція України закріпила якісно нову систему прав і свобод людини і громадянина, в яку включено відповідні положення міжнародно-правових актів, що безпосередньо стосуються прав і свобод громадянина та містять відповідні зобов'язання держав-учасниць щодо визнання, легалізації, гарантування реалізації, а також охорони і захисту таких прав і свобод з боку держави та її інституцій. Після використання всіх національних засобів правового захисту, кожен має право звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних установ, органів, організацій, членом або учасником яких є Україна. Міжнародно-правові гарантії встановлені в чинних міжнародних договорах, обов'язкових для України.

Можливість використовувати порядок захисту своїх прав і свобод, який певний час застосовується у країнах-членах Ради Європи, з'явилась у

громадян України після вступу України до Ради Європи і прийняття Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини». Рішення Європейського суду мають не тільки індивідуальне значення для особи, яка звернулася до нього, а й у певному сенсі унікальне значення: вони є орієнтиром для національних судів, у тому числі для Конституційного Суду України, вони надають можливість більш глибоко і правильно зрозуміти обсяг і зміст гарантованих Європейською конвенцією з прав людини, іншими міжнародними актами, а також Конституцією України прав і свобод людини і громадянина, а отже, більш ефективно захищати їх. Європейський суд з прав людини розглядає справи, пов'язані з порушенням конвенційних прав, і виносить рішення, яке зобов'язує державу відшкодувати шкоду постраждалому чи внести зміни у чинне законодавство [2].

Верховна Рада України, як вищий законодавчий орган держави, здійснює захист прав і свобод людини і громадянина через законотворчу діяльність та організацію соціальних парламентських слухань, де обговорюють перспективні плани законодавчої діяльності з профільних проблем, здійснення контрольних функцій за діяльністю правоохоронних органів і місцевих державних адміністрацій у сфері прав людини [3].

Деякі з проблем захисту прав в Україні включають недостатню ефективність судової системи, високий рівень корупції та обмежену доступність правової допомоги для всіх громадян. Також існує виклик у забезпеченні реальної недоторканності прав людини та ефективного реагування на порушення. Уряд та громадські організації продовжують працювати над удосконаленням системи для забезпечення більшого захисту прав громадян. Рекомендації щодо покращення цієї системи включають: зміцнення незалежності та неупередженості судової системи, забезпечення верховенства права та боротьба з корупцією, розширення доступу до правової допомоги для всіх громадян, удосконалення законодавства у сфері прав людини, підвищення рівня обізнаності громадян про свої права та свободи, а також залучення громадянського суспільства до процесу захисту прав людини. Реалізація цих рекомендацій дозволить Україні створити більш справедливе та правове суспільство, де кожен буде мати можливість повноцінно користуватися своїми правами та свободами. Реальний захист прав людини належить до найгостріших проблем української дійсності. Він є найважливішим завданням не тільки функціонування, а й існування української державності. Хоча були зроблені певні кроки для поліпшення судової системи та боротьби з корупцією, існують виклики, такі як повільність судових процесів та недостатній доступ до справедливого суду для усіх верств населення. Та держава продовжує працювати над забезпеченням більш ефективного захисту прав людини і громадянина, застосовуючи певні механізми.

Слід зауважити, що за роки незалежності в нашій державі утворено досить задовільну законодавчу базу з прав людини і громадянина. У цих прав є чіткі конституційні гарантії, а також було прийнято низку нормативних актів, які безпосередньо стосуються цієї сфери. Важливо також зазначити, що Україна є членом Ради Європи та ратифікувала Європейську конвенцію з прав людини. Це означає, що українські громадяни мають право звертатися до Європейського суду з прав людини, якщо їхні права були порушені на національному рівні.

В цілому, система гарантій захисту прав людини в Україні знаходиться на стадії розвитку. Існує багато проблем, які потребують вирішення, але також існує багато можливостей для покращення. Завдяки спільним зусиллям уряду, громадянського суспільства та міжнародних організацій Україна може стати країною, де права людини дійсно поважаються та захищаються.

Література

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950.
3. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://www.rada.gov.ua>.
4. Реалізація і захист прав людини в Україні. URL: http://lubotin.kharkov.ua/polesnaya_info/pravova-osvita-nasellenya/6635-realzacya-zahist-prav-lyudini-v-ukrayin.html

Ольга Павлів,

студентка 1 курсу, Інститут права Львівський державний університет внутрішніх справ

Проблеми молоді під час вторгнення рф до України*

Сьогоднішня війна стала критичною точкою об'єднання українців довкола спільних цінностей. Ми спільно обирали проєвропейський рух розвитку і відмовилися від будь-яких зв'язків із росією. Хоча саме ці питання надзвичайно довго були ключовими темами для суперечок і роздробленості серед українців.

Життя під час війни - це одне з найважчих випробувань для будь-якої людини, особливо для молоді, які тільки починають свою сепарацію від батьків та починають навчатись жити самостійно. Вочевидь, що молоде покоління українців прагне до миру, спокою, стабільності та життя, де відсутні будь-які конфлікти, де можна будувати своє майбутнє і бути в

---

* Наукова керівниця – доцентка Любомира Мелех

безпеці за нього. Основні цінності минулих поколінь почали різко та без рамок змінюватись, тому більшість прагнуть до вищої освіти, саморозвитку, успішної кар'єри і бути корисним своїй державі.

Серед ключових проблем залишалися ті, що напряду залежать від війни:

- власна безпека та безпека своїх близьких. Молоде покоління у стані війни готове зробити все, щоб бути у безпеці самим і тим більше, щоб у безпеці була їх сім'я, тому велика кількість молодих захисників та захисниць на фронті полягають задля безпеки нашої України;

- проблеми з працевлаштуванням. Зважаючи на кількість зруйнованих інфраструктур та поселень, кількість робочих місць примусово повинна була скоротитись у великих масштабах;

- зебрацтво. Оскільки економіка є нестабільною у період війни та присутні проблеми із роботою, молодь, яка не мала жодної фінансової подушки, вступає у скрутні часи;

- фінансовий стан. Великі кошти з бюджету витрачаються на захист нашої країни, допомогу постраждалим та біженцям, тому держава має обмежені можливості для стовідсоткового функціонування;

- особисті стосунки. Розвиваються проблеми на рівні психіки: депресія та неконтрольована агресія як до себе, так і до оточуючих, тому бувають ситуації, що молодь конфліктує зі своєю другою половинкою, друзями, батьками і родичами, а це деколи призводить до летальних випадків;

- здоров'я. Війна поширюється на всю територію України, тому хімікати в повітрі, воді, їжі; бактерії та інфекції від трупів, тварин, комах; небезпечні речовини в ґрунті, рослинах, дощах (хімічних) створюють хороші умови для розвитку антисанітарії, що в результаті погіршує здоров'я;

- втрата домівки. Загарбницькі збройні дії окупантів заподіяли великої шкоди цивільному населенню, зруйнуванню їх будинків, квартир та території, через це багато людей різної вікової категорії залишилися на вулиці без базових побутових потреб;

- проблеми з освітою. Знищення культурних, освітніх, молодіжних центрів, ставить у глухий кут розвиток дітей та підлітків;

- постійний стрес та переживання за своє майбутнє та за оточуючих.

Проаналізувавши ключові проблеми, спостерігається прямий зв'язок між кожним негативним фактором. Отже, вони всі є взаємозв'язані. Наведемо приклад:

Проблема освіти має надзвичайно негативні наслідки для сучасної молоді, адже учні та студенти, які отримують неякісні знання, є обмежені в кар'єрному розвитку. Внаслідок чого зростає велика кількість некваліфікованих працівників та збільшується рівень кримінальності молодого покоління. Основні чинники низький рівень фінансування; мала кількість вчителів і викладачів, застарілі методи навчання та не постійна

доступність до сучасних технологій. Вирішення освітньої проблеми - збільшення фінансування, забезпечення освіти для всіх суспільних верств населення, заміна старого обладнання на актуальніше, збільшення кількості практичних завдань та стажувань, ввести в норму проведення уроків чи пар на свіжому повітрі.

Основні висновки. На основі усіх проаналізованих даних можна зробити висновок, що сучасна молодь є рушієм змін на краще. Адже саме молодь вирішила змінити соціальні цінності, саме молодь, студентство та сміливі жінки і чоловіки, найвідданіше готові полягти за свою країну, за її майбутнє, не маючи жодного воєнного досвіду. У час війни, ми готові зробити все, що залежить від нас, щоб захистити кожного. Психічний та фізичний стан теперішнього покоління є надзвичайно витривалим і сильним.

Тож, можу впевнитись у тому, що теперішня молодь, незважаючи на соціальні проблеми чи війну, змінить світ на краще.

Література

1. Національна програма психічного здоров'я та психосоціальної підтримки. Самодопомога при стресі. URL: https://www.oblises.ck.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3440:tekhniky-samodopomohy-pry-stresi-rekomendatsii-vooz&catid=41:2013-05-13-02-14-47&Itemid=57
2. Клуб Добродіїв. Опитування на тему «чого прагне молодь?». URL: <https://life.pravda.com.ua/projects/pidlitky-i-viyna/2023/04/14/253784/>
3. Visit Ukraine. Зміни української молоді в час війни. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/1861/kak-izmenilas-ukrainskaya-molodez-vo-vremya-voiny-i-k-cemu-stremyatsya-podrostki>

Анна Юхимович,

студентка 1 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Захист прав людини під час збройних конфліктів *

Наукові дослідження на тему " захист прав людини під час збройних конфліктів" на сьогодні залишається актуальною темою, оскільки зараз це є поширене питання для більшості країн світу. Збройні конфлікти, на жаль, все ще являються суворою реальністю сучасного світу, жорстоко порушуючи права та свободи людей. Відомий зарубіжний науковець Дж.Кеннан аналізував причини збройних конфліктів. Перш за все "захист прав людини" – проблема, що ніколи не втратить своєї актуальності, оскільки

---

* Науковий керівник – завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Віктор Ладиченко

безпосередньо стосується людського буття, самого його існування, здійснення, реалізації [1,14].

Метою роботи є з'ясування методів захисту прав людини під час збройних конфліктів.

Права людини під час збройних конфліктів захищаються такими документами, як Женевська конвенція 1949 року та Додаткові протоколи до них 1977 року, Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенція про захист прав і основоположних свобод 1950, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 та інші.

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ) містить низку положень, які гарантують певні права людини під час збройних конфліктів.

Наприклад: «Стаття 2. Право на життя.

1. Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання.

2. Позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили:

- а) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства;
- б) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою;
- с) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання [4].

Це зазначена лише одна стаття, яка зазвичай порушується під час збройних конфліктів, але їх є набагато більше такі, як: стаття 6(право на справедливий суд), стаття 14 (заборона дискримінації) та інші

Міжнародне право прав людини (далі МППЛ) встановлює перелік права та обов'язки, які знаходяться під міжнародним захистом, то являє собою міжнародно-правові механізми реалізації, захисту основоположних прав та свободи індивіда, які визнані міжнародним співтовариством. Хоча міжнародне гуманітарне право і МППЛ мають різні цілі розвивались по-різному, вони мають однакову мету захистити і зберегти життя, добробут і гідність кожного індивіда [3,233].

12 серпня 1949 року в Женеві були прийняті наступні документи:

- Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у регулярних арміях (Конвенція I);
- Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, що постраждали в корабельних аваріях, зі складу збройних сил на морі (Конвенція II);

- Конвенція про поводження з військово-полоненими (Конвенція III);
- Конвенція про захист цивільного населення під час війни (Конвенція

IV)

Як слушно зазначає Д. Казначеев, основна мета чотирьох Женевських конвенцій полягала в тому, щоб встановити гуманітарні правила, яких слід дотримуватися в міжнародному збройному конфлікті. У Конвенції про захист цивільного населення під час війни перелічено дії, від яких сторони повинні утримуватися за будь-яких обставин. Сюди входять дії, які визнані такими, що порушують основні права людини, забороняється насилля над життям й особистістю, зокрема всі види вбивств, заподіяння каліцтва, жорстоке поводження й тортури; захоплення заручників; наруга над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе поводження; а також недотримання багатьох прав на належну процедуру. Конвенція рішуче забороняє використання живого щита. Вона також передбачає, що цивільні особи не можуть бути примушені працювати на державу-окупанта, якщо не дотримано певних суворих умов

На думку М. Гнатовського цивільне населення потребує захисту міжнародного гуманітарного права у двох аспектах: 1) під час активної фази збройного конфлікту – від того, щоб стати об'єктом збройного нападу та наслідків застосування сили проти військових об'єктів і комбатантів противника; 2) коли вони потрапляють під владу супротивника (зокрема, коли опиняються на території супротивної держави). У першому випадку мова йде про застосування зазначених нижче принципів розрізнення та пропорційності.[2,с101-103]

Отже,захист прав людини під час збройних конфліктів – це складне та багатогранне питання. Немає простого рішення, яке б гарантувало, що всі права людини будуть завжди захищені. Однак міжнародне право та інші механізми можуть допомогти захистити життя, добробут і гідність людей, які постраждали від збройних конфліктів.

Важливо пам'ятати, що кожна людина має право на життя, свободу та особисту безпеку, а також на інші фундаментальні права. Ці права не можуть бути скасовані навіть під час збройних конфліктів.

Література

1. Братасюк М.Г. Філософія прав людини з позиції сучасного правового мислення . *Філософські та методологічні проблеми права*. 2020. № 1 (19).
2. Громовенко К.В. Особливості захисту прав людини в умовах збройних конфліктів *Правові новели* № 17/22. С.101-103.
3. Габрелян Г. В. Взаємодія міжнародного права прав людини, міжнародного гуманітарного та кримінального права в питанні забезпечення права на здоров'я під час збройних конфліктів. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 232-237

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 05.07.2024)

Анастасія Шуляка,

аспірантка 2 року навчання Державного податкового університету

Принципи розшуку та арешту доходів, одержаних злочинним шляхом за міжнародно-правовими стандартами

Загальні засади розшуку та арешту доходів, що були отримані протиправним шляхом почали закріплюватися у міжнародних документах ще з 80-х років. Так, із прийняттям Конвенції ООН «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин» [1] було закріплено не тільки завдання що спрямовуються на боротьбу з незаконним обігом наркотичних речовин, і зокрема вказувалось, що цей документ приймається із наступних причин:

1) існує визнаний зв'язок між незаконною торгівлею та іншими пов'язаними формами організованої злочинності, які підривають законну економіку та створюють загрозу національній стабільності, безпеці та суверенітету;

2) незаконна торгівля є міжнародною злочинною діяльністю і що її припинення вимагає термінових і першочергових дій;

3) незаконна торгівля забезпечує значні прибутки та фінансові ресурси, які дозволяють транснаціональним злочинним організаціям проникати, руйнувати та підривати державні установи, законну комерційну та фінансову діяльність і всі рівні суспільства. Міжнародне співтовариство визнає, що це механізм спрямований на позбавлення торговців людьми доходів від їх злочинної діяльності та усунення їх основної мотивації для цього.

У подальшому, для поліпшення механізмів виявлення доходів отриманих злочинним шляхом не лише в результатів незаконного обігу наркотиків, Рада Європи прийняла Конвенцію про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом [2]. Даний документ мав наступні цілі: подальше зміцнення солідарності між державами-членами та реалізація спільної кримінальної політики для захисту суспільства, боротьби з серйозними злочинами, які є зростаючою міжнародною проблемою, та побудови життєздатної системи міжнародного співробітництва.

Даною Конвенцією закріплюються основні питання співробітництва правоохоронних органів у сфері конфіскації засобів і доходів одержаних злочинним шляхом. Так, у ст.7 закріплюється «сторони у якнайширший можливий спосіб співпрацюють між собою з метою розслідування і судового

розгляду справ, що стосуються конфіскації засобів і доходів. Кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення її спроможності задовольняти, за умов, передбачених цієї статтею, прохання: а) стосовно конфіскації конкретних предметів власності, що являють собою доходи або засоби, а також стосовно конфіскації доходів у вигляді вимоги сплати грошової суми, еквівалентної вартості доходів; б) стосовно допомоги у проведенні слідства та прелімінарних заходів з метою використання будь-якої форми конфіскації, зазначеної в підпункті а) вище» [2].

Ми можемо побачити, що дана норма не закріплює конкретних та чітко визначених принципів співробітництва, а тільки окреслює його напрямки. В свою чергу, здійснивши аналіз повного тексту Конвенції, ми змогли виокремити конкретні принципи цього співробітництва.

Так, першим принципом ми виділяємо конфіденційність. Його суть полягає в тому, що запитуюча держава-учасниця не розкриває факти та зміст запиту запитуючій державі-учасниці, однак, за винятком обсягу, необхідного для виконання запиту. Так, якщо запитувана Держава-учасниця не може гарантувати необхідну конфіденційність, запитуюча Держава-учасниця має бути негайно повідомлена про це. За умови, що це не суперечить основним принципам національного законодавства, запитуюча сторона приймає запит на допомогу, якщо розголошення не є необхідним для цілей розслідування або судового розгляду, зазначених у запиті. Також, сторони забезпечують конфіденційність всім наданим доказам та інформації.

Наступним принципом ми бачимо такий як «обмеження використання інформації». Зокрема, його суть зводиться до того, що запитувана держава-учасниця не повинна використовувати або передавати інформацію чи докази, отримані без попередньої згоди органів влади на виконання запиту.

Третім принципом можна назвати обов'язкове сприяння у виявленні та розшуку коштів, доходів та іншого майна, що підлягає конфіскації. Ця допомога включає надання та збереження доказів існування, місцезнаходження чи переміщення, характеру, правового статусу чи вартості вищезазначеного майна.

Ми вважаємо доцільним наголосити на принципі проактивного надання інформації без попереднього запиту, без шкоди для власних розслідувань або судових розглядів. Надання такої інформації може допомогти стороні, якій надається інформація, розпочати чи провести розслідування чи судові провадження, або може спонукати таку сторону подати запит.

Четвертий принцип передбачає застосування тимчасових заходів, таких як заморожування або конфіскація, щоб запобігти використанню, передачі або розпорядженню активами, які згодом можуть стати предметом

позову про конфіскацію або які можуть відповідати вимогам позову ваш обов'язок вжити заходів.

П'ятий принцип встановлює обов'язок дотримуватись вимог конфіскації. Так, держава-учасниця, яка отримує запит від іншої Держави-учасниці про конфіскацію коштів або доходів, що знаходяться на її території, повинна: (а) забезпечити виконання будь-якого рішення про конфіскацію, виданого судом запитуючої Держави-учасниці стосовно цих коштів або доходів; або (б) направити запит до компетентного органу для отримання наказу про конфіскацію та, у разі отримання, виконати таке рішення.

Шостий принцип – ефективність взаємодії, сутність якого розкривається в тому, що Центральні офіси країн підтримують прямий зв'язок один з одним. У надзвичайних випадках запит або повідомлення згідно з цією главою може бути направлено безпосередньо судовим органом, включаючи прокурора запитуючої сторони, до аналогічного органу запитуючої сторони. У таких випадках копія буде одночасно передана до центрального офісу запитуючої сторони через центральний офіс запитуючої сторони. Деякі запити або повідомлення, можуть надсилатися через Інтерпол. Запити або повідомлення які не передбачають примусових заходів, можуть бути передані компетентним органом запитуючої сторони безпосередньо до компетентного органу запитуючої сторони [4, с. 13].

Отже, як бачимо, на міжнародному рівні встановлені певні керівні засади співробітництва країн при здійсненні розслідування таких кримінальних правопорушень як легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом. Усі вони є зрозумілими та цілком обґрунтованими, і спрямовані на забезпечення перш за все безпеки країн та її громадян, у якій запитується інформація. В свою чергу, принципи розшуку та арешту доходів, одержаних злочинним шляхом за міжнародно – правовими стандартами потребують значного розширення в умовах сьогодення, з урахуванням розвитку новітніх технологій, необхідності посиленого захисту даних, тощо.

Література

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20.12.1988. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_096 (дата звернення: 03.05.2024).

2. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, Страсбург, 08.11.1990. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_029 (дата звернення: 03.05.2024).

3. Підрозділи фінансової розвідки: огляд. Міжнародний валютний фонд. Всесвітній банк. Вашингтон (округ Колумбія): Відділ з питань цілісності ринків, 2004. XI+161 с.

4. Халін О.В. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: монографія . Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 244 с